

Barnets rätt till familjeliv

25 svenska fallstudier av föräldraalienation

LENA HELLBLOM SJÖGREN

Kopieringsförbud

Detta verk är skyddat av lagen om upphovsrätt. Kopiering, utöver lärares rätt att kopiera för undervisningsbruk enligt BONUS-Presskopias avtal, är förbjuden. Sådant avtal tecknas mellan upphovsrättsorganisationer och huvudman för utbildningsanordnare t.ex. kommuner/universitet. För information om avtalet hänvisas till utbildningsanordnarens huvudman eller BONUS-Presskopia.

Den som bryter mot lagen om upphovsrätt kan åtalas av allmän åklagare och dömas till böter eller fängelse i upp till två år samt bli skyldig att erlägga ersättning till upphovsman/rättsinnehavare.

ISBN

Upplaga 2:1

© Lena Hellblom Sjögren och 3 V-förlaget

Omslagsbild:

Fackgranskning för Studentlitteratur: Anna
Hollander och Hans Klette

INNEHÅLL

Författarens förord 9

Förord 11

Hans Klette

Bokens bakgrund och disposition 13

Bokens disposition 15

Bokens underlag 16

KAPITEL 1 Barnet har laglig och mänsklig rätt till familjeliv 17

Barnet har rätt till en nära och god kontakt med båda sina föräldrar 18

Barnet har rätt att behålla sin identitet 19

Rätten till familjeliv 21

Saklighet och opartiskhet 24

Hur kan familj och familjeliv definieras? 25

KAPITEL 2 För det mesta går det ganska bra när föräldrarna separerar 31

KAPITEL 3 Avskiljande barn-förälder 37

Vilka skador kan barnet få av att utan saklig grund avskiljas från en förälder? 46

KAPITEL 4 Påverkan av barnet att avvisa den ena föräldern utan saklig grund 59

KAPITEL 5 Barnet avskiljs från sin mamma och påverkas att ta avstånd från mamman 79

- Fall 1 Madeleine och Caroline 80
- Fall 2 Lars (och Lisbet) 88
- Fall 3 Alice 100
- Fall 4 Erika 111
- Fall 5 Karin 122
- Fall 6 Mia 134
- Kommentar gällande detta typfall 139

KAPITEL 6 Att utreda barnets bästa 141

- Olika faser i ett utredningsarbete 144
- Distinktionen subjektiv sanning och historisk sanning 144
- Olika slags utredningar som underlag för avgöranden om barnets bästa 146
- Att utreda barnets bästa genom att bedöma risker 150
- Att utreda barnets bästa som nära och god kontakt med båda föräldrarna 153
- Att utreda barnets bästa som barnets rätt att fritt få uttrycka sin mening 156

KAPITEL 7 Barnets vilja 159

- Barnets rätt att göra sin röst hörd 159
- Ny tendens i ett antal domslut 164

KAPITEL 8 Barnet avskiljs från sin pappa och påverkas att ta avstånd från pappan 175

- Fall 7 Johannes 176
- Fall 8 Kalle och Pelle 181
- Fall 9 Mac, Mick och Mica 190
- Fall 10 Elsa och Svea 202
- Fall 11 Fyra syskon 207
- Kommentar vad gäller detta typfall 217

KAPITEL 9 Kontakt–umgänge 219

- Kontakt – ett nyckelord 220

KAPITEL 10 Konflikt och samarbete 229

Nuvarande system underblåser konfliktstegring 229

KAPITEL 11 Barnet avskiljs från sin pappa efter anklagelser om sexuella övergrepp 237

Fall 12 Eva och Lena 239

Fall 13 Bea 248

Fall 14 Peo, Neo och Lea 254

Fall 15 Sara 266

Fall 16 Martin och Klara 279

Fall 17 Lisa och Moa 290

Kommentar vad gäller detta typfall 301

KAPITEL 12 Att utreda misstankar om sexuella övergrepp mot barn 303

Riktlinjer för förhör av barn 303

KAPITEL 13 Påverkan och minne 321

Minne 321

Påverkan 322

KAPITEL 14 Barnet avskiljs från sina föräldrar, omhändertas jml LVU och påverkas att ta avstånd från dem båda 339

Fall 18 Hans och Nils 340

Fall 19 Erik, Johan och Anna 356

Fall 20 Aron och Linus 367

Kommentar gällande detta typfall 375

KAPITEL 15 Socialtjänsten – uppdrag, makt och etik 377

Vad är socialtjänsten? Uppdrag, organisation? 377

KAPITEL 16 Barnet avskiljs från en mamma eller pappa efter falska PAS-anklagelser 397

Fall 21 Olle 398

Fall 22 Karl och Lotta 422

Kommentar till detta typfall 441

KAPITEL 17 Avskiljande barn-förälder utan saklig grund med dödlig utgång 455

Fall 23 Emma 455

Fall 24 Daniel 461

Fall 25 Kajsa 465

Kommentar till detta typfall 477

KAPITEL 18 Slutsatser 479

KAPITEL 19 Förslag 499

Litteraturreferenser 515

Person- och sakregister 531

Denna bok tillägnas Daniel, Emma och Stefan
(kap. 17)

Två ting ska barn
få av sina föräldrar:
rötter och vingar.

Visdomsord av oklart ursprung

FÖRFATTARENS FÖRORD

Denna bok har möjliggjorts genom ett forskningsstipendium från Torsten Söderbergs stiftelse. Boken handlar om barn, som utan att det funnits en saklig och opartiskt utredd grund för det, har avskilts från en mamma eller en pappa eller båda. Det handlar om barn som har påverkats att se en förälder eller båda, som främlingar och fiender, och att avvisa kontakt med dem. Det är detta som kan hända i de allra svåraste vårdnadskonflikterna, och som kallas föräldraalienation.

I den första internationella boken, efter en konferens i Frankfurt 2002, om konsekvenserna då en förälder främmandegörs för barnet, finns ett citat av Arthur Schopenhauer om den långa vägen fram till att en sanning blir självklar:

All sanning passerar tre stadier:
Först förefaller den löjlig, sedan bekämpas den,
slutligen är den självklar.

Exempel på denna mekanism i mänskligt liv är läkaren Semmelweiss, som blev förlöjligad då han på sin tid föreslog handtvätt för läkarna som obducerat innan de gick till nästa rum för att förlösa ett barn. Nu är det en självklar sanning att rena händer är bra och nödvändigt.

Det är också en självklar sanning numera, till skillnad från då jag var liten i början av 1950-talet, att barnet behöver få ha sina föräldrar närvarande då barnet vistas på sjukhus. Det tilläts inte tidigare med hänvisning till att det blev lugnast så för barnet.

Kanske kan det inom en framtid bli en självklar sanning att barnet skadas av att avskiljas från en älskad mamma eller pappa, och av att vändas mot denna förälder.

Boken vänder sig till människor som inom socialtjänsten, rättssystemet, vården eller skolan kommer i kontakt med barn i vårdnads- och um-

gängeskonflikter såsom socialsekreterare, domare, advokater, åklagare, poliser, psykologer, barnläkare, psykiater, medlare, lärare och till dem som utbildar sig till något av dessa yrken. Boken vänder sig till föräldrar, till mor- och farföräldrar vilka plågas av den ofrivilliga förlusten av ett barn. Den vänder sig också till de barn som blivit vuxna och kanske börjat fråga sig vad det var som egentligen hände dem, d.v.s. barn som ofrivilligt avskildes från en förälder, eller båda, och påverkades att själva ta avstånd. Och på så sätt förlorade halva sitt rotsystem.

Fagersta i december 2011

Lena Hellblom Sjögren

FÖRORD

Den 1 december 2010 godkände riksdagen följande strategi för att stärka barnets rättigheter i Sverige, som regeringen föreslagit i propositionen Strategi för att stärka barnets rättigheter (prop. 2009/10:232):

- 1 All lagstiftning som rör barn ska utformas i överensstämmelse med barnkonventionen.
- 2 Barnets fysiska och psykiska integritet ska respekteras i alla sammanhang.
- 3 Barn ska ges förutsättningar att uttrycka sina åsikter i frågor som rör dem.
- 4 Barn ska få kunskap om sina rättigheter och vad de innebär i praktiken.
- 5 Föräldrar ska få kunskap om barnets rättigheter och erbjudas stöd i sitt föräldraskap.
- 6 Beslutsfattare och relevanta yrkesgrupper ska ha kunskap om barnets rättigheter och omsätta denna kunskap i berörda verksamheter.
- 7 Aktörer inom olika verksamheter som rör barn ska stärka barnets rättigheter genom samverkan.
- 8 Aktuell kunskap om barns levnadsvillkor ska ligga till grund för beslut och prioriteringar som rör barn.
- 9 Beslut och åtgärder som rör barn ska följas upp och utvärderas utifrån ett barnrättsperspektiv.

Beträffande punkt 1 framhölls bl.a.: Barnkonventionen grundläggande principer bör iakttas i utformandet av all relevant lagstiftning, föreskrifter och allmänna råd. Dessa grundläggande principer är förbudet mot diskriminering av barn, kravet på att vid alla beslut som rör barn ta särskild hänsyn till barnets bästa, barnets rätt till liv och utveckling samt barnets rätt att uttrycka sina åsikter i alla frågor som rör honom eller henne (artiklarna 2, 3, 6, 12). Centralt för lagstiftningsarbetet är dessutom statens skyldighet att respektera och främja föräldrarnas och andra vårdnadshavares rättigheter och skyldigheter (artiklarna 3, 5, 9, 14, 18).

Beträffande punkt 9 framhålls bl.a.: Barnets bästa i artikel 3 kräver kontinuerliga analyser av konsekvenserna av beslut och åtgärder som rör barn.

Genom uppföljningar och utvärderingar kan man identifiera behovet av nya lagbestämmelser och andra insatser för att stärka barnets rättigheter. Det ingår i Barnombudsmannens uppdrag att systematiskt följa upp och utvärdera tillämpningen av barnkonventionen i verksamheter som rör barn.

Boken dokumenterar genom 25 svenska fallstudier kränkningar av barnets bästa och barnets rätt till båda sina föräldrar. Den redovisade forskningen och empirin visar att det finns ett stort behov att ta sådana kränkningar på allvar inom socialtjänsten och rättsväsendet. För att tillgodose detta behov krävs enligt författaren vissa förutsättningar, som f.n. inte är förhållande. Boken sammanfattar de förutsättningar som krävs i 10 punkter, vilka ligger i linje med den ovan redovisade svenska strategin för att stärka barnets rättigheter.

Jag vill framför allt betona författarens förslag om (1) införandet av ett familjerättssystem (en familjerättsavdelning vid domstolen) med specialutbildade aktörer, (2) organisatoriska förändringar i socialtjänsten så att oförenliga funktioner som utredning, beslut, verkställande och utvärdering hålls isär, och (3) införandet av kontroll- och tillsynsorgan, som gör egna oberoende utredningar vid anmälningar och klagomål beträffande kränkningar av barns rättigheter.

För egen del vill jag föreslå inrättandet av ett nationellt Riksbarncentrum, där all teoretisk och praktisk kunskap om barn samlas; jämför Rikskvinnocentrum numera ombildat till nationellt kunskapscentrum för kvinnor. Dessutom anser jag att Barnkonventionen bör inkorporeras som svensk lag, vilket tidigare gjorts beträffande Europakonventionen.

Boken vänder sig till föräldrar och de som arbetar inom socialtjänsten, rättssystemet, vården och skolan och som kommer i kontakt med barn i vårdnadskonflikter. Det rör sig framför allt om yrkesgrupper som socialarbetare, poliser, åklagare, domare, advokater, psykologer, barnläkare, psykiatrer och medlare samt de som utbildar sig till dessa yrken. Alla behöver en högklassig, professionell specialistutbildning för att kunna handlägga dessa ofta svårbedömda fall och för att barnens rättigheter ska kunna uppfyllas. Denna bok är ett viktigt bidrag för att kunna uppnå dessa mål.

Hans Klette

Professor emeritus i straffrätt, f.d. ordförande i Brottsofferjourernas Riksförbund, jur.dr, fil.dr

BOKENS BAKGRUND OCH DISPOSITION

Läsåret 1990/91, då jag blivit mor på nytt, genomgick jag en ettårig post-doktorutbildning i tolkningsmetodik och vittnespsykologi på Stockholms universitet. Därefter har jag arbetat som oberoende psykologisk utredare med nästan uteslutande komplicerade vårdnadsmål och sexualbrottmål.

1991 mötte jag för första gången ett barn som till synes utan anledning plötsligt vände sig mot en förälder, som barnet, innan föräldrarna separerade, haft en varm och nära relation med. Under åren därefter har jag som psykologiskt sakkunnig utredare identifierat en lång rad sådana fall. Jag har forskat och fördjupat mig parallellt med mitt utredningsarbete samt föreläst och skrivit artiklar, medverkat i samt redigerat böcker och skrivit en bok om att utreda tillförlitlighet i sexualbrottmål.

Under perioden 2009–2011 har jag innehaft ett forskningsstipendium från Torsten Söderbergs Stiftelse för projektet ”Barnets bästa och barnets mänskliga rättigheter i svåra vårdnadskonflikter”. Inom ramen för detta forskningsprojekt har jag valt ut 60 fall som jag utrett under åren 1991–2011, fall i vilka jag identifierat:

- ett barns plötsliga rädsla eller fientlighet mot en tidigare älskad förälder som barnet avskilts från i samband med föräldrarnas separation, eller i samband med vårdnadskonflikt med samhället som föräldrapart,
- att den förälder/de föräldrar barnet plötsligt vänt sig mot inte använt våld eller utsatt barnet för sexuella övergrepp eller utsatt barnet eller annan familjemedlem för andra övergrepp som kunnat förklara barnets avståndstagande och fientliga beteende,
- att det fanns en föräldrapart (en förälder och/eller socialtjänst) som hade påverkat barnet, i handling och ord, att avvisa kontakt med den förälder som barnet avskilts från.

I den här boken redovisas 25 av dessa fall, där barnet i samband med föräldrarnas separation också tvingats separera från sin ena förälder, och i några fall från båda sina föräldrar i samband med att socialtjänsten varit föräldrapart. Av de 25 presenterade fallen handlar åtta om barn som avskilts från sina mammor, d.v.s. ungefär 30 procent. Det motsvarar nästan, enligt min uppskattning, proportionen barn som utan sakligt och opartiskt utredd grund avskiljs från sin mamma. Det är således än så länge vanligare att barnet avskiljs från sin pappa och främmandegörs för honom.

I båda dessa typfall har det som den danske domaren Svend Danielsen sammanfattade som *oförsonlig fientlighet* utvecklats.¹ Oförsonlig fientlighet från ena föräldrapartens sida mot den andra föräldern är ett sätt att beskriva det fenomen som kallas föräldraalienation, och som kan resultera i ett stort beteende hos barnet med olikartade symtom som följd och som 1985 började kallas föräldraalienationssyndrom (PAS). I följande kapitel presenteras detta närmare.

Domaren Svend Danielsen nämnde i sin jämförande studie från 2004 två tillfällen då det finns grund att avskilja ett barn från en förälder:

- 1 När barnet utsätts för fysiskt våld och/eller övergrepp från en förälder.
- 2 När en förälder demonstrerar oförsonlig fientlighet mot den andra föräldern, vilket innebär att barnet utsätts för mentala övergrepp av denna förälder.

Den här boken handlar inte om de fall då det finns en saklig och berättigad grund för ett barn att ta avstånd från en förälder, d.v.s. punkt ett ovan.

Den här boken handlar om de fall då ett barn *utan* saklig och berättigad grund tar avstånd från en förälder på grund av att barnet införlivat den ena föräldrapartens oförsonligt fientliga bild av den andra föräldern, d.v.s. punkt två ovan.

Ett barn som, efter att ha levt avskild från den ena föräldern och fått denna svartmålad, säger: jag vill inte träffa mamma/pappa, skulle inte säga

- 1 Danielsen, Svend: *Foreldres pligter. Børns rettigheder. Et sammenlignende studie af engelsk, skotsk og australsk børnelovgivning samt canadiske overvejelser, med tanker om mulige inspirationer for nordiske reformer*, 2004. Studien initierades 2000 på den tionde världskongressen i Brisbane inom the International Society of Law.

så om barnet hade fått ha kvar en nära och god kontakt med båda sina föräldrar, så som lagen föreskriver. Barnets lagliga och mänskliga rätt till familjeliv går igenom i ett inledande kapitel. Att barnet efter att ha avskilts och påverkats säger att barnet inte vill träffa den förälder barnet inte fått ha kontakt med, helst under vardagliga former, är den förväntade effekten av en påverkan barnet utsatts för av en oförsonligt fientlig föräldrapart som använder barnet för sina egna behov. Det kan liknas vid Stockholmssyndromet eller vad som händer med sektmedlemmar. I separat kapitel efter presentation av några fallstudier tas påverkan och barnets vilja upp.

Bokens disposition

Boken inleds med barnets lagliga och mänskliga rätt till familjeliv, ett avsnitt om saklig grund för avskiljande och konsekvenser av avskiljande barn-förälder, följt av ett kapitel om avskiljande i kombination med påverkan på barnet att avvisa en förälder (PA-PAS). Därefter följer fallstudier gällande typfallet då barnet avskiljs från sin mamma och påverkas att avvisa mamman. Det kapitlet följs av avsnitt om att utreda barnets bästa och barnets vilja samt hur barnets vilja behandlats i några aktuella domar.

Några fallstudier som exemplifierar typfallet att barnet avskiljs från sin pappa och påverkas att avvisa pappan, följs av avsnitt om konflikt-eskalering, samarbete, kontaktumgänge. Fall som exemplifierar typfallet att barnet avskiljs från sin pappa efter att anklagelser om sexuella övergrepp framförts följs av kapitel om hur barn skall utfrågas för att kunna ge tillförlitliga uppgifter och hur man utreder om anklagelser är sanna eller falska. Det typfall som innebär att barnet avskiljs från båda sina föräldrar, följs av ett avsnitt om socialtjänsten och etiska dilemman. De ovanligare typfallen att PAS missbrukas, respektive att alienationsprocessen slutar med barnets och/eller en förälders död, följer därefter. Efter ett avsnitt med slutsatser utifrån de presenterade fallstudierna följer förslag om vad som kan göras för att det skall bli möjligt att ta till vara barnets bästa i svåra vårdnadskonflikter.

Bokens underlag

Fallstudierna bygger med ett par undantag på utredningar jag själv gjort i pågående svåra vårdnadsprocesser. Då jag åtagit mig att förutsättningslöst göra en utredning har jag begärt in så många familjehistoriska dokument från ett så långt tidsspann som möjligt. Dessa har jag analyserat efter en kronologisk systematisk princip och med användande av källkritik, för att med en sådan rekonstruktion som grund kunna uttala mig om det aktuella barnets bästa i ett livsperspektiv.

Varje människa är unik, varje fall är unikt, verkligheten är komplex och full av detaljer. Det går aldrig att göra verkligheten rättvisa, fallstudierna utgör sammanfattningar. Min strävan har varit att ändå försöka få med varje falls unika drag, något av komplexiteten och några av detaljerna.

Varje fallstudie i de fem olika typfallen (sex om man räknar barnet som avskiljs från sin pappa efter polisanmälda sexuella övergrepp som ett typfall) förhåller sig till fem huvudfrågor:

- 1 Har ansträngningar gjorts för att barnet skall kunna ha en nära och god kontakt med båda sina föräldrar?
- 2 Har risken för att barnet utsätts för övergrepp, olovligen förs bort eller hålls kvar eller annars far illa utretts med beaktande av grundlagens krav på saklighet och opartiskhet?
- 3 Har barnets rätt till familjeliv respekterats?
- 4 Har barnets rätt till bibehållen identitet respekterats?
- 5 Har barnet fritt fått uttala en egen mening utifrån för barnet begriplig information?

Barnet har laglig och mänsklig rätt till familjeliv

Efter andra världskrigets slut stadfästes år 1948 FN:s konvention om mänskliga rättigheter (Universal Declaration of Human Rights).¹

År 1950 antog Europarådet den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (konventionen har ändrats med tillägg m.m. åren 1970, 1971, 1990). Europakonventionen (ibland förkortad till EKMR) inkorporerades i svensk lag så sent som 1995 (lag 1994:1219). Sverige har anslutit sig till de flesta tilläggsprotokollen.

Europadomstolen, European Court of Human Rights (ECHR), kontrollerar att Europakonventionen efterlevs.

Sverige var ett av de första länderna att underteckna FN:s konvention om barnets mänskliga rättigheter, barnkonventionen, det skedde år 1989. Barnkonventionen är inte svensk lag, men många arbetar för att den skall bli det.²

Formuleringen i artikel 3 i barnkonventionen om att barnets bästa alltid skall komma i första hand, och formuleringen i artikel 12 om att barnet fritt skall få uttrycka sina egna åsikter i frågor som rör barnet, återfinns i föräldrabalken, i socialtjänstlagen (SoL) och i lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU).

Barnet har enligt föräldrabalkens portalparagraf, och enligt den av Sverige ratificerade Europakonventionen, rätt till familjeliv, d.v.s. till nära

1 För den historiska bakgrunden och utvecklingen av mänskliga rättigheter, se Bring, Ove: *De mänskliga rättigheternas väg*, 2011. I december 1948 antogs FN:s deklaration om de universella mänskliga rättigheterna.

2 T.ex. Nätverket för barnkonventionen och svenska Unicef.

och god kontakt med båda sina föräldrar, och därmed till bibehållen identitet, samt rätt att fritt få uttala en egen mening. Artikel 12 i barnkonventionen, första stycket, har följande lydelse:

”Konventionsstaterna skall tillförsäkra det barn som är i stånd att bilda egna åsikter rätten att fritt uttrycka dessa i alla frågor som rör barnet, varvid barnets åsikter skall tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.”

Nedan citeras och kommenteras de lagparagrafer och konventionsartiklar som utgör grund i mitt forskningsarbete.

Barnet har rätt till en nära och god kontakt med båda sina föräldrar

Föräldrabalken FB 6 kap. 2 a §, den s.k. *portalparagrafen i föräldrabalken*:

”Barnets bästa skall vara avgörande för alla beslut om vårdnad, boende och umgänge.

Vid bedömningen av vad som är bäst för barnet skall det fästas avseende särskilt vid

- risken för att barnet eller någon annan i familjen utsätts för övergrepp eller att barnet olovligen förs bort eller hålls kvar eller annars far illa, och
- barnets behov av en nära och god kontakt med båda föräldrarna.

Hänsyn skall tas till barnets vilja med beaktande av barnets ålder och mognad. (Införd g. Lag 1998:319) Lag 2006:458.”

Föräldrabalkens stadgande om barnets rätt till nära och god kontakt med båda sina föräldrar och rätt att inte utsättas för övergrepp har sin motsvarighet i *barnkonventionens Artikel 9* första stycket, som citeras här:

”1. Konventionsstaterna skall säkerställa att ett barn inte skiljs från sina föräldrar mot deras vilja utom i de fall då behöriga myndigheter, som är underställda rättslig överprövning, i enlighet med tillämplig lag och tillämpliga förfaranden, finner att sådant åtskiljande är nödvändigt för barnets bästa (the best interests of the child). Ett sådant beslut kan vara

nödvändigt i ett särskilt fall, t.ex. vid övergrepp mot eller vanvård av barnet från föräldrarnas sida eller då föräldrarna lever åtskilda och ett beslut måste fattas angående barnets vistelseort.”

Styckena två och tre i barnkonventionen artikel 9 ger ytterligare en fördjupande dimension åt betydelsen av barnets mänskliga rätt till nära och god kontakt med sina båda föräldrar, i denna artikel kallat rätten till ett *regelbundet* och *personligt* förhållande med båda sina föräldrar:

”2. Vid förfaranden enligt punkt 1 i denna artikel skall alla berörda parter beredas möjlighet att delta i förfarandet och att lägga fram sina synpunkter.

3. Konventionsstaterna skall respektera rätten för det barn som är skilt från den ena av eller båda föräldrarna att regelbundet upprätthålla ett personligt förhållande till och direkt kontakt med båda föräldrarna, utom då detta strider mot barnets bästa (the best interests of the child).”

Betoningen av barnets behov och rätt till en nära, god, regelbunden, personlig och direkt kontakt med sina båda föräldrar, och till att inte mot sin vilja avskiljas från dem, är till sin innebörd detsamma som regleras av barnkonventionens artikel 8, rätten till bibehållen identitet.

Barnet har rätt att behålla sin identitet

Barnkonventionen artikel 8

Rätten till bibehållen identitet regleras i Barnkonventionen artikel 8, vilken citeras nedan:

”1. Konventionsstaterna åtar sig att respektera barnets rätt att behålla sin identitet, innefattande medborgarskap, namn och släktförhållanden såsom dessa erkänns i lag, utan olagligt ingripande.

2. Om ett barn olagligt berövas en del eller hela sin identitet, skall konventionsstaterna ge lämpligt bistånd och skydd i syfte att snabbt återupprätta barnets identitet.”

Barnet har således en laglig och en mänsklig rätt till nära kontakt med båda sina föräldrar, eller andra vuxna som varaktigt varit i föräldrars ställe, och deras familjenätverk, kultur och språk. Barnet har en mänsklig rätt till familje-

liv – vilket också kan sammanfattas som barnets rätt till bibehållen identitet. I detta sammanhang vill jag citera barnpsykiatern Torgny Gustavsson³:

”Föräldrar behövs som bekräftelse och då behövs båda, eftersom jaget består av båda ...

Att barn behöver båda sina föräldrar har den djupare innebörden att de behöver tillgång till, uppskattning av och möjlighet att utveckla alla sina inre delar, de delar som har sitt ursprung i pappan såväl som mamman, och de behöver detta utan att det blir skuldbelagt, nedvärderat eller förnekat.”

Barnet behöver en nära och god kontakt med båda sina föräldrar och sina anhöriga på båda föräldrarnas sida. Barnet behöver denna kontakt med sina rötter för att kunna utvecklas till en hel människa, och för att må så bra som möjligt. Därför var det s.k. mormorsupproret så viktigt. En mormor, Margareta Palm, som ville ta hand om sitt barnbarn, i stället för att barnet skulle placeras hos för barnet främmande personer, samlade år 1995 1 000 namnunderskrifter. Socialtjänstlagen ändrades efter detta, så här står det i § 5 SoL:

”När ett barn placeras skall det i första hand övervägas om barnet kan tas emot av någon anhörig eller annan närstående. Vad som är bäst för barnet skall dock enligt 1 kap. 2 § alltid beaktas.”

Trenden, trots mormorsupproret och den ändrade lagstiftningen, har inte varit att i första hand undersöka möjligheter till släktingplaceringar. Den praxis som utvecklats går emot det som enligt ganska samstämmiga forskningsresultat är det bästa för barnet.⁴ Barnet avskiljs från sin ursprungs-

3 Från departmentspromemorian ”Gemensam vårdnad för ogifta föräldrar”, Ds 1999:57, citerad i Sjösten, Mats: *Vårdnad boende och umgänge*, 2009, s. 302 och 303.

4 Se t.ex. Fein, Edith et al. 1983, Rowe et al. 1984. Forskning visar att färre sammanbrott i fosterhem sker när barnen har kontakt med föräldrarna, se Milham et al. 1986, Berridge & Cleaver 1987, Fratter et al. 1991. Socialstyrelsen konstaterade i rapporten av Vinnerljung, Bo, Sallnäs, Marie, Kyhle Westermarck, Pia: ”Sammanbrott vid tonårsplaceringar – om ungdomar i fosterhem och på institution”, 2001, att 41 procent av fosterhemsplaceringarna – mot 17 procent av släktingplaceringarna – avbrutits oplanerat (sammanbrott).

familj och sina familjerötter. Både Sverige och Norge har upprepade gånger fällts av Europadomstolen för kränkningar av barnets rätt till familjeliv.⁵

Rätten till familjeliv

Barnets mänskliga rätt till familjeliv, och därmed till bibehållen identitet, regleras i *Europakonventionen artikel 8*, som lyder så här:

- ”1. Var och en har rätt till skydd för sitt privat- och familjeliv, sitt hem och sin korrespondens.
2. Offentlig myndighet får inte ingripa i denna rättighet annat än med stöd av lag och om det i ett demokratiskt samhälle är nödvändigt med hänsyn till den nationella säkerheten, den allmänna säkerheten eller landets ekonomiska välbefinnande, till förebyggande av oordning eller brott, till skydd för hälsa eller moral eller till skydd för andra personers fri- och rättigheter.”

Kraven som ställs för att en myndighet ska få ingripa mot barnets rätt till familjeliv är som synes mycket strikta. De kriterier som nämns som förutsättningar för omhändertagande av barn enligt 2 § LVU är inte lika strikta. I 2 § LVU stadgas att (min kursivering):

- 5 Här tas fyra utslag mot Sverige för kränkningar av rätten till familjeliv upp, dessa mål har drivits av jur. kand. Siv Westerberg, som också arbetat som läkare:

Olsson v. Sverige (1), dom i Europadomstolen den 24 mars 1988 (ansökan nr: 00010465/83), Eriksson v. Sverige, dom i Europadomstolen den 22 juni 1989 (ansökan nr: 11373/85), Olsson v. Sverige (2), dom i Europadomstolen den 27 november 1992 (ansökan nr: 00013441/87, endast äldste sonen hade fått komma hem, de två yngsta hölls kvar i fosterhemmen efter utfärdat flyttningsförbud), Andersson v. Sverige, dom i Europadomstolen den 25 januari 1992 (ansökan nr: 00012963187) Sverige dömdes bl.a. för att det gått två månader som son och mor inte fått träffas alls).

En av de mest kända domarna mot Norge för kränkning av artikel 8, rätten till familjeliv: Johansen v. Norge (1), dom den 7 augusti 1996 (ansökan nr: 00017383/90), Johansen v. Norge (2) (ansökan nr: 00017383/90) efter att Norge hade ålagts att arbeta för en återförening utan att det skett, beslut om admissibility den 10 oktober 2002 (ansökan nr: 12750/02). Slutade med tvångsadoption.

”Vård skall beslutas om det på grund av misshandel, otillbörligt utnyttjande, brister i omsorgen *eller något annat förhållande i hemmet* finns en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas.”

Motsvarande paragraf i föräldrabalken har inte heller så strikta krav som Europakonventionens artikel 8, som grund för ingrepp mot privatliv, familj och hem. I 6:7 FB stadgas att (min kursivering):

Om en förälder vid utövandet av vårdnaden om ett barn gör sig skyldig till missbruk eller försummelse *eller i övrigt brister i omsorgen* om barnet på ett sätt som medför bestående fara för barnets hälsa eller utveckling, skall rätten besluta om ändring i vårdnaden.

Flera forskare och praktiskt verksamma jurister och socialsekreterare har påtalat vagheten i formuleringarna.⁶

Om de som har ansvaret för att utreda och komma med förslag vad gäller barnets bästa rörande vårdnad, boende och umgänge, inte har tillräckliga kunskaper om vad som är väsentligt för barnets identitetsbildning och psykiska och fysiska hälsa riskerar de, genom att i god tro alliera sig med den ena föräldern, att ingripa godtyckligt i barnets privatliv, familj och hem på ett för barnet skadligt sätt. I detta sammanhang vill jag citera den svenske barnpsykiatern Magnus Kihlbom, som i en liten skrift om barnets rätt till båda sina föräldrar, skrev:⁷

”Identitetsbildningen underlättas av faktiska kunskaper, sådana som är grundade på egna erfarenheter ...

Barnet behöver känna att det har den känslomässiga, psykologiska rätten att ha vetskap om och tillgång till den andra föräldern. Det har stor betydelse att de viktiga personerna – den vårdnadshavande mamman, t.ex. – verkligen kan unna barnet detta, att de uttalat och outtalat, i ord och handling, ger sin tillåtelse och välsignelse till det. Då kan barnet få känna den lojalitet, som

6 Se t.ex. Kaldal, Anna: *Parallella processer*, 2010, s. 193.

7 Kihlbom, Magnus: Relationen till föräldrarna – grunden för barnets psykiska utveckling, inledningskapitlet till *Barnets rätt till båda föräldrarna*, 1998.

nästan alla barn känner, med båda föräldrarna utan att ha skuldkänslor och slippa vara en pjäs i spelet mellan föräldrarna.

Särskilt svårt blir det för barnet när en förälders krav på lojalitet är så totalt att det omfattar också värderingen av den andra föräldern.

Då hotas barnet av att komma i onåd och stötas bort: om du inte tycker som jag, om du inte tar avstånd från honom/henne, tar jag avstånd från dig på samma sätt. Många barn lever i en sådan plågsam situation, utan att ha känslomässigt råd att protestera.”

Barnkonventionen Artikel 16 har samma innebörd som Europakonventionen artikel 8 och FN konventionens artikel 12, med betoning av barnets mänskliga rätt till familjeliv, och rätt till skydd mot godtyckliga eller olovliga ingripanden:

”1. Inget barn får utsättas för godtyckliga eller olagliga ingripanden i sitt privat- och familjeliv, sitt hem eller sin korrespondens och inte heller för olagliga angrepp på sin heder och sitt anseende.

3. Barnet har rätt till lagens skydd mot sådana ingripanden eller angrepp.”

I detta sammanhang vill jag citera ur en dom från Europadomstolen, *Görgulu v. Germany*, dom den 26 februari 2004 (ansökan nr: 74969/01, nedan min översättning från engelska):

”Det är uppenbart att det också är i barnets intresse att behålla sina band med familjen, utom i fall där familjen visat sig särdeles olämplig, eftersom avskiljande av dessa band betyder att barnet avskärs från sina rötter. Av detta följer att barnets intresse dikterar att familjebanden bara får avskiljas under mycket exceptionella omständigheter och att allt måste göras för att bevara personliga relationer och, om och när det är skäligt, återuppbygga familjen.”

Staten åläggs således en positiv skyldighet att återuppbygga familjebanden och familjen.

Saklighet och opartiskhet

Grundlagens krav på saklighet och opartiskhet har betydelse för att kunna tillvarata barnets bästa och barnets rätt till familjeliv, d.v.s. barnets rätt till nära kontakt med båda föräldrarna och därmed till bibehållen identitet.

I svensk grundlag stadgas att myndighetspersoner är skyldiga att iaktta saklighet och opartiskhet i sin myndighetsutövning. Här citeras denna grundlag, *regeringsformen* 9 §:

”Domstolar samt förvaltningsmyndigheter och andra som fullgör uppgifter inom den offentliga förvaltningen skall i sin verksamhet beakta allas likhet inför lagen samt iakttaga saklighet och opartiskhet.” (Lag 1976:871.)

Den svenska grundlagens krav på att respektera allas likhet inför lagen, saklighet och opartiskhet motsvaras, som jag ser det, innehållsligt av Europakonventionens artikel 14 och barnkonventionens artikel 2, vilka båda tar upp rätten att inte diskrimineras, d.v.s. rätten att inte särskiljas eller särbehandlas.

Europakonventionens förbud mot diskriminering, *EKMR artikel 14*, har följande lydelse:

”Åtnjutandet av de fri- och rättigheter som anges i denna konvention skall säkerställas utan någon åtskillnad såsom på grund av kön, ras, eller annan hudfärg, språk, religion, politisk eller annan åskådning, nationellt eller socialt ursprung, tillhörighet till nationell minoritet, förmögenhet, börd eller ställning i övrigt.”

Barnkonventionens artikel 2 om myndigheters ansvar att inte tillåta diskriminering har i detta sammanhang också relevans, denna artikel citeras här i sin helhet:

”1. Konventionsstaterna skall respektera och tillförsäkra varje barn inom deras jurisdiktion de rättigheter som anges i denna konvention utan åtskillnad av något slag, oavsett barnets eller dess föräldrars eller vårdnadshavares ras, hudfärg, kön, språk, religion, politiska eller annan åskådning, nationella, etniska eller sociala ursprung, egendom, handikapp, börd eller ställning i övrigt.

2. Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga åtgärder för att säkerställa att barnet skyddas mot alla former av diskriminering eller bestraffning på grund av föräldrars, vårdnadshavares eller familjemedlemmars ställning, verksamhet, uttryckta åsikter eller tro.”

Till frågan om saklighet, opartiskhet, därmed förbud mot diskriminering, som kan komma i fråga i de komplicerade vårdnadsmålen då barnets bästa skall avgöras, hör också rätten till rättvis rättegång, EKMR artikel 6, och rätten till effektiva rättsmedel, EKMR artikel 13. Inledningen till *Europa-konventionen artikel 6* har följande lydelse:

”Var och en skall, vid prövningen av hans civila rättigheter och skyldigheter eller av en anklagelse mot honom för brott, vara berättigad till en rättvis och offentlig rättegång inom skälig tid och inför en oavhängig och opartisk domstol som upprättats enligt lag ...”

Europakonventionen artikel 13 lyder i sin helhet enligt nedan:

”Var och en, vars i denna konvention angivna fri- och rättigheter kränkts, skall ha tillgång till ett effektivt rättsmedel inför en nationell myndighet och detta även om kränkningen utförts av någon i offentlig ställning.”

Hur kan familj och familjeliv definieras?

I FN:s deklaration om mänskliga rättigheter från 1948 Artikel 16 fastslås i tredje stycket:

”Familjen är den naturliga och grundläggande enheten i samhället och har rätt till samhällets och statens skydd.”

Utifrån domstolsutslag i Europadomstolen (ECHR) gällande brott mot artikel 8 i Europakonventionen, som reglerar rätten till familjeliv, kan familjeliv definieras. Till familjen räknas enligt dessa domstolsutslag biologiska föräldrar, men också far- och mor-föräldrar samt adoptiv- och styvföräldrar, om dessa haft nära och varaktig kontakt med barnet i ett över lång tid praktiserat familjeliv.

I *fallet Elsholz v. Germany* dömde ECHR den 13 juli 2000 (ansökan nr: 25735/94), att kränkning av artikel 8 skett. En far som hade förnekats rätt

till kontakt med sitt barn, tillerkändes en sådan rätt. Pappan hade åberopat PAS, men det nämndes inte i domslutet. Psykolog Ursula Kodjoe bidrog till utfallet genom sin redogörelse för den psykologiska skada som åsamkats pappan genom att inte få ha kontakt med sin son. Advokat Peter Koepfel drev målet.⁸

I *Sanchez v. Norway* den 4 oktober 2007 (ansökan nr: 12148/03) refererade pappan till PAS i sin ansökan. Barnens mamma hade anklagat honom för sexuella övergrepp. Lägre domstolsinstans konstaterade att det var medvetna fabricerade anklagelser från mamman för att förhindra pappans och barnens umgänge, men högre domstolsinstans godtog mammans yrkanden, något som ECHR inte godtog, Norge dömdes för kränkning av artikel 8.

I en dom från ECHR i april 2006 fastslogs att Michelle Olivieri-Bauers rätt till familjeliv hade kränkts när hon inte fått träffa sina fyra barn sedan skilsmässan 1993 då pappan tog dem ur skolan och bortförde dem från mamman. I maj 2010 dömdes den franska staten för att inte ha behandlat denna mor rättvist (då hade hon också fått fyra barnbarn som hon aldrig fått se). Hon och hennes advokat Me Christine Ravaz uttalade till en journalist den 19 maj 2010: ”Detta beslut kommer att utveckla familjerätten, särskilt vad gäller att få in föräldraalienation syndrom som bevis.”⁹

Barnet har behov av och rätt till familjeliv, och rätt till att ha kontakt med sitt biologiska ursprung och det kulturarv som inkluderas i detta. Tyskland har dömts för diskriminering av ogifta pappor och ålagts att förändra lagarna så att rätten att bli vårdnadshavare blir den samma för mammor och pappor, gifta eller ogifta. I Sverige har ogifta pappor ingen laglig rätt till sina barn som vårdnadshavare förrän föräldrarna har ansökt om och fått beslut om gemensam vårdnad.

- 8 Det gjordes ett temanummer, se *Amtsverwaltung* 2000:8, med anledning av utslaget i Elsholz-fallet, se t.ex.: Kodjoe, U.: Auswirkungen des Vater-Kind Verlustes: der ”immatriellen Schaden” aus psychologischer Sicht: Anmerkungen zur Elsholz-Entscheidung des Europäischen Gerichtshof für Menschenrechte. Koepfel, P.: Zur Bedeutung der ”Elsholz-Entscheidung” für die Fortentwicklung des deutschen Kindschaftsrechts: Anmerkungen zum Minderheitsvotum aus Sicht des Verfahrensbevollmächtigten.
- 9 Séverine Pardini, artikel på nätet den 19 maj 2010, www.laprovincw.com/article/aix-une-mere-privee-de-ses-enfants-fait-condamner.letat (min översättning).

Flera domar i Europadomstolen gäller fall då samhället varit föräldrapart och har dömts för att ha kränkt artikel 8.¹⁰ Ett exempel ytterligare, förutom exempel nämnda i not ovan är:

K och T v. Finland, dom i ECHR den 27 april 2000 (ansökan nr 25702/94).

Domstolens ledamöter beslutade enhälligt att kränkning av artikel 8 hade skett då beslut togs om att omhänderta barnen, och också då inte adekvata åtgärder vidtagits för att återföreina familjen. Den finska regeringen begärde den 24 juli 2000 att fallet skulle tas upp i Grand Chamber, dom därifrån kom den 12 juli 2001. På olika punkter fanns reservationer från olika domare, men alla beslutade enhälligt att en kränkning av artikel 8 hade skett på grund av att adekvata åtgärder för att återföreina familjen inte vidtagits.

Det finns, enligt denna m.fl. domar från ECHR, såsom påpekats en positiv skyldighet för stater att ta initiativ till, och vidta adekvata åtgärder för att återföreina de personliga relationerna mellan barn och föräldrar som avskilts från kontakt med varandra.

En dom av principiell betydelse vad gäller rätten till familjeliv och barnets vilja, sammanfattat som informerat samtycke (informed consent), är domen i det finska fallet (*C v. Finland*). Det handlar om två barn vilkas mor dog då hon en tid levt med barnen i ett lesbiskt förhållande. Finlands högsta domstol tillerkände moderns kvinnliga partner vårdnaden om barnen, inte barnens far, något som inte godtogs av ECHR.¹¹

Anja Hannuniemi, finländsk jurist och forskare skrev i en kommentar¹² angående denna dom: ”Om det i en jurisdiktion bryts mot regeln om att barnet, också i vårdnadsmål, skall ha fått för barnet begriplig information, och få uttala sin autentiska mening utan tvång, tryck eller manipulation, kan C-fallet åberopas för en korrekt tolkning.”

Anja Hannuniemi har påpekat att det i många ECHR-domar där en stat döms för kränkning av artikel 8, ibland också av artikel 6 (rätten till en rättvis rättegång), enligt presenterade fakta i fallet, handlar om allvarliga

¹⁰ I Svensk Juristtidning, SvJT, kommenterar Hans Danelius löpande utslag från ECHR gällande kränkningar av Europakonventionen artikel 8, se t.ex. SvJT 2011 s. 673: Gluhakovic v. Kroatien, dom den 12 april 2011, SvJT 2011 s. 694; Zoltan Nemeth v. Ungern, dom den 14 juni 2011.

¹¹ C v. Finland, dom den 9 maj 2006, ansökan nr 18249/02.

¹² Kommentar i kommunikation med europeiska kollegor, mail den 8 april 2009.

fall av PAS. PAS nämns dock inte i domen, men har ibland åberopats av den sökande. Anja Hannuniemi omskrev i detta sammanhang¹³ ett fall där domstolen självständigt påtalat risken för ökat främmandegörande (Entfremdung) för två syskon för varandra och för sina föräldrar (*Kutzner v. Tyskland* den 26 februari 2002, ansökan nr 46544/99).

Det finns domar i ECHR gällande kränkningar av artikel 8 rätten till familjeliv, där PAS uttryckligen omskrivits:

Koudelka v. Tjeckien, dom den 20 juli 2006 (ansökan nr 1633/05).

”Mamman tillerkändes vårdnaden om dottern född 1990, då flickan var ett år och föräldrarna separerade. Pappan ansökte om umgängesrätt då flickan blivit tre år och mamman hindrat honom från att träffa dottern. År 1995 tilldömdes pappan rätt till övervakat umgänge: varje torsdag eftermiddag skulle han under övervakning av en specialutbildad socialarbetare i en offentlig lokal få ha kontakt med sin dotter. Mamman efterlevde inte domen, hon fick en formell anmodan om att göra det, vilken var verkningslös, hon tilldömdes vid två tillfällen böter (7 och 70 Euros). Inhemsk psykologisk expertis fann 2002 att mamman påverkat dottern till att utveckla PAS, vilket refererades i domen. ECHR:s beslut om att detta var en kränkning av artikel 8 var enhälligt.”

Zavrel v. Tjeckien, dom den 18 april 2007 (ansökan nr 144044/05).

”I paragraferna 48, 50, 52 och 53 nämns PAS specifikt. En mor lämnade hemmet år 2001 med sonen född 1995. Paret kom överens om umgänge, reglerat i dom den 11 december 2002. Mamman efterlevde inte domen, pappans föräldraförmåga beskrevs som god, medan mamman av tjeckisk psykologisk expert beskrevs ha påverkat barnet negativt genom att vända barnet mot sin pappa. Enda åtgärd som hade vidtagits var att två gånger tillrättavisa mamman och sända föräldrarna till ett rådgivningscentrum, trots att domstolarna hållits informerade om umgängessabotaget. Det var ett enigt beslut från ECHR om att detta var ett fall av kränkning av artikel 8.”

13 E-mail den 1 november 2009 i kommunikation till flera forskare i USA och Europa angående föräldraalienation.

Domar från ECHR ska ha bindande kraft

I Europakonventionen artikel 46 står vad gäller bindande kraft och verkställighet i domar från ECHR följande:

- ”1. De höga fördragsslutande parterna förbinder sig att rätta sig efter domstolens slutgiltiga dom i varje mål där de är parter.
2. Domstolens slutgiltiga dom skall överlämnas till ministerkommittén, som skall övervaka dess verkställande.”

Avgjorda mål kan hittas på Case Law of ECHR, [www.echr.coe.int/English, French/case-law/HUDOC](http://www.echr.coe.int/English,French/case-law/HUDOC).

För det mesta går det ganska bra när föräldrarna separerar

För det mesta är problemen i samband med sammanboende och gifta föräldrars separation övergående, och en ny vardagstillvaro infinner sig som barnet kan leva med, och som möjliggör för barnet att ha en nära och god kontakt med båda sina föräldrar och deras respektive familjenätverk – och därmed behålla sin identitet.

Allt flera skilsmässor, en trend som ser ut att ha brutits på 2000-talet

I USA och i de nordiska länderna skiljer sig närmre hälften av de par som gifter sig. I cirka hälften av dessa förhållanden finns barn under 18 år. Ser vi på äktenskap och skilsmässor över tid kan vi konstatera att andelen äktenskap som upplösts genom skilsmässa ökat kraftigt. Under 2000-talet kan en viss sjunkande tendens avläsas.

TABELL 2.1 Antal skilsmässor åren 1900–2009 i Sverige.

År	Vigslar	Skilsmässor
1900	31 478	405
1910	33 162	609
1920	42 918	1 325
1930	43 858	2 218
1940	59 166	3 489
1950	54 222	8 008
1960	50 149	8 958
1970	43 278	12 943
1975	44 103	25 383
1980	37 569	19 887
1990	40 777	19 357
1995	33 642	22 528

(forts.)

År	Vigslar	Skilsmässor
1998	31 598	20 761
2001	35 778	21 022
2004	43 088	20 106
2007	47 898	20 669
2008	50 332	21 377
2009	48 033	22 211

Källa för frekvenssiffrorna: SCB Befolkningsstatistik.

Samboförhållanden allt vanligare – liksom separationer i dessa förhållanden

Det blev i Sverige under senare delen av 1900-talet allt vanligare att inte ingå äktenskap, utan att i stället leva som sammanboende. Statistiska uppgifter för denna kategori är svårare att få fram, eftersom dessa samlevnadsförhållanden inte registreras. Andelen sammanboende med barn var åren 1991–2008 runt 900 000, med en felmarginal på +/- 24 000.

Enligt SCB:s barn och familjestatistik 2010 löper barn i samboförhållandena dubbelt så stor risk att föräldrarna separerar, och risken är större ju yngre föräldrarna är vid barnets födelse.

TABELL 2.2 Barn 0–17 år i olika familjetyper 2009. Procent och totalt antal.

Ålder	Bor med båda urspr.föräldrarna	Bor med mamma och ev. styvför.	Bor med pappa och ev. styvför.	Bor inte med ngn urspr.för.	Totalt antal
0 år	90	10	0	0	112 120
1–5 år	86	12	2	0	541 684
6–12 år	73	21	5	1	684 882
13–17 år	61	29	8	2	582 407
0–17 år	74	20	5	1	1 921 093

Källa: Barn- och familjestatistik, SCB, på uppdrag av Barnombudsmannen, ur rapporten "Upp till 18 – fakta om barn och ungdom (2010)".

I rapporten, varur ovanstående tabell tagits, står viktiga upplysningar som här citeras:

”Med ursprungliga föräldrar menas biologiska eller adoptivföräldrar. Andelen barn som bor med en ensamstående förälder överskattas medan andelen som bor med en styvförälder underskattas. Detta beror på att bara

sambor med gemensamma barn kan identifieras i registerstatistiken. Här redovisas därför båda grupperna tillsammans. Barn som bor "växelvís" redovisas som boende hos den förälder där de är folkbokförda."

SCB uppskattade att ungefär 235 000 barn år 2009 levde i någon form av ombildad familj. Ombildad familj betyder familjer med sammanboende föräldrar där det finns något barn som inte är föräldrarnas gemensamma barn.

Enligt "Barn och familjestatistik SCB 2010" ökade andelen barn som bor med en ensamstående förälder – i fyra av fem fall en mamma – kraftigt under 1980- och 1990-talen, men har minskat något under 2000-talet. År 2009 var det 25 procent av alla barn under 17 år som bodde med en ensamstående förälder, oftast en mamma.

Antalet barn som bor med två mammor som har registrerat partnerskap eller är gifta har ökat från ca 50 år 1998 till 800 år 2009, en ökning med 160 procent på tio år. Antalet barn som lever med två pappor som registrerat partnerskap eller är gifta har varit och är väldigt litet.

De flesta som separerar kommer överens efter en tid

I de flesta familjekonstellationer hittar man efter akut konflikt och separation fram till livsmönster som innebär att barnen kan behålla kontakt med sina båda föräldrar och deras olika familjenätverk. Men ibland kan riktigt *svåra vårdnadskonflikter* utvecklas.

Cirka tio procent av föräldrar i Sverige som separerar kommer inte överens och ber domstolen att pröva frågan om vårdnad, boende och umgänge, vilket ofta innebär att barnet påverkas att alliera sig med den ena föräldern mot den andra. För andelen upplösta äktenskap blir tio procent drygt 2 000 fall per år. Därtill kommer sammanboende föräldrar som i samband med separation kan komma i svår tvist, då barnen på samma sätt blir lidande genom att påverkas att välja en förälder framför den andra.

En uppskattning blir utifrån dessa redovisade siffror att det rör sig om cirka 6 000 barn per år i Sverige som avskiljs från den ena föräldern och allierar sig med den andra, nästan alltid den förälder barnet bor hos. Detta var också den siffra som år 2003 angavs av rättssociologen Annika Rejmer gällande det antal barn som berörs av föräldrars vårdnadstvister i domstol.¹

1 Rejmer, Annika: *Vårdnadstvister*, 2003, s. 203.

I USA uppskattas i olika undersökningar antalet barn som avvisar en förälder och allierar sig med den andra efter föräldrarnas separation till mellan 11 och 15 procent.²

Andelen tvistiga familjemål i domstolarna har ökat

Domstolsverket har statistik gällande det de kallar tvistiga familjemål, d.v.s. svåra vårdnadskonflikter, men bara för de senaste åren. Antalet inkomna tvistiga familjemål angavs år 2009 vara ca 4000. Därtill kommer de som finns sedan tidigare och inte avgjorts, varför uppskattningen att det kan röra sig om ungefär 6000 barn per år som i praktiken tvingas välja en förälder framför den andra, förefaller vara en rimlig uppskattning.

TABELL 2.3 Antalet inkomna/avgjorda tvistiga familjemål (= vårdnadskonflikter) 2005–2009, totalt, och med specificering för de nio domstolar där antalet ligger i topp.

	2005	2006	2007	2008	2009
Alla tingsrätter	2 845/2 617	3 108/2 914	3 248/3 157	3 662/3 663	4 073/3 842
Stockholms	282/262	215/305	154/206	146/177	163/147
Södertörns	220/179	294/223	317/327	373/396	390/388
Göteborgs	185/179	258/202	235/250	271/255	293/247
Malmö	180/162	167/189	180/167	153/173	170/156
Attunda	115/114	143/119	140/124	151/172	171/151
Helsingborg	110/99	98/105	120/115	116/129	115/101
Västmanlands	94/93	103/99	84/100	112/95	128/117
Örebro	94/86	96/104	95/96	94/107	120/99
Lunds	87/88	92/69	93/102	97/102	109/102

Ökningen av till Sveriges tingsrätter inkomna tvistiga familjemål på de fem åren 2005–2009 är 43 procent.

- 2 Fidler, Barbara Jo, Bala, Nicholas: Children resisting postseparation contact with a parent: concepts, controversies, and conundrums, *Family Court Review* 2010 (48) 1, s. 11. Större andelar barn som allierat sig med den ena föräldern rapporteras i studier av svåra vårdnadskonflikter, i ett par studier rapporteras så stor andel som 40 procent (Johnston & Campbell, 1988, Lampel, 1996).

I Malmö och Stockholms tingsrätter har andelen tvistiga familjemål dock sjunkit, liksom i Vänersborg, tvärtemot det förhållande som gäller samtliga övriga 45 tingsrätter i vårt land, där andelen tvistiga familjemål ökat.

TABELL 2.4 Tingsrätter i vilka andelen tvistiga familjemål (= vårdnads mål) minst fördubblats 2005–2009.

Tingsrätt	2005	2009	Ökning i %
Skellefteå tr	9	57	533
Östersunds tr	17	72	324
Lycksele tr	6	23	283
Uddevalla tr	27	72	167
Luleå tr	29	72	148
Hässleholms tr	15	34	127
Sundsvalls tr	26	53	104
Gällivare tr	11	22	100

Det är mycket stora ökningar i norra Sveriges tingsrätter framför allt, oklart av vilka skäl.

Ser vi till de uppgifter som finns tillgängliga från Domstolsverket vad gäller antalet verkställighetsmål går det att konstatera en fördubbling vid jämförelse av antalet åren 2006 respektive 2009; 343 verkställighetsmål år 2006 och 685 år 2009.

Det finns underlag för slutsatsen att de svenska domstolarna under första decenniets andra hälft på detta nya årtusende blivit alltmer belastade av tvistiga familjemål.

Avskiljande barn–förälder

I ett barns skepnad
uppenbaras livets mening.

Rabindranath Tagore, en bildad man från Bengalen, som fick Nobelpriset i litteratur i början av 1900-talet, skrev denna aforism. För mig uttrycker den en känsla som jag tror många mammor och pappor erfar då deras barn föds. Barnet som föds blir oftast älskat. I kärlek kan barnet växa och utvecklas. När John Bowlby sökte den term som bäst beskrev den fundamentala grundstenen i barnets utveckling prövade han med både kärlek och band, innan han fastnade för begreppet anknytning.¹ Barnets grundläggande behov av känslomässig närhet och trygghet tillfredsställs i de flesta fall genom de naturliga kärleksbanden i familjen. Genom dessa band utvecklas i de allra flesta fall barnet till en moralisk människa. I detta sammanhang vill jag citera Böhm, Gustafsson och Lorin som i en skrift om barn i krig och katastrof skrev²:

”Framsteg som att kunna hålla sig ren, att kunna behärska sin ilska, att kunna känna medkänsla med andra, d.v.s. att ha etablerat egna moraliska ideal, är inte enbart en uppoffring. Barnet känner glädje i dessa framsteg,

- 1 Detta berättade John Bowlbys son 2011, se Richard Bowlby och Jennifer McIntosh: John Bowlby's legacy and meanings for the family law field: in conversation with sir Richard Bowlby, *Family Court Review* 2011:49:3 s. 556.
- 2 Böhm, Tomas, Gustafsson, Lars H., Lorin, Henrik: *Barn under krigs- och katastrof-förhållanden. Deras upplevelser, beteenden och psykiska svårigheter*. Försvarets Forskningsanstalt. Katastrofmedicinska Organisationskommittén (KAMEDO), Rapport XLIII, 1981.

eftersom de görs för föräldrarnas skull och det blir belönat med föräldrarnas kärlek. Om något händer som rubbar förtroendet till eller berövar barnet föräldrarna kan det hända att dessa anpassningsmål ges upp. Framstegen förlorar sitt värde för barnet – det är ingen mening längre med att vara ren, god eller osjälvisk.”

NÄR FINNS EN SAKLIG GRUND FÖR AVSKILJANDE BARN-FÖRÄLDER?

Ibland händer något som stör kontakten förälder-barn, eller den kanske aldrig etableras, för att föräldern försvinner eller överger sitt barn. Det finns föräldrar som är oförmögna att hysa villkorslös kärlek till sitt barn, kanske för att de själva inte fått det. Det finns också föräldrar som inte kan ta hand om sitt barn. En förälder kan vara gravt psykiskt sjuk, missbrukare, eller av andra skäl, t.ex. traumatiserande krigsskador, eller religiös/politisk fundamentalism, vara oförmögen att ge barnet kärlek, psykisk och fysisk trygghet samt tillräckligt god omvårdnad. Då är det för detta barn viktigt att det finns andra, i första hand inom familjen, eller andra familjer väl utredda och som hyser kärlek till barn, som kan ta hand om barnet i stället för föräldrarna.

De flesta känner mer till de fall när socialtjänsten borde ha omhändertagit barn och *inte* gjort det, än fall då socialtjänsten omhändertagit barn och inte borde ha gjort det.

Tre i svenska media uppmärksammade fall får illustrera situationen då socialtjänsten borde ha ingripit och omhändertagit barnen för att skydda dem från sina föräldrar. Det ena fallet är pojken Michael, som bands utanför ett tält utan mat, son till ett tyskt par som tältade i fjällen.³ Det andra är den utvecklingsstörde pojken Bobby som torterades av sin styvpappa och mamma och dog.⁴ Det tredje är tonårsflickan Louise, som övergavs av sin mamma och sedan var utlämnad till sin missbrukande och psykiskt sjuke pappas vanvård.⁵

3 Nyberg, Patrik: *Kriminalhistoria* 2008-11-17.

4 André Joanna: *Misstänkt* nr 4 2009.

5 Hindberg, Barbro: *Bakom "fallet Louise"* 2007-08-23, jag har bara haft tillgång till en kraftigt reviderad (=med många textstrykningar) version daterad 2007-09-05.

Dessa extrema fall, med i två fall dödlig utgång, kan fungera som illustration till vikten av att noggranna sakliga och opartiska, samt kompetent utförda, utredningar görs som grund för adekvata ingrepp. Detta gäller i alla sammanhang; både för att kunna ingripa för att skydda barnet då det är av nöden, och för att låta bli att ingripa när det inte behövs.

KONSEKVENSER FÖR BARNET AV ATT AVSKILJAS FRÅN EN ELLER BÅDA FÖRÄLDRARNA

Det finns många källor för kunskap om konsekvenser för ett barn av att avskiljas från en eller båda sina föräldrar, här anges några olika källor, med hänvisningar till några forskningsfält (med ett mycket begränsat antal referenser).

Alkoholforskning

I forskningen om orsaker till alkoholism har man identifierat ökad risk för alkoholberoende hos personer som under sin uppväxt före 17 års ålder avskiljs från en förälder av annat skäl än att föräldern dör.⁶

Självmodsforskning

En grupp forskare vid universitetet i Göttingen i Tyskland undersökte 328 psykiatriska patienter avseende två frågor: om de hade förlorat en eller båda föräldrarna under minst ett års tid före 15 års ålder och om de hade försökt begå självmord. De fann att lite drygt 43 procent av dessa patienter som upplevt föräldraförlust före 15 års ålder hade försökt ta sina liv. Av dem som inte förlorat en förälder var det knappt 27 procent som försökt ta sina liv.

Bland dem som förlorat en förälder var det högre självmordsfrekvens bland dem som förlorat en förälder på annat sätt än att föräldern dött.⁷

6 Kendler, S., Neale, C., Kessler, C., Heath, A., Phil, D., Eaves, J.: Childhood Parental Loss and Adult Psychopathology in Women. A Twin Study Perspective, *Arch Gen Psychiatry*, 1992 (49):2: 109–116.

7 Bron, B., Strack, M., Rudolph, G.: Childhood experiences of loss and suicide attempts: Significance in depressive states of major depressed and dysthymic or adjustment disordered patients. *Journal of Affective Disorders*, 1991:23:165–172.

I Kanada fann Lesage m.fl. i en undersökning ett samband mellan erfarenheter hos barn 6–10 år gamla av att avskiljas från en förälder och utvecklandet av borderline personlighetsstörning, samt självmord.⁸

Forskning om kriminalitet

1944 publicerade John Bowlby en undersökning om barn 6–16 år som ägnade sig åt att stjäla. Gemensamt för dessa kriminella barn var att de tidigt separerats från sin mor.⁹

1989 konstaterade D.P. Farrington ett klart samband mellan avskiljandet av barn från en eller båda föräldrarna och förekomst av våldsamma förbrytelser senare i livet.¹⁰ 1996 gjorde Henry m.fl. samma fynd.¹¹

Traumaforskning

Uppföljningar av barn som i krigssituationer avskilts från sina föräldrar, så som t.ex. de 70 000 finska krigsbarn som åren 1939–1945 fördes till Sverige visar att avskiljandet var ett stort trauma som skadade barnen.¹²

Stressforskning

En av de absolut mest stressande händelserna ett barn kan utsättas för är att avskiljas från en eller båda föräldrarna.¹³

- 8 Lesage, A., Boyer, R., Grunberg, F., Vanier, C., Morissette, R., Menard-Buteau, C., Poyer, M.: Suicide and mental disorders: a case-control study of young adult males, *American Journal of Psychiatry*, 1994: 151:1063–1068.
- 9 Bowlby, John: Forty-four juvenile thieves: their characters and homelife, *International Journal of Psycho-Analysis*, 1994: 25:19–52.
- 10 Farrington, D.P.: Early predictors of adolescent aggression and adult violence, *Violence and Victims* 1989: 4: 79–100.
- 11 Henry, B., Caspi, A., Moffit, T.E. & Silva, P.A.: Temperamental and familial predictors of violent and nonviolent criminal convictions: Age 13 to age 18, *Developmental Psychology*, 1960: 4: 614–623.
- 12 Edvardsen, Annu: *Det får inte hända igen. Finska krigsbarn 1939–45*, 1977.
Räsänen, Eila: *Finska krigsbarn. Separationsupplevelser och konsekvenser i vuxenålder*, 1990.
- 13 Wasserman, Eidel: *US Department of Justice, the Tribal Law and Policy Institute*, 2005.

Forskning om depressioner och andra psykiska sjukdomar

Studium av drygt 1 000 kvinnliga tvillingar visade ökad risk för allvarlig depression hos dem som hade avskilts från en förälder av annat skäl än att föräldern dött.¹⁴

Ett forskarlag i Israel har visat att sannolikheten för att utveckla allvarlig depression (även bipolär sjukdom och schizofreni) som vuxen ökar på ett sätt som inte kan förklaras med slumpen om man som barn avskilts från en förälder under barndomen, fram till 17 års ålder.¹⁵ Riskerna att utveckla allvarlig depression var högre för dem som förlorat en förälder på annat sätt än att föräldern dött.

Denna undersökning (som också visade att personer i kontrollgruppen av personer utan psykisk sjukdom som förlorat sina föräldrar tidigt i livet oftare var fysiskt sjuka) upprepades efter två år. Man fick samma huvudresultat: Förlust av föräldrarna innan 17 års ålder på annat sätt än att de dör innebär större risk för barnen att utveckla psykisk sjukdom.¹⁶

Ökad risk för depression identifierades bland ett stort antal finska barn som avskilts från sina föräldrar på grund av föräldrarnas tuberkulos.¹⁷

Yttre eller naturlig grund för avskiljande barn-förälder

För det lilla barnet är mamma och pappa vanligtvis de allra viktigaste personerna i barnets liv. Det är en erfarenhetssats, d.v.s. något vi vet genom upprepad mänsklig erfarenhet. Norska barn som började skolan år 2003 fick svara på frågan vad de var mest rädda för. Det vanligaste svaret var att de var rädda för att tvingas skiljas från sina föräldrar.¹⁸

Det finns dock ett antal olika situationer då barnet av naturliga skäl avskiljs från sin ena förälder eller båda. Med naturliga skäl menar jag orsaker som hör till mänskligt liv.

¹⁴ Kendler et al.: 1992.

¹⁵ Agid, O., Shapira., B, Zislin, M., m.fl., artikel i *Molecular Psychiatry*. 1999.

¹⁶ Canetti, L., Bachar, E., Bonne, O., m.fl. 2001.

¹⁷ Veijola, Mäki, P., Joukamaa, Läärä, Hakko, Nieminen & Isohanni: *Psychological Medicine*. 2004.

¹⁸ *Helsenytt för alle*, artikel av Jofrid Alice Nygaard. 2003.

Föräldrar dör, eller blir kvar i en krigszon

I en krigs- eller katastrofsituation kan barnet förlora en eller båda sina föräldrar genom att föräldern/föräldrarna dör, eller blir kvar i krigs-katastrof-zonen medan barnet evakueras. I en rapport utgiven av Försvarets forskningsanstalt 1981¹⁹ genomgås hur barn i olika utvecklingsstadier reagerar på en separation från en eller båda föräldrarna. Där tas upp att barn som inte fyllt tre år, men som lärt sig tala, gå och springa, kan uppleva en separation som straff. "Barnet kan i fantasin straffa föräldrarna tillbaka genom att önska att de är försvunna eller döda, vilket för barnet ofta är samma sak."

Barnet i det genitala stadiet, 3–5 år, får märkbara spår efter en förlust av en eller båda föräldrarna. Barnet vill göra någon, ofta sig själv, till syndabock.

Barnet innan puberteten, i det s.k. latensstadiet, 5–11 år, blir allt mindre beroende av föräldrarna som kärleksobjekt, erövrar en växande förmåga att leva med kamrater, intresserar sig alltmer för andra vuxna, och har därmed större förmåga att klara av en separation.

Barnet i adolescensåldern, 12–18 år, söker sin identitet och har potential till vuxet ansvarstagande, men är också fortfarande barn.

Föräldrar flyttar

Författarna Böhm, Gustafsson och Lorin framhåller att barnet upplever sin närmiljö med känsligare sinnen än vuxna, en vanlig flyttning kan därför upplevas som besvärlig, och än mer upprepade flyttningar.

De skriver: "För barnet är en av de mest betydelsefulla faktorerna att flyttningen inte förenas med en tvångsseparation från föräldrarna." I den här boken handlar det om barn som alla tvångsförflyttats från en eller båda sina föräldrar, ofta plötsligt och under kaotiska inslag, det som författarna framhåller som kritiskt för barnet.

Entydigt är det så, konstaterar de, att "en separation från föräldrarna innebär för barnet en mycket allvarlig upplevelse". Vidare: "Entydiga erfarenheter visar ett klart behov av att föräldrar och barn håller regelbunden

¹⁹ Böhm, Gustafsson och Lorin 1981.

kontakt efter det att de åtskilts.” De barn som avskiljs från sin ena eller båda sina föräldrar i samband med svåra vårdnadskonflikter och påverkas att ta avstånd från den förälder de avskilts från – avskiljs just från regelbunden kontakt. Det som barnet behöver.

Författarna kommenterar i ett avsnitt reaktioner och beteenden:

”Om ett barn blir tvunget att flytta flera gånger mellan olika ställen och alltså flera gånger berövas sina ’ersättningsföräldrar’ blir relationen till yttrevärlden och den vuxne alltmer ytlig. En skenbar likgiltighet inför omgivningen kan uppstå.”

Detta gäller många av de barn som i fredstid tvångsomhändertas och flyttas mellan olika ”ersättningsföräldrar”.

Författarna som skrev sin bok 1981 kommenterar de stora omflyttningarna som då skett i Sverige och som ledde till att kontakten med släkten minskade. De kommenterar också den allt större segregationen och konstaterade: ”Rotlöshet, kontaktlöshet och brist på grundtrygghet gör det svårare för barnen att kunna konstruktivt bearbeta livskriser. Redan detta innebär ett sämre läge för katastrofsituationer.”

Barn har, ända upp i tidig skolålder, en förmåga att avskärma sig från yttre hot, skriver författarna: det är deras föräldrars reaktioner på de yttre hoten, som i första hand styr barnets upplevelser, så om föräldern är lugn och trygg är barnet lugnt och tryggt. De konstaterar: ”En svår olycka, som inträffar plötsligt och som medför att också föräldrarna hamnar i en chockfas i ett krisförlopp, eller i värsta fall leder till en separation mellan föräldrar och barn, medför väsentligt djupare störningar hos barnet.”

Denna kunskap om störningar hos barnet av att separeras från sina föräldrar är en viktig kunskap, som skulle behöva tillämpas när svåra vårdnadskonflikter handläggs.

Undersökning av erfarenheter från bombningarna i London under andra världskriget visade att barn som evakuerats klarade påfrestningarna sämre än de barn som fick vara kvar med sina föräldrar.²⁰ När man följt upp och undersökt barn som kom från Finland och Tyskland till Sverige

20 Freud, Anna, Burlingham, Dorothy: *War and Children*, 1943, ny upplaga 1964, svensk version: *Barn utan familj*, 1973.

under andra världskriget, visar det sig att många av dem haft psykiska och sociala problem hela livet, som till stor del kan tillskrivas att de under tvång separerats från sina föräldrar. Anne Edvardsen skrev så här efter sin undersökning av finska krigsbarn: "Vad jag fann var rotlöshet, bristande självkänsla, kontaktlöshet och en inre oförklarlig otrygghet. Naturligtvis inte hos alla men hos det stora flertalet."

Föräldrar separerar

För närvarande har ungefär hälften av barn i Sverige föräldrar som skiljer sig. Skilsmässofrekvensen har ökat, och nu statistiskt sett avstannat och t.o.m. sjunkit. Att barn får växa upp med nära och god kontakt med båda sina föräldrar, även om dessa har gått skilda vägar, så som barnen har laglig och mänsklig rätt till, är dock till barnens, och till allas, bästa.²¹

När den amerikanske psykologiprofessorn Robert Emery anmälde JoAnne Pedro-Carrolls²² bok om hur föräldrar kan göra för att sätta barnen först då de skiljs, skrev han att föräldrarnas skilsmässa är en av de mest smärtsamma upplevelserna i ett barns liv. Han påpekade att barnen – liksom en stor del av föräldrarna – vill att föräldrarna skall fortsätta hålla samman. Ett viktigt råd han framhöll från boken: "Tala med dina barn utan att tala negativt om din forna partner." Skilsmässa är inte en tävling om barnen. Den fallgropen är fundamental att undvika, skrev Emery. Viktigast för barnen är att få känna båda föräldrarnas kärlek, och att tillåtas få älska dem båda.

- 21 Popenoe, David: *Families without fathers. Fathers, marriage and children in American society*, 2009, Library of Congress USA, skrev i sina avslutande konklusioner om vikten av att återskapa hela familjen med en närvarande fader: "Annars är risken stor att det blir som ett kinesiskt ordspråk säger: Om vi inte ändrar riktning, kommer vi förmodligen att sluta mot det vi är på väg mot." Mot bakgrund av sin genomgång av utvecklingen i USA med en lång rad problem förknippade med att barn växer upp i splittrade familjer och utan närvarande fäder menade Popenoe att det skulle vara katastrof för barnen, familjerna och samhället.
- 22 Emery, Robert: Review of Putting children first: Proven parenting strategies for helping children thrive through divorce, by JoAnne PedroCarroll, *Family Court Review*, 2010 (48):4:710–711.

I USA låg skilsmässofrekvensen 2010 på 50 procent. Det påverkar inte bara de involverade familjemedlemmarna, utan hela samhället. Föräldrarnas skilsmässa i sig kan upplevas som ett trauma för barnen. Det kan skapa besvikelse, ensamhet, förbittring, avvisande, osäkerhet hos barnet. Det kan också påverka barnets inläring. En undersökning gjord vid Kent University i Ohio av 700 yngre elevers skolprestationer visade att barn med föräldrar som levde ihop som gifta presterade bättre i läsning, matematik och stavning än barn till skilda föräldrar. Barn med skilda föräldrar har också en tendens, visar undersökningar över tid, att oftare lämna sina vidare studier (high school). I en artikel i *American Journal of Orthopsychiatry* rapporteras att studenter med skilda föräldrar hade 60 procent högre frånvaro på college i jämförelse med studenter med gifta föräldrar.

Det finns uppgifter om att genomsnittligt förlorar enföräldershushållet 42 procent av sina inkomster jämfört med tvåföräldershushållet (Mary Corcoran, University of Michigan). Detta påverkar barnets situation.

I sin bok *Fathers, Marriage and Welfare Reform*, skrev psykologen Wade Horn att 70 procent av långtidsdömda fångar kommer från skilsmäsohem.

Flickor med skilda föräldrar löper dubbelt så stor risk som flickor med gifta föräldrar att bli tonårsföräldrar, eller få barn utom äktenskapet. Vuxna med skilda föräldrar löper nästan dubbelt så stor risk, som vuxna vilka vuxit upp i "hela" familjer, att bli hemlösa och arbetslösa.

Fadern frånvarande

Barn som växer upp utan far löper större risk att hamna i kriminalitet, ett samband som också påpekats av den svenska f.d. fängelsechefen Ann-Britt Grünewald.

Sextio procent av USA:s våldtäktsmän, 72 procent av ungdomsmördare och 70 procent av de långtidsdömda kom från faderlösa hem, skrev den amerikanske sociologen Popenoe.²³ Förekomst av kriminalitet var 10–15 procent vanligare i splittrade än i intakta hem, visade både stora jämförande statistiska kartläggningar och en stor longitudinell undersökning.²⁴ Beteendeproblem man fann i denna uppföljande studie inkluderade depression/

²³ Popenoe 2007 s. 63.

²⁴ Popenoe 2007 s. 62.

undandragande, antisocialt beteende, impulsivt/hyperaktivt beteende, och skolrelaterade beteendeproblem.

Popenoe pekade på ett viktigt samband som dokumenterats: ett barn som bor med en förälder av motsatt kön är mer benäget att utveckla beteendeproblem. Eftersom de flesta enföräldersfamiljer består av mamma och barn, 86 procent i USA angav Popenoe, betyder detta samband att söner som lever med sina mammor utan sin pappa är mer benägna att utveckla problembeteende.²⁵

Ett av fem brittiska barn lever nu i enfamiljshushåll. Spädbarnsdödligheten befanns vara sju gånger vanligare då mamman levde ensam jämfört med om mamman var gift.²⁶ Man fann också att risken för fysisk misshandel var fem gånger vanligare, att barnen löper större risk att få dåliga skolresultat, och att utveckla fientliga relationer med andra barn.

Det finns forskning som visar att största riskfaktorn för ett barn, att under sina första tre levnadsår bli utsatt för övergrepp eller dräpt, är att bo med en styvförälder. Den risken är statistiskt sett 100 gånger större än att ett barn som bor med sina genetiska föräldrar råkar lika illa ut, fastslog två kanadensiska forskare. De är darwinister och frågade sig, efter noggranna studier, varför släktskapets betydelse, avgörande i djurens värld, försummas då man talar om människobarnets bästa.²⁷

Skolk, relegering från skolan, avhopp från studier, rökning, drickande, droger befanns vara vanligare bland barn med en ensamstående förälder.²⁸

Vilka skador kan barnet få av att utan saklig grund avskiljas från en förälder?

Barnet som inte får ha en positiv och känslomässig närhet till sina föräldrar riskerar, utifrån statistiskt kartlagda samband, att på olika sätt drab-

25 Popenoe 2007 s. 22.

26 O'Neill, Rebecca: *Experiments in living: the fatherless family*, Civitas, The Institute for the Study of Civil Society, September 2002.

27 Daly, Martin, Wilson, Margo: *The Truth about Cinderella. A Darwinian View of Parental Love*. Weidenfeld & Nicolson, London 1998.

28 Daughy, Steve: Legacy of the single parent, *Mail Online* Tisdag 18 januari 2011 (med referens till Rebecca O Neills analys, se not 41).

bas negativt. När barnets mamma eller pappa, eller barnets båda föräldrar, utvecklat en positiv och känslomässig närhet till sina barn och barnet tvingas bryta denna kärleksfulla närhet, försätts barnet i en risksituation, bl.a. en risk att få en antisocial utveckling. I en rapport från BRÅ står om vad som kan öka risken för en antisocial utveckling:²⁹

Föräldrarnas förmåga att utveckla en positiv och känslomässig närhet och relation till barnet är central för den fortsatta utvecklingen.

Konsekvenser för barnet av att avskiljas från föräldrar och familj, som ger barnet positiv och känslomässig närhet, handlar inte bara om risker för att utveckla antisocialt beteende som kan leda till kriminalitet, utan också om ökad risk för psykisk ohälsa, skolmisslyckande, självmord, och om att få sociala svårigheter i vuxenlivet.

Ökad risk för att hamna i dylika problem löper barn som har föräldrar som skiljer sig, i dag mycket vanligt (se ovan), barn som växer upp faderlösa (en moderlös uppväxt är ovanligare och inte lika mycket utforskad), barn som placeras i samhällsvård, och barn som avskiljs från den ena föräldern i samband med föräldrarnas separation och påverkas att ta avstånd från denna förälder (det som kallas ”oförsonlig fientlighet” och som kallas PAS), visar ganska entydiga forskningsresultat.

Risker för det barn som avskiljs från den ena föräldern och påverkas att ta avstånd från denna förälder

Samlad mänsklig erfarenhet och forskning visar att barn skadas av att avskiljas från en förälder, eller från sina båda föräldrar, som barnet innan avskiljandet haft en kärleksfull kontakt med.

På 1950-talet var det självklart att föräldrar inte skulle vara med sina sjuka barn på sjukhus. Det gjorde bara barnet upprört och oroligt, ansåg man. Sedan några decennier uppfattar de flesta människor det som en självklarhet att det sjuka barnet inte skall separeras från sina föräldrar, utan behöver sina föräldrar nära sig. Det anses dock ännu inte som en

29 ”Kriminell utveckling – tidiga riskfaktorer och förebyggande insatser” (BRÅ-rapport 2001:5).

självklarhet att barnet skadas då det avskiljs och alieneras från en av sina föräldrar i samband med föräldrarnas separation.

Det barn som separeras från en eller båda sina föräldrar av yttre eller naturliga orsaker, som att föräldern dör, eller plötsligt måste lämna barnet i en krigs- eller katastrofsituation, eller försvinner ur barnets vardagsliv i samband med föräldrarnas skilsmässa *kan*, som vi sett genom referens till olika forskningsfält, få olika skador.

Forskning från olika vetenskapliga discipliner visar sammantaget att barn skadas på olika sätt då de avskiljs från en eller båda sina föräldrar, bl.a. löper de större risk än andra barn att utveckla allvarlig depression och psykisk sjukdom.³⁰

Barnet som avskiljs utan saklig grund utsätts för samma risker, troligtvis i än högre grad, eftersom barnet inte kan förstå varför en mamma eller en pappa plötsligt tas ifrån dem. Beroende av ålder och utvecklingsstadium kan barnet reagera på olika sätt, t.ex. skuldbelägga sig själv, fantisera eller regrediera, d.v.s. gå tillbaka till tidigare utvecklingssteg.

Då ena föräldraparten, en förälder eller samhället som förälder, använder barnet mot den förälder som avskurits från barnet (häri ingår umgängessabotage och krav på umgängesrestriktioner) påverkas barnet av det ställningskrig som utvecklas och den svåra lojalitetskonflikt barnet försätts i då barnet i praktiken tvingas att välja bort sin ena förälder. Utifrån vetenskap och beprövad erfarenhet vet vi att det mest traumatiska ett barn kan utsättas för är att plötsligt avskiljas från en förälder som barnet har en kärleksfull relation till.³¹

Om barnet hålls avskilt från en förälder är det mycket svårt för barnet att stå emot en suggererande påverkan, eftersom barnet inte får egna erfa-

30 Se t.ex. Agid, O. et al.: Environment and vulnerability to major psychiatric illness: a case study of early parental loss in major depression, bipolar disorder and schizophrenia, *Molecular Psychiatry* 1999:4: 163–172.

31 En norsk advokat, Sverre Kvilhaug, har gjort en pionjärinsats genom att uppmärksamma de skador barn kan få om de avskiljs från en eller båda föräldrarna, se Kvilhaug, S.: *Atskillelse barn og foreldre. Hva internasjonal forskning sier om sammenheng mellom atskillelse i barndommen og senere fysiske og psykiske lidelser*, 2006. Se även hans artiklar i *Kritisk juss* 2007:3, i *Impuls. Tidsskrift for psykologi* 2007:3, och i *Tidsskrift for Den Norske Laegeforening* 2007:127:2405–2408.

renheter av den avskilda föräldern. Då gemensam vårdnad var något nytt, var det huvudsakligen den föräldrapart som tidigare tilldömts vårdnaden, d.v.s. modern, som i de allra svåraste vårdnadskonflikterna använde barnet som vapen mot den andra föräldern. Sedan ett par decennier blir det allt vanligare att också fadern använder barnet i sin kamp mot barnets mor. I båda fallen utan hänsyn till barnets behov av och rätt till kontakt med båda sina föräldrar.

Ju tidigare i barnets liv den programmerande påverkan (hjärntvätten) att ta avstånd från en tidigare avhållen förälder kan brytas, desto större är chanserna att barnet klarar sig utan allt för stora skador.

Att tvingas leva med stress kan sätta ned immunförsvaret. Barn som avskilts från en förälder och påverkats att välja bort denna förälder från sitt liv lever i ett konstant stresstillstånd. Det är inte en stressig situation som går över, utan en oro och lojalitetskonflikt som fungerar som s.k. stressor³² hela tiden.

I en metastudie av mer än 300 empiriska studier om stress under 30 år konstaterade man att det är kroniska stressorer, inte naturliga (så som t.ex. ett prov, en examen), som förändrar immunförsvaret.³³

Att plötsligt avskiljas från en älskad mamma eller pappa, eller båda som i de fall då samhället blir föräldrapart, är ett trauma för barnet. Ett sådant trauma kan leda till det tillstånd som kallas Posttraumatisk stress disorder, PTSD, till kronisk stress som inte diagnosticeras, samt till depression. Både PTSD, kronisk stress, och depression har i studier visat sig ge förändringar av immunförsvaret.³⁴

32 McNally, Richard, J.: *Remembering Trauma*, 2003.

33 Segerstrom Suzanne, C., Miller Gregory, E.: Psychological stress and the human immune system: a meta analytic study of 30 years of inquiry, *Psychological Bulletin*, 2004 130(4):601–630.

34 En stor studie där över 14 000 gener hos 100 invånare i Detroit, varav vilka 23 diagnosticerats med PTSD, kommenterades vad gäller påverkan på immunförsvaret av stressforskaren Mats Lekander vid Stressforskningsinstitutet vid Stockholms universitet, i SvD 6 maj 2010.

Konsekvensen av föräldraalienation för barnet är att barnet kan skadas i sin psykiska³⁵, fysiska och sociala utveckling, när barnet påverkas till ett svart-vitt tänkande, måste förneka den ena av sina föräldrar och tvingas leva med konstant stress.

De hittills mest dokumenterade skadorna är: tomhetskänsla, rotlöshet, dålig självkänsla, försenad eller aldrig uppnådd autonomi. Thomas Merton har definierat alienation som att identitetens kärna upplevs som den inte finns i en själv utan i någon annan.³⁶

Den amerikanska psykologen Amy Baker som ingående intervjuat 40 vuxna som berättat om hur de först i vuxen ålder har insett att deras ena förälder fick dem att inte vilja ha kontakt med den andra föräldern, har beskrivit det som emotionella övergrepp. Baker omskriver tillvaron för dessa barn som jämförbar med att leva i en sekt.³⁷

Ibland går det att identifiera PAS i flera generationer med irreversibla skador på det uppväxande barnet i varje generation som följd. Följande schematiska sammanfattning bygger på ett verkligt fall jag utrett: En ung nykär mor slutar älska sin make då de två barnen är små, hon minns hur hennes mor gjorde då hon slutade älska sin make och ville bli av med honom. Denna mor gör likadant, och får stöd av sin mor, barnens mormor. Barnen tvingas växa upp utan far. Han svartmålas som oduglig far, precis som morfadern på sin tid svartmålad som oduglig far. Sonen är fortfarande som vuxen helt beroende av sin mor, som bevakar honom och hindrar hans försök att över 30 år gammal få en kontakt med sin far. Dottern upprepar sin mors och sin mormors mönster då hon skiljer sig och inte

35 Kodjoe, Ursula: A young woman damaged by her father's absence, i William Bernet (ed.): *Parental Alienation, DSM-5, and ICD-11*, 2010, s. 116. Dottern var 18 år gammal när hon sökte upp denna psykolog med sin far som hon levat avskild från sedan hon var 6 år. Hon sa att hon hatade sin far för att ha accepterat de villkor modern hade bestämt, och att hon hatade sin mor för att hon hade begravt hennes far levande.

36 Thomas Merton (1915–1968) var akademiker, katolsk munk och skribent med en splittrad uppväxt. Ett exempel ur Mertons produktion är en fotobok med texter om klosterbrödernas liv, med syfte att hjälpa läsaren till en inre tystnad, som jag tolkar det, till en identitet i sig själv: *Den heliga tystnaden*, 1956.

37 Baker, Amy: *Adult Children of Parental Alienation Syndrome. Breaking the ties that bind*, 2007.

låter sitt barn ha någon kontakt med sin far som svartmålas och oduglig-förklaras.

Ett livsperspektiv behövs när skaderisker av föräldraalienation skall bedömas och vägas mot andra risker. Den brittiske forskaren och psykologen Ludwig Lowenstein har framhållit att förutom det lidande barnet åsamkas kortsiktigt då det avskiljs från en förälder, kommer ett livslångt lidande – om inte förebyggande åtgärder vidtas så snart som möjligt.³⁸

Försök att hjälpa barn som alie nerats att återförenas med den förälder det avskilts och alie nerats från har kommit igång i USA. De olika programmen³⁹ tar utgångspunkt i domstolsbeslut om återförening.

Skador på det vuxna barnet och den förälder som skurits av från kontakt med sitt/sina barn finns beskrivna av den tyska psykiatern Wilfred von Boch-Galhau och den tyska psykologen Ursula Kodjoe.⁴⁰

Föräldrar som tvingats leva utan sina barn därför att de svartmålat av den andra föräldraparten vittnar om känslor av vanmakt, hjälplöshet, värdelöshet – ens identitet som förälder och föräldraauktoritet har raserats.⁴¹ En pappa beskrev det så här i ett brev till mig: ”De liksom dödar mig genom min dotter som inte vet vad hon gör.”

38 Lowenstein, Ludwig F.: The psychological effects and treatment of the parental alienation syndrome, *The International Handbook of Parental Alienation Syndrome* 2006.

39 På en stor konferens i juni 2010 i Denver med temat ”Traversing the Trail of Alienation” arrangerad av den tvärfackliga organisationen AFCC, Association of Family and Conciliation Courts (ungefär: Förening av familje- och förlikningsdomstolar) presenterades dessa återföreningsprogram: Femdagarsprogram för hela familjer, utarbetat av psykologerna Deutsch och Ward. ”Forcing families”, en intensivmodell i form av veckoslutssamling som Robin Deutsch m.fl. utvecklat, än så länge bara provat några få gånger. ”Family Bridges”, utarbetat av psykologerna Richard Warshak och Mark Otis som bygger på ett pedagogiskt program utvecklat av psykologkollegan Randy Rand.

40 Kodjoe, Ursula, von Boch-Galhau, Wilfred: Psychological consequences of PAS indoctrination for adult children of divorce and the effects of alienation on parents, *The International Handbook of Parental Alienation Syndrome*, 2006.

41 Erfarenheter samlas i olika organisationer i ett flertal länder, dessa utför ett kvalificerat arbete med att också sammanställa forskning om föräldraalienation, om rättssaker samt författa skrivelser och remissvar. I t.ex. Frankrike finns ACALPA, Association Contre Alienation Parentale under ledning av biologen dr Olga Odinetz. I Tyskland finns Vater für Kinder under ledning av teknologie dr Christian Dum.

Risker för barnet som placeras i samhällets vård

De flesta tror att det är barn som lider och/eller vanvårdas i sina biologiska hem som omhändertas och placeras i fosterhem/familjehem. De flesta tror att barnen genom fosterhemsplaceringarna får hjälp till ett bättre liv.⁴²

I min forskning har jag inte kunnat finna belägg för denna bild, se de fall som redovisas i denna bok. Det kan bero på att jag har ett mycket selektivt urval av de allra svåraste fallen. Vi skall gå till forskningen generellt för att se om bilden av positiva effekter för de fosterhemsplacerade barnen stämmer.

I en forskningsöversikt från år 2003 med ursprung i ett projekt om placering av barn och unga, i det danska Socialministeriets regi⁴³, konstaterades att, trots att omhändertagande är ett av de allvarligaste ingrepp som går att göra i en människas liv och trots att utfallet är osäkert, finns lite forskning gjord om omhändertaganden av barn och effekterna för barnen. De skrev:

”En trolig förklaring till detta skulle kunna vara, att omhändertagande är ett så institutionaliserat redskap i socialpolitiken genom 100 år, att det till en viss grad tas för givet, att omhändertagandet är bra för barnen.”

Norske Barne og Familiedepartementet (FBD) i samarbete med CUS (Centrum för Utvärdering av socialt arbete/Socialstyrelsen/) och SiS (Statens Institutionsstyrelse) i Sverige publicerade 2003 en stor översikt av institutionsplacerade ungdomar.⁴⁴

I denna rapport konkluderas, likartat som i den danska rapporten samma år, att det finns generellt litet systematiserad kunskap om hur det

42 Grinde, Turid Vogt: *Kunnskapsstatus for barnevernet*, 1993, skrev: ”Det er alminnelig mening at de fleste barna profiterer på å være under omsorg framfor å vokse opp i konfliktfylte hjem og belastende miljø, og det vi har av forskning peker også gjennomgående i denne retning.”

43 Egelund, Tine, Hestbaek, Anne-Dorthe: *Anbringelse af børn og unge uden for hjemmet. En forskningsoversigt*, 2003.

44 Andreassen, Tore: *Behandling av ungdom i institusjoner. Hva sier forskningen?* 2003.

går för ungdomar i Norden som placeras utanför hemmet, eller om vilka principer som ligger till grund för behandlingen.

”Korrelationer som ofta studeras säger inget om orsaker. Standardiserade mätningar av funktion hos det barn/den unge som placeras behövs så att man har en nollpunkt, en referenspunkt, d.v.s. något att jämföra med då man skall mäta effekter av olika behandlingar. Det man kunnat se är att genomsnittresultaten för unga i institution är låga, för låga.

I realiteten sätts många ungdomar i åtgärder som forskningen visar icke bidrar till positiv utveckling, utan i stället ökar risken för ytterligare förvärring av deras beteende och bidrar till utveckling av problembeteende hos ungdomar som inledningsvis huvudsakligen har ett omsorgsbehov.”

Barn/unga som placeras utanför hemmet utifrån ett s.k. omsorgsbehov kan således på grund av just denna placering utvecklas sämre än de skulle ha gjort annars.

Det framkom att långtidsplacerade barn får det sämre än jämnåriga icke omhändertagna barn. De får markant större problem i skolan, både i termer av inlärning och vad gäller sociala problem. De som placerats som små barn uppvisar samma tendens:

- Som unga vuxna är de socialt i underläge.
- De har dåliga skolresultat.
- De är oftare arbetslösa.
- De har svagare ekonomi, och svagare hälsa.
- De har mer sociala problem (droger, kriminalitet o.s.v.).
- De löper större risk än andra unga vuxna att dö unga.

Denna kunskap om risker för barnet som omhändertas borde utgöra grund för kvalificerade och adekvata riskbedömningar – innan barnet omhändertas.

Bo Vinnerljung disputerade 1996 på en avhandling med titeln *Fosterbarn som vuxna*. Vinnerljung konstaterar där samma sak som konstaterades i de två rapporterna om placerade barn från 2003: fosterbarnvårdens epidemiologi och dynamik är i stort sett obekant. D.v.s. man vet inte vilka barn som placeras, vilka som lämnar vårdformen och vart de tar vägen. Man vet inte heller hur vanligt det är med återförening.

En sak vet man och det är ”att barnen förlorar kontakten med sina föräldrar ju längre placeringen varar, det är ett konsistent resultat från såväl svensk som internationell forskning”.⁴⁵

Släktingplaceringar i första hand enligt lag

I socialtjänstlagen stadgas att socialtjänsten i första hand skall placera barn som behöver omhändertas hos en familjemedlem (6 kap. 5 § SoL).

Forskare har funnit att färre sammanbrott har konstaterats i fosterhem som utgör släktingplaceringar.⁴⁶

Fram till ca 1970 bestod hälften av den svenska fosterbarnsvården av släktingplaceringar. Därefter har en kraftig sänkning av släktingplaceringar, som ur barnets perspektiv är att föredra, sjunkit. Enligt en enkät 1993 till tio systematiskt utvalda kommuner var då endast 16 procent släktingplaceringar.⁴⁷

Bohman & Sigvardsson utförde en longitudinell studie där de jämförde adopterade, fosterhemsplacerade, och barn som blev kvar i sina s.k. riskmiljöer hos sina biologiska föräldrar, med varandra och med en kontrollgrupp. Deras resultat blev att fosterbarnen, över lag klarade sig sämre på de variabler som var mätbara: skolresultat, missbruk, brott.⁴⁸

45 Se bl.a. Hessel, Sven: *Familjer i sönderfall*, 1988. Han skrev också en rapport från Barn i Kris-projektet.

46 Vinnerljung, B., Sallnäs, M., Kyhle -Westermarck, P.: *Sammanbrott vid tonårsplaceringar – om ungdomar i fosterhem och på institution*, CUS, Socialstyrelsen, 2001.

47 Vinnerljung, B.: Släktingplaceringar I fosterhemsvården. *Socionomens Forsknings-supplement nr 3* (*Socionom* 1993:6), 3–10.

48 Bohman, M., Sigvardsson, S. (1980a): A prospective, longitudinal study of children registered for adoption. A 15-year follow-up. *Acta Psychiatrica Scandinavia*, 1980: 61, 339–355.

Bohman, M., Sigvardsson, S. (1980b): Negative social heritage. *Adoption & Fostering*, 1980:3, 25–31. Bohman, M., Sigvardsson, S. (1980c): Umeåundersökning: barn i fosterhem klarade sig sämst. *Socionom* 1980:19, 8–9. Dessa forskare följde under flera år nästan 600 barn som ansågs behöva flyttas från sina hem, rubricerade som riskmiljöer, och därför skulle barnen adopteras bort innan de blivit ett år. Men det var bara 168 som adopterades, 203 placerades i fosterhem, och 208 blev kvar i sina riskhem. Vid jämförelse av de tre grupperna barn gick det bäst för barnen som blivit kvar hos sin biologiska familj i sina s.k. riskmiljöer.

Slutsatsen var att det inte går bättre för barn som placerats i fosterhem än för barn som blivit kvar i sina s.k. riskmiljöer. Snarare tvärtom. Enbart selektionen kunde inte förklara skillnaderna, enligt forskarna. Den hypotes de formulerade var att det är *den villkorliga familjetillhörigheten* som försvårar barnens utveckling.

En rapport från Socialstyrelsen år 2006 av Bo Vinnerljung och Eva Franzén⁴⁹ visade hur omhändertagna barn löper stora risker att fara illa senare i livet. Då hade antalet omhändertagna barn på tio år ökat med omkring 4 000–20 000. Bristen på utvärdering av den vård de unga utsätts för påtalades också då.

Sämre skolresultat och sämre utbildning

Eric Bergeå, undervisningsråd Skolinspektionen påpekade 2010⁵⁰ att barn och ungdomar placerade i Hem för vård eller boende (HVB), inte får sin rätt till utbildning tillgodosedd. Det visade Skolinspektionens granskning. Bergeå skrev:

”Om och om igen visar forskning hur viktigt det är med bra utbildning för barn som är placerade på institution eller i familjehem. Trots det har placerade barn och ungdomar mycket lägre utbildningsnivå i vuxen ålder än andra jämnåriga. De som misslyckas har, enligt Socialstyrelsens Social Rapport 2010, mycket stora överrisker för exempelvis psykisk ohälsa, kriminalitet, missbruk, tonårsgraviditeter och försörjningssvårigheter.”

Skolinspektionens granskning av hur rätten till utbildning, som ska garanteras också samhällets mest utsatta barn, visade nedslående resultat. Elever får inte den utbildning de har rätt till. Beslut och utredning saknas eller har stora brister. Och de som har ansvar har inte fullföljt det.

49 Vinnerljung, B.: Fosterbarn som unga vuxna – en översikt av resultat från några nationella registerstudier. *Socialmedicinsk Tidskrift* 2006;83:23–35.

50 *Social Politik* 2010:4.

Hemlöshet, arbetslöshet, kriminalitet, fängelse, självmord, drogberoende för oproportionerligt många fosterbarn

I USA finns mer än en halv miljon barn i fosterhem. Det är ungefär 25 000 fosterhemsplacerade unga per år, som då de fyller 18 år blir utkastade och förväntas klara sig själva. Aktuell forskning⁵¹ visar att oproportionerligt många av dem hamnar i hemlöshet, i arbetslöshet eller i fängelse, samt får barn tidigt. En av fyra 18-åringar som lämnar sitt fosterhem hamnar i fängelse inom två år. Barn som avskilts från båda sina föräldrar begår oftare självmord, får sämre skolresultat, löper ökad risk att hamna i kriminalitet och i drogberoende samt har ofta sämre hälsa visar en svensk registerstudie.⁵²

En viktig slutsats som redovisas i USA är att försök att hjälpa fosterbarnen som råkar illa ut utan övervakning av domstol och domstolsbeslut i stort sett inte har fungerat.

Sammanfattningsvis, utifrån internationell och nordisk forskning, går det att konstatera att fosterbarn löper större risk att

- bli drogberoende
- få psykiska problem
- hamna i kriminalitet
- få sämre skolresultat
- förlora sitt liv genom självmord.

Vanvårdsutredningen

Den statliga vanvårdsutredningen presenterade ett delbetänkande i januari 2010.⁵³

I ett kapitel redovisas under åtta olika sammanfattande rubriker den vanvård som de 404 intervjupersonerna med fosterhemserfarenheter har berättat om:

51 Forskning om fosterbarn redovisad i specialnummer om övergången för fosterbarn till ett vuxenliv av *Family Court Review. An Interdisciplinary Journal* 2010 (48): 2, utgiven av AFCC, Association of Family and Conciliation Courts.

52 Vinnerljung, B., Hjern, A., Lindblad, F.: Suicide attempts and severe psychiatric morbidity among former child welfare clients – a national cohort study. *Journal of Child and Psychiatry* 2006 (47):7, 723–733.

53 *Vanvård i social barnavård under 1900-talet*, SOU 2009:99.

TABELL 3.1

	Antal kvinnor	Antal män	Procent total
Försummelse	194	159	87
Fysiskt våld med tillhygge	106	91	49
Övrigt fysiskt våld	167	139	76
Hot	100	167	41
Utnyttjad i arbete	121	96	54
Integritetskränkning	196	150	86
Sexuella övergrepp	138	75	53
Tvång, regler och straff	166	133	74
SUMMA	225	179 (404)	

Vanvård av fosterhemsbarn är inte något som bara förekom förr i tiden, som många kanske tror, det förekommer också i dag. Kunskap om den vanvård som förekommer, kunskap om de ökade riskerna för fosterhemsplacerade barn, som redovisats med innebörden att dessa barn klarar sig sämre sett i ett livsperspektiv, borde vara fokus för de utredningar som skall utgöra grund för överväganden och beslut i socialnämnder, förvaltningsrätter och allmänna domstolar, vad gäller omhändertagande av barn i samhällsvård.

Kari Killéns odefinierade begrepp omsorgssvikt underlag för omhändertagande av barn

Kari Killén, norsk socionom, var övertygad om att samhället tar bättre hand om barn från hem med "omsorgssvikt", än barnets föräldrar. Hon disputerade 1994 på 17 barn intagna på sjukhus och "uppfann" begreppet "omsorgssvikt", som av allt att döma är en översättning av "neglect". Det betyder försummelse och kan också betyda vanvård. Makarna Kempe slog larm om "neglect" på 1970-talet.⁵⁴ Kari Killén har fått ett mycket stort genomslag för sitt begrepp omsorgssvikt.⁵⁵ Ett problem är att begreppet kan fyllas med vilket innehåll som helst, eftersom det inte alls är definierat.

54 Kempe, Ruth S., Kempe, Henry C.: *Child Abuse*, 1978. Den kom på svenska året därpå: *Barnmisshandel. Hur den ser ut och hur den kan förutsägas, förhindras och behandlas*, 1979.

55 Killén, Kari: *Omsorgssvikt er alles ansvar*, 1991. I svensk översättning: *Svikna barn: om bristande omsorg och vårt ansvar för de utsatta barnen*, 1994.

Exempelvis, menade Killén, kan föräldrarnas motstånd mot att samarbeta med myndigheten som omhändertagit barnen, eller föräldrarnas bristande förståelse för myndighetens omhändertagande av deras barn, användas som grund av samma myndighet för myndighetshandläggarnas slutsats att det är fråga om bristande omsorg. Då, resonerar samma ansvariga handläggare, är det motiverat att samhället fortsätter att byta ut barnets biologiska föräldrar mot andra s.k. omsorgsbaser, så här skrev Kari Killén (min översättning från norska):

”Där förnekandet av omsorgssviktssituationen är hårdnackat och avvisandet av samarbete är genomgående, är prognosen för föräldrafunktionen oftast mycket dålig ...

Att förstå nödvändigheten av placeringen är kanske en av de viktigaste variablerna med hänsyn till om barnet kan nyttiggöra sig den omsorg fosterföräldrarna eller institutionspersonalen kan ge.”

Enligt Kari Killén är således bristande samarbetsvilja, och ovilja att inse att myndighetens omhändertagande av barnen är som Killén skriver ”nöd-vändig”, uttryck för bristande föräldraförmåga – och därmed grund för fortsatt omhändertagande.

Hennes landsman, advokaten Sverre Kvilhaug, som sammanställt en stor mängd forskning om konsekvenser för barn av att avskiljas från sina föräldrar skrev (min översättning från norska):

”Att påföra barn den förlustupplevelse och den sorg som avskiljande från hemmet och placering i främmande fosterhem innebär, innebär i sig en stor belastning, jfr den forskning om avskiljande jag redogjort för i kapitel 2. Det måste till mycket stora belastningar i hemmet för att ge barn så stora psykiska skador som ett omsorgsövertagande ger dem.”⁵⁶

I Norge hävdar många inom Barnevernet att den s.k. biologiska principen står för starkt. Den norska barnministern tillsatte en grupp att utreda denna sak.

⁵⁶ Kvilhaug 2005, s. 109.

Påverkan av barnet att avvisa den ena föräldern utan saklig grund

I samband med separationer då konflikter om vårdnad, boende eller umgänge utvecklas, kan i de svåraste fallen föräldrarna inte komma överens om hur deras gemensamma barn skall kunna ha en nära och god kontakt med dem båda, så som barnet har behov av och rätt till.

Den oförsonliga fientlighet som i dessa fall utvecklas innebär att barnet dras in och far illa då barnet i samband med föräldrarnas separation av sin ena förälder tvingas att också skilja sig från den andra föräldern och att också avvisa kontakt med denna förälder. Detta kan också hända när en socialtjänst tar på sig rollen som förälder i samband med omhändertagande.

Barnet kan i dessa allra svåraste fall främmandegöras från den förälder barnet hålls avskilt från och allt som hör ihop med denna, trots att barnet tidigare haft en nära kärleksfull relation till föräldern, och trots att denna inte gjort barnet något ont. Barnet börjar i en sådan situation lätt själv att ta avstånd från föräldern och allt och alla som hör ihop med denna förälder, ofta med krystade eller absurda förklaringar som grund och på ett kampanjartat sätt.

Det är detta som är innebörden av det som den amerikanske barnpsykiatern Richard Gardner, år 1985 benämnde föräldraalienation syndrom, PAS – Parental Alienation Syndrome. Många praktiker och forskare har föredragit att tala om föräldraalienation utan att använda den medicinska termen syndrom, vilket var Gardners beteckning för det störda beteendet.

Flera jurister, läkare och vårdnadsutredare i USA gjorde oberoende av varandra samma slags observationer av barn som plötsligt i samband med separation vände sig kraftfullt mot den ena föräldern, samtidigt som barnen trodde att det var deras egen vilja att inte ha kontakt med den avvisade föräldern.

Att beteckna företeelsen som ett syndrom låg nära till hands för Gardner som läkare, ty han hade observerat en gemensam orsak bakom de olika artade symtomen som barnet uppvisade, jämför kromosomförändringen som gemensam orsak till olika symtom hos barn med Downs syndrom. Den gemensamma orsaken han identifierade, och som en del psykologer och andra har ifrågasatt betydelsen av, var den ena förälderns påverkan av barnet att ta avstånd från den andra föräldern.

The American Academy of Child and Adolescent Psychiatry, AACAP, publicerade år 1997 praxisparametrar för vårdnadsutredningar/*Practise Parameters for Child Custody Evaluations*. De tog explicit upp "Parental Alienation" och uttalade:

"Det finns tillfällen under en vårdnadskonflikt då ett barn kan bli extremt fientligt mot en av föräldrarna. Barnet hittar inget positivt i sin relation med föräldern och föredrar ingen kontakt. Utredaren måste bedöma denna tydliga alienation och formulera en hypotes om ursprunget och betydelsen. Ibland katalyseras och underhålls negativa känslor mot den ena föräldern av den andra föräldern; ibland är de ett resultat av allvarliga problem med den avvisade föräldern."

Efter påtvingad separation och programmerande påverkan är barnet, speciellt om det är litet, oftast oförmöget att uttrycka en egen vilja och mening. Barnet identifierar sig med den föräldrapart som barnet är beroende av och som påverkar barnet, så som Clark Olofssons gisslan identifierade sig med sin gisslantagare, känt som *Stockholmssyndromet*.

För att begripliggöra den företeelse som således historiskt sett betecknats PAS, Parental Alienation Syndrome, har en del forskare jämfört det just med Stockholmssyndromet.¹ En omfattande longitudinell studie genomförd av American Bar Association rapporterades just med liknelsen gisslantagande.²

- 1 Lowenstein, L.F.: The comparison of parental alienation to the "Stockholm syndrome", Southern England Psychological Services, 2006, www.parental-alienation.info.
- 2 Clawar, Stanley S., Rivlin, Brynne V.: *Children held hostage: Dealing with programmed and brainwashed children*, American Bar Association, Chicago, Illinois 1991.

Företeelsen att barnet, utan rationell grund, i samband med separation från en tidigare avhållen förälder, kan påverkas till ett mycket kraftigt avståndstagande mot denna förälder, är väl känd och av många erkänd som en form av emotionella eller psykiska övergrepp mot barn.³

Kritik av Richard Gardner och bemötande av denna kritik

Den amerikanske barnpsykiatern Richard A. Gardner var den förste som benämnde den företeelse flera oberoende av varandra observerade hos barn i 1980-talets svåra skilsmässorfall.⁴ Det var då ändrad familjerättslig lagstiftning i USA givit båda föräldrarna möjlighet till vårdnad. Gardner har fått utstå mycken kritik, också i Sverige.

I *Socionomen* 2003:8 skrev Annika Sundbaum-Melin och Nuri Kino att Gardner är mest känd för sitt försvar av pedofiler och att PAS egentligen är en annan benämning för falska anklagelser om sexuellt utnyttjande av barn.

PAS-kritiker i USA har, likaså mot bättre vetande, påstått likartade saker. De har också uttryckt att Gardners PAS-begrepp inte empiriskt studerats, forskats om eller testats, och att artiklar om PAS inte publicerats i förhandsgranskade medicinska eller vetenskapliga tidskrifter. Detta stämmer inte.⁵

Gardner, som under 39 år upprätthöll en professur i barnpsykiatri vid Columbia University Medical School, skrev 130 förhandsgranskade artiklar av vilka 19 handlade om PAS.

The American Psychological Association, APA, har till sina riktlinjer för vårdnadsbedömningar i skilsmässorfall en mycket selektiv referenslista. Av 39 medtagna titlar år 1994 var tre böcker av Gardner, en som hand-

3 Rand, Deirdre: The spectrum of parental alienation syndrome part I, II, III, IV.

4 Gardner, Richard: Recent trends in divorce and custody litigation, *Academy Forum*, 1985:2:3–7.

5 Richard Warshak skrev i en inledande dedikation till Richard Gardner, då den första internationella handboken om PAS publicerades år 2006, tre år efter Gardners död, om dennes arbete och insatser. Ur denna refereras de uppgifter som redovisas i detta avsnitt.

lar huvudsakligen om PAS, och två som inkluderar diskussioner om PAS. Gardner har också valts ut i en serie av instruktiva videofilmer med framstående psykoterapeuter. I APA:s lista över framstående litteratur ingick Gardner (1992): *The Parental Alienation Syndrome: A Guide for Mental Health and Legal Professionals*.

Gardner hann före sin död år 2003 publicera 40 böcker. Flera av dem gavs ut av det förlag, Creative Therapeutics, som Gardner grundade i början av 1970-talet. Förlaget gav bl.a. ut böcker av Gardner som räknas som klassiker i facklitteraturen, t.ex. (1989): *Family Evaluation in Child Custody Mediation, Arbitration and Litigation*.

En svensk advokat uttalade, liksom kritikerna i USA som anser sig försvara kvinnor och barn, att PAS är ett försvar för pedofiler.⁶

Hon kände förmodligen inte till att Richard Gardner regelmässigt uttalat att de barn som utsatts för sexuella övergrepp eller annan misshandel av en förälder har skäl att ta avstånd från den föräldern, d.v.s. att PAS aldrig är tillämpligt i dessa fall.

De ovan återgivna åsikterna om PAS som försvar för manliga pedofiler motsägs av en ansevärd mängd familjers, praktiserande juristers, psykologers, forskares och andras erfarenhetsbaserade vittnesmål och forskningsbaserade publikationer i väl ansedda tidskrifter och i fackböcker.

Lena Feuk och andra som kritiserat Gardner känner förmodligen inte heller till Gardners arbeten, här några ytterligare exempel:

Richard Gardner inbjöds att skriva flera kapitel i standardreferensverket i barnpsykiatri.⁷ Han skrev den första självhjälpsboken för skilsmässobarn, vilken lovprisades i Time Magazine. Han uppfann en terapeutisk teknik kallad Mutual Story-Telling som anses som en betydelsefull händelse i lekterapiens historia. Han utvecklade terapeutiska spel, som brädspelet från 1973, "The Talking, Feeling and Doing Game", som fortfarande används inom barnpsykoterapi.

Förhandsgranskade artiklar om PAS, se <http://home.att.net-rawars/pasarticles.html>

6 Feuk, Lena intervjuad i tidningen *Våga se* (utgiven av Stödcentrum mot incest) nr 2 2006.

7 1987: *Basic Handbook of Child Psychiatry*.

För en mer uttömmande referenslista, en bibliografi avseende föräldra-alienation, se Bernet, W. (ed.): *Parental Alienation, DSM-5, and ICD-11*, Charles C. Thomas Publisher 2010, s. 187–230.

Vad står PAS för?

PAS – de tre bokstäverna står för olika engelska ord:

- P – Parental
- A – Alienation
- S – Syndrome

På svenska kan vi tala om föräldrafrämmandegörandesyndrom, men det är ett långt och otympligt ord så därför är det mer praktiskt att använda uttrycket föräldraalienation. Det handlar om att göra en förälder till en främmande person för barnet, en ”alien”, en fiende som man kan behandla illa, och inte behöva ha dåligt samvete för att behandla illa. Barnet påverkas att tänka på och att uppleva sin mamma eller sin pappa, eller ibland båda, som obehövlig/obehövliga i sitt liv och ofta också som skrämmande.

En sådan påverkan kan få svåra konsekvenser för barnets egen identitetsutveckling, eftersom ju barnet har hälften av sina gener från den föräldern som barnet avskiljs från och främmandegörs för. Barnet kan som konsekvens utveckla ett stort beteende i lägre eller högre grad. Det är detta störda beteende som manifesteras på olika sätt (se förslag till diagnoskriterier till kommande utgåva av DSM nedan) som konstituerar det som kallas PAS – och som om det så småningom accepteras som diagnos i DSM förmodligen kommer att heta PAD (Parental Alienation Disorder).

Den som påverkar barnet att införliva en fiende- eller en monsterbild av en tidigare älskad mamma eller pappa, kan vara en mamma eller en pappa, eller en socialtjänst som omhändertagit barnet och därmed blivit föräldrapart.⁸

8 I den internationella handboken om PAS finns ett kapitel om barn till fem mödrar som främmandegjorts med samhällets socialtjänst som ansvarig föräldrapart för alienationen, se Hellblom Sjögren, Lena: PAS in Compulsory Public Custody Conflicts, i *The International Handbook of Parental Alienation Syndrome. Conceptual, Clinical and Legal Considerations*, 2006.

I isolering från den förälder/de föräldrar barnet avskilts från, och ofta anses behöva "skyddas" från, påverkas barnet till att införliva sin omgivnings avståndstagande till den avskilda föräldern. Barnet uttrycker, efter en tids avskiljande och påverkan, till synes som sin egen vilja att barnet inte vill träffa den andra föräldern.

Det psykiska avskiljandet av barnet från den andra föräldern kan börja subtilt, genom att en föräldrapart ser till att barnet inte träffar eller har så mycket kontakt med den andra föräldern, kommenterar denna förälder inför barnet på ett negativt sätt, gång på gång, t.ex. en pappa eller en socialsekreterare som säger: "det är väl typiskt din mamma att hon skall göra det så svårt för dig genom att inte skriva på den här fullmakten jag bett henne om, hon ska alltid lägga hinder i vägen", eller en mamma eller en socialtjänst som säger: "varför kan din pappa aldrig komma ihåg att tala om tiderna så vi vet", "varför ska han alltid göra det så svårt för oss?" "Vad gjorde pappa egentligen med dig när han badade dig?"

PAS (Parental Alienation Syndrome) eller PAD (Parental Alienation Disorder) är olika beteckningar på de vitt skilda beteenden ett barn som avskilts från en älskad förälder kan uppvisa i högre eller mindre grad efter en tids avskiljande och påverkan till att avvisa den förälder barnet avskilts från, det som kallas PA (Parental Alienation).

Barnets beteende blir stört som en effekt av att den normala barn-förälderkontakten störs eller förstörs. Till det störda beteendet barnet kan uppvisa hör t.ex.:

- Total lojalitet med boendeföräldern.
- Barnet tar avstånd från allt och alla som har med den avskurna föräldern att göra.
- Barnet uttalar och tror att det är barnet självt som av fri vilja valt bort den andra föräldern.
- Barnet kommer med absurda eller småaktiga förklaringar till sitt totala avståndstagande mot den tidigare älskade föräldern.

Finns det befogad grund för barnet att ta avstånd från en förälder kan det aldrig vara fråga om PAS

Då det finns en befogad grund för barnet att ta kraftigt avstånd från en förälder, därför att den föräldern har gjort barnet illa, kan det aldrig förklaras med föräldraalienation.

Den förälder som avskiljs och faktiskt har gjort barnet illa, kan aldrig åberopa att det är fråga om det som kallas PAS. Men PAS är en diagnos som, likt alla andra diagnoser, kan felanvändas och missbrukas. Två sådana fall redovisas i denna bok.

Det är bara i de fall då barnet haft en kärleksfull relation till en förälder och detta kärleksfulla förhållande i samband med att barnet avskiljs förbyts till avståndstagande, som det kan vara fråga om det som kallas PAS.

Enligt en sammanfattande definition, gjord av den amerikanske psykologen Richard Warshak, rör det sig om⁹

- ett avvisande av en förälder som närmar sig kampanjnivå, således inte bara en enstaka episod.
- avvisandet är obefogat, d.v.s. det är inte ett rimligt svar på något den avskilda föräldern har gjort.
- det är delvis ett resultat av den avskiljande föräldrarnas beteende.

Om någon av dessa tre komponenter saknas handlar det inte om det som historiskt sett kallas PAS.

Liksom Warshak har flera forskare, som också vittnar i domstol, bl.a. jag själv, kommit till slutsatsen att det i juridiska sammanhang och i utredningssammanhang är bättre att redovisa utsagor barnet gjort, och beskriva de störda familjerelationerna och beteendena än att tala om PAS.¹⁰

Den amerikanska psykologen Deirdre C. Rand har skrivit fyra översiktsartiklar som behandlar det spektrum av föräldraalienation som finns redovisat i facklitteraturen.¹¹

9 Warshak, Richard: Social Science and Parental Alienation: Examining the Disputes and Evidence, *The International Handbook of Parental Alienation Syndrome*, 2006 s. 355.

10 Fideler & Bala a.a. s. 13.

11 Deirdre Rand: *The Spectrum of Parental Alienation Syndrome*, Part I, II, III, IV.

Hon påpekar att många andra beteckningar än PAS har använts för samma beskrivna fenomen, t.ex. patologisk alienation, Medeasymptom, divorced related malicious mother syndrome, parental alignments, programmed and brainwashed children, overburdened child.”

Det förs en kontinuerlig diskussion om behovet av att utveckla olika behandlingsalternativ och behovet av mer forskning.¹²

Historik

Fenomenet att en förälder i sin kamp påverkar barnet att ta avstånd från den andra föräldern, är inte nytt. Det finns beskrivet i verk som ingår i vårt kulturarv. Paminas mor i Mozarts opera ”Trollflöjten” begär av dottern, att hon skall döda sin far; om hon inte gör det, förlorar hon för alltid sin moders kärlek. Det är starka känslor som hat och hämndbegär som styr Paminas mor.

Barnets rädsla att förlora den förälders kärlek som det är utlämnat till, kan vara en tillräcklig grund för barnet att göra och säga det som denna förälder begär, inte alltid i ord, men i handling. Pamina var tillräckligt gammal för att stå emot den suggererande påverkan hon utsattes för.

Fenomenet finns också beskrivet inom psykiatri och i studier av olika slag, nedan några nedslag:

- 1933 – Wilhelm Reich beskrev i *Karaktärsanalys* hur vissa skilda föräldrar sökte ”hämnd på sin partner genom att bestjäla honom eller henne glädjen att vara med barnet. För att alienera barnet från partnern, påstås att partnern är alkoholist eller psykotisk, utan att det är någon sanning i dessa påståenden.”
- 1953 – Louise Despert refererade i sin bok *Children of Divorce* till frestelsen för en förälder att ”bryta ner” sitt barns kärlek för den andra föräldern.
- 1980 – beskrev Wallerstein och Kelly i sin bok *Surviving the Breakup*, en allians mellan en uppretad förälder och ett äldre barn eller ungdom, som var ”trogn och värdefulla slagfälsallierade i kampen för att skada och straffa den andra föräldern. Inte sällan, vände de sig mot den förälder som de älskat och varit mycket nära innan föräldrarnas separation”.

12 Åren 2004 och 2010 anordnade AFCC konferenser om föräldraalienation, redovisade i denna förenings tidskrift *Family Court Review*.

I samband med att den familjerättsliga lagstiftningen ändrades så att pappor kunde bli vårdnadshavare uppträdde ett nytt fenomen, iakttaget av flera samtida i USA.

- 1985 – introducerade, som nämnts, barnpsykiatern Richard Gardner begreppet PAS för den fientlighet och andra symtom han kunde iaktta hos barn i svåra vårdnadskonflikter där fientligheten inte hade grund i att föräldern gjort barnet illa. Barn i de svåraste skilsmässorna som Richard Gardner och andra började möta i slutet av 1970-talet, då USA fått ny lagstiftning som möjliggjorde gemensam vårdnad, uppvisade ett kluster av olika avståndstagande beteenden de inte sett förut.
- 1991 – publicerade Stanley Clawar och Brynne Rivlin en studie som fått stöd genom the American Bar Association. De hade följt 700 skilsmässofamiljer över flera år, från mitten av 70-talet till sent 80-tal. De beskrev det hjärntvättade barnets situation som en gisslansituation i sin bok *Children Held Hostage*.
- Också 1991 – beskrev, den i USA verksamma familjerättsutredaren, Leona Kopetski på en konferens en oförklarlig fientlighet hos skilsmässobarn utifrån 84 fall hon studerat närmare. Hon hade upptäckt att barn i svåra vårdnadskonflikter ibland utvecklade någon sorts fobisk reaktion mot en förälder, ett mycket kraftigt avståndstagande.
- 1992 redovisade de svenska psykologerna Gunnar och Bente Öberg resultatet av sina intervjuer med 100 barn och 75 pappor som varit frånvarande i barnens liv på olika sätt i sin bok: *Pappa, se mig! Om förnekade barn och maktlösa fäder*.
- 1993 – Janet Johnston rapporterade två studier som inkluderade 140 skilsmässoföräldrar som bråkade om vårdnad och umgänge gällande 175 barn. Det var familjer som hänvisats från familjedomstolar i San Francisco Bay Area för råd och medling mellan åren 1982 och 1990. Hon observerade starka allianser som hon beskrev: ”barnet nedgör och avvisar bestämt den andra föräldern. Ofta var detta följt av en benhård vägran att besöka, kommunicera, eller ha något att göra med den avvisade föräldern”. Johnston m.fl. kallade detta barn för ”det alienerade barnet”.¹³

13 Johnson, J. & Kelly, J.: *The Alienated Child. A Reformulation of Parental Alienation Syndrome*, 2001.

Hon och andra forskare föredrar beteckningen ”det alienerade barnet”,¹⁴ framför den medicinska beteckning med användande av syndrom, som föreslogs av Richard Gardner. De har som de själva uppfattar det omformulerat Gardners PAS-begrepp.¹⁵

Påverkan på barnet och tunnelseende

I svåra vårdnadskonflikter har boföräldern, alternativt socialtjänsten som föräldrapart, möjlighet att påverka barnet mot den förälder, som barnet avskilts från, eller bara har ett viss reglerat umgänge med. Barnet förhindras under sådana omständigheter att få egna upplevelser av denna förälder i ett för barnet naturligt sammanhang, och i en för barnet känd miljö. Utan korrigering egna erfarenheter blir det med tiden allt svårare för barnet att låta bli att påverkas och att själv införliva de negativa bilder som omgivningen förmedlar.

Störst makt över barnet och barnets bild av den andra föräldern får den förälder/föräldrapart som framför misstankar/anklagelser om psykisk störning eller om sexuella/fysiska övergrepp mot den andra föräldern. Anklagelsen/misstanken leder i sig oftast till att barnet inte får ha någon kontakt alls med den anklagade föräldern.

I dessa fall utvecklas lätt ett tunnelseende; de professionella som t.ex. utreder, vill hjälpa barnet att berätta om de missförhållanden som de utifrån sin kontakt med boföräldern, eller samhället som föräldrapart, tror är för handen. Detta innebär att polisen som förhör barnet, eller socialsekreteraren, eventuellt barnpsykologen som har samtal med barnet, och som utgår från att barnet behöver skyddas, hjälper till att ytterligare främmandegöra barnet för den förälder barnet hålls avskild från.

Då gemensam vårdnad var något nytt, var det huvudsakligen den föräldrapart som tidigare tilldömts vårdnaden, d.v.s. modern, som i de allra svåraste vårdnadskonflikterna använde barnet som vapen mot den andra

14 Johnston, J.R., Kelly, J.B.: Guest editorial notes in special issue: *Alienated children in divorce*, *Family Court Review*, 2001:39 (3): 246–248.

15 Johnston, J.R., Kelly, J.B.: Rejoinder to Gardner's "Commentary on Kelly and Johnston's alienated child: A reformulation of parental alienation syndrome", *Family Court Review*, 2004:42 (4): 622–628.

föräldern. Sedan en bit in på 1990-talet har det blivit allt vanligare att också fadern i svåra vårdnadskonflikter använder barnet i sin kamp mot barnets mamma.

Det vuxna barnet Cecilie Finkelstein, med norsk mor och amerikansk far, skrev då hon först som vuxen hade återförenats med sin mor, som hennes far avskilt henne från då hon var liten:

”Jag stängde ute den förälder som hade blivit en främling för mig. Efter år av främmandegörande av min mamma glömde jag till och med bort hur hon såg ut och jag fick höra att hon inte älskade mig, så jag klängde mig fast vid min pappa. Det var en överlevnadsmekanism för ett sårbart barn.

I vissa fall kan ett barn ha anledning att vara rädd för den ena eller båda sina föräldrar, stor möda måste läggas ned på att avgöra om rädslan grundar sig på ett verkligt hot eller på PAS.¹⁶

Förslag om att inkludera PA i de internationellt använda diagnosmanualerna DSM och ICD

Vissa kriterier bör vara uppfyllda för att det skall gå att påstå att ett barn involverat i en allvarlig vårdnadskonflikt utvecklat ett beteende som underbygger att barnets vilja och avståndstagande är ett resultat av stark påverkan (programmering/hjärntvätt), och att det således kan vara fråga om det som kallas PAS (Parental Alienation Syndrome), synonymt med PAD (Parental Alienation Disorder), som är ett resultat av PA (Parental Alienation).

Förslag till kriterier för diagnosen har överlämnats till DSM-5- och ICD-11-kommittéerna under 2010.¹⁷ DSM (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders) utges av the American Psychiatric Association och har

16 Min övers. av Cecilie S. Finkelstein i boken från den första internationella PAS-konferensen i Frankfurt år 2002, hon startade en organisation: www.takeroot.org.

17 Förslag i olika versioner om inklusion i DSM-5 och i ICD-11:

Bernet, W.: Parental Alienation Disorder and DSM-V, *The American Journal of Family Therapy*, 2008 (36):5:349–366.

Bernet, W., von Boch-Galhau, W., Baker, A., Morrison, J. (eds): *The American Journal of Family Therapy*, 2010 (38):2.

William Bernet, M.D. (ed.): *Parental Alienation DSM-5, and ICD-11* 2010.

status som internationell diagnosmanual vid sidan av ICD (International Classification of Diseases).

Skäl att ta in PAS/PAD/PA i de internationella diagnosmanualerna, DSM-5 och ICD-11

Trots kontroverser vad gäller terminologi och orsakerna till störningen hos barnet, är fenomenet bakom det som kallats PAS eller förenklat talas om som föräldraalienation, PA, igenkänt av personer som arbetar med barn i vårdnadskonflikter och familjerätt över nästan hela jordklotet.

Forskning indikerar att PAD uppfyller krav på validitet (att diagnosen är giltig och identifierar de individer som har diagnosen) och reliabilitet (att diagnosen är tillförlitlig; olika bedömare vid studium av samma data, eller observation av samma personer, kommer till likartad slutsats).

Genom att etablera diagnostiska kriterier kan PAD/PA studeras mer systematiskt.

Genom att etablera diagnostiska kriterier minskar möjligheterna för misshandlande föräldrar och oetiska advokater att missbruka begreppet i vårdnadstvister.

Att etablera diagnostiska kriterier skulle vara en hjälp för kliniker som arbetar med skilsmäsofamiljer, skilda föräldrar som försöker göra det som är bäst för sina barn, och för skilsmässobarn som desperat behöver adekvat behandling som baseras på en korrekt diagnos.

Förslag till kriterier¹⁸

- A Barnet – vanligen ett vars föräldrar är involverade i en fientlig skilsmässa – allierar sig starkt med en förälder och avvisar en relation med den andra, alierade föräldern utan befogad grund för detta avvisande.
- B Barnet uttrycker följande beteende:
 - (1) ett ihållande avvisande, eller svartmålning, av en förälder som når upp till kampanjnivå
 - (2) svaga, bagatellartade, och absurda rationaliseringar för barnets ihållande kritik av den avvisade föräldern.

¹⁸ Översatta från engelska av författaren.

- C Barnet uppvisar två av följande sex attityder och beteenden:
 - avsaknad av ambivalens
 - oberoende-tänkar-fenomenet
 - reflexmässigt stöd till ena föräldern mot den andra
 - frånvaro av skuld över exploateringen av den avvisade föräldern
 - närvaro av lånade scenarier
 - spridning av fientligheten till den avvisade föräldrarnas utvidgade familj.
- D Störningen har minst två månaders varaktighet.
- E Störningen orsakar kliniskt signifikant sorg eller skada i sociala, skolmässiga (yrkesmässiga) eller andra viktiga funktionsområden.
- F Barnets vägran att ha umgänge med den avvisade föräldern har ingen rimlig grund. Det betyder att diagnosen parental alienation disorder inte kan ges om den avvisade föräldern har behandlat barnet illa.

Kritik mot PAS/PAD som diagnos

PAS har av vissa avvisats som en icke användbar diagnos, och som icke kliniskt giltig, t.ex. av juristen Carol Bruch.¹⁹

Kathleen Coulborn Faller, amerikansk psykolog, som forskar om sexuella övergrepp på barn, har redovisat invändningar mot att ta in PAS/PAD som en diagnos i de internationellt använda diagnosmanualerna. Den främsta invändningen gäller de föreslagna kriterierna och frågan huruvida det finns forskning som underbygger dessa. Faller menar med referens till Bruch 2002, Faller 1998 och Kelly & Johnston 2001, att det empiriska stödet för talet om en psykisk störning hos barnet som resultat av alienation är svagt.

Fallers argument är att det hon kallar forskningen gång på gång visat att barn inte avslöjar dålig behandling de utsatts för, eller att de väntar med att avslöja, d.v.s. hon menar, om jag förstår henne rätt, att det kan vara fråga om ett befogat avvisande av en förälder som gjort barnet illa.

19 Bruch, C.: Parental Alienation Syndrome: Junk science in child custody determinations, *European Journal of Law Reform* 2001:3:383.

Deirdre C. Rands redogörelse för två grupper av kritiker av föräldraalienationsyndrom

Deirdre Rand har ingående granskat vad som förenar och åtskiljer dem i USA som uttryckt kritik mot PAS.²⁰ Hennes artikel anser jag vara klagörande och refererar därför utförligt hennes artikel nedan.

Deirdre Rand delar in PAS-kritikerna i två olika grupper. Den ena gruppen kallar hon Johnston/Kelly-kritiker och den andra kvinno- och barnförespråkarna.

Johnston/Kelly-kritikerna

Joan B. Kelly tillsammans med Judith S. Wallerstein gjorde, menar Rand, en banbrytande insats genom sin studie av 60 vanliga skilsmäsofamiljer i Marin County i Californien på 1970-talet. Wallerstein följde sedan dessa familjer under 25 år. Frågan om alienation var aktuell för 26 av dessa barn från normala familjer, i vilken mamman mestadels hade vårdnaden. Wallerstein var av den uppfattningen att intervention i dessa familjer inte behövdes, eftersom hon menade att alienationsproblemen löste sig av sig själva inom ett par år.

Kelly grundade the Northern California Mediation Centre och initierade 1983 ett skilsmäso- och medlingsprojekt. Hon opponerade mot juristen Carol Bruch som var emot medling med hänvisning till att det missgynnade kvinnan som varande den svagare parten. Kelly betonade barnets behov av att, efter föräldrarnas separation, behålla kontakten med båda föräldrarna, förutsatt att dessa var adekvata och barnet hade en relation med dem båda.

Enligt Rand är Kelly minst främmande i denna kritikergrupp för att en domstolsinblandning kan behövas för att försvara barnets rätt till kontakt med båda föräldrarna.

Johnston arbetade tillsammans med Wallerstein under flera år, som ledare för forskningen vid Center for the Family in Transition, i just Marin County i Californien. Johnston och Campbell rapporterade 1988 om lite

20 Rand, Deirdre C.: Parental Alienation Critics and the Politics of Science, *The American Journal of Family Therapy*, 2011: 39:48–71.

äldre skilsmässobarn som var benägna att bilda allians med en arg, paranoid eller surmulet deprimerad förälder, samtidigt som barnen upprepade denna förorättade förälders klagomål över den andra förälderns usla beteende.

Johnston har dock motsatt sig att identifiera påverkan från den med barnet allierade föräldern som avgörande för att barnet avvisar den andra föräldern. Johnston har föredragit att inta positionen att båda föräldrarna bär skulden för barnets avvisande.

Kelly däremot har konstaterat att i ett ansevärt antal fall är en förälder klart mer ansvarig för att skapa konfliktsituationer, som den andra föräldern måste reagera på om målet är att behålla en relation med barnet.

I slutet av 1990-talet samlade Johnston och Kelly en grupp erfarna professionella i San Francisco-området (bland dem Steven Friedlander, Margaret Lee, Nancy Olesen, Matthew Sullivan, Marjorie Walters samt domaren James Williams från Nova Scotia) för att utarbeta en förståelse för situationer, sådana som Gardner beskrivit, ”i vilka barn starkt och oväntat avvisar en förälder under eller efter skilsmässa”.

Denna grupp arbetade fram olika slags interventioner för att hjälpa det de kallade ”det alienerade barnet”. De tonade ned den alienerande förälderns påverkan och uttryckte²¹ att många avvisade föräldrar själva på något sätt har bidragit till alienationen. Samtidigt tillstod de att den avvisade förälderns beteende i sig inte kan rättfärdiga det oproportionellt aggressiva avvisandet från barnet.

Andra kritiker som Rand räknar till denna grupp är Emery, Otto och O'Donohue. Kritikerna i denna grupp ifrågasätter således betydelsen av den alienerande förälderns påverkan. De ifrågasätter också de ingripande interventioner som rekommenderas – och även i flera fall använts – i allvarliga fall av PAS, så som att flytta över vårdnaden av barnet till den förälder barnet påverkats att avvisa.

21 Schepard, Johnston, Kelly (eds.): *Family Court Review*, 2001 special issue.

Kritikergruppen som försvarar utsatta mammor och barn

Till denna grupp räknar Rand professionella så som juristen Carol Bruch, som 2001 skrev kritik av PAS utifrån ett feministiskt perspektiv²², Faller, Myers och Walker, Brantley, Rigsbee vilka alla publicerat kritik mot PAS. Till gruppen räknar Rand också gräsrotsaktivister som t.ex. California NOW (Heim, Grieco, Di Paola, Allen).

Kritikerna i denna grupp opponerar mot Gardners framförda synpunkter på sexuella övergrepp mot barn. Dessa kritiker blandar ofta ihop Gardners kriterier för att identifiera falska sexövergreppsanklagelser med hans kriterier och observationsgrunder för att identifiera olika grader av PAS. Enligt dessa kritiker är domstolar snabba med att avfärda sexuella övergreppsanklagelser och fria pappor och straffa mammor genom att ge vårdnaden till papporna, och därigenom försätta barnen i fara.

Medan Johnston/Kelly-gruppen har sett att ogrundad alienering skadar barnet och velat förbättra behandlingen av det alienerade barnet, avvisar gruppen att barnet alieneras och accepterar att barnet förlorar en förälder. Kritikerna i denna grupp menar att ett barn som avvisar en förälder, eller vägrar träffa en förälder, måste ha en god anledning för sitt avvisande. Dessa kritiker utgår ifrån att grunden är att barnet blivit utsatt för övergrepp eller på annat sätt blivit illa behandlat av den förälder som barnet avvisar.

De vill komma bort från det som de kallar den vaga *barnets bästa standarden*, och i stället införa en s.k. "approximationsregel" (approximation rule), en regel som säger att den som haft mest hand om barnet under äktenskapet skall vara den som fortsatt ska ha det efter skilsmässan. De medger att det kommer att missgynna papporna, men har som motargument att gemensam vårdnad inte är rättvist mot mammorna.

Kritikerna i denna grupp har ägnat sig åt lobbyverksamhet för att få bort PAS ur rättssystemet. I Californien har de 2011 lagt förslag om en ny lag som skall göra det olagligt att ens nämna föräldraalienation (parental alienation) eller föräldraalienation syndrom (PAS) i denna delstat.

22 Bruch, Carol, S. skrev 2001 tre artiklar som fick stor genomslagskraft. Hon kallade PAS "junk science".

Min reflektion över förslaget framfört i Californien är densamma som över den svenska advokaten Eva Kornhalls förslag till socialdepartementet om att förbjuda ”PAS-teorin”: det är svårt att föreställa sig ett förbud mot att dokumentera och påtala kränkningar av barnets lagliga och mänskliga rätt till familjeliv och bibehållen identitet.

En fråga att överväga är om alienationshandlingar som kränker barnets rätt till familjeliv skall regleras i lag och kunna leda till sanktioner – så som man bl.a. har gjort i Brasilien. En lag för att stävja föräldraalienerande beteende undertecknades av president Lula den 26 augusti 2010, se nedan.

Lag i Brasilien mot föräldraalienation

Lag # 12,318 av den 26 augusti 2010.

Meddelande om vetoröster

Med bestämmelser om föräldraalienation och ändring av artikel 236 i lag nr 8069 av den 13 juli 1990.

Härmed tillkännager republikens president att landets kongress har antagit och republikens president godkänt följande lag:

Artikel 1. Denna lag innehåller bestämmelser om föräldraalienation.

Artikel 2. Med föräldraalienation avses en psykisk påverkan av barnet eller ungdomen utförd eller uppmuntrad av någon av föräldrarna, far- eller morföräldrarna eller av dem som har barnet eller ungdomen under sin översyn eller vårdnad eller sitt beskydd, för att denna ska ringakta föräldern eller för att skada kontakten med föräldern.

Punkt 1/1. Exempel på föräldraalienation, förutom handlingar som förklaras som sådana av domstolen eller konstateras av sakkunniga, som utförs direkt eller med hjälp av tredje man, är följande:

I – Att bedriva kampanjer som ringaktar föräldrarnas beteende då den utövar sitt föräldraskap,

II – att försvåra utövandet av föräldraansvaret,

III – att försvåra kontakten mellan barnet eller ungdomen och föräldern,

IV – att försvåra utövandet av den lagstadgade rätten till familjeliv,

V – att avsiktligt undanhålla föräldern personlig information som rör barnet eller ungdomen, inklusive information om skola, sjukvård och adressändring,

VI – att göra falska anmälningar mot föräldern, dennes anhöriga eller far- eller morföräldrar, för att förhindra eller försvåra deras kontakt med barnet eller ungdomen,

VII – att flytta till en avlägsen plats, utan anledning, i syfte att försvåra barnets eller ungdomens umgänge med den andra föräldern, dennes anhöriga eller far- eller morföräldrarna.

Artikel 3. Att bedriva föräldraalienation kränker barnets eller ungdomens grundläggande rätt till gott familjeumgänge, det skadar de känslomässiga banden med föräldern och familjen, det utgör ett psykiskt övergrepp mot barnet eller ungdomen och det innebär att de skyldigheter som följer av föräldraansvaret eller vårdnaden inte respekteras.

Artikel 4. Vid misstanke om föräldraalienation, i samband med yrkande från någon eller på initiativ i tjänsten, ska detta förfarande handläggas med prioritet, när som helst under handläggningen, i ett särskilt mål eller vid en särskild handläggning, och domstolen ska skyndsamt bestämma att åklagaren ska höras och interimistiska åtgärder vidtas för att trygga barnets eller ungdomens psykiska hälsa, inklusive för att garantera barnets umgänge med föräldern eller i förekommande fall göra det möjligt för de två att återknyta kontakten med varandra.

Punkt 1/1. Barnet eller ungdomen och föräldern ska åtminstone ha rätt till umgänge i närvaro av annan, med undantag för de fall då det finns en överhängande risk för att barnet eller ungdomen tar fysisk eller psykisk skada. Detta ska intygas av en fackman eventuellt utsedd av domstolen att följa upp umgänget.

Artikel 5. Vid misstanke om föräldraalienation ska domstolen utse en sakkunnig i psykologi eller biologiska och psykosociala aspekter i ett särskilt mål eller vid en särskild handläggning.

§ 1. Sakkunnigutlåtandet ska grunda sig på en brett hållen psykologisk eller i förekommande fall biologisk och psykosocial bedömning. Det ska bland annat omfatta ett personligt samtal med parterna, genomgång av målets handlingar, beskrivning av parets förhållande och separation, kronologiskt händelseförlopp, bedömning av de inblandades personlighet och en undersökning av hur barnet eller ungdomen förhåller sig till eventuella anklagelser mot föräldern.

§ 2. Sakkunnigutlåtandet ska utfärdas av en fackman eller en behörig tvärvetenskaplig arbetsgrupp. I vart fall måste deras lämplighet styrkas genom yrkeserfarenhet av eller studier i att diagnostisera föräldra-alienerande handlingar.

§ 3. Den sakkunnige eller den tvärvetenskapliga arbetsgruppen som utsetts att granska förekomsten av föräldraalienation har 90 dagar på sig att inkomma med utlåtandet. Denna tidsfrist kan endast förlängas genom ett domstolsbeslut grundat på skäliga omständigheter.

Artikel 6. Då typiska föräldraalienerande handlingar eller annat beteende som försvårar barnets eller ungdomens umgänge med föräldern har fastställts i ett särskilt mål eller särskild handläggning, får domstolen även, med förbehåll för det civil- eller straffrättsliga ansvaret och den breda användningen av lämpliga processuella instrument för att hindra eller mildra dess effekter och beroende på sakens allvar:

I – förklara att föräldraalienation förekommer och varna den som bedriver den,

II – bredda umgängesrätten till förmån för den förälder som alienerats,

III – bötfälla den som bedriver alienationen,

IV – besluta om en psykologisk och/eller biologisk och psykosocial uppföljning,

V – besluta om ändring av vårdnaden till en gemensam vårdnad eller överlåta den på den andra föräldern,

VI – besluta att barnets eller ungdomens bostadsadress måste vara fast,

VII – frånta föräldern den rättsliga vårdnaden.

Punkt 1/1. Då det konstateras att bostad byts för ofta eller att umgänget omöjliggörs eller hindras, får domstolen även dra in skyldigheten att ta barnet eller ungdomen till eller hämta barnet eller ungdomen från föräldrarnas bostad, med anledning av växlande umgängesperioder.

Artikel 7. Hänsyn ska främst tas till den förälder som gör det möjligt för barnet eller ungdomen att umgås med den andra föräldern vid tilldelning eller ändring av vårdnad, om det inte går att ha gemensam vårdnad.

Artikel 8. Barnets eller ungdomens adressändring är irrelevant när det gäller att avgöra behörigheten att pröva yrkanden om umgängesrätt, utom om det följer av en överenskommelse mellan föräldrarna eller ett domstolsbeslut.

Artikel 9. (INDRAGEN)

Artikel 10. (INDRAGEN)

Artikel 11. Denna lag träder i kraft då den offentliggörs.

Brasilia den 26 augusti 2010; 189 år efter självständigheten och 122 år efter republikens tillkomst.

LUIZ INÁCIO LULA DA SILVA (med flera)

Barnet avskiljs från sin mamma och påverkas att ta avstånd från mamman

Mammor, lika väl som pappor, drabbas i de allra svåraste vårdnadskonflikterna ibland av att utan saklig grund avskiljas från sitt barn och svartmålas. Det kan gå så långt att barnet avvisar mamman och inte vill ha kontakt med henne eller något som kan förknippas med henne.

Den som svartmålar barnets mamma kan vara en pappa, som vill ha kontroll över barnet, en pappa som träffat en ny kvinna och har behov av att få bort den biologiska mamman ur barnets liv. Eller en pappa som t.ex. av något skäl vill hämnas på barnets mamma eller vinna egna fördelar, t.ex. ekonomiskt, genom att ha egen kontroll över barnet.

Flera andra skäl kan naturligtvis finnas. När samhället är föräldrapart blir det ännu svårare för mamman, som den förälder som barnet alieneras från, att kunna göra något för att förhindra avskiljandeprocessen. Det beror på att samhället som föräldrapart är både ställföreträdande förälder och samtidigt myndighet.

Här behandlas både fall då pappan är den som bär ansvaret för att avskilja barnet/barnen från mamman, och fall när samhället varit föräldrapart och avskilt barnet från mamman och därefter påverkat det att avvisa mamman. Det är bara fall då det inte funnits en saklig grund för avskiljandet som tas upp.

FALL 1 MADELEINE OCH CAROLINE

Madeleine var 6 år då pappan flyttade henne och storasystern Caroline 10 år från deras mamma¹

Bakgrund och händelser över tid

Föräldrarna gifte sig 1990. Deras första barn, Caroline, föddes på sommaren 1991, deras andra barn, Madeleine, på vårvintern 1996. Familjen bodde i ett lugnt område med bra skolor. Pappan initierade år 2001, efter 12 års sammanlevnad, en separation genom att flytta till en annan stad där han fått ett arbete. Han hyrde ett hus och kom till en början hem på helgerna, dock glesades besöken ut. Mamman tog hand om barnen, skötte hemmet, fastigheterna hon ägde och förvaltade, och hon hjälpte sina sjuka föräldrar.

Under sensvåren 2003 blev mamman deprimerad och lades in för vård. Pappan hade aldrig varit i förskolan, men då mamman var på sjukhuset kom han och hämtade Madeleine.

Mamman hade förberett för en skolstart för Madeleine i den skola där Madeleine gått i sexårsverksamhet. Caroline var 12 år och trivdes i den skola hon gått i sedan hon började skolan.

Plötsligt var barnen borta – i en annan stad inskrivna i en annan skola

När mamman kom hem från sjukhuset i början av sommaren 2003 var barnen borta, liksom det mesta av deras kläder och leksaker. Utan att tala med barnens mamma hade pappan efter en kort tid flyttat barnen till sig och sin nya kvinna i det hus han hyrt. Han hade skrivit in dem i en skola i staden, också det utan att tala med mamman.

Mamman försökte få kontakt med barnen, men hos pappan var det roligare; han hade tidigare skaffat var sin häst åt dem. Pappan begärde 50 000 kronor av mamman för barnens uppehälle denna sommar.

Båda flickorna fick byta skola och kamrater. Madeleine, 7 år, fick långa dagar i sitt nya liv som skolflicka boende hos pappan:

1 I detta fall har jag på uppdrag av mammans advokat utifrån dokument över tid gjort en källkritisk utredning av barnet Madeleines bästa. Min utredning presenterades i ett skriftligt utlåtande till parterna och till domstolen.

”Fritidspersonalen berättar att Madeleine är på fritidshemmet mellan kl. 13.00 och 17.00 på eftermiddagarna.”

(citerat från barnavårdsutredning gjord 2003)

Pappan fortsatte att begära pengar av mamman som blev deprimerad på nytt

När mamman åter blev deprimerad och bodelningen skulle göras föreslog pappan att han skulle få tio miljoner av mamman. Mamman svarade att hon gick med på två miljoner. Pappan genmålde att det inte räckte till det hus han tänkt sig för sig, nya frun och barnen, där de kunde ha hästar i eget stall.

Pappan begärde därefter 14 000 per månad för barnens uppehälle med hänvisning till att han inte hade några egna medel. Mamman betalade, flickorna kom och hälsade på henne ibland under helgerna.

Mamman längtade efter barnen. När hon vårdades för ännu en depression våren 2005 började pappan på eget initiativ utan samråd med barnens mamma att överta skötseln av hennes fastigheter i ett eget bolag. Han hävdade att mamman hade undertecknat en generalfullmakt som givit honom ansvaret för mammans pengar och fastigheter. Något sådant papper hade mamman inget minne av att hon undertecknat, det hela annullerades då hon fått reda på vad som var i görningen. På hösten 2005 ringde pappan och sa att det var akut att mamman kom och betalade den häst för 170 000 som just då var till salu och som Caroline ville ha. Mamman kom, betalade, och fick träffa dottern.

I maj 2006 vårdades mamman för sin femte och sista depression. Under mammans sjukhusvistelse kontaktade pappan överförmyndaren i barnens namn och krävde att en god man skulle förordnas för att sköta mammans tillgångar. Pappan föreslog att hans egen advokat, som hjälpt honom i skilsmässa och bodelning, skulle utses. Detta blev inte av.

Äldsta dottern Caroline, som då hon var 15 år gammal hade svårt att komma överens med pappan och bråkade med lillasyster Madeleine, började bo hos mamman varannan vecka. Pappan föreslog att mamman skulle flytta till den stad där han bodde och dit han flyttat barnen.

Mamman köpte ett radhus som låg nära Madeleines skola, och flyttade dit våren 2007. Då började Madeleine 11 år att bo växelvis hos sin mamma, vilket hon gjorde till den 22 juli 2009.

Pappan vände flickorna mot sin mamma

Pappan begärde sommaren 2009 pengar för Caroline, till körkort och en lägenhet. Han begärde 12 000 kr per månad i underhåll för Madeleine.

I juli 2009, då mamman inte betalade de belopp pappan begärt, och då pappan fått döttrarna att tro att mamman var skyldig honom, och inte ville betala för att hon inte ville hjälpa dem, flyttade Madeleine till sin pappa och hans nya fru.

När mamman sa att det viktiga för Caroline var skolan och hästen och betalade detta, och inte lägenhet och körkort, tog Caroline helt avstånd från sin mamma, hon kallade mamman för ”psyksjuk käring”.

Madeleine påverkades till uppfattningen att mamman ”ställde Caroline på gatan”, och tog från och med denna tid också nästan helt avstånd från sin mamma. Hon kom någon gång på lunchrasterna i skolan med någon klasskamrat till sin mamma och fick mat. Mamman började, med stöd av en ny advokat som räknat ut vad något så när rimligt underhåll borde vara, betala 4500 kr per månad till pappan för Madeleine.

Pappan startade process mot mamman, han begärde enskild vårdnad om Madeleine

När pappan inte längre fick de belopp utbetalda som han önskat yrkade han i september 2009 att Madeleine skulle ha sitt stadigvarande boende hos honom.

I november använde han passet som förevändning att svartmåla mamman, han skrev om Madeleines pass till mammans advokat:

”Madeleine undrar varför Eva som vanligt inte kan lämna besked för någonting hon ser fram emot.”

Mamman hade föreslagit att pappan skulle få passet när de snart skulle ses i domstolen.

I början av år 2010 yrkade pappan enskild vårdnad om Madeleine, som han hotat med i september 2009, om mamman inte ville betala. Pappans advokat skrev i e-postbrev till mammans advokat att hon inte betalt tillräckligt så att det räckte till Madeleines ridavgifter, något pappan använde för att manipulera Madeleine att bli avståndstagande mot sin mamma.

Pappans advokat skrev (namnen nedan ersatta med mamma och pappa) om mammans i deras ögon bristande betalning: ”gör att Madeleine riskerar att få sluta med sin hobby. Pappan är rädd för att relationen mellan mamman och Madeleine försämras ytterligare om Madeleine måste sluta rida. Han är rädd för att Madeleine kommer att lasta mamman för detta”.

Liksom sin äldre syster upprepade Madeleine att mamman var ”psyksjuk”, något de fått höra från sin pappa. Av sin pappa fick således Madeleine höra att hon nog måste sluta rida på grund av att mamman inte ville betala.

Pappan fick barnen att tro att deras mamma var psykiskt sjuk

Den 28 mars 2006, skrev pappan till överförmyndaren i mammans hemkommun, för att i barnens namn begära att pappans advokat skulle förordnas som god man för mamman. Då påstod pappan felaktigt att mamman under lång tid lidit av psykisk ohälsa. Pappan beskrev det som orsaksfaktor då han gjorde om familjehistorien, enligt nedan, vilket är citat ur brevet som pappan skrev till överförmyndaren:

”Angående Eva Svensson: Från Caroline och Madeleine Svensson genom Sven Svensson.

Undertecknad, Sven Svensson, är tidigare make med Eva Svensson och vi har gemensamt de två barnen, Caroline 14 år och Madeleine 10 år. Under många år har Eva haft stora svårigheter med sin psykiska hälsa, vilket för några år sedan dels förorsakade skilsmässa, dels att barnen hade problem i skolan och hemma då de en tid bodde kvar hos sin mamma. Situationen blev så småningom ohållbar för barnen som till slut vägrade vara hos mamman ...

Hon har varken brist på likvida tillgångar och materiella tillgångar i övrigt – tvärtom – tillgångarna är stora och därför är det av särskild vikt att dessa förvaltas och omhändertas av en god man för hennes räkning. Det är givetvis också i barnens intresse.

Undertecknad jämte ovan angivna barn önskar härmed få förordnat en god man för skötsel av Evas ekonomiska angelägenheter och förordar då att endast advokat utses och att denne blir /namnet på pappans advokat/...”

Mamman vägrade betala de 12 000 per månad i underhåll för Madeleine som pappan begärt. Hon betalade för Carolines körkort, lägenhet, hästkostnader m.m. så som pappan också begärde sommaren 2009.

Båda flickorna tog helt avstånd från sin mamma, men inte på grund av att det var något fel på deras mamma, utan för att deras pappa påverkade dem att se sin mamma som psyksjuk, snål och elak, d.v.s. så negativt som deras pappa talade om deras mamma.

Överläkaren, ansvarig för mammans vård då hon varit inlagd för depression, skrev ett intyg den 9 september 2009 och förklarade att mamman är psykiskt frisk och inte har några psykiatriska problem; ur detta intyg citeras:

”Hon har sedan det sista vårdtillfället inte haft några depressiva symtom utan har mått helt bra. Hon har dock fortsatt kontakt med undertecknad för samtal och rådgivning då det fortfarande finns problem runt kontakten med hennes tidigare make Sven.”

Socialtjänsten uttalade sig i snabbupplysning till tingsrätten

Den 25 november 2009 lämnade socialtjänstens utredare snabbupplysningar till tingsrätten på domstolens begäran. Nedan citat från snabbupplysningen:

”När samtalet går mot sitt slut och Madeleine är på väg ut från samtalsrummet säger hon att hennes mamma är sjuk. Det har hon fått veta för några månader sedan av sin pappa. Vetskapen om moderns sjukdom underlättar lite för Madeleine att förstå moderns beteende gentemot henne. Hon och systemen har pratat om moderns sjukdom om att den kan förvärras med åren.”

Fadern angav till samma utredare, enligt utredarens referat, moderns ”sjukdom” som orsak till att Madeleine valt att bo hos honom. Åter gjorde pappan om familjehistorien; han påstod till utredaren att mamman och han hade kommit överens om att Madeleine skulle bo hos honom:

”Från och med sommaren 2009 har Madeleine valt att bo hos honom med anledning av moderns sjukdom ... Fadern säger att han och modern hade kommit överens om att Madeleine skulle bo hos honom men att modern ändrade sig efteråt.”

Det fanns ingen sådan överenskommelse som pappan uppgav till socialtjänstens utredare. Mamman hade heller ingen sjukdom, som både pappan och Madeleine uppgivit till utredarna. Den 21 juni 2010 lämnade socialtjänstens utredare en utredning om vårdnad, boende och umgänge till tingsrätten. Deras förslag till beslut var:

- ”– att Madeleine ska ha sitt stadigvarande boende hos fadern
- att Madeleine ska ha rätt att träffa sin mamma i den omfattning hon själv önskar.”

Utredarna återgav i sin utredning vad de angav att Madeleine sagt till dem:

”Mamma vill bara djävlas med pappa.

– – –

Madeleine säger att mamma ”skiter i oss”, vi får bo på gatan. Hon får inget underhåll av mamma när hon bor hos pappa och då kan hon inte rida. Pappa har inte råd att låta Madeleine rida.

På fråga om hon tror att mamma vill träffa Madeleine, skakar Madeleine på huvudet. Madeleine säger att pappa berättat att mamma varit inlagd på psyket när Madeleine var sex år. Madeleine tycker att mamma blivit värre i sitt sätt att vara.

Madeleine säger att hon vill träffa mamma när hon har lust. Men mamma måste sluta med bråket och börja betala underhåll.”

Kommentar

Utredarna refererar uppgifter lämnade av Madeleine i den aktuella situationen, utan autentisk dokumentation. De kontrollerade inte om det gick att finna bekräftelse på de refererade uppgifterna. De såg inte uppgifterna i ett familjehistoriskt sammanhang. För att utreda Madeleines bästa hade utredarna behövt ha ett livsperspektiv, d.v.s. utrett vad som hänt tidigare i Madeleines familjeliv, och med det som grund gjort bedömningar av riskerna för Madeleine att fara illa senare i livet, om hon avskiljdes från sin mamma och bara fick höra negativa saker om henne från sin pappa.

Tingsrätten uttalade sig i enlighet med vad socialtjänstens utredare uttalat. Den 27 november 2009 hölls muntlig förberedelse i tingsrätten. Parterna uppgav att ingen samförståndslösning kunde nås i dagsläget. Beslutet i tingsrätten blev att:

”för tiden till dess att frågan har avgjorts genom dom eller beslut som vunnit laga kraft eller föräldrarna träffat ett avtal om frågan och avtalet har godkänts av socialnämnden eller annat bestämts, ska Madeleine Svensson (födelsennummer), stadigvarande bo tillsammans med Sven Svensson.”

Mammans advokat tillskrev pappans advokat i årsskiftet 2009/2010 om att mamman önskade umgänge med Madeleine. Pappans advokat svarade inte, varför ett umgängesyrkande inlämnades till tingsrätten.

Pappans advokat svarade att det var Madeleines egen vilja att inte träffa sin mamma. Till mammans advokat skrev pappans advokat:

”Sven kan inte medverka till en reglering av umgänget på sätt som föreslås. Madeleine är helt ovillig till det och det är Svens uppfattning att Madeleine är så stor att han inte kan bestämma något helt över hennes huvud och vilja ...

Det är Svens uppfattning att man nu också måste reglera underhållsbidragsfrågan. Han vidhåller med hänvisning till Evas mycket goda ekonomi att hon bör kunna ställa upp med det belopp som tidigare framförts.”

Den 3 februari 2010 fattade tingsrätten interimistiskt beslut att avslå mammas framförda umgängesyrkande

”med hänsyn till barnets bästa och Madeleine Svenssons vilja i nuläget”.

I maj 2011, då huvudförhandling var planerad i domstol, nådde parterna, på domarens initiativ, en förlikning om fortsatt gemensam vårdnad. Fadern lovade att han skulle hjälpa till att få Madeleine, då 15 år, att ta kontakt med sin mamma.

Kommentar

Den äldsta dottern var 20 år och hade tagit helt avstånd från sin mamma. Detta, samt den dokumenterade historiska bakgrunden talar inte för att barnens pappa kommer att plötsligt ändra sig och hjälpa Madeleine att få kontakt med sin mamma.

Socialtjänstens utredare redovisade i sin utredning den svartmålande bild av mamman som Madeleine tillägnat sig, efter att hon slutat ha egen kontakt med sin mamma och införlivat pappans negativa bild av henne: en som bråkar, är psykiskt sjuk, inte bryr sig om att hjälpa sina barn, en mamma som hindrar Madeleine från att rida.

Utredarna visar genom sin utredning att de inte hade kunskaper om hur lätt barn kan påverkas, och om att barnen då inte kan uttala en egen vilja.

Inte heller domstolen efterfrågade Madeleines egen mening fritt uttalad utan press och utifrån korrekt information, utan hänvisade till det socialtjänsten uppgivit vara Madeleines vilja.

Utredarna hade observerat den svart-vita bilden Madeleine hade förvärvat: pappa vill väl och är bra, mamma vill inte hjälpa oss, är dum och psyksjuk. Utredarna hade inte förstått att bakgrunden var pappans påverkan på Madeleine.

En sådan svart-vit verklighetsbild, och den blinda lojalitet med sin pappa och avståndstagandet mot sin mamma, som Madeleine enligt utredarna visade upp, är skadlig för Madeleines hälsa och utveckling.

Detta kan bara förstås med ett historiskt perspektiv, d.v.s. genom att ta del av vad som dokumenterats över en längre tid i barnets liv, i ett livsperspektiv. Något sådant hade inte utredarna som anlitats för att ge snabbupplysning, för att utreda vårdnad, boende och umgänge – och för att uttala sig om barnets bästa.

FALL 2 LARS (OCH LISBET)**Lars hade fyllt 12 år då hans pappa sa att Lars inte ville träffa sin mamma²****Bakgrund**

Gunnel träffade Jonny då hon var 25 år. Han var då 27 år och hade en dotter född 1982, som han inte hade kontakt med. Gunnel kom från ett tryggt jordbrukarhem, Jonny från ett hem med föräldrar som haft problem och ofta flyttat, till men för Jonnys skolgång och hans behov av trygghet och stabilitet. Gunnel och Jonny fick sitt första barn, dottern Lisbet, efter ett år tillsammans, år 1990. Det framgick med tiden att Jonny hade stora svårigheter att hantera pengar, han hade bl.a. en företagskonkurs bakom sig. För att klara familjens ekonomi började Gunnel arbeta då Lisbet var 9 månader gammal, hon tog ansvar för hus och ekonomi. Hon fick stöd och hjälp av sina föräldrar. Jonny försvann under perioder, en period var han borta i tre månader, och hade då flyttat ihop med en kvinna med två söner, innan han bröt med henne och kom tillbaka till Gunnel. Hon ville att de skulle ha ett fungerande familjeliv tillsammans. Då Lisbet var sex år och familjelivet fungerade något så när bra föddes Lars.

Gunnel tyckte om slalom, hon köpte slalomutrustning till båda barnen och de åkte tillsammans. Den ojämna ansvarsfördelningen och Jonnys svårigheter att hantera pengar, gjorde att Gunnel kom till en punkt där hon ville att de skulle separera. De separerade år 2002, Jonny flyttade, han träffade snabbt en ny kvinna, 30 mil bort, till vilken han tog med sig barnen. Hon flyttade efter en kort tid in hos Jonny, och de kom att bosätta sig sju mil från staden där barnens mamma bodde. Hon tog första året

- 2 I detta fall har jag inte haft ett uppdrag att utreda barnets bästa. Jag kontaktades av denna mor i januari 2010, hon ville ha råd och upplysningar, vilka jag efter förmåga bistått med inom ramen för mitt forskningsprojekt. Under sommaren 2010 sammanställde jag ett PM till hennes advokat om konsekvenser för barnet av att avskiljas från en förälder och av att påverkas till att ta avstånd från denna förälder. Denna mor har gjort mig delaktig i det som hänt hennes barn, genom en mailkorrespondens under tiden fr.o.m. januari 2010 och genom att delge mig domstolsprotokoll, snabbupplysning, BBIC-utredning samt andra dokument. Framställningen här bygger på dessa källor, och på det mamman själv skrivit, vilket anges.

ensam hand om barnen, men tyckte att de skulle ha en nära kontakt med sin pappa. Gunnel träffade efter ett år en ny man, som innebar en trygghet för henne under sex år, därefter bröts förhållandet.

Jonny och hans nya fru fick ett gemensamt barn inom ett år. Pappan och den nya frun påverkade Lisbet, som fyllt 12 år, genom att inför henne kritisera hennes mamma. Då Lisbet var 15 skrev hon i sms till sin mamma att hon flyttar till pappan. Mamman trodde då att det huvudsakligen rörde sig om en tonårsreaktion. Senare flyttade Lisbet ihop med en äldre kille. Hon hade efter det varken kontakt med mamman eller pappan.

Lars bodde hos sin mamma från det han var 6 år tills han var 12 år och några månader gammal, han trivdes i sin skola, enligt uppgifter från hans lärare. Lars var hos sin pappa och dennes nya familj varannan helg. Föräldrarna har, i detta fall, hela tiden haft gemensam vårdnad.

Två familjerättssekreterare anmälde oro för Lars till socialtjänsten den 5 november 2009

Två familjerättssekreterare, varav den ena skrivit bok om sitt eget hat till sin mamma, hade Lars föräldrar i samarbetssamtal under hösten 2009. Lars pappa och Lars sju år äldre syster skrev e-postbrev till dessa socialsekreterare, som de omskrev i sin orosanmälan till sina kollegor inom socialtjänsten, ur vilken citeras:

”I mejl från pappa Jonny samt från systemen Lisbet framkommer det en oro över att Lars ska göra sig själv illa och att han pratar mycket om en jämnårig flicka som nyligen tagit livet av sig ... Vår uppfattning är att föräldrarna är mycket omogna i sitt föräldraskap och i sitt sätt att kommunicera. Vi har pratat med båda föräldrarna och informerat dem om att vi avbryter samarbetsamtalen samt att vi gjort en aktualisering utifrån vår oro att Lars far illa.”

En utredning enligt 11 kap. 1 § SoL inleddes inom socialtjänsten. Efter den 22 december 2009 kom Lars inte hem till sin mamma mer.

Mammans brev till socialtjänstens utredare

Mamman skrev ett långt brev till socialtjänstens utredare den 9 februari 2010, som här citeras därför att det, som jag ser det, väl beskriver det avskil-

jande som inlett och pågick, och som mamman kände sig maktlös inför. I brevet vädjade mamman om hjälp för att förebygga det avskiljande och den alienationsprocess som inlett och som hon beskriver.

”Hej!

Har försökt att ringa dig nu ett par dagar men inte lyckats nå dig. Det som pågår nu med Lars är en helt ohållbar situation och något måste göras innan det sätter för djupa spår och blir svårt att reparera. Det har nu gått nästan två månader sedan jag fick ha Lars under normala förhållanden och det som sker nu är en intensiv påverkan av honom som går ut på att han ska tycka illa om mig och allt han har haft tidigare. Det får inte ske då det inte på något sätt är normalt för Lars att inte tillåtas ha kvar det som varit hela hans tillvaro för bara ett par månader sedan. Lars uttrycker själv att han vet att han när som helst får komma till mig men att han inte vill.

Jag har i min okunskap när det gällde Lisbet (för fem år sedan då samma sak hände) gått på den nit som det hela rör sig om. Det är väldigt lätt att backa undan när ens barn säger såna saker och att det dessutom är så konsekvent i alla samtal att de säger sig göra som de själva vill. I det ingår att de inte vill komma till mig eller lyssna på mig om jag har en annan åsikt. Till slut abdikerar man som mamma och funderar bara på vad man gjort för fel då ens egna barn vänder sig mot en. Det är förknippat med en stor skamkänsla då man känner sig bortvald utan att förtjäna det. I vanliga sammanhang, t.ex. på jobbet, då andra pratar om vad deras barn gör och hur det går för dem, så kan man inte delta eftersom man har blivit utestängd från all information som rör det egna barnet. Ett exempel: det har nu gått ett år sedan Lisbet gick ut gymnasiet och jag får inte ens veta vad hon gör, om hon arbetar eller läser vidare.

Det har funnits en magkänsla hos mig, som små frön, att det är något som pågår med barnen som jag inte vet något om eller kan påverka. Jag vet bättre nu eftersom jag tagit reda på mer vad som händer då människor ”sugs in” i en grupp där gruppen är det enda som räknas och att man mer och mer bryter med allt man haft och ens tidigare familj blir till ”utomstående”. Det som man kan uppleva som det mest komplexa att förstå är, att det utifrån kan verka som att de är där frivilligt och att de själva kan välja om de vill gå därifrån. I själva verket finns starka krafter som verkar inom gruppen där alla känner att det är gruppens regler som gäller och inte personens egna. I takt med att de bryter med sitt tidigare liv, ju fler broar som bränns, desto

svårare blir det att ifrågasätta den nya gruppen och viljan att stanna inom gruppen blir allt starkare. Det skulle innebära ett "nederlag" i det skedet att "erkänna" en felaktig bedömning.

Lisbet, och nu Lars, har varit/är utsatta för kraftig påverkan där syftet hela tiden är att de ska vända sig från allt som rör mig. När de varit hos mig har de inte fått någon uppmärksamhet från sin pappa, han har markerat sitt avståndstagande till deras vardag i stället för att intressera sig för hur det går för dem då. Genom att bara uppmärksamma dem då de är hos honom förstärker han för dem att vardagen hos mig inte är värd något. När de varit hos honom har han påverkat dem i både stort och smått, allt ifrån vad man ska ha för smör eller märke på ketchup till att den enda bil man kan ha är en sådan som de har. Väl hemma har de gjort klart för mig att vi har fel smör, ketchup, bil m.m.

Jag har vid ett flertal tillfällen nu efter de tagit Lars och vänt honom inte fått delta i hans vardag eller haft kontakt med honom. Har inte längre hans telefonnummer och de lämnar inte ut det till mig heller så att jag kan ha egen kontakt med Lars utan får bara prata med honom då de tillåter det. Jag får inte veta var han befinner sig efter skolan då han väntar på att åka ner till dem med pappans nya fru. Jonny har sagt till mig att "det vet han inte"! Han har dessutom sagt att han inte har Lars nummer trots att jag med egna ögon sett det ringa i Lars "nya" telefon och Jonny var i luren.

De ser till att vara ett filter mellan mig och Lars och är livrädda för att jag ska få träffa Lars på tid som inte är kontrollerad av dem. När Lars hade tid på hörselhabiliteringen så tog jag ledigt 1½ timme från jobbet för att vara med men Jonny förde både mig och hörselhabiliteringen bakom ljuset då de var där på annan tid samma dag och meddelade aldrig mig om detta. Jag fick informationen jag skulle haft per telefon av hörselhabiliteringen nästa dag istället.

I torsdags hade jag köpt en ny skidjacka till Lars som jag försökte få ge till honom innan han åkte ner till dem men det fick jag inte heller. Jag fick lämna den och ett par täckbyxor på skolan till hans klasslärare nästa morgon istället. Jag visste genom skolan att de skulle till X-näs nu i måndags och ville att han skulle ha något varmare än den tunna höstjacka som jag sett honom senast i. Alla hans fina kläder som han har hos mig existerar inte för dem, han ska bara använda de kläder de ger honom som nya fruns son haft tidigare.

Nästa helgslut, torsdag till söndag har jag bokat en stuga i Hemavan (bokad sedan långt innan jul) som var en av julklapparna till Lars. En skidresa till

Hemavan dit jag varit med barnen ett par gånger tidigare och vet att de skulle uppskatta. Nu vill jag att Lars följer med mig dit, men jag skulle tro att han inte får för Jonny. Svaret jag får från Lars blir troligen att han inte vill följa med.

Allt jag vet att han gillar att göra är som bortblåst och det har gått på bara några veckor. Nu har han fullt upp med att anpassa sig till Jonny och hans nya fru och det innebär att han inte får ha något kvar från tidigare.

Jag har delad vårdnad om Lars och hindras av Jonny att få ta det ansvaret och vara delaktig. När jag dessutom vet att den tid som tillåts gå är skadlig för min och Lars relation är det väldigt mycket svårare att vänta. Min åsikt är att Lars för sin egen skull borde placeras i ett hem eller hos mig under utredningens gång för att han ska ha en chans att få tillgång till sina egna tankar. Eftersom Jonny påverkar Lars så starkt och på ett felaktigt sätt anser jag att hans kontakt med Lars måste ske under kontrollerade former.

Jag anser att man som förälder förverkar sin rätt om man arbetar för att barnen inte ska få tillgång till båda sina föräldrar. Då gör man det i egna syften och har inte barnens bästa för ögonen.

Önskar för Lars att han inte förlorar rätten att tycka om sin mamma på det sätt som Lisbet gjort pga. Jonny och hans nya fru. Lisbet och jag har många förlorade år att ta igen om hon någonsin kommer att vilja ha kontakt med mig. Under tiden får jag nöja mig med den envägskommunikation jag har med henne där jag skriver sms och pratar in på hennes mobilsvar för att hon ska veta hur mycket jag älskar henne. Det som händer är ju inte hennes eller Lars fel, de har inte kunnat välja något annat om de vill behålla pappas uppmärksamhet.

Jag kommer att kämpa men det känns lite hopplöst. Om jag inte kunde se vem Jonny var under de 13 år vi var tillsammans eller vad han gjort med barnen efter separationen, hur ska då någon annan göra det på den tid som utredningen tar?”

Den 22 februari gjorde Lars moster en orosanmälan till socialtjänsten, ur denna citeras:

”Jonny bor ensligt och utan insyn. Det är ingen som vet hur Lars har det hos Jonny på kvällar och helger, d.v.s. då det inte är skola. Jonny är aldrig mån om familj och barn, han gör allt för egen vinnings skull. Om Lars bor hos

honom får han en inkomst. Om han riskerar fängelse (för nya ekonomiska brott, pappan är tidigare dömd, min anm.) kan det vara förmildrande omständigheter att han har barn boende hos sig som han ska ta hand om.”

Utredaren som mottog detta brev förstod delvis situationen, att döma av vad hon uppgivit till en kollega enligt referat i dennas snabbutlåtande till tingsrätten den 25 februari 2010:

”Det finns också en oro över de ekonomiska förhållandena hos Jonny då han enligt uppgift väntar åtal för bokförings- och skattebrott. Den kanske största oron som framförs är dock att Lars påverkas starkt av sin pappa att säga att han vill bo hos honom och att Lars framtida kontakt med sin mamma helt skall brytas och att han inte kommer att tillåtas att tycka om sin mamma.”

Två domstolsbeslut våren 2010 som inte blev av

Den 8 mars 2010, efter muntlig förberedelse, fattade tingsrätten ett interimistiskt beslut om fortsatt gemensam vårdnad och växelvis boende för Lars hos sina respektive föräldrar, med byte fr.o.m. vecka 11 på måndagar. Lars skulle få gå i egna samtal hos psykolog. Båda föräldrarna hade yrkat att Lars skulle vara stadigvarande boende hos dem, men de uppmanades att nå en samförståndslösning, vilket de formellt således gjorde. I domstolsprotokollet från den 8 mars 2010 står att läsa:

”Föräldrarna önskar vidare få det antecknat i protokollet att de är överens om följande. De ska inte prata illa om varandra inför barnen eller andra personer som har kontakt med barnen. De ska ta sitt föräldraansvar för att avlasta Lars från ansvar i konflikten. Gunnels särbo ska inte finnas i hemmet under de perioder Lars bor hos henne. De ska gå på samarbetssamtal för att försöka komma till rätta med de djupgående samarbetssvårigheter som förelegat mellan dem de senaste åren.”

Lars kom inte en enda gång till sin mamma – trots besluten om gemensam vårdnad och växelvis boende. Pappan hänvisade till att Lars inte ville bo hos henne, och till att Lars själv inte ville träffa sin mamma.

Beslutade samarbetssamtal blev inte av. Efter ett första möte på familjerätten den 10 mars, två dagar efter tingsrättsförhandlingen, sa familjerättens handläggare att ni är ju inte överens, så det här är en fråga för tingsrätten!

Den 15 mars gjorde den skolkurator som pappan vänt sig till i november 2009, och som Lars talat med efter årsskiftet, en orosanmälan, den inleddes med dessa ord:

”Lars SMS:ade mig måndag kväll 8/3 att han enligt dom ska ha växelvis boende med start hos Gunnel fr.o.m. måndag 15/3 efter skolan. Han vägrar bo hos mamma och han frågar vad han ska göra.”

Lars pressades alltmer att ta fullständigt avstånd från sin mamma. Det illustreras av att han ringde sin pappa då mamman den 28 april sökt upp Lars på väg från skolan för att lämna saker till honom och få prata med honom. Lars lämnade mamman, som cyklade efter. Pappan kopplade in polis och socialjour, samt skickade sin fru att hämta Lars.

Socialtjänstens utredning

Den 12 maj slutfördes socialtjänstens utredning som redovisades efter BBIC-modell. Under rubriken ”Lars uppfattning” redovisas utan angivande var, när eller hur uppgifterna lämnats, eller till vem, bl.a. följande:

”Lars kan inte säga något positivt om Gunnel.”

”Lars vill bo hos Jonny eftersom det förekommer en massa hot hos Gunnel om att hon ska ta hans saker.”

”Lars klarar inte skolan när han bor hos Gunnel. Hon säger inte till honom när han ska gå och lägga sig.”

”Hon hjälper inte Lars med läxorna, hon gör dem åt honom istället vilket gör att han inte kan någonting på proven.”

”Gunnel tycker att Jonny kontrollerar Lars men så uppfattar inte Lars det.”

”Lars måste ständigt vara på sin vakt när han är hos Gunnel. Hon har ett explosivt humör och om Lars säger fel saker, t.ex. om han tycker annorlunda kan Gunnel bli arg.”

”Lars beskriver att de personer som står honom närmast är storasyster Lisbet, låtsasbror, lillebror, Jonny och hans sambo. Lars pratar inte så ofta med Lisbet.”

”Lars beskriver Jonny som snäll, han behandlar Lars bra. Lars kan inte säga något som är bra med Gunnel.”

Lars pappa sa till utredaren, enligt hennes referat:

”Jonny tror att anledningen till att barnen inte vill bo hos mamma är att hon smutskastar pappa, att de måste tänka sig för i vad de säger, gör, annars blir mamma arg. Hon gör dem dumma, jämför dem med andra, de duger ej.”

Pappan smutskastade barnens mamma, och uttalade att mamman smutskastar honom. Lars hade införlivat en svart-vit världsbild enligt vilken pappan är snäll och inget är bra med mamma Gunnel.

Familjerätten kopplas in igen

I slutet av maj 2010 skulle familjerätten hjälpa till igen. De kallade Lars till kontoret och frågade honom hur han skulle kunna tänka sig att kontakten med hans mamma skulle se ut. Det blev till ett beslut om att mamman skulle få ringa på torsdagar kl. 19.00 och att samtalet skulle få vara i två minuter.

När mamman ringde exakt kl. 19.00 veckan därpå, av rädsla för att annars inte få någon kontakt alls, eftersom pappan klargjort att det var 19.00 som gällde, och varken tidigare eller senare, berättade hon lite grann om vad hon höll på med och frågade Lars om skolan. Lars sa ja, sedan hejdå. Mamman frågade vad nu då?

”Det har gått två minuter svarade han och lade på luren.”

Den 31 maj 2010 hölls åter muntlig förberedelse i tingsrätten; mamman hade yrkat ensam vårdnad med hänvisning till att pappan inte följde fattade beslut. Pappan hade under våren lämnat svartmålande uppgifter till socialtjänstens handläggare, handläggarna hade i sin utredning tagit pappans uppgifter och Lars i ord uttryckta vilja, som grund för ett partiskt ställningstagande för pappan. Mot denna bakgrund rådde mammans advokat henne att gå med på det förlikningsförslag som föreslogs om fortsatt gemensam vårdnad och nytt samarbetssamtal den 2 juni, vilket skulle följas av en träff mellan Lars och mamman den 8 juni.

Detta blev tingsrättens beslut. Det blev dock inget nytt samarbetssamtal. Det blev ingen träff mellan Lars och hans mamma, så som beslutats.

Mamman hoppades att en kontaktperson skulle kunna hjälpa till kontakt

Mamman bad socialtjänsten om hjälp att få en kontaktperson så att Lars skulle få någon utomstående att ha kontakt med, hennes förhoppning var att kontaktpersonen så småningom skulle kunna hjälpa Lars och mamman till kontakt med varandra. Hennes förslag ledde till att socialtjänsten beslutade om en sådan insats. I mail till mamman den 16 juni 2010 skrev handläggande socialsekreterare om kontaktpersonens uppdrag:

”Uppdraget till kontaktpersonen är att vara med Lars när han träffar Gunnel. Kontaktpersonen skall finnas i bakgrunden för att observera och utgöra en trygghet för Lars. Kontaktpersonens uppdrag är inte att påverka ifall Lars av någon anledning inte vill träffa Gunnel eller om han vill avsluta umgängestillfället i ”förtid”. Kontaktpersonen skall däremot avbryta umgänget ifall en situation i vilken Lars bedöms fara illa uppstår.”

Lars mamma svarade samma dag med ett alternativt förslag till formulering av uppdraget, hon motiverade detta i sitt svar enligt nedan:

”Jag kände mig som ”den farliga mamman”, som Lars ska börja umgås med. Det jag reagerar på är ordvalen som känns negativa, t.ex.: observera, inte påverka, inte vill träffa Gunnel, avsluta umgängestillfället i förtid, avbryta umgänget, Lars bedöms fara illa, rapportera o.s.v. Allt sammantaget gör att jag målas upp som en farlig person för Lars. Jag är hans mamma som älskar honom (och Lisbet) över allt annat och kan i princip göra vad som helst för dem och det vet de. De får bara inte tycka om mig!”

Mamman fortsatte ringa kl. 19 på torsdagar. Lars svarade ”jag vill inte prata med dig”, eller så svarade han inte alls. Pappan förklarade för mamman den 23 juli 2010: Lars vill inte tala med dig. När mamman framförde att hon ville att pappan skulle medverka så att hon kunde uppvakta deras son som fyllt år, svarade han att han inte kunde tvinga pojken att åka till sin mamma för att hon skulle få uppvakta honom: han vill ju inte.

Mamman skrev brev till partiledare den 2 september 2010

Till valet senare under 2010 vände sig Lars mamma till politiker i sin hemkommun och alla partiledare, hon vädjade om att de skulle bry sig om barn som far illa genom att avskiljas från en förälder och påverkas att ta avstånd från denna förälder. Här ett utdrag ur mammans brev:

”Alla runt omkring mig inklusive jag själv förvånas över våra lagar när de ställs på sin spets. Vi har en intermistisk dom från tingsrätten både i mars och slutet av maj om fortsatt delad vårdnad och att boendet ska vara växelvis (varannan vecka). Det är vad vi förhandlat fram tillsammans med hjälp av våra ombud.

Det som händer är att pappan inte är ”vän av ordning” utan går hem och gör tvärtemot. Han ser inte till att sonen bor hos mig halva tiden utan skickar in en adressändring utan min vetskap till skatteverket. Då min underskrift inte finns med så går en förfrågan ut till mig och jag motsätter mig ändringen med anledning av beslutet och att hans skola ligger nära min bostad. Skatteverket avvisar flyttanmälan, men påbörjar med automatik en egen utredning om var sonen ska vara folkbokförd. De baserar beslutet om att skriva honom på pappans adress på pappans uppgifter och fäster ingen uppmärksamhet vid beslutet från tingsrätten.

Skolan såg jag som sonens sista trygghet i den här tiden av oro och konflikt mellan föräldrarna. Jag hade blivit försäkrad om att skolan i närheten av pappan inte skulle ta emot sonen om inte båda vårdnadshavarna skrivit på. Eftersom vi har gemensam vårdnad var jag lugn med att sonen skulle ha mycket trygghet att hämta från sin gamla vanliga skola när terminen började nu i höst. Men inte.

Pappan som inte känner att vi behöver fatta gemensamma beslut skriver in sonen i en ny skola nära pappans hem då sonen nu börjar i åttonde klass. Katastrof. Hur gick det till? Han behövde inte ens ordna en underskrift från mig eller ett beslut från tingsrätten. Rektorn upplyste mig om att det är närhetsprincipen som gäller och att Lars nu var skriven hos pappan från juni.

Adressändringen är överklagad men beslut har kommit från Förvaltningsrätten om att den avslås eftersom en överklagan måste undertecknas av båda vårdnadshavarna! Det är nämligen båda vårdnadshavarna som har bestämmanderätten vad avser ett minderårigt barns folkbokföring. Jag har fått uppmaningen att överklaga den avslagna överklagan till kammarrätten

då det blir ett slags moment 22 i de olika regelverken. De verkar arbeta mot varandra då det i första skedet går att adressändra med bara ena förälderns underskrift med Skatteverkets hjälp men inte att överklaga med mindre än båda föräldrarnas underskrift. Det borde väl vara samma bestämmanderätt genom hela processen kan man tycka.

Hälsningar från en mycket ledsen mamma.”

Kontaktpersonen förklarade att Lars inte vill ha kontakt med sin mamma. Mamman försökte behålla någon sorts kommunikation med sin son genom att skriva brev till honom, brev som hon bad kontaktpersonen att läsa upp för Lars. Det gick inte så bra. Den 24 januari 2011 skrev kontaktpersonen ett mail till Lars mamma, som nedan citeras i sin helhet:

”Hej Gunnel!

Jag och Lars träffades inte under förra veckan, men vi har haft telefonkontakt.

Det kommer inte heller att bli nån träff i veckan heller.

Lars går i skolan och han känner väl att det är tillräckligt.

Som jag nämnde tidigare till dej så vill han inte att jag läser dina brev för honom mer.

Hans kommentar till det är, ”Att han är helt ointresserad vad du gör eller ska göra”. Så dina brev är onödigt att du skriver, tyvärr!

Det här får du ta upp med /förnamnet på den handläggande socialsekreteraren/. Jag känner att jag kan inte tvinga Lars, han har en egen vilja. Så pass har jag lärt känna honom under dessa månader. Dessutom börjar han bli en stor kille nu.

Han älskar att gå till skolan och det tycker jag är väldigt bra. Och att han trivs i sin pappas hemkommun.

Ha en bra afton!

/Kontaktpersonens förnamn/”

Kommentar

Subtillt först, som att visa ointresse för allt som hör ihop med mamman, och med kommentarer om fel bil, fel smör, fel ketchup, fel kläder m.m. hos mamman, och sedan alltmer uttalat med avståndstagande i handling, som att behålla barnen hos sig, har barnens pappa påverkat barnen att ta fullständigt avstånd från sin mamma.

Då Lars ännu inte avskilts helt och hållet fysiskt från sin mamma, kunde han fortfarande uttrycka ambivalens och känna lojalitet med båda sina föräldrar. Sålunda skrev Lars i sms till sin mamma, då han inte kom som avtalat den 28 december 2009 för att vara med sin mamma över nyåret: ”Jag kommer inte, förlåt.”

Då veckorna gick efter årsskiftet helt utan kontakt med mamman, förutom per telefon som också avbröts efter en tid, blev Lars lojalitet med sin mamma allt mindre; Lars lojalitet med pappan växte, liksom hans avvisande mot mamman.

Pappan flyttade Lars till sin adress, trots domstolsbeslut om växelvis boende. Pappan kunde därefter byta skola för Lars, eftersom han fått Skatteverket att mot mammans medgivande ändra Lars adress. Efter sommaren 2010 fanns inte utrymme alls för mamman i Lars liv på grund av den påverkan på Lars från pappan att ta avstånd från henne och allt som hörde samman med henne, som Lars utsatts för.

Utredarna dokumenterade att Lars under den tid som gått sedan han plötsligt flyttade till sin pappa den 22 december 2009, förvärvat en svartvit världsbild, där mamman är dum och utesluten ur Lars värld, och där pappan är snäll. De förstod inte att Lars under sådana omständigheter var oförmögen att uttala en egen vilja trots att han fyllt 12 år. Kontaktpersonen, skolkuratoren och socialtjänstens handläggare, som alla ville hjälpa Lars och göra det som de ansåg vara hans bästa, hade inte kunskaper om hur barn både kortsiktigt och långsiktigt kan skadas av att avskiljas från en förälder. Barnets lagliga och mänskliga rätt till familjeliv, bibehållen identitet, och till att uttala en egen vilja utan press övervägdes inte alls.

FALL 3 ALICE

Alice 5 år avskiljdes från sin mamma av sin pappa³**Bakgrund och händelser över tid**

Alice föddes på hösten 1994. Hennes föräldrar Olle och Elisabet, som träffats 1993, separerade redan innan Alices födelse. Mamman hade ensam vårdnad om Alice, först bodde de på landet och mamman var mycket hemma med Alice. När Alice var 4 år och mamman, som var jurist, ville ha ett fast arbete, flyttade de till en stad i södra Sverige. Pappan, som bl.a. var importör av vulkansand, gifte sig med en kvinna vid namn Sara och reste mycket. Mamman och pappan hade inget samarbete.

Under 1998 ansökte pappan, enligt vårdnadsutredning från familjerätten i mammans hemkommun slutförd den 13 oktober 2000, om umgänge. Utredaren skrev:

”Trots tingsrättsbeslut om umgänge i januari 1998 kommer något sådant inte igång. I oktober 1999 tas nytt beslut om umgänge. En vecka senare, 1999-10-12 omhändertas Alice enligt 6 § LVU för utredning via ordförandebeslut. Samma dag placeras hon i jourfamiljehem. Omhändertagandebeslutet fastställs av länsrätten 1999-10-15. Under utredningstiden arbetar man med att få igång umgänget mellan Alice och fadern och det ger snabbt ett mycket gott resultat. I den utredning, daterad 1999-11-18, om vård av Alice med stöd av 2 § LVU, finns en vårdplan, där placering av Alice hos fadern ingår. I februari 2000 beslutar tingsrätten att fadern ska ha den interimistiska vårdnaden om Alice ...

Efter tingsrättens beslut återkallar socialnämnden sin ansökan om vård enligt LVU.”

I upplysningar jml. 6 kap. 20 § föräldrabalken till tingsrätten år 2003 skrev familjerättsenhetens utredare i pappans hemkommun:

- 3 I detta fall tillfrågades jag av mammans advokat i vårdnadsmålet om att analysera dokumentationen i målet och utifrån detta uttala mig om barnets bästa. Barnets mor som var mycket orolig för sin dotters hälsa ringde mig ett par gånger och talade om sin oro.

”Under sina första fem levnadsår bodde Alice med modern. I oktober 1999 omhändertogs Alice enligt LVU av socialnämnden då Alice vanvårdats av modern. Efter en period i fosterhem bor Alice hos fadern och hans hustru Sara sedan februari 2000. Fadern har enskild vårdnad om Alice.”

Mamman hade tillerkänts umgänge fyra timmar per umgängestillfälle och månad med kontaktperson. När Alice hade ett umgänge med sin mamma på sommarlovet, i början av augusti 2001 då de varit och badat, lämnade mamman av kontaktpersonen och körde därefter med Alice till sjukhuset för att få den benutskottsskada som Alice ärvt från mamman undersökt. Alice blev inte undersökt. Familjerättsutredaren beskriver i sina upplysningar att:

”läkarna på sjukhuset kontaktade socialjouren då uppgifter visade att fadern var enskild vårdnadshavare för Alice. Socialjouren kontaktade polismyndigheten som meddelade att modern var anhållen i sin frånvaro för egenmäktigt förfarande med barn och efterlyst. Polisen griper modern på sjukhuset och därefter hämtar fadern hem Alice”.

Alice fick nästa gång träffa sin mamma den 19 december 2001, d.v.s. då det gått 3,5 månader från den dag de varit och badat i augusti och därefter åkt till sjukhuset.

Det var ett umgänge på socialkontoret som bröts efter drygt två timmar av den övervakande socialsekreteraren med hänvisning till att Alice blivit ledsen av mammans frågor. Denna socialsekreterare dokumenterade att:

”Elisabet förmådde inte att skapa en harmonisk och avstressande samvaro med sin dotter.”

Nästa kontakt för Alice med sin mamma hade bestämts till den 25 januari 2002. Detta måste ställas in på grund av att Alices mor var med om en bilolycka på väg till umgänget med Alice. Mamman togs till sjukhus, enligt kyrkoherden som skulle ha varit med vid detta umgänge. I sin skriftliga redogörelse för vad som hände denna dag har kyrkoherden anført att han fick information från socialsekreteraren om att han inte behövde oroa sig för Alice. Kyrkoherden skrev att han fått följande information från socialtjänstens ansvariga handläggare om Alice:

”Hon mår alldeles utmärkt och är i god kondition. Alla arrangemang är till för att Alice skall fortsätta att vara på detta sätt. Det finns utlåtande från sakkunniga på barn som har gjort en utredning på Alice. Alla misstankar om missförhållanden i pappans hem är ogrundade. Alices pappa är dessutom ansedd vara en utomordentlig pappa.”

I ett tillägg skrev kyrkoherden att han uppfattat Alice då han denna dag såg henne som ”blek och mager”.

Mamman som råkat ut för en olycka på väg till mötet med sin dotter och lagts in på sjukhus, omtalades av vårdnadsutredaren i sin hemkommun ha ”avböjt” vidare umgänge med sin dotter denna dag.

Alice avskiljdes helt från sin mamma

Socialtjänstens handläggare har upprepade gånger hänvisat till faderns uppgifter om att Alice mår bra och har det bra hos fadern och hans fru. Faderns uppgifter om att modern är psykiskt störd och har vanvårdat Alice har upprepats av denna handläggare.

Alice har inte träffat sin mamma ytterligare någon gång efter umgänget i december 2001, då mamman försökte få Alice undersökt.

Alice bodde med sin pappa och dennes fru Sara, båda fruktianer. Pappan flyttade till Spanien med Alice i april 2003. Hans fru hade fått arbete där, Alice sattes i spansk skola.

År 2005 flyttade de tillbaka till Sverige, fortfarande utan att Alice fick hjälp att ha någon sorts kontakt med sin mamma.

Mamman har inte fått någon information från pappan om Alice. Inte heller från skolan har mamman fått någon information om sin dotter. I protokollet från muntlig förberedelse i tingsrätten i december 2003, står:

”Olle Larsson vill inte lämna ut en kopia på Alices betyg där adressen till skolan framgår. Han vill inte att Elisabet kontaktar Alices lärare.”

Fanns underlag för påståendet om vanvård?

I muntlig förberedelse i tingsrätten i december 2003 framlade mammans advokat intyg efter undersökning av Alice den 22 oktober 1999 från ortopediska kliniken. Av detta intyg framgår att Alice fått diagnosen: multipla

kartilaginära extoser, familjär. Denna sjukdoms enda adekvata behandling var operation. Det var bakgrunden till att mamman hade tagit Alice med sig till ortopediska kliniken för undersökning vid umgängestillfället i augusti 2001.

Till den muntliga förberedelsen i tingsrätten inlämnade mammans advokat ett uttalande från den barnläkare som undersökt Alices vikt, och en promemoria om hälsorisker vid förtäring av vulkansand, som pappan då vid minst ett tillfälle givit till deras dotter Alice.

Längd- och viktkurvor för Alice fram till omhändertagandet i oktober 1999 visar att Alice tillväxt utan avvikelser, vilket föranleder slutsatsen att hon *inte* vanvårdats fysiskt under sina första fem år då hon levt med sin mamma. Alices barnläkare som följt henne sedan födelsen skrev i sin inlägga till tingsrätten den 22 april 2005:

”Alice har under de första åren fram till 1999-10-15 då hon var 5 år och 1 månad följt sin tillväxtkanal (plus en standardavvikelse) hon har haft från födelsen och fram till 18 månaders ålder. Härefter finns det endast ett värde till under den tid hon vårdades av modern och det är 1999-10-15. Detta är tre dagar efter det hon omhändertagits. Då hade hon ökat ytterligare i vikt till 25 kg, plus två standardavvikelser. Hon har alltså mått utomordentligt bra under sina första fem år och en månad.”

Pappans och socialtjänstens påstående om vanvård hos mamman hade ingen saklig grund, det var felaktigt. Vanvårdspåståendet har dock framförts många gånger av Alice själv, efter att hon avskilts från sin mamma av sin pappa.

Eftersom Alice endast var fem år då hon avskildes från sin mamma, och eftersom Alice under sina första år med sin mamma inte uppvisade några tecken på vanvård, blir slutsatsen att Alice måste ha påverkats till uppfattningen att hon vanvårdats hos sin mamma.

Hur var Alices hälsa i pappans vård?

Tre månader efter att Alice omhändertagits hade hon gått ned från 25 kg till 21,6 kg. Från augusti 2001, då Alice var 7 år och hade bott hos sin pappa och styvmamman i 1,5 år, finns journalnoterat att Alice vägde 22,4 kg. Om

hon skulle ha följt sin egen viktkurva borde hon då ha vägt 31 kg. Hennes faktiska vikt, lägre än då hon var fem år gammal, innebar, enligt hennes barnläkare, att Alice då hade tappat 28 procent av sin kroppsvikt. Barnläkaren skrev i sin inläga till tingsrätten 2005:

”Att ett barn tappar flera kg motsvarande 16 % av kroppsvikten på mindre än tre månader och ännu nästan två år senare, då hon borde ha vägt omkring 31 kg, ännu inte kommit upp i en vikt hon hade tre dagar efter omhändertagandet, kan enligt min kunskap och erfarenhet inte tyda på annat än att Alice har utsatts för en långvarig och systematisk vanvård och svårt gränsande till barnmisshandel ...

Fadern har enligt min åsikt gjort sig skyldig till grav barnmisshandel genom att inte uppsöka kompetent barnmedicinsk expertis. Alices ärftliga benutskottssjukdom, som hon har ärvt av modern, har av fadern förvägrats behandling av det lilla fåtal experter som finns ...

Socialtjänsten har själva vidimerat att Alice utsatts för ”avprogrammering” av fadern. Denna typ av ”avprogrammering” kan inte uteslutas ge allvarliga kvarstående skador i vuxen ålder ...

Den enda vuxna person som hittills har varit Alices trygghet under 5 års tid är modern. Det är därför uppenbart att Alice omedelbart måste återföras till modern eftersom fadern så gravt har vanvårdat och misshandlat Alice med socialtjänstens godkännande.”

Barnets vilja?

År 2003 då det var muntlig förberedelse i tingsrätten hade Alice nyligen fyllt 9 år. I protokollet står att pappan anförde:

”Han och hans fru frågar ofta Alice om hon inte vill träffa sin biologiska mamma. Alice säger uttryckligen att hon inte vill träffa Elisabet och han känner att de måste respektera hennes vilja. Alice har läst den utredning som Ester Svensson gjort.”

Ansvarig handläggande socialsekreterare Ester Svensson och hennes kollega skrev i sin vårdnadsutredning 2004 som förklaring till sitt partiska ställningstagande för pappan mot mamman:

”Moderns brister i föräldrarollen och oförmåga att samarbeta med fadern angående Alice, är skälen till att vi anser att modern är olämplig som vårdnadshavare.”

De anförde också:

”Enda möjligheten för Alice att på något sätt kunna närma sig sin mor vore att modern ändrar sin mycket negativa inställning till fadern vilket under nuvarande förhållanden förefaller uteslutet.”

En psykolog från BUP överlämnade den 1 december 2004 sin utredning av Alice, beställd av socialtjänstens handläggare, till tingsrätten. Psykologen redovisade att hon träffat Alice vid två på varandra följande tillfällen, den 10 och 11 november 2004, varvid hon begåvningstestat Alice, låtit flickan gå igenom ett självvärderingsformulär, ett projektivt test, samt samtalat med henne om ”hennes inställning till vårdnads- och umgängesfrågorna”.

Testen visade att Alice ligger inom normalzon begåvningsmässigt och på snabbhet presterade mycket högt, samt att hon visade ”en något större självständighet och problemlösningsförmåga än genomsnittstioåringen”.

Psykologen som hade samtalat med Alice, 10 år, då Alice i fem år bott med sin pappa Olle och hans fru Sara, och inte träffat sin mamma Elisabet, skrev:

”Alice säger att hon vill bo hos Olle och Sara och att hon älskar Sara mer än Elisabet.

Hon uttrycker att hon är rädd för mamma och att hon inte skulle våga träffa henne.

Alice säger att hon önskar att mamma satt i fängelse eller fick en tablett så hon blev snäll.

Hon berättar även om en händelse då *mamma kidnappade henne* och beskriver hur skrämdd hon blev av detta.”

BUP-psykologen deklarerade:

”Min bedömning är att ovanstående inställning är hennes egna personliga känslor och åsikter.”

Vilka beslut togs i domstol?

I mars 2005 beslutade domaren, samma domare som fattat beslut 2003 och 2004, i parternas utevaro att *inte* tillmötesgå mammans yrkanden om ny vårdnads- och umgängesutredning, interimistiskt besluta om umgänge med dottern i början av sommaren 2005, eller mammans yrkande om föreläggande till pappan, olika sjukhus och socialnämnden att lämna uppgifter om Alices bostadsort, skolgång och hälsa. Parterna förelades att senast den 15 april slutligt ange sina yrkanden. Domaren skrev i sitt beslut:

”I målet föreligger vårdnads- och umgängesutredning samt psykologutredning. Såväl socialnämndens utredare som psykologen har sammanträffat med Alice. Inget i dessa utredningar, som utförts av erfarna yrkesmänniskor, ger stöd åt Elisabets farhågor rörande Alices välbefinnande. Däremot framgår det att Alice, som nu är tio år gammal, känner trygghet hos sin far, är rädd för att träffa sin mor och har en mognadsgrad som motsvarar hennes ålder.”

I domen från 2005 står att ”den framtida kontakten mellan mor och barn är inte betjänt av att tingsrätten nu mot Alices vilja beslutar om interimistiskt umgänge. Elisabets yrkande om interimistiskt umgänge avslås”.

Detta beslut baserade domaren på socialtjänstens utredning och det utlåtande den av socialtjänsten anlitade psykologen gjort.

Tidigare domstolsbeslut

I september 2001 kom, efter pappans yrkande om ensam vårdnad, dom i mammans dåvarande hemkommuns tingsrätt om att tillerkänna pappan enskild vårdnad och mamman umgänge en gång i månaden i socialkontorets lokaler i närvaro av en av socialtjänsten utsedd kontaktperson till och med utgången av 2002.

I december 2003 kom beslut efter muntlig förberedelse i pappans hemkommuns tingsrätt att lämna mammans interimistiska yrkande om visst umgänge med dottern utan bifall och att utse en ”fristående och erfaren utredare” att ombesörja en umgänges- och vårdnadsutredning.

I mars 2004 beslutade samma domare i parternas utevaro att godta, trots mammans hemställan om att efterkomma tingsrättens beslut om fri-

stående utredare, att socialnämnden utsett två tjänstemän vid familjerättsenheten att göra utredningen. Den ena var den handläggande socialsekreteraren som tidigare lämnat snabbupplysning.

Nedan redovisas den handläggande socialsekreterarens uppgifter om vad Alice sagt de fyra tillfällen handläggaren (vid ett tillfälle en annan kollega) träffat Alice åren efter omhändertagandet i oktober 1999 fram till vårdnadsförhandlingen 2006.

1. Den 21 januari 2002

Ester Svensson hade samtal med Alice i närvaro av fadern den 21 januari 2002, då Alice var 7 ½ år, redovisat i "Upplysningar ..." 2 september 2003, som underlag till muntlig förberedelse i tingsrätten i pappans hemkommun i december 2003:

"Alice uppgav då att hon är rädd för sin mamma eftersom mamma rövade bort henne i augusti 2001 ...

Alice säger att hon önskar att det inte blir något umgänge så hon slipper vara rädd."

2. Den 1 september 2003

Ester Svensson hade enskilt samtal med Alice på socialkontoret den 1 september 2003, ca 1½ år senare, då Alice var nästan precis 9 år gammal, redovisat i "Upplysningar ..." 2 september 2003, därifrån citeras:

"Jag vill inte träffa Elisabet för hon rövade bort mig sist vi träffades.

... Jag vill inte bli bortrövad en gång till. Även om kontaktpersonen är med och försvarar mig och även om dörren är låst så att Elisabet inte kan gå ut med mig så vill jag absolut inte träffa henne.

Om domaren bestämmer att jag måste träffa min mamma så vill jag bara träffa henne i tio minuter ...

Jag vet inte varför dom tog mig ifrån Elisabet när jag var jätteliten men det var nog för att hon inte kunde ta hand om mig ...

Elisabet tycker väldigt illa om min pappa och jag blir ledsen av det.

Om Elisabet var snäll mot mig skulle pappa tycka att hon var jättetrevlig.

Jag vill aldrig träffa Elisabet igen men när jag blir stor får jag väl se. Då är hon en gammal tant som inte kan göra mig illa. Då bestämmer jag själv och då kan hon inte röva bort mig.”

3. Den 5 april 2004

Den 5 april 2004 på socialkontoret hade Ester Svensson, ett enskilt samtal med Alice, då 9 ½ år, redovisat i vårdnadsutredningen från maj 2004:

”Alice inleder samtalet med att säga att hon vet att vi träffas för att mamma vill ha vårdnaden om henne.

Innan vi sätter igång med dockorna säger Alice att hon inte vill bo med mamma. Mamma vill väl men hon tar hand om mig på fel sätt säger Alice.

När jag bodde med mamma fick jag sitta på pottan tills jag var fem år säger Alice. Jag fick inte nappflaska med juice eller mjölk utan med saft och socker.

... pappa tycker inte illa om Elisabet bara när hon inte är snäll mot mig berättar Alice.

Du vet väl att jag blev bortrövad av Elisabet, det måste du veta säger Alice.

Jag är jättemycket rädd för Elisabet och jag vill inte träffa henne för det är obehagligt säger Alice.

Kanske när jag blir större för då kan jag klara av henne.

Alice tycker inte att Elisabet ska oroa sig för henne. Jag äter bra och går till doktorn när det behövs.”

4. Den 6 december 2005

Socialsekreterare Ester Svensson hade nästa enskilda samtal med Alice, då 11 år, vid ett hembesök hos fadern och Sara den 6 december 2005. Barnsamtalet är redovisat i ”Komplettering”... daterad 9 december 2005:

”Pappa är den som står Alice närmast.

Alice känner sig också älskad av Sara.

Alice tycker att hon trivs, mår bra och känner sig trygg. Pappa är stor och stark och kan försvara mig, säger Alice.

Alice får en god och hälsosam mat både hemma och i skolan.

Alice tänker på mamma någon gång ibland och vill att hon ska bli snäll.

Mamma rövade bort mig och kan inte ta hand om barn, säger Alice.

Alice önskar att mamma förstår att hon har det jättebra hos pappa och Sara.

Alice vill vänta med att träffa mamma tills hon är vuxen och bestämmer över sig själv. Då kan inte mamma överklaga vårdnaden längre, säger Alice."

Var det barnets ord?

Ett barn uttrycker sig inte så som det påstås att Alice uttryckt sig, t.ex.: *"jag vill aldrig träffa Elisabet igen ... då kan inte mamma överklaga vårdnaden längre"* – om inte barnet hört sådana vuxenuttryck av de vuxna i sin närhet.

Eftersom Alice inte kunnat påverkas av sin mamma som hon hållits avskild från, måste det vara pappan och eventuellt hans fru Sara som påverkat Alice och fått henne att tala om sin mamma så vuxet, dramatiskt och avståndstagande, som redovisats av socialsekreteraren: *"Alice tänker på mamma någon gång ibland och vill att hon ska bli snäll. "Mamma rövade bort mig och kan inte ta hand om barn."*

Det är bara tillåtet att sätta citattecken då en autentisk dokumentation, sådan som kan göras på band eller med video, gjorts och återges. Någon sådan dokumentation har inte redovisats.

Det är inte naturligt för ett barn att tala om sin mamma som en total främling, en fiende, en "Elisabet" som barnet aldrig vill träffa igen, "men när jag blir stor får jag väl se". Det visar att Alice har blivit inte bara avskild utan också alienerad från sin mamma.

I vårdnadsutredningen daterad den 12 maj 2004, har handläggaren skrivit:

"Alice uttrycker traumatiska minnen av när hon bodde hos modern och blev omhändertagen enligt LVU. Av samtalet framgår också att Alice tar illa vid sig av moderns diskvalificering av fadern."

Det finns inga traumatiska upplevelser för Alice dokumenterade medan Alice bodde hos modern, varför det inte heller bör kunna finnas några "traumatiska minnen" från tiden med henne.

Alices pappa har diskvalificerat hennes mamma helt, det har den handläggande socialsekreteraren dokumenterat.

Kommentar

Handläggaren visar i allt hon skrivit att hon ser det som händer genom pappans ögon. Mammans advokats information om hälsorisker med vulkan-sand, som Alice förtärt i sin pappas vård, liksom den mycket grundläggande informationen från barnläkaren om Alices kraftiga viktninskning i sin pappas vård viktades ej alls av socialtjänsten eller av psykologen som utredde Alice på socialtjänstens begäran, och inte heller av domstolen.

Bedömningarna och besluten dessa redovisat har gjorts efter att Alice i flera år isolerats från mamman och påverkats av sin pappa, förhållanden som ingen av de ansvariga noterade eller tog hänsyn till.

Av dokumentationen, sedd i ett livsperspektiv, har det framgått att Alice avskiljdes från sin mamma då hon bara var 5 år, och att Alice utsatts för en mycket stark påverkan hos sin pappa att bli rädd för sin mamma och avvisa henne. Det har dokumenterats att Alice utfrågats av utredare som tagit partisk ställning för Alices pappa mot hennes mamma. Slutsatsen måste bli att det inte kan vara Alices egen vilja att låta bli att ha kontakt med sin mamma.

Pappan har anklagat mamman för vanvård, men har själv enligt barnläkarens slutsatser utifrån Alices av läkare observerade kraftigt dokumenterade viktninskning, *efter* att pappan avskilt henne från mamman, vanvårdat Alice så att hon gick ned i vikt i stället för att tillväxa. Pappan har fått Alice att tro att mamman rövade bort henne när mamman tog Alice till det som förefaller att ha varit en nödvändig läkarundersökning, som inte blev av. Polis tillkallades för att avhysa mamman, något som kan ha skrämmt Alice, och ha påverkat henne att förknippa sjukhusbesöket med obehag.

Domstolen har inte övervägt Alices lagliga och mänskliga rättigheter, eller Alices bästa i ett livsperspektiv. Alices rätt till bibehållen identitet har kränkts, liksom hennes rätt att inte utsättas för övergrepp. Alice har aldrig fritt fått uttala sin vilja, utan under press och påverkan.

FALL 4 ERIKA**Erika 1 år avskiljdes från sin engelska mamma av socialtjänsten⁴****Bakgrund**

Erikas mamma var ensamstående. En god vän var far till barnet, en vän som hon inte ville avslöja eller ställa några krav på. Hon var konstnär från England och arbetade också som språklärare i Sverige, hon hade en svår skilsmässa från en svensk man för tio år sedan. I samband med skilsmässan hade hon druckit alkohol och en kort tid vårdats på ett behandlingshem – men inte för missbruk.

Erika föddes den 13 februari 1990. Socialsekreterare MJ sökte upp Erikas mamma på BB efter att MJ hade blivit uppringd av en kurator på sjukhuset och av denna fått höra att Erikas mamma levde ”isolerat”, och att hon tidigare hade vårdats på ett behandlingshem för alkoholmissbrukare.

Mamman hade inte begärt något sammanträffande eller någon hjälp.

Socialsekreteraren som kom till mamman på BB utan att mamman bett om det, eller visste om att hon skulle komma, skrev ned sitt förstahandsintryck, som här citeras:

”Vid sammanträffande med mamman på BB den 13 februari kan jag konstatera att mamman förefaller vara i dåligt psykiskt skick och är negativ och kantig till det mesta.”

Socialsekreteraren hade, enligt sina egna anteckningar efter samtal med sjukhuskuratorn, diskuterat hjälpinsatser i form av hemsyster och senare en hemterapeut. Mamman hade inte tillfrågats. Hemsystern som kom och hjälpte till var det inga problem med.

Fördömanden av Erikas mamma

Varken socialsekreteraren eller den hemterapeut hon introducerade fick någon god kontakt med Erikas mamma då de kom på två gemensamma

4 I detta fall hade en jur.kand. som varit mammans ombud försökt att i flera år hjälpa henne. Denna jurist bad om min hjälp att göra en analys av dotterns bästa utifrån den samlade dokumentationen inför en förhandling då vårdnadsöverflyttning hade aktualiserats av de sociala myndigheterna.

hembesök. I ett ”Intyg” daterat den 9 april 1991, d.v.s. mer än ett år efter deras hembesök i januari 1990, skrev socialsekreteraren:

”Då hemterapeuten tillfrågades om hon ville yttra sig i ärendet, var hennes första reaktion att ej göra detta, då hon kände sig rädd för mamman. Hemterapeuten ändrade sig dock och vid närmare eftertanke vill hon gärna ge sina synpunkter och såg det viktigt att få göra detta eftersom hon direkt hyste stora farhågor för barnet att det skulle fara mycket illa hos modern och att mamman knappast var i stånd att möta ett barns behov. Utredarens reaktion har varit densamma att det inte skulle vara möjligt för mamman att klara av att ge ett barn en trygg uppväxt, då hon själv gav uttryck för sådan djup disharmoni och aggressivitet. BVC har inte upplevt samma oro som utredaren.

Vi tolkade situationen så, att mammans inre kaos avspeglade sig i röran i lägenheten ... Det hjälpte inte att vi var två som försökte förklara oss, det gick inte att nå fram ...

Utredaren uppfattar att mamman projicerar sina problem på andra människor och de situationer som går emot henne. I telefonen ondgjorde sig mamman t.ex. över hur hon tyckte att vi var inkompetenta. Dumma, fula, illa klädda och så vidare.

Utredaren fann det anmärkningsvärt att våra försök till hjälp och stöd uppfattades som så hotfulla av mamman. Både utredare och hemterapeut kände en djup maktlöshet.”

Positiva rapporter från BVC och öppna förskolan

Det blev inga ytterligare hembesök. Ärendet var på väg att avskrivas i början av oktober 1990, enligt den handläggande socialsekreterarens sammanfattning för tiden februari–oktober 1990, då Erika var 8 månader:

”Signaler från öppna förskolan och BVC har ej ingett några farhågor varför utredaren övervägt avskrivning.”

En förskollärare som arbetade på öppna förskolan berättade för en socialsekreterare om hösten 1990:

”Mamman besökte Öppna förskolan under hösten tillsammans med sin dotter Erika. Mamman var kontaktsökande och intresserad av verksam-

heten. Hon ställde adekvata frågor angående barns utveckling och behov. Hon ställde även frågor av social karaktär, mycket utifrån att hon var ensamstående mamma.

Mamman tog väl hand om sin dotter och visade henne stor uppmärksamhet, Erika i sin tur hade en god kontakt med sin mor. Hon var välskött, nöjd och normalutvecklad för sin ålder.”

Barnläkaren på den barnavårdscentral, BVC, dit Erika hörde, skrev, då Erika var 9 månader gammal i ett utlåtande om besöket den 3 oktober 1990:

”Undertecknad är barnläkare och tjänstgör på BVC. Den 3 oktober besökte Erika BVC för en sedvanlig bedömning av hälsotillstånd och utveckling enligt nuvarande uppföljningsprogram inom förebyggande barnhälsovård.

Vid kroppslig undersökning konstaterades i alla avseenden normala förhållanden. Flickan bedömdes ge en god social kontakt. Hennes tillväxtutveckling var tillfredsställande. Hennes psykomotoriska utvecklingsnivå var väl i nivå med hennes ålder.

Vid tidigare kontakter med BVC har sjuksköterskan likaledes bedömt flickan som frisk och välmående ...”

Socialekreteraren satte igång en avskiljandeprocess barn–mor

Erikas mammas före detta svärmor rapporterade till socialtjänsten den 29 oktober 1990 att mamman antagligen druckit, en före detta elev som mamman avvisat anmälde samma dag till socialtjänsten att det var stökigt hos henne.

Socialekreteraren MJ, som mamman tidigare ifrågasatt som integritetskränkare, gjorde omedelbart hembesök. MJ som tyckte det var stökigt och att mamman hade alkohol i sig, ifrågasattes åter av mamman, och blev aggressivt bemött, framgår det av socialtjänstens journalnotat.

I stället för avskrivning, som planerat, blev det stor aktivitet inom socialtjänsten. Socialekreterare MJ ingrep samma dag kraftfullt med att få fram ett omedelbart omhändertagande. Barnet fördes med polishandräckning till ett barnhem, det första. I ett utlåtande, från detta barnhem står:

”Erika är en pigg snart 9 månaders baby. Hon visar inga tecken som tyder på att hon varit ett försummat barn. Hon ger god och en något reserverad kontakt med främlingar. Mamman ger ett spänt och nervöst intryck.”

I journalblad den 9 november 1990 gällande mamman står:

”Ordförandebeslut daterat 901109 gällande omplacering till familjebehandlingshem, gällande Erika.

Handräkningsbegäran daterad 901109 gällande verkställighet av vårdbeslut till X-hemmet.”

I ett utlåtande, daterat den 14 november 1990, skrev personal från det behandlingshem dit Erika och hennes mamma då flyttats:

”Mamman tror inte att någon vill henne väl ...

Mamman tycker det är viktigt att få lekstunder ihop med Erika. Erika är då mycket glad och aktiv, skrattar ibland så hon kiknar. Mamman pratar under dessa stunder på ett fint sätt med Erika. Mamman uppmuntrar Erika när hon försöker sig på nya färdigheter, som t.ex. att stå utan stöd. När pressen blir för stor på mamman, blir det inget utrymme för sådana stunder.

Det finns ömhet och närhet i deras kontakt. Det finns en stark bindning mellan mor och dotter. Erika söker sig till mamman och väljer henne framför andra. Mamman är uppmärksam och förutseende när det gäller passningen av Erika.”

Mamman ifrågasatte placeringarna. Hon var orolig. Hon ville själv ta hand om sitt barn. Men man lyssnade inte på henne. Erika var för liten för att tillfrågas om sin syn på saken. Erika placerades på ännu ett nytt hem, det tredje i ordningen, av handläggande socialsekreterare.

Erika tvångsomhändertogs

Under rubriken ”Bedömning” sammanfattade den utredande socialsekreteraren den 28 november 1990 sin utredning:

”Erika är en 9-månaders flicka som är frisk och normalt utvecklad. Hon är pigg och verkar ha en känslomässigt god bindning till sin mor.

Dessa uppgifter bekräftas av samtliga intyg och utlåtanden som bifogats utredningen, se bilagorna.

Även de muntliga källor som redovisats bekräftar att Erika är en välmående och väl utvecklad flicka.

Erika uppvisar således inga tecken som tyder på fysisk eller psykisk skada.

Den känslomässiga bindningen mellan mor och dotter förefaller vara stark. Mamman är mjuk och fin mot sin dotter och sköter henne tillfredsställande i fråga om hygien, stimulans och känslomässig kontakt.”

Erikas mammas ”latenta alkoholproblem” och det faktum att hon ”druckit alkohol efter att Erika föddes” bedömde utredaren som risk för Erika att ”ta skada av” och föreslog LVU. Samtidigt skrev hon:

”Inga misstankar finns dock om ett pågående alkoholmissbruk hos mamman.”

Utredaren förordade LVU av ytterligare en grund, som kan härledas till kollegan MJ:s och hemterapeutens uppfattningar om mamman efter deras hembesök då Erika var nyfödd. Erikas mamma ansågs ha ”psykiska besvär” som:

- ”yttrar sig främst i lättväckt oro och stor kritikkänslighet”, samt
- ”leder till att mamman utestänger andra vuxna från sin tillvaro”.

Barnläkaren avrådde från avskiljande barn–mor

Vikten av att, för Erikas bästa, inte skilja henne från modern, framhölls av barnläkaren den 25 januari 1991. Han beskrev skillnaden i Erikas beteende den 25 januari 1991 jämfört med den 3 oktober 1990 och avrådde från att separera Erika från mamman:

”Vid dagens undersökning är flickan ... påtagligt klängig och reagerar kraftigt på att skiljas fysiskt från modern ...

Om man med sin vårdplanering allvarligt syftar till att denna familj skall kunna fungera på lång sikt bör man inte skilja moder och barn åt.

Separationen raserar grundläggande förutsättningar för den trygghet för individen som är nödvändig i allt behandlingsarbete och som socialtjänstlagen avses ge auktoritet åt.”

Psykolog konstaterade att Erika sörjde förlusten av sin mamma

I ett psykologutlåtande daterat den 31 januari 1991 står:

”Vid mitt första besök i jourhemmet verkar Erika deprimerad och otrygg ... Vid minsta förändring gråter hon ... Erika sörjer förlusten av mamman och har ännu inte utvecklat en trygghet i relationen till jourmamman.

Vid mitt andra besök är Erika gladare. Hon har knutit an till jourmamman och visar en normalt avvaktande men nyfiket intresse mot främmande vuxna ... Erika verkar ha klarat sig igenom den akuta sorgen och ha anpassat sig i jourhemmet.

Vid mammans besök känner Erika igen henne på långt håll. Hon blir glad och ivrig att nå henne.

Erikas anknytning till mamman är klart annorlunda än till jourmamman.

Jag bedömer Erika som en normalt utvecklad ettåring som har visat en adekvat sorgereaktion på separationen från mamma men som också kunnat ta sig igenom den akuta sorgen.”

Socialtjänstens handläggare talade om att man skulle försöka placera både mamma och barn på ett behandlingshem. Mamman hoppade av planeringen då hon fick reda på att HIV-smittade mödrar med barn vårdades på det behandlingshem där socialtjänsten ville placera Erika och henne. Mamman ifrågasatte att det var en bra miljö för Erika.

Socialtjänsten beslutade att uppväxtplacera Erika i fosterhem. Socialtjänstens ansvariga handläggare såg mamman som ”labil och oförutsägbär”. Hon anklagades för att kidnappa sitt barn, som efter återförande med polis till institutionen placerades i ett nytt jourfosterhem.

Mamman kunde inte besöka Erika, mamman fick inte heller ringa det utvalda jourfosterhemmet. Hon fick inte reda på vare sig adress eller telefonnummer. Orsaken var att jourhemmet ansågs behöva skyddas från att kunna störas av mamman.

De första fördömande uttrycken om Erikas mamma dök upp igen

Socialsekreteraren MJ:s och hemterapeutens första intryck då de besökt mamman och inte fått kontakt, och deras uttryck om mamman, återkom i andra till socialtjänsten knutna personers beskrivningar av Erikas mamma, t.ex. tolkningen att röran i hennes lägenhet "motsvarade" mammans "inre kaos" eller omdömen som att mamman var "labil och oförutsägbar".

Socialsekreterarens och hemterapeutens uttryck användes t.ex. av socialtjänstens sektionschef den 10 januari 1991, då han skrev att han:

"är övertygad om att vårt beslut om omhändertagande är riktigt", ty "hennes tillståndssymptom är hennes inre kaos".

En socialsekreterare på det tredje utredningshemmet skrev ett intyg där Erikas mammas brister också beskrevs på ett likartat sätt som MJ beskrivit henne, med fördömanden av Erikas mammas sätt att hålla ordning. Det rubriceras som "Intyg begärt av ansvarig socialsekreterare", det är daterat den 18 februari 1991:

"Erika placerades den 4.de januari i ett av hemmets jourhem och vistas där alltjämt.

Händelsen föranleddes med stor dramatik ett par dagar innan. Mamman var mycket upprörd över att behöva skiljas från sin dotter, hon gjorde åtskilliga rymningsförsök, släppte inte flickan ifrån sig, ammade gång på gång, var högljudd och desperat. Vi lyckades inte lugna ner henne mer än korta stunder. Erika fick ingen lugn och ro, så vi ansåg det nödvändigt att placera ut henne.

... Samspelet mellan mor och barn är synnerligen gott. Erika har en klar förankring hos mamman och vänder sig helst till sin mamma ... Det som är oroväckande i deras samspel är, att det inte verkar finnas tider, gränser eller tydliga markeringar för mat, sömn o.s.v ...

Det finns en rörighet och en gränslöshet, som inte är gynnsam för Erika. Mamman brister i följsamhet att tillgodose Erikas behov beträffande maten."

Mammans förtvivlan

I all dokumentation framkommer att Erikas mamma blev helt förtvivlad, desperat och orolig efter att Erika omhändertagits. Detta ansågs bekräfta bilden av henne; att hon hade ett inre kaos och var psykiskt labil. Det lilla barnet avskiljdes mer och mer från sin mamma, som blev ännu mer desperat och förtvivlad, och Erikas kontakt med sin mamma avskars ännu mer ...

Erikas mamma blev så dålig att hon togs in för psykiatrisk vård. En psykolog på den psykiatriska klinik där mamman under våren 1991 vårdades för krisreaktion och depression, uttryckte att det var förkastligt att skilja barn och mor, nedan citat från psykologens intyg av den 14 maj 1991:

”Att framtvinga en separation mellan mor och barn i en så tidig ålder som det här är frågan om, är förkastligt, och bör endast vidtagas i yttersta nödfall. Om denna separation får fortgå en längre tid kan irreparabla störningar uppstå hos barnet.”

Erika skulle rotas i det utvalda fosterhemmet

Socialtjänstens handläggare tog ej notis om de sakkunnigas invändningar, handläggaren ansträngde sig att hitta fosterföräldrar som kunde stå emot mammans försök att få kontakt med sin dotter.

I journalblad gällande mamman står:

”Ordförandebeslut daterat 910712 gällande beslut med stöd av § 14 andra st 2 LVU att ej låta röja Erikas vistelseort för modern, då det bedömes nödvändigt med hänsyn till ändamålet med vården.”

Erikas mamma ansågs störa inskolningen till fosterhemmet som valts ut.⁵ Mamman fick inte veta var fosterhemmet låg dit socialtjänsten flyttat hennes dotter. Mamman fick inte heller veta telefonnumret.

- 5 Ansvarig familjehemssekreterare för förmedling av fosterhemmet, var underställd Lars Lilled, anställd av socialkontorets chef, enligt GP den 13 februari 1998, för ”jag kände honom och visste att han var mycket driftig”. Lilled ägde först, därefter ägde hans hustru, som var socialsekreterare på samma kontor, aktierna i Familjehemscenter AB, enligt Striptease reportage i TV 2 den 11 februari 1998. Enligt samma källa förmedlade detta bolag familjehem till en kostnad av 850 kronor per dag + 25 % moms, vilket blir 387 812 kr/år – varav två tredjedelar gick till bolaget.

Framgångar, vad gäller det som kallades rotningen i familjehemmet, och därmed det samtidiga främmandegörandet av Erikas mamma, noterades löpande av socialtjänsten, t.ex. den 11 mars 1993:

”Erika talar inte lika ofta om mamman – hon tycks ha landat bättre i familjehemmet. Driver inte att hon vill åka till mummy, kan säga att hon inte tyckte det var roligt i skogen” /det var där hon tilläts att under övervakning promenera med sin mamma/.

Då Erikas mamma begärt hemtagning den 23 oktober 1993 uttalade handläggande socialsekreterare:

”Kontakten mellan Erika och hennes biologiska moder måste utgå från Erikas behov. Erika har sin tillhörighet hos familjen där hon bor och det finns inga planer på en återförening. Kontakten mellan Erika och mamman måste därför baseras på att Erika tillåts att leva i en trygg och stabil vardag med möjligheter till personlig utveckling i sitt familjehem.”

Den 19 augusti 1994 noterade samma handläggare, efter att ha skrivit om att Erika frågat varför inte mamman kom och hälsade på henne, att Erikas mamma gjort en ny hemtagningsbegäran:

”Mamman har ändrat sig igen – är styrande, oroligare, mer aggressiv. I viss mån tillbaka i tidigare beteende ’det är inte ert barn’, o.s.v.”

Erika rotade sig i fosterhemmet och tog avstånd från sin mamma

Efter tre år tilläts Erikas mamma ringa sin dotter i fosterhemmet. Mamman försökte då att hålla kontakt med sin dotter genom telefon och genom att skriva kort och brev. Det framgår dock av journalnoteringar att inte heller kort/brev och telefon undgick reglering och kontroll. Den 21 september 1994 noterade handläggaren:

”Fam. sorterar kort – avstyr kontakter mellan Erika o mamman.”

Då Erika blivit 5 år och skulle få träffa sin mamma står i en notering i journalblad skrivet av den handläggande socialsekreteraren den 25 april 1997:

”Inför detta möte sa Erika, om hon skäller och gapar vill jag åka hem.”

Erika hade uppenbarligen vid denna tidpunkt övertagit de ord och uttryck de vuxna runt henne använt om hennes mamma: hon ”skäller och gapar”.

I november 2001, då Erika hunnit bli 11 år, skrev samma handläggare i Erikas journal:

”Erika ger intryck av att vara en lättsam, glad och trygg tjej. Hon lever och har sitt liv med mamma och pappa i familjen hon bor. Hon är väl medveten om att hon har en biologisk mamma, men hon känner inte något särskilt för henne eller fantiserar runt hur ett liv med henne skulle vara. Erika ger intryck av att leva ett bra liv med familjen hon bor hos och bör inte oroas med en ständig dragkamp mellan dem som hon uppfattar som sin familj och mamman.

Jag föreslår att vårdnaden överflyttas till familjehemsföräldrarna ...

Erika beskriver att hon hämtar stöd och kärlek hos mamma och pappa, d.v.s. familjehemsmamman och familjehemspappan. Om hon behöver hjälp är det dem hon vänder sig till. Hon får också stöd av syskonen och de andra vuxna i släkten ...

Erika har sedan maj 2000 permanent uppehållstillstånd i Sverige, vilket ytterligare stärker hennes tillhörighet till Sverige.

Erika har rotats i familjehemmet och har större samhörighet med dem än med sin biologiska vårdnadshavare. SDN har gjort bedömningen att det är till Erikas bästa att vårdnaden överflyttas till familjehemsföräldrarna och har ansökt till Tingsrätten om detta.”

Kommentar

Den socialsekreterare som var med och valde ut en ny familj för Erika var samma person som övervakade placeringen, och samma person som löpande under elva år levererade tjänsteunderlag för fortsatt placering – och återkommande argument för vårdnadsöverflyttning – som sades vara Erikas bästa.

Denna socialsekreterare har inte bara haft löpande och täta samtal med fostermamman, utan också via hembesök och telefon haft enskilda samtal med Erika. Kampen mot Erikas mamma har förts parallellt med att man

från socialtjänstens sida gjort allt för att Erika ska ha det så bra som möjligt i sitt fosterhem. ”*Allt väl i familjen*” har socialsekreteraren skrivit många gånger efter samtal med fostermamman.

Erikas mamma har konsekvent främmandegjorts för Erika av socialtjänsten som fungerat som legal vårdnadshavare. Erika har under hela sin uppväxt påverkats till att inte vilja ha kontakt med sin mamma. Hon har anpassat sig efter de förhållanden hon försatts i. Som litet värlöst barn har Erika inte kunnat göra något för att ändra förhållandena, hon har anpassat sig och totalt förskjutit sin mamma så som förväntats av henne och som hon tvingats att göra.

Erika har som vuxen ingen kontakt alls med sin mamma, eller med sin mammas hemland. Engelska, Erikas hemspråk, som hennes mamma ville att hon skulle lära sig som modersmål, har Erika inte fått hemspråksträning i. Erikas rötter har skurits av och hennes identitet har kränkts. Hennes rätt till familjeliv har inte respekterats av dem som bytt ut Erikas mamma mot en familj de ansåg bättre, trots att Erikas mamma var en bra nog mamma, och trots att Erika enligt barnläkare, BVC-personal, förskollärare och psykolog hade en god kärleksfull kontakt med sin mamma och fick god omvårdnad och stimulans. Dessa barnkunnigas invändningar, grundade på vetenskap och beprövad erfarenhet, togs inte på allvar av socialtjänstens handläggare.

Erika förlorade sin mamma, genom att Erika av socialtjänsten avskildes från henne och påverkades att avvisa henne och se henne som obehövlig i sitt liv. Den enda orsaken, som jag kan se, var att Erikas mamma, då Erika var en liten baby inte var välvillig till socialtjänstens handläggare, utan ifrågasatte dem och inte ville samarbeta med dem – och därför uppfattades negativt.

Detta att samarbetssvårigheter straffar sig, i betydelsen att barn-förälder kan avskiljas och alieneras som ett resultat av att samarbetsförmågan med handläggaren felaktigt sammanblandas med föräldraförmågan är tyvärr inte en unik företeelse, utan har noterats av flera forskare.⁶

De danska forskarna Egelund och Thomsen fann 2002 i en studie av sakbehandlarnas/handläggarnas värderingar i barnnären

6 Denna undersökning finns redovisad i Egelund och Hestbaek 2003.

”att sakbehandlarnas uppfattning om klienten (t.ex. om denna är samarbetsvillig) smittar av på sakbehandlarnas uppfattning vad gäller klientens föräldraförmåga”.

FALL 5 KARIN

Karin avskild från sin mamma som nyfödd⁷

Bakgrund

Siv har från sitt tredje barns, Karin 5, födelse i slutet av år 1996, av socialtjänsten i sin gamla hemkommun, vantolkats och uppfattats som en mor farlig för sina barn. Karins pappa, ej pappa till de två äldsta döttrarna, hotade och misshandlade Siv, något hon till en början inte vågade berätta.

Bilden av Siv som farlig för sina barn började konstrueras av den barnläkare som mötte henne då hon lagts in på BB en månad innan Karin skulle födas i november 1996 (enligt Sivs uppgift för att Karins pappa hade sparkat henne med sådana följdverkningar att graviditeten måste övervakas).

Barnläkaren, som fick rapporter från avdelningspersonalen om att Siv uppträdde konstigt, gjorde en orosanmälan till socialtjänsten, i vilken han antydde två mycket ifrågasatta diagnoser.⁸ Siv hade av personalen tolkats som konstig då hon försökte anpassa sig efter den misshandlande nye mannens, Karins pappa, önskningar, och då hon berättade om sig och de två större barnen samt om sina och deras problem och sjukdomar.

- 7 I detta fall kontaktades jag våren 1997 av Karins pappas juridiska ombud med förfrågan om att utreda Karins bästa, ett uppdrag jag sa ja till. Därefter har jag pro bono gjort tre ytterligare utredningar, därtill ombedd av Karins mammas juridiska ombud och/eller av Karins mamma och styvpappa. Sedan 1997 har jag följt vad som hänt Karin, hennes syskon och deras mamma.
- 8 Münchenhausen syndrome by proxy, MSBP, var en diagnos den brittiske barnläkaren Roy Meadow ansåg sig ha hittat då han identifierade mödrar som gjorde sina barn sjuka, eller t.o.m. dödade dem för att få uppmärksamhet själva. Han avlegitimerades som läkare av General Medical Council, GMC, år 2003 på grund av osakliga vittnesmål som lett till flera uppmärksammade justitiemord i Storbritannien (Sally Clark, Donna Anthony, Trupti Patel, Angela Cannings). I Sverige lanserades MSBP stort av barnpsykiatern Björn Lundin, bl.a. med stöd av kollegan Göran Bodegård, i *Läkartidningen*. Jag ifrågasatte diagnosen utifrån detta fall, se artikeln ”Farlig eller farliggjord mamma”, *Läkartidningen* 2001 (98):47. Meadow vann sitt överklagande år 2006.

Siv oroade sig för dessa hemmavarande barn, som var i den misshandlande mannens vård då hon lagts in på BB i förtid. Hon som var en misshandlad, rädd kvinna, och orolig mor, kan ha uppträtt på ett sätt som avvek från vad personalen förväntade sig. Karins far brydde sig personalen inte om.

Det blev en prestigesak för socialsekreterarna, visar en entydig dokumentation, att visa att de av barnläkaren antydda diagnoserna var korrekta, d.v.s. att Siv var en person som både hittat på sjukdomar åt sig själv (diagnosen Münchhausen syndrom) och hade sjukdomsbelagt sina barn (diagnosen Münchhausen syndrome by proxy).

Karins pappa sågs under den första tiden av socialtjänstens handläggare som den som skulle skydda Karin mot hennes mamma.

Karins pappa hade en halvsysster, som var kollega med socialsekreterarna, och en mor som lämnade bort honom då han var liten. Denna kvinna, Karins farmor, tyckte mycket illa om Siv och talade med sin dotters kollegor om Sivs olämplighet som mamma redan vid Karins födelse.

Först 1999 då Siv gift sig med sin nuvarande make, vågade Siv berätta om hur Karins pappa misshandlat henne. Karins pappa dömdes på hösten 1999 för hot och misshandel mot Siv.

Socialsekreterarna ansåg mamman farlig

I utredningar 1997, 1998 och senare, utförda av socialsekreterarna som omhändertog Karin och hennes systrar, står att Siv är sjukdomsfixerad och att hennes subjektiva symtom saknat medicinsk grund. Det visade sig, då jag gått igenom alla bevarade journaler från Sivs skoltid och framåt, att Siv haft flera svårdiagnostiserade sjukdomar och stora reella fysiska problem.

Socialsekreterarna skrev i sin utredning att Siv sjukdomsbelagt sina äldsta döttrar och utvecklat ett "eget teckenspråk" med den äldsta. Det visade sig när jag gick igenom samtliga journaler för Sivs barn, att denna dotter av fyra läkare ansetts ha "autistiska drag", och satts i specialskola genom BUP:s försorg. I journal från läkaren på Vårdcentralen, som kände Siv och hennes barn, står att Siv stimulerat denna dotter både motoriskt och i kommunikationen, bl.a. genom att "tala" teckenspråk som Siv lärt sig av en döv släkting.

Socialsekreterarna upprepade i sina utredningar att ”inga tecken på autism föreligger och att äldsta dotterns försenade utveckling främst beror på bristande känslomässig kontakt”.

Socialsekreterarna upprepade också att näst äldsta dottern hade övermedicinerats ”i förebyggande syfte”, och tvingats genomgå allergitester.

Det visade sig också vara fel då jag gick till journalerna. Det var Vårdcentralens läkare som ordinerat allergitest/pricktest, vilka visade att flickan hade komjölksallergi. Det är väl känt att sådan allergi kan ge andnings-svårigheter/astmaliknande symtom. Flera läkare hade satt astmadiagnos på denna flicka. Siv hade recepten kvar. Hon hade hämtat ut medicin för att ha hemma när de bodde långt ute på landet och hade svårt att snabbt komma till apotek.

Frivillig placering inledningsvis

Socialtjänsten beslutade efter Karins födelse att hela familjen skulle utredas på ett utredningshem, det var till en början en frivillig placering. Där kunde Siv, trots vätska i knät (visade sig vara en cysta som opererades i januari 1997) och svårigheter att gå, sköta Karin. Det gick bra med personalen.

Då beslutade socialtjänsten om tvångsvård jml LVU och att familjen skulle flyttas till ett annat utredningshem där det fanns en personal som enligt dem var expert på Münchhausen syndrome by proxy, MSBP. De äldsta barnen ville absolut inte flytta, men deras vilja lades ingen vikt vid av de handläggande och beslutande socialsekreterarna.

Karin ammadess flera gånger dagligen av Siv och gick upp i vikt som hon skulle, enligt uppgifter på Karins BVC-hälsokort. Karin mådde bra och utvecklades som hon skulle under de två månader då hon fick vara med sin mamma.

I och med den påtvingade flytten till det utredningshem där den s.k. MSBP-experten fanns tvingades Karins äldre halvsysstrar avbryta sin skola, som de fått gå kvar i, och sina kontakter med sina kamrater. På den nya institutionen var det cirkulation av barn med problem, byte av personal, och lite stimulans för de stora flickorna. De vantrivdes och regredierade.

Karin avskildes två månader gammal

Efter dessa två omflyttningar, då Karin fortfarande tillåts vara nära sin mamma och fick ammas dagligen av sin mamma, bröt socialtjänsten Karins kontakt med sin mor abrupt. Då var Karin två månader. Den föräldrapart som tvångsomhändertagit Karin, tvingade Karin att nu bara få möta sin mamma en gång per vecka hos den jourmamma dit socialtjänstens handläggare beslutat flytta henne. Karin tvingades avbryta amning och den nära och täta kroppskontakten med sin mamma.

Ett barn som traumatiseras genom att plötsligt avskiljas från sin mor som det haft nära kontinuerlig kroppskontakt med och som tillfredsställt barnets alla behov, det svåraste trauma ett litet barn kan utsättas för, reagerar på de olika sätt som står till buds för ett spädbarn: avskärmning/apati eller skrik. Karin uppvisade dessa svarsreaktioner så svårt, att socialtjänstens handläggare trodde att Karin inte såg eller hörde, men det var helt fel.

Reaktionerna på den plötsliga separationen från mamman var kraftiga i tiden nära efter separationen, och planades ut då Karin varit några veckor hos jourfostermamman.

Lilla Karin tvingades dock av socialtjänstens handläggare att gå igenom EEG, neurologisk utredning samt flera andra undersökningar. De skador som Karin uppvisat uppfattades av de socialsekreterare som abrupt separerat Karin från modern, som orsakade av moderns olämplighet som mor. På fullt allvar hävdade således de handläggande socialsekreterarna, med stöd av den av dem konsulterade barnpsykiatern (som utan kontakt med mor eller barn senare konfirmerade barnläkarens och socialsekreterarnas diagnoser på mamman), att spädbarnets skrik, bristande blickkontakt och till synes dövhet, efter att plötsligt två månader gammal, ha tagits från sin mamma berodde på att mamman skadat barnet.

Tvångsflytt av Karin fem månader till fosterhem

När Karin återhämtat sig och börjat anpassa sig till att få träffa sin mamma en gång i veckan hos jourmamman, tillfällen då hon också ammade, och när Karin börjat knyta an till jourmamman, flyttade socialsekreterarna Karin, fem månader gammal, till en fostermamma som nyligen förlorat ett eget barn (död i en hjärtsjukdom). Det var många mil från både barnets mamma och barnets jourmamma.

Jourmamman motsatte sig detta uppbrott för Karin; hon sa att för Karin var det bäst att bo kvar hos henne, till dess att kammarrätten hade beslutat om Karin skulle vara omhändertagen eller inte.

Ansvariga handläggare lyssnade inte. Kontakten med jourmamman och med barnets mamma skars helt av. Fem socialsekreterare var med i fosterhemmet, berättas det om i socialtjänstens journaler. Karins mamma fick inte vara med alls, hon "störde inskolningen", enligt socialsekreterarna.

Den 25 maj 1997 folkbokfördes Karin på fosterhemmets adress. Karin var då sex månader gammal. Folkbokföringen hos de av socialtjänsten utvalda fosterföräldrarna gjordes utan Karins föräldrars/vårdnadshavares vetskap, fyra månader innan domstol fattat beslut angående om Karin över huvud taget skulle vara fosterhemsplacerad.

Kammarrätten beslutade att Karin skulle hem

När beslutet i kammarrätten i Stockholm kom den 29 september 1997 innebar det att Karin *inte* skulle vara i fosterhem. I domen står:

"vården enligt LVU av Karin och hennes två systrar skall upphöra. Domen i denna del gäller omedelbart".

Karin var då kammarrättsdomen kom tio månader gammal. Karin skulle hem till sin mamma omedelbart. Socialsekreterarna uttalade emellertid att det inte är bra för små barn att flytta. De bestämde att Karin skulle vara kvar i fosterhemmet dit mamman av dem förbjöds att komma.

Socialnämnden fattade beslut om flyttningsförbud och senare också om umgängesförbud.

Karin hölls således kvar i den fosterfamilj i en kommun långt bort som den ansvariga socialtjänsten valt ut åt henne. Karin tilläts ingen kontakt alls med sin mamma, trots dom om att hon omedelbart skulle hem till sin mamma.

Karins fosterfamilj hade en gång flera år tidigare utretts och då befunnits lämplig att ta emot vuxna missbrukare, något de gjorde fram till dess att deras egna äldsta barn dog. Några månader efter detta barns död placerades Karin i denna familj.

Restriktioner och tio timmars umgänge per år

Restriktionerna gentemot Karins mamma behölls, det är restriktioner som inte ens tillämpas då gravt belastade föräldrar, dokumenterat farliga för sina barn, ska ha umgänge. Restriktionerna, som innebär att endast mycket korta övervakade umgängen på offentlig lokal tillåtits, har i detta fall upprätthållits i snart 15 år.

Övervakningen av Karin och Siv då de vid fem tillfällen per år under två timmar per tillfälle tillåtits träffas på lokal har skötts av en av fosterföräldrarna, oftast fostermamman, och en socialsekreterare (det har varit stor omsättning). Från och med november 2010 har umgängen helt ställts in.

Feldiagnoserna fastställdes av jurist och barnpsykiater

Münchhausensyndrom-diagnoserna intygades i juni 1998 på socialtjänstens begäran gälla Siv av den barnpsykiater socialtjänsten tidigare konsulterat. Han hade fortfarande aldrig träffat Siv eller något av hennes barn.

Innan dess hade en jurist på Socialstyrelsen utifrån av socialtjänsten utvalda uppgifter om bl.a. påstådd undervikt, i Socialstyrelsens namn uttalat sig om Siv som en mor som allvarligt brast i omsorgen om sina barn.

Enligt Karins BB-journal var Karins födelsevikt 3 905 gram, och hon gick ner normalt innan hon gick upp igen. Fakta motsade således den bild som skapades.

Att Karins ”sinnesorgan ögon och öron inte stimulerats till att börja fungera på ett normalt sätt”, så som den anlitade barnpsykiatern skrev, motsägs av att Karin inte hade något fel på hörsel eller syn, förutom ett medfött skelningsfel som Siv flera gånger sa behövde åtgärdas genom operation, något som icke hörsummades av socialtjänst eller fosterföräldrar.

Referenspunkt

Det medfödda skelningsfelet påpekades också av den läkare som den 16 januari 1997 undersökte Karin, på begäran av socialtjänsten. I journalen från denna undersökning står om Karin att hon var helt normal, mådde bra och hade en normal utveckling:

”2 mån gammal flicka. Ger god kontakt. Ansatser till leende.”

Detta utgör en referenspunkt, Karin var således en frisk normalt utvecklad liten flicka – innan socialtjänstens avskiljande av Karin från hennes mamma inleddes.

Varken socialtjänstens handläggare eller barnpsykiatern brydde sig om detta läkarutlåtande. Det var helt oförenligt med deras ogrundade idéer och diagnoser.

Kontakt på nytt utredningshem

Placeringskommunens ansvariga handläggare tvingades så småningom gå med på att en återanknytning för Karin med sin mamma skulle prövas. I början av 1998 placerade de Karin på ett tredje utredningshem. Meningen var att fostermamman och mamman skulle vara där gemensamt den första tiden, men fostermamman avvek efter första dagen.

Karin var 14 månader gammal, hon började under sina dryga två veckors dagliga kontakt med sin mamma säga mamma till sin mamma och att knyta an till henne. Det är dokumenterat bl.a. genom videofilmd samvaro mor–barn. Socialtjänstens handläggare gjorde bedömningar och beslutade åter om att tvångsomhändertaga Karin jml LVU.

Karin hämtades av då ansvarig handläggare med polis i den stuga där Karin var med sina föräldrar efter återanknytningsperioden. Karin fick lunginflammation efter att åter ha avskilts abrupt från sin mamma och förts ut i vinterkylan av den handläggande socialsekreteraren. Själv ansåg denna handläggare att hon räddade Karin från hennes farliga mamma.

Karin återplacerades i fosterhemmet med den döde sonen av samma handläggare som hämtat henne med polis hos hennes föräldrar. Förbudet för Karins mamma att besöka fosterhemmet förnyades. Karin skolades av sin fostermamma in till en dagmamma nästan omedelbart efter återplaceringen i fosterhemmet.

Karin svarade åter med mycket oroande reaktioner. Dessa reaktioner vantolkades av personal och fosterföräldrar som reaktioner på att Karins mamma var farlig för Karin. Vantolkningarna låg till grund för att nästan helt och hållet förbjuda Karin att ha kontakt med sin mamma, trots ännu ett domstolsbeslut (länsrätten) om att Karin skulle återförenas med sin mamma.

Barnpsykiaterns intyg gav stöd för fortsatt LVU

Barnpsykiatern som aldrig hade träffat Karin eller någon av hennes två äldre halvsysstrar, men ändå ställt diagnos, skrev på socialtjänstens begäran ett intyg om Karin och äldsta halvsystem:

”Båda flickorna visar dramatiska symtom på genomgripande försummelse och utvecklar allvarliga tecken på utvecklingsstörning.

Bägge flickorna har så saknat grundläggande kontakt och omsorg att deras sinnesorgan ögon och öron inte stimulerats till att börja fungera på ett normalt sätt.

Tydligast har detta varit i Karins fall där detta kunnat observeras och beskrivas av flera olika bedömare.”

Detta grovt grundlösa och felaktiga intyg fick stor betydelse, visar dokumentationen, intyget utgjorde stöd för nya domstolsbeslut om fortsatt omhändertagande av Karin. Placerande socialtjänst begärde den 26 februari 1998, efter det de kallade ett misslyckat återanknytningsförsök och efter de två domstolsbesluten som gått dem emot under 1997, med stöd av detta intyg åter att Karin skulle vara placerad jml LVU.

Men det dröjde mer än ett år tills ett beslut kom i länsrätten, vilket gav socialtjänsten stöd till fortsatt omhändertagande. Under det året hölls Karin, utan lagligt stöd, kvar i sitt fosterhem, i stort sett utan någon kontakt alls med sin mamma.

Den intygsskrivande psykiatern användes fortsatt som telefonkonsult av socialtjänsten, bl.a. för att införa ytterligare umgängesbegränsningar, visar detta journalnotat från den 22 december 1999:

”Han föreslår t.ex. att umgängen glesas ut, att umgänget sker under en kortare tid och att ett fotografi finns av föräldrarna i familjehemmet för att Karin ska kunna bibehålla bilden av dem.”

Karins morfar klagade till länsstyrelsen

Karins morfar klagade till länsstyrelsen två gånger angående att han inte fick träffa sitt barnbarn. Den 30 juni 2000 fick han följande svar från den sociala enheten på denna myndighet:

”Länsstyrelsen har utifrån Ditt brev talat med familjehemssektionen i placeringskommunen och därutöver tagit del av det klagomålsärende som tidigare handlagts vid länsstyrelsen.

Länsstyrelsen har tidigare granskat detta ärende och då konstaterat att socialtjänsten i enlighet med lagstiftningen följt vården i familjehemmet.”

När jag träffade Karins morfar sammanfattade han på sitt kärnfulla Norrlandsvis: ”de ä bara skit alltihop”. Den 5 mars 2002 ställde Karins mamma en lång rad frågor rörande sin dotter till den ansvariga socialnämnden utifrån sin oro för dotterns hälsa och utveckling och för att Karin inte fick träffa någon i sin familj på moderns sida, inte heller morfar, moster eller kusiner. Hon fick svar från socialnämndens vice ordförande den 2 maj 2002:

”Den oro som Du uttrycker för Karin har jag inte funnit något belägg för av den information och de handlingar som jag kontinuerligt får ta del av. Enligt min uppfattning är Karin i ett gott familjehem och hon utvecklas väl. För övrigt hänvisar jag dig till Familjegruppens handläggare.”

Mammans försök att få hjälp var förgäves

Siv har under åren uttryckt stor oro för sin dotter, över att hon inte fått kärlek, uppmärksamhet, stöd och hjälp. Karin har aldrig fått träffa sin mamma i något som liknat en hemmiljö, utan korta och få stunder på McDonalds eller i annan offentlig lokal med övervakning i den närmaste stad i närheten av Karins fosterhem.

Mammans oro för att Karin inte fick en ögonoperation som hon behövde, att Karin inte fick glasögon i tid, och mammans förslag till olika stödinsatser vid olika tidpunkter för Karin har negligerats av socialtjänsten.

Trots att flera experter, och så småningom också Socialstyrelsens vetenskapliga råd uttalade att Münchhausen by proxy diagnosen gällande Karins mamma var felaktig, levde den grundlösa, konstruerade bilden av Siv som en farlig mor för sina barn kvar.

År 2004 begärde Siv att LVU skulle upphöra. Hon och hennes make sedan 1999 förklarade att de var inställda på att det skulle vara svårt för Karin, då drygt sju år gammal, att förstå var hon hör hemma.

Siv var också förberedd på att Karin skulle kunna bli arg på henne för saker hon inte kunde förstå, som varför hon inte fått komma hem, och inte fått träffa sin lillebror. Därför tog mamman kontakt med en läkare och terapeut som förklarade sig beredd att hjälpa och stödja Siv och Karin i deras återförening som mor–barn. Mamman var inställd på att Karin behövde en övergångstid till att bekanta sig med sin hemmiljö och presenterade en plan för hemtagning med fosterföräldrarna involverade. Siv försäkrade sig också om en plats för Karin i en närbelägen skola med bilfri skolväg.

En alternativ plan för återförening presenterades också av Karins mamma. Den gick ut på att Karin skulle placeras hos ett gift par, utredda och godkända som jourfosterhem i geografisk närhet av mammans hem under en tid då Karin successivt skulle få lära känna sin mamma, sin styvfar och lillebror. Allt avvisades av den ansvariga socialtjänsten.

Socialsekreterarna skrev ett utlåtande, då mamman ånyo begärt att LVU för Karin skulle upphöra. Notera att mamman aldrig kallas mamma, detta är återkommande i de flesta fall då en förälder främmandegörs för barnet:

”Det är nödvändigt med hänsyn till ändamålet med vården att umgängesrestriktionerna enligt socialnämndens beslut bibehålles.

Det är inte förenligt med barnets bästa att utöka Siv Erikssons umgänge med dottern. Kommunikationen mellan barnet och Siv Eriksson är ytlig och Siv Eriksson har inte lyckats väcka barnets intressen. Siv Eriksson uppfattar barnet på ett helt annat sätt än andra i barnets omgivning och Siv Eriksson har inte någon insikt i sin egen oförmåga.

Umgångena är påfrestande för barnet och barnet förstår inte varför hon måste träffa Siv Eriksson.”

År 2007 då mamma Siv åter aktualiserat frågan om ökat umgänge för Karin med sin mamma gjorde socialtjänsten en utredning. En ny socialsekreterare ställde 16 frågor till Karin, då 11 år, i fosterhemmet. Utredaren frågade bl.a.:

”Förra gången vi träffades var du mycket tydlig med att inte vilja ha någon kontakt med Siv. Är det fortfarande så?

Är du rädd för Siv?

Kan du träffa Siv utan mig och/eller /namnet på fostermamman/?

Vad är Siv för dig?

Betyder hon något för dig.”

År 2008 fattade kammarrätten beslut om 36 timmars umgänge per år

Nedan citeras ur den senaste kammarrättsdomen, som kom efter att mamman begärt utökat umgänge och slopande av restriktioner.

”Kammarrätten beslutar, med ändring av länsrättens dom och socialnämndens beslut, att Siv Eriksson skall ha rätt till umgänge med dottern Karin sex timmar varannan månad, lördag eller söndag jämna veckor, i närvaro av kontaktperson, som skall utses av socialnämnden på det sätt parterna överenskommit.

Domen i denna del skall gälla omedelbart.”

Socialtjänsten har efter denna dom arrangerat några umgängen på en lördag, men aldrig med sex timmars varaktighet.

Sedan oktober 2010 är alla umgängen inställda. Socialtjänstens nuvarande handläggare anser att Karin mår dåligt, och då inte skall belastas med att ha umgänge med sin mamma.

Karin 14 år mobbas och klarar inte skolan

Karin var då mamman träffade henne senast, sensommaren 2010, kraftigt överviktig och mobbad. Placeringskommunen gjorde 2010 ett förslag till en vårdplan för Karin på mammans begäran – inte för att de enligt lag är skyldiga till det. Där står på Socialstyrelsens Blankett nr 90031-08A, BBIC Vårdplan:

”Övergripande mål med vården

Att Karin får sina vårdbehov tillgodosedda genom ett stadigvarande boende i familjehemmet.”

Karins mamma arbetade intensivt och presenterade en alternativ vårdplan diplomatiskt formulerad för att inte stöta sig med socialsekreterarna; hon

hade skrivit ned förslag inom vilka områden Karin skulle behöva utredas av därför kompetent personal, med syftet att Karin skulle kunna få adekvat och välbehövligt stöd i och utanför skolan, bl.a. för sin antagligen ärvda dyslexi.

Socialtjänsten med placeringsansvar ville inte bekosta några utredningar eller behandlingar för Karin. Efter några månader då de kom hem till Karins mamma i maj 2011, sa de att de nu hade bestämt sig: det blir vårdnadsöverflyttning. De hänvisade till att Karins pappa hade sagt ja till det.

Mamman har protesterat mot vårdnadsöverflyttningen.

Kommentar

Socialtjänstens handläggare har bagatelliserat att Karins pappa dömts för hot och misshandel mot Karins mamma. Genomgående har samhället som föräldrapart tagit parti för pappan, eller snarare för hans mor och hans syster som de under åren haft nära kontakt med (Karins faster har varit deras kollega). Pappan har de kunnat styra. Han har aldrig av domstol tilldömts boendet för Karin, det tilldömdes Karins mamma.

Fostermodern har inte kunnat ge Karin kärlek, hon har förmedlat sin förvärvade rädsla för Karins "farliga" mamma till Karin – och sitt avståndstagande, liksom socialtjänstens handläggare demonstrerat sin sakligt ogrundade helt igenom negativa inställning vad gäller hennes mamma till Karin.

I slutet av år 2011 blev Karin 15 år, hon har inte en enda gång tillåtits besöka sin mamma i hennes hem, där ett rum sedan många år står och väntar på Karin. Sin halvbror, som fyllde 10 år i början av 2011, har Karin aldrig fått träffa. Ansvariga inom placeringskommunens socialtjänst har sagt att Karin inte har behov av att träffa sin bror. Brodern som har bilder av Karin i hemmet, frågar efter sin syster.

Mamman och hennes nuvarande make har enligt dagispersonal och lärare i sonens skola tagit hand om Karins bror mycket bra. Han lever ett tryggt familjeliv med sina föräldrar.

Karin fick inte betyg i ett enda ämne då hon fick sitt första betyg höstterminen 2010.

Fostermamman, som inte är vårdnadshavare, flyttade vårterminen åk 9 Karin till en annan skola. Vilken skola det var upplyste hon inte Karins mamma om. Mamman var då fortfarande vårdnadshavare. Karin hade skrivit under papper med fosterfamiljens efternamn, något mamman, men inte socialtjänstens handläggare, reagerade mot.

Karins verkliga vilja har inte utretts. Karins rätt till familjeliv och till bibehållen identitet har hela hennes liv från två månaders ålder kränkts och fortsätter att kränkas.

FALL 6 MIA

Fostermamma och socialtjänst ansåg att Mia 4 år behövde skyddas mot sin mamma⁹

Bakgrund

Mia fyra år gammal placerades den 1 april 1996 hos fosterhemsföräldrarna Isa och Niklas Olsson. Mia fick besöka sin ensamstående mamma, som socialtjänstens handläggare hade ansett ha omsorgsbrister, var tredje helg, till och med helgen i månadsskiftet augusti/september 1996.

Detta glesa umgänge bröts då fostermamman Isa den 9 september 1996 rapporterat till socialförvaltningen att Mia inte mådde bra. Fostermamman hade frågat Mia var det gjorde ont. Då skulle Mia, enligt fostermammans uppgift till socialtjänsten, ha pekat på sin slida.

Fostermammans misstankar

Fostermamman Isa hade undersökt Mias underliv och tyckt att slidöppningen var stor för en så liten flicka, enligt socialsekreterarens referat. Mia fick inte längre besöka sin mamma, mamman polisanmälades.

När Mia förhördes av polisen första gången den 23 september 1996 var det som eventuellt hänt Mia "hemma hos mamma" färskt, eller i varje fall

9 I detta fall har jag, efter förfrågan från mammans juridiska ombud, gjort ett begränsat utredningsuppdrag med tonvikt lagt på analys av polisförhören med barnet. Jag har inte i detta fall så många bakgrundsupplysningar som jag brukar ha med dokument från olika skeden i barnets liv.

låg det inte mer än några veckor eller högst fem månader tillbaka i tiden (april t.o.m. augusti 1996).

Förutsättningarna för Mia att vid detta förhörstillfälle minnas vad som hänt borde således varit bättre än senare, med hänvisning till att vårt mänskliga minne bleknar, förändras och görs om med tiden.

Vi vet att små barn som Mia, som vid det första förhörstillfället alldeles nyligen fyllt 5 år, kan ge tillförlitliga uppgifter om sådant de upplevt, men endast under vissa förutsättningar (se kapitel om förhör av barn).

När det gäller de tre förhör som hållits med Mia går det att konstatera att de tre olika förhørsledare som hållit förhör med Mia alla har sett som sin uppgift att få Mia att bekräfta de övergrepp som Mias fostermamma Isa, innan Mia förhördes, hade berättat om i sitt förhör med polisen.

I det första förhöret sa Mia spontant att det var bra hos mamma. Mia sa inte ett ord om att hon kräkts eller haft ont i stjärten, det som fostermamman Isa uppgivit i sitt polisförhör. Mia sa inte heller något om en man vid namn Kalle, trots upprepade frågor om det inte varit någon hemma hos mamma, någon som gjort något dumt mot Mia.

När Mia därefter isolerats från kontakt med sin mamma, och bara fått träffa sin mamma i sällskap med fostermamman, och bott i fosterhemmet i ytterligare fem månader, en tidsrymd som för Mia var ”jätte jätte länge”, togs Mia till ett nytt förhör. Bakgrunden var fostermammans tal om att Mia fortsatt mådde dåligt för att hon utsatts för övergrepp i sitt hem hos sin mamma, något som Isa fortsatt att utfråga Mia om. ”Vad jag måste säga hela tiden”, suckade Mia.

Mia hade utsatts för upprepade förutsättande utfrågningar. Flickan hade inte blivit trodd då hon sagt att hon inget mindes eller inte visste. Mia förbjöds i fortsättningen att träffa sin mamma utan övervakning.

Socialekreteraren besökte fostermamman

Socialekreteraren var på besök med Mias mamma Susanne hos fostermamman Isa den 27 april 1997. Socialekreteraren skrev i sin journalanteckning:

”Vi klarar ut vissa missförstånd och *vi* kontrollerar uppgifter Susanne har lämnat om vad *vi* sagt, saker Susanne överför till oss som inte stämmer med

verkligheten. Susanne generad men säger att hon inte ska säga fel saker mer. Informerar Susanne igen om att det är till mig hon ska ringa om hon undrar över umgänge eller annat som rör Mia.”

Socialsekreteraren och fostermamman Isa höll således ihop som ett ”vi”, mot Mias mamma. En svartmålning av Mias mamma från fostermamman Isa kunde avläsas tidigt i skeendet och därefter fortgående.

Isa beskrev att Mias mamma skulle ha varit med då Mia utsattes för sexuella övergrepp. 1997 gällde enligt fostermamman övergrepp både fram – och bak, med istoppande av termometer och andra saker, som ”de”, d.v.s. fler än en person skulle ha gjort med Mia hemma hos Mias mamma. Foster-mamman Isa hade således ändrat sina tidigare uppgifter.

Mia sa, i förhör i mars 1997, flera gånger att hon inte kom ihåg vad som hänt. Ändå introducerade förhørsledaren uppgiften att något gjort ont, inte bara en gång, utan i tre frågor efter varandra. Först frågade förhørsledaren om det gjorde ont, därefter *var* det gjorde ont och sedan *varför* det gjorde ont. I en fråga kopplade förhørsledaren det onda till stjärten. Mia hade inte sagt stjärt, lika lite som Mia själv sagt att det gjort ont. Dessa uppgifter kom från fostermamman Isa.

Efter tre år upprepade Mia fostermammans uppgifter

Efter tre år återgav Mia, som då hunnit fylla 8 år, en del av de detaljer som fostermamman Isa varit upptagen av och utfrågat Mia om sedan hon var 4–5 år. Det kan självfallet inte tolkas som Mias uppgifter, när bakgrunden, den historiska kontexten, är denna dokumenterade massiva påverkan från fostermamman under mycket lång tid.

Fostermamman Isa sade, enligt referat av förhör den 25 januari 2000, att läkaren som undersökt Mia, innan Mia förhördes första gången,

”kunde konstatera att sexuella övergrepp har ägt rum och att det inte fanns någon tvekan om det”.

Inga skador av sådant slag som fostermamman Isa påstod hade påvisats av de två läkare som undersökt Mia. Den ärrbildning som en läkare observerade den 17 september 1996 kunde inte en annan läkare se den 16 april 1997.

En ärrbildning betyder, enligt den referenslitteratur som finns inom området, inte nödvändigtvis en skada, utan kan vara en normal variation.¹⁰ Om ett ärr orsakats av skada går det ej att utsäga vad som utgjort skadan.

Den 15 oktober 1997 ringde fostermamman Isa och berättade för socialsekreteraren att hon frågat Mia på natten när Mia varit ledsen:

”Mia du berättade för mig en gång att du alltid kräktes efteråt när Kalle varit dum mot dig, vad hände då? Stoppade han in något i munnen på dig?”

I det tredje förhöret med Mia i juni 1999, då hon varit drygt tre år i fostermamman Isas vård, räknade Mia snabbt upp tre slag av övergrepp, ej tidigare nämnda av henne. Mia nämnde då också ”Kalle”.

Mia kunde inte ge några konkreta detaljer om något övergrepp som hon varit med om. Då hon tillfrågades hur det kom sig att hon kräktes svarade hon fyra gånger att hon inte visste. Då påstod förhørsledaren: ”Det vet du.”

När frågan upprepades av förhørsledaren om hur Mia vet att hon ”kommer ihåg”, d.v.s. kom ihåg att Kalle skulle ha tagit snoppen i munnen på henne, fingrarna i stjärten och slagit henne, allt sådant Mia aldrig kommit ihåg någon gång förut, då hon inte heller kommit ihåg Kalle, svarade hon åter ”jag vet inte”.

Det går inte att begära att ett litet barn skall kunna beskriva att hon påverkats av sin fostermamma till att minnas något som av underlagsmaterialet att döma inte hänt.

Fostermamman Isa ansåg att Kalle stoppat sin snopp i Mias mun och att han hade tagit sina fingrar fram och bak i stjärten på Mia. Isa hade emellertid ända sedan augusti 1996, ett halvår innan Kalle kom på tal som förövare, ansett att Mia utsatts för sexuella övergrepp som lett till kräkningar och ont i stjärten på Mia. Möjligen har motivet varit att få behålla Mia som fosterbarn och därmed som säker inkomstkälla, större ersättning betalas om det placerade barnet har speciella behov. Denna aspekt som bakgrund till Isas uppgifter har inte utretts.

10 Mc Cann, John et al.: Genital findings in prepubertal girls: a descriptive study, *Pediatrics*, 1990(86):3:428–439, och (1989): Perianal findings in prepubertal children selected for nonabuse: a descriptive study, *Child Abuse and Neglect*, 1989:13:179–193.

Fostermamman och socialtjänsten påverkade Mia

Mias fostermamma Isa fick efter lång tids påverkan på flickan, som hon haft i sin vård mot betalning, att ta avstånd från och bli rädd för sin egen mamma, och att efter tre år göra motsägelsefulla och okonkreta, detaljfattiga utsagor om övergrepp av en person som Mia från början inte sagt något om, och därefter sagt att hon inte kände igen.

Fostermamman fick kanske till och med Mia att tro att mamman sett på – och skrottat, då Mia i mammans hem, enligt fostermamman, skulle ha utsatts för sexuella övergrepp både fram och bak av någon som hette Kalle.

Fostermamman Isa har, enligt kriminalinspektörens referat av sitt förhör med Isa, berättat att Mia drömt

”om att Kalle bitit av hennes huvud och att hennes mamma har ryckt av henne armen”.

Vidare:

”Mia har uttryckt att hon inte vill träffa mamma och om hon måste det vill hon göra det bara en gång. Mia har sagt att det spelar ingen roll om polisen eller socialen hämtar henne hon vill inte vara tillsammans med mamman.”

Kommentar

En målmedveten påverkan från fostermodern på Mia, är avläsbar i alla journalutdragen från socialförvaltningen fr.o.m. den 9 september 1996.

Fostermamman fick Mia att tro att någon som hette Kalle gjort något otäckt, och att bli rädd för sin mamma. Socialförvaltningen sanktionerade detta, och betalade för att Mia skulle vara kvar i den miljö där hon, av de refererade uppgifterna från fosterföräldrarna att döma, mådde allt sämre.

Att Mia har mått allt sämre ju längre tid hon varit i fosterhemmet går inte att förklara med något som eventuellt hände innan Mia placerades i fosterhemmet, utan måste ha att göra med att Mia inte hade det bra i fosterhemmet, eller för övrigt i sin aktuella situation. De flesta barn mår dåligt av att deras föräldrar svartmålas. De är ju själva en del av sina föräldrar.

Då Mia hade varit hos fostermamman i fem månader sa hon spontant att det var bra hos mamma. Inte en antydning fanns då om att hon var rädd för sin mamma.

Det måste således vara fostermamman som skapat den rädsla och det avståndstagande som fostermamman beskrev i sitt förhör, se citat ovan – och som motiverade henne och socialtjänsten (= ”vi”) att fortsätta hålla Mia avskild från sin mamma.

Mias hälsa har, om den var dålig 1999, och inte var det 1996, då hon togs från sin mammas hem, undergrävt av vistelsen i fosterhemmet. Fostermammans manipulationer av Mia har, enligt fostermammans egna refererade uppgifter, skadat Mia. Ingen saklig och opartisk utredning har gjorts, Mia har fått sin mänskliga rätt till familjeliv och till bibehållen identitet djupt kränkt. Skadorna på barnet är, utifrån vad som är känt genom mänsklig erfarenhet och forskning, irreparabla.

KOMMENTAR GÄLLANDE DETTA TYPFALL

Socialtjänsten har i de sex fall som redovisats haft ett avgörande inflytande vad gäller avskiljandet av barnen från deras mödrar, och därefter påverkansprocessen som lett till barnens totala avståndstagande från sina mammor. Socialtjänstens handläggare har understött att barnen avskilts från sina mammor och förlorat kontakten med dem; de har antingen tagit parti för pappan och ansett mamman obehövlig i barnets liv (Lars, Alice, Madeleine), eller ansett att mamman har sådana brister att barnet behöver skyddas från sin mamma (Erika, Karin, Mia).

Socialtjänstens handläggare har inte utrett barnens bästa på ett sakligt och opartiskt sätt, utifrån hänsyn till barnens rätt till familjeliv och bibehållen identitet. Barnens vilja har inte dokumenterats, barnen har inte fritt fått uttrycka en egen mening utifrån för barnen begriplig information.

I de senaste tre presenterade fallstudierna övertog samhället det faktiska vårdnadsansvaret från mamman, i de tre första ställde sig samhället i form av kommunernas socialtjänst på den avskiljande förälderns sida, utan beaktande av barnets bästa i ett livsperspektiv. Hur kan barnet skyddas från att fara illa genom felbehandling då omhändertagandet/avskiljandet är ogrundat så som i dessa fall?

I andra stycket av barnkonventionens artikel 3 stadgas att konventionsstaterna åtar sig att tillförsäkra barnet skydd och att för ändamålet vidta t.ex. lämpliga administrativa åtgärder. Så här lyder andra stycket av artikel 3 Barnkonventionen:

Konventionsstaterna åtar sig att tillförsäkra barnet sådant skydd och sådan omvårdnad för dess välfärd, med hänsyn tagen till de rättigheter och skyldigheter som tillkommer dess föräldrar, vårdnadshavare eller andra personer som har lagligt ansvar för barnet, och skall för detta ändamål vidta alla lämpliga lagstiftnings- och administrativa åtgärder.

Barnet som befinner sig i skottelden mellan två stridande föräldraparter, så som i samtliga fall i detta kapitel, skulle ha rätt till hjälp, enligt denna formulering.

En sådan rättighet formuleras också i Europakonventionen, artikel 13, rätten till ett effektivt rättsmedel, även då ”kränkningen utförts av någon i offentlig ställning” – som i fallstudierna då socialtjänsten ställde sig på den avskiljande föräldrarnas sida, eller övertog ett föräldraansvar utan saklig grund.

Något sådant skydd har barnen i dessa fall inte fått. Inte heller har den positiva skyldigheten att återförena familjen efterlevts av socialtjänsten.

Att utreda barnets bästa

Barnets bästa skall gälla som vägledning för alla beslut står det i Föräldrabalken, och även i Socialtjänstlagen (SoL), där bestämmelsen om att barnets bästa skall beaktas infördes 1996:

”När åtgärder rör barn skall det särskilt beaktas vad hänsynen till barnets bästa kräver. Med barn avses varje människa under 18 år.” (SoL 1: 2 §)

Socialstyrelsen hade samma år, i slutrapport från projektet ”Barn i fokus”¹ formulerat att det de kallade *barnperspektivet* skulle vara grunden för det sociala arbetet.

År 1999 beslutade riksdagen om vikten av ett tydligt barnperspektiv med referens till Barnkonventionen.²

Av fallstudierna i föregående kapitel gällande barnet som avskiljs från sin mamma och påverkas att avvisa mamman, framgår att socialtjänsten, formellt sett socialnämnden, involveras i både de fall då vårdnaden överförs från en förälder till den andra föräldern, och i de fall då vårdnaden om barnet överförs från en eller båda föräldrarna till samhället.

Johanna Schiratzki konstaterade i sin avhandling³ att kriterierna för överföringen av vårdnaden enligt 6:7 FB överensstämmer väl med förutsättningarna för ett omhändertagande enligt 2 § LVU. Parallelliteten i processerna utvecklades av hennes doktorand i en avhandling 13 år senare med titeln *Parallella processer*.⁴

1 SoS-rapport 1996:19.

2 Proposition 1997/98:182.

3 Schiratzki 1997 s. 223.

4 Kaldal 2010.

I konventionsartiklar om mänskliga rättigheter, och i intern lagstiftning stadgas om barnets bästa som överordnad princip, också i Lagen med särskilda bestämmelser om Vård av Unga (LVU) 1 §, sista stycket:

”Vid beslut enligt denna lag skall vad som är bäst för den unge vara avgörande. Den unge skall få relevant information och hans eller hennes inställning skall så långt möjligt klarläggas. Hänsyn skall tas till den unges vilja med beaktande av hans eller hennes ålder och mognad.”

Otydligheten och vagheten i begreppet barnets bästa har många gånger påtalats. Juristen Johanna Schiratzki fördjupade i sin avhandling år 1997 problematiken. Hon skrev att i praktiken förefaller begreppet användas i både pragmatiska och moraliska syften. Hon påpekade att innebörden av barnets bästa är beroende av vilken rättsfråga som är aktuell och ges varierande innehåll. Hon föreslog en distinktion mellan ett passivt barnets bästa och ett aktivt barnets bästa:

”Med ett passivt barnets bästa förstås då att barnet tillerkänns grundläggande skydd och rättigheter av samma innebörd som andra samhällsgrupper har. Ett aktivt barnets bästa innebär att barnet skall ges rättigheter och skydd utöver vad andra grupper åtnjuter.”⁵

Att barnets bästa är ett odefinierat begrepp har påpekats, också av Socialstyrelsen. I en s.k. kunskapsöversikt om växelvis boende från år 2002 står:⁶

”I Föräldrabalken finns inte någon definition eller något bestämt angivande av vad som ska anses vara barnets bästa. Barnets bästa är ett begrepp som förändrar sig över tid och bedömningen av vad som är det bästa för ett barn är beroende av omständigheterna i det enskilda fallet.”

Den vaghet och relativism som kommer till uttryck ger inte någon vägledning om hur barnets bästa kan eller skall utredas. När rättssociologen

5 Schiratzki 1997 s. 55.

6 Växelvis boende. *Att bo hos både mamma och pappa fast de inte bor tillsammans*, Socialstyrelsen 2002 (Artikelnr 2002-110-14), citat från s. 12.

Annika Rejmer i en enkätundersökning bad föräldrar att ta ställning till påståendet om att vårdnadsutredarna arbetade med utgångspunkt från barnens bästa, var det endast 23 procent som svarade att de ansåg detta stämma helt.⁷ 84 procent av socialsekreterarna och hälften av domarna svarade att begreppet barnets bästa var otillräckligt definierat. Trots detta faktum, är det dessa professionella aktörers ”kunskap, uppfattningar, antaganden och bedömningar som ligger till grund för vad som anses vara det bästa för barnet i samband med en vårdnadstvist.”⁸

Också i statens offentliga utredning 2005 ”Barnets bästa, föräldrars ansvar” kommenterades otydligheten i begreppet barnets bästa:

”Det finns ingen klar definition av vad som är barnets bästa. Det finns olika uppfattningar, åsikter och intressebaserade kring vad som är barnets bästa. Uppfattningen om vad som är barnets bästa ändrar sig också över tid. Vad som är bäst för ett barn är inte heller detsamma som vad som är bäst för ett annat barn. Bedömningen av vad som är barnets bästa måste därför alltid göras individuellt inför varje beslut och bygga på kunskap och beprövad erfarenhet i kombination med att barnet självt får komma till tals.”⁹

Det är en svår och grannliga uppgift som lagts på socialtjänstens handläggare som har ansvaret för att utreda barnets bästa. Ett relativistiskt barnets bästa ger utrymme, så som vi sett av föregående fallstudier, för godtyckliga tolkningar.

Den senaste ändringen av Föräldrabalken år 2006, som också är den nuvarande lydelsen av § 6 FB, ger mer konkret vägledning. I denna Föräldrabalkens portalparagraf anges tre förhållanden som det skall fästas särskilt avseende vid i bedömningen av barnets bästa:

”*risken för att barnet eller någon annan i familjen utsätts för övergrepp, eller att barnet olovligen förs bort eller hålls kvar eller annars far illa*”,

”*barnets behov av en nära och god kontakt med båda föräldrarna*”,

”*hänsyn skall tas till barnets vilja med beaktande av barnets ålder och mognad.*”

7 Rejmer, Annika: *Vårdnadstvister*, 2003 s. 127.

8 Rejmer a.a. s. 124.

9 SOU 2005:43, del B, s. 105.

Dessa punkter i Föräldrabalken har sina motsvarigheter vad gäller barnets rättigheter enligt olika konventionsartiklar som presenterades och kommenterades i inledningskapitlet.

Hur utreds barnets bästa vad gäller de tre tydligt angivna förhållandena vad gäller barnets bästa i föräldrabalken? Det ska tas upp i tre separata avsnitt. Först något om olika faser i ett utredningsarbete, om distinktionen subjektiv – historisk sanning, och vilka slags utredningar som görs som underlag för domstolarnas avgöranden om barnets bästa.

Olika faser i ett utredningsarbete

I ett utredningsarbete går det att identifiera olika faser: beskriva, analysera, förstå, förklara.

Den första och viktigaste – utan vilken inget av det andra kan göras riktigt – är *datainsamling* som till sin karaktär är beskrivning.

Då den handläggande socialsekreteraren skall göra en barnavårdsutredning utifrån en orosanmälan (SoL 11 § 1), lämna snabbupplysning, eller göra utredning om vårdnad, boende och/eller umgänge, är således *beskrivning* utifrån insamlade data första steget. Datainsamlingen måste, för att kunna gagna barnets bästa, baseras på sakliga och opartiska upplysningar. Föräldraparternas subjektiva beskrivningar behövs också, men dessa får ej blandas ihop med sådana uppgifter som det går att finna yttre bekräftelse på genom olika dokument.

Analysera kan man inte göra på något allsidigt och/eller tillförlitligt sätt utan att ha samlat in uppgifter på ett källkritiskt sätt från mer än ett håll. Sakkunniga personer som kan ge kunskap baserad på vetenskap och beprövad erfarenhet, behövs ofta för att komplettera och fördjupa analysen.

Förståelse *kan* bli resultatet av analysen av de beskrivna uppgifterna.

Förklara vad som hänt och varför är inte lätt – och i en social utredning krävs inte det.

Distinktionen subjektiv sanning och historisk sanning

En person som är övertygad om att det är på ett visst sätt och framför denna sin övertygelse på ett socialt anpassat sätt uppfattas oftast som trovärdig, och vinner lätt omgivningens sympati. Detta är det vanliga i mänskligt

samspel, också då en mor eller far med sitt perspektiv på saker och ting talar med en socialsekreterare.

Då det är avgörande om det som framförs verkligen är sakligt korrekt, så som det är i en vårdnadstvist med eller utan inslag av brottsanklagelser, behöver de uppgifter som framförs med övertygelse, och som är subjektivt sanna för den som framför uppgifterna, stämmas av mot kontrollerbara fakta. Exempel på oberoende källor, som de subjektiva uppgifterna behöver kontrolleras mot, är autentiskt dokumenterade utsagor av nyckelpersoner i just det unika fallet, journaler, brev, mail, andra samtidsdokument, samt observationer över tid av personer som levt nära familjen.

Om de subjektivt sanna uppgifterna kan verifieras genom yttre bekräftelse kan uppgifterna också bedömas som historiskt sanna, vilket innebär att de kan betraktas som tillförlitliga – och således inte endast som trovärdiga.

Att en yrkeserfaren person gör en bedömning och en annan yrkeserfaren person gör en likartad bedömning gör inte bedömningen tillförlitlig. Bedömningen blir tillförlitlig endast om den underbyggs med uppgifter från olika samtidsdokument, så som t.ex. journaler, autentiskt dokumenterade utsagor som inte är resultat av påverkan, eller över tid gjorda systematiska och valida empiriska observationer.

Det är endast tillförlitliga uppgifter, med beaktande av vad involverad medicinsk, psykologisk/psykiatrisk personal uttalat om barnets behov, hälsoläge och mående, som borde kunna bilda underlag för det viktiga beslutet om vad som är bäst för barnet.

Vad gäller socialtjänstens utredningar finns ännu inga metoder för att få fram ett tillförlitligt underlag som grund för de för barnet livsavgörande besluten gällande vårdnad, boende och kontakt med föräldrar och familjenätverk.

Den metodik jag som utredande psykolog tillämpar innebär att jag som utredare gör en rekonstruktion av barnets liv utifrån så många samtidsdokument som möjligt, från så många källor som möjligt, och från en så lång tidsperiod som möjligt. En sådan rekonstruktion byggd på allsidiga dokument, med beaktande av källkritiska problem, och kontrollerade fakta, kan ge en grund för en prognos om vad som är barnets bästa, inte bara på kort sikt, utan i ett livsperspektiv.

För att förstå innebörden av skillnaden mellan trovärdighet och tillförlitlighet kan det vara bra att ha i åtanke vad som utmärker en skicklig

bedragare – en särdeles hög grad av trovärdighet. Föräldraparter i svåra vårdnadstvister kan bedra sig själva och andra. De framstår som trovärdiga, alltmer ju längre tid som går, vilket inte betyder att deras uppgifter är, eller blir tillförlitliga med tiden.

Olika slags utredningar som underlag för avgöranden om barnets bästa

1. BARNAVÅRDSUTREDNINGAR EFTER OROSANMÄLAN

I Sverige råder anmälningsplikt för alla som i sin profession kommer i kontakt med barn som de befارar far illa. Allmänheten uppmanas också att anmäla oro för barn som de befارar far illa. När en orosanmälan inkommit till socialtjänsten ska socialtjänsten, formellt socialnämnden, inleda utredning enligt socialtjänstlagen, SoL. I 11:1 § SoL stadgas:

”Socialnämnden skall utan dröjsmål inleda utredning av vad som genom ansökan eller på annat sätt kommit till nämndens kännedom och som kan föranleda någon åtgärd av nämnden.

Vad som har kommit fram vid utredning och som har betydelse för ett ärendes avgörande skall tillvaratas på ett betryggande sätt.”

Lagstiftaren överlåter åt socialtjänstens handläggare, formellt socialnämnden, att avgöra vad som har betydelse för ett ärendes avgörande. En sådan ramlag leder till en oreglerad och ibland godtycklig praxis, vilket tydliggörs i fallstudierna.

Lagstiftaren ger också socialtjänstens handläggare befogenhet att avgöra om, när och hur de skall konsultera sakkunniga eller ta övriga kontakter, i 11:2 § SoL första stycket stadgas:

”Vid en utredning av om socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd eller stöd får nämnden, för bedömningen av insatser, konsultera sakkunniga samt i övrigt ta de kontakter som behövs. Utredningen skall bedrivas så att inte någon onödigt utsätts för skada eller olägenhet. Den skall inte göras mer omfattande än vad som är motiverat av omständigheterna i ärendet.”

Det ankommer således på socialtjänstens handläggare, i bästa fall en färdigutbildad socionom med sju terminers utbildning bakom sig, att bedöma behovet av insatser. Han eller hon, oftast hon, kan då som vi sett i fallen Alice, Erika och Karin trots utlåtanden från läkare som har undersökt barnet, göra sin egen bedömning – och lämna läkarnas uttalanden helt utan avseende.

Skyddsbehov och samtycke

Johanna Schiratzki påpekade i sin doktorsavhandling 1997:

”Skyddsbehovet är nära förknippat med de materiella kriterierna för överföring av vårdnaden enligt FB liksom med kriterierna för omhändertagande av barn enligt 2 § LVU.”¹⁰

Tretton år senare lade Anna Kaldal fram sin avhandling om att denna parallellitet bör leda till likartad behandling av vårdnadsmål och LVU-mål. Hon skrev:¹¹

”En lagstiftning som bygger på att allt barnskydd är avhängigt vårdnadshavarens samtycke om inte situationen är så pass allvarlig att kontakt mellan barn och förälder är farlig för barnet, kan kritiseras.”

Om föräldrars samtycke ersätts med enskilda handläggares godtycke (formellt socialnämnden) som i de redovisade fallstudierna kan det innebära kränkningar av barnets lagliga och mänskliga rättigheter, liksom kränkningar av barnets integritet och rättssäkerhet. Anna Kaldal ser inte de risker jag ser, hon kommenterar SoL 11:2 om att socialnämnden får konsultera sakkunniga och i övrigt ta de kontakter som behövs så här:

”I det praktiska utredningsarbetet innebär det att nämnden, utan vårdnadshavarens vetskap eller samtycke, kan vända sig till en sakkunnig och i konsultationssyfte lämna ut annars sekretessbelagd information.”

¹⁰ Shiratzki 1997 s. 223.

¹¹ Kaldal 2010 s. 304.

Om denna ”sekretessbelagda information”, som vårdnadshavaren, vars barn det gäller, inte har insyn i, är av den kvalité som informationerna i fallstudierna, innebär det att den sakkunniga som socialsekreteraren (formellt socialnämnden) vänder sig till kan få icke saklig och partisk information.

2. SNABBYTTTRANDE, SNABBUPPLYSNING

Om ett mål innehåller ett yrkande om vårdnaden kan ett interimistiskt beslut om vårdnaden fattas.¹² Interimistiska beslut skall i likhet med andra beslut om vårdnad m.m. fattas utifrån barnets bästa och hänsyn skall tas till barnets vilja. Inför sådana beslut kan tingsrätten inhämta ett snabbyttrande från socialtjänstens handläggare, formellt socialnämnden.

Schiratzki välkomnade Vårdnadstvistutredningens förslag att interimistiska beslut skall kunna meddelas när det endast är frågan om barnets boende som är tvistig.¹³

Det är inte meningen att snabbupplysningen skall vara omfattande, skriver Sjösten, och tar upp att den inte behöver uttrycka någon egen uppfattning i tvistefrågan, men skriver:

”Det kan dock vara lämpligt i vissa fall att redovisa en uppfattning, t.ex. när omständigheterna ger vid handen att en viss lösning i vårdnadsfrågan är mindre lämplig eller rentav direkt olämplig ur barnets synpunkt. Nämnden är i sådana situationer inte endast oförhindrad att ge uttryck för sin egen uppfattning till domstolen utan har även en skyldighet att göra detta.”¹⁴

3. UTREDNINGAR OM VÅRDNAD, BOENDE, UMGÄNGE

De som i Sverige, nästan utan undantag, får domstolarnas uppdrag att göra utredningar om vårdnad, boende och umgänge, och att komma med förslag till beslut, är familjerättssekreterare eller andra socialsekreterare inom kommunernas socialtjänst.

Familjerättssektionernas riksförenings ordförande uttalade i en tidsningsdebatt:

¹² Sjösten 2009 s. 177.

¹³ Shiratzki 1997 s. 177.

¹⁴ Sjösten 2009 s. 180.

”Vårdnadsutredningarna styrs av regelverk och innehåller professionella bedömningar där egna ”tyckanden” inte ges någon plats ... Att göra bedömningar i vårdnadsmål är ett kvalificerat arbete där det inte ges mandat att favorisera någon på grund av exempelvis ålder eller kön. Det är barnets rätt till båda sina föräldrar det handlar om!”¹⁵

”Professionella bedömningar” innehåller, visar praxis, nästan alltid egna tyckanden. Det mesta överläts åt den enskilda socialsekreteraren att ”bedöma.” I Socialstyrelsens skrift *Vårdnad, boende, umgänge*, en publikation som tillhör kategorin ”Stöd för rättstillämpning och handläggning”, klargörs att utredaren själv avgör både hur utredningen skall bedrivas och avrapporteras, socialsekreteraren har således inga riktlinjer:

”Socialnämnden utser en eller två utredare som ska verkställa domstolens utredning. Utredaren avgör hur utredningen ska bedrivas och avrapporteras till domstolen.”¹⁶

I samma skrift som skall utgöra vägledning för handläggarnas rättstillämpning när de utreder vårdnad, boende och umgänge, under rubriken ”Sakuppgifter” anges:

”Vissa sakuppgifter behöver framgå tydligt av rapporten. Som sakuppgifter räknas målnummer, utredningsuppdrag, vilket eller vilka barn och föräldrar det gäller samt parternas yrkanden om vårdnad, boende och umgänge.”

Enligt grundlagens krav bör sakliga och opartiska uppgifter ligga till grund för välgrundade beslut. Enligt god utredningspraxis bör utsagor, som det refereras till, dokumenteras autentiskt och yttre bekräftelse sökas på uppgifter som förmedlas av part. Sakuppgifter är inte det samma som saklighet.

Enligt Socialstyrelsen måste underlaget till domstolen ”uppfylla vissa grundläggande krav”. Två sådana krav anges i skriften, vilka citeras i sin helhet:

15 Granberg, Cecilia J.: Vi utför ett kvalificerat arbete, *Kristianstadsbladet* 31 mars 2010.

16 Socialstyrelsen 2007 s. 186.

”Utredaren presenterar fakta på ett sakligt sätt, med fokus på barnets situation och med anknytning till det lagstiftaren anger i bestämmelserna om vårdnad, boende och umgänge – utifrån den specialkunskap som socialtjänstens familjerätt besitter.

Utredningarna innehåller bara sådant som är relevant, väsentligt och klart uttalat – inget sägs underförstått ’mellan raderna’. Vad som är utredarens egna reflektioner och bedömningar redovisas tydligt, med motiveringar.”

I praxis uttalar en part sig ofta mycket klart, se fallstudierna. Handläggaren kan bedöma detta som ”relevant och väsentligt” – också ”utifrån den specialkunskap som socialtjänstens familjerätt besitter”. Ingen laglig möjlighet finns att ifrågasätta handläggarens bedömning, visar praxis.

Med referens till Aronsson 2001¹⁷ kommenteras i Socialstyrelsens egen text det som måste sammanfattas som vaga och oprecisa riktlinjer för den grannliga uppgiften att utreda underlaget för livsavgörande beslut för barnet vad gäller vårdnad, boende och umgänge:

”Kvaliteten på utredningen bygger på utredarens omdöme. Utredaren står både för urvalet av information och för formuleringarna. Vad som utelämnas syns inte och kommer inte att ligga till grund för bedömningarna. Det är därför viktigt att komma ihåg att den skrivna produkten i regel framstår som mer ”objektiv” än den är.

Det är av största vikt att utredaren är mycket omsorgsfull med sitt ordval. Orden i en utredning följer barnet och föräldrarna från instans till instans, t.ex. om ett beslut överklagas.”¹⁸

Att utreda barnets bästa genom att bedöma risker

Socialtjänstens handläggare har till uppgift att utreda och bedöma risken

”för att barnet eller någon annan i familjen utsätts för övergrepp, för att barnet förs bort eller hålls kvar eller annars far illa”.

17 Aronsson, Karin: Berättande och sanning i Andersson, G., Aronsson, K. (red.): *Haverier i social barnvård? Fem fallstudier*, Gothia, Stockholm 2001.

18 Socialstyrelsen 2007 s. 176.

Det är dessa risker som tas upp i föräldrabalkens portalparagraf, andra stycket, och som också återfinns i Europakonventionen och i Barnkonventionen.

Anna Kaldal har tagit upp att likartade riskbedömningar som görs i LVU-mål borde kunna göras i vårdnads mål, i baksidestexten till hennes doktorsavhandling kan vi läsa: "Ett barn kan emellertid skyddas från våld och övergrepp från en förälder genom att barnet tvångsomhändertas av de sociala myndigheterna. På senare år har vikten av att göra en riskbedömning även i vårdnads- och umgängestvister lyfts fram."

Genom en lång rad forskningsrapporter och kartläggningar vet vi att då ett barn omhändertas ökar, statistiskt sett, riskerna för barnet att skada sin psykiska och fysiska hälsa och utveckling, samt för att hamna i kriminalitet eller missbruk och begå självmord. Denna kunskap som finns om hur barnet kan ta skada både fysiskt och psykiskt av att separeras från en förälder måste finnas med då riskbedömningar skall göras. Denna kunskap beaktas inte i LVU-målen som jag under tjugo år har utrett. Det räcker inte att en förälder i konflikt med den andra föräldern, hävdar att barnet behöver skyddas mot den andra föräldern.¹⁹

De prediktiva riskerna bör vägas mot de risker som sedan 2006 enligt föräldrabalkens portalparagraf skall vägas in i en riskprognos för det aktuella barnet.

Med den massiva kunskap som finns om de prediktiva riskerna för barn som avskiljs från en eller båda sina föräldrar (se tidigare kapitel) borde mycket noggranna riskbedömningar göras innan ett barn placeras hos den ena föräldern utan kontakt med den andra, eller utanför sin familj.

Som underlag för prognos och beslut vad gäller det enskilda aktuella barnet borde denna fråga ställas: Väger de utifrån vetenskap och beprövad erfarenhet kända riskerna för negativa följder av att avskilja barnet tyngre, än det som socialtjänstens handläggare bedömer utgöra en risk för barnet, om barnet inte avskiljs från den ena eller båda föräldrarna?

En riskbedömning som bara handlar om en prognos för risken att den ena föräldern (i dominerande praxis fadern) kommer att utsätta barnet

19 Fokus har legat och ligger på risk för sexuella övergrepp. Anna Kaldal skriver att sexuella övergrepp "kunskapsmässigt utgör en säker risk", a.a. s. 326, samtidigt som hon påpekar att de är svårutredda och svårbevisade.

eller någon annan i familjen för sexuellt eller fysiskt övergrepp (våld), har inte barnet och barnets bästa i ett livsperspektiv i fokus.

Anna Kaldal skrev att "en riskbedömning alltid handlar om att fastställa den felmarginal som accepteras".²⁰ Jag menar att riskbedömning handlar om att väga olika slags risker mot varandra, kortsiktigt och i ett livsperspektiv, med beaktande av forskning och tillförlitligt utredda uppgifter om vad som hänt i det enskilda fallet.

Att utreda och fastställa barnets eventuella skyddsbehov är bara delvis detsamma som att utreda och fastställa framtida risker för barnet. Skyddsbehovet är mer kopplat till den aktuella situationen, än till prognoser vad gäller barnets hälsa och utveckling i ett livsperspektiv, så som en adekvat riskbedömning måste vara. I en sådan adekvat riskbedömning måste olika risker vägas mot varandra. De risker som finns för barnet utifrån statistiskt klarlagda samband måste tas med när risker vägs mot varandra.

Den mest tillförlitliga grunden för prognoser om barnet i en framtid löper risk att utsättas för sexuella övergrepp, misshandel eller psykiska övergrepp är ingående och så detaljerad kunskap som möjligt om vad som hänt barnet sedan barnet föddes.

Risken för att barnet utsätts för övergrepp

Konsensus råder om att fysisk misshandel och sexuellt utnyttjande är klara övergrepp mot barnet. 1989 förbjöds kroppsaga mot barn, som förut – och fortfarande i många länder – är naturliga inslag i barnuppfostran. Samma år, 1989, ratificerade Sverige Barnkonventionen.

Hur förekomst av, och risk för sexuella övergrepp, kan utredas, tas upp i separat kapitel.

Handläggarna inom socialtjänsten med uppdrag att göra riskbedömningar har inte metoder eller instrument för riskbedömningar, trots att ansvaret för riskbedömningar lagts på socialsekreterarna.²¹ De har inte heller erforderliga kunskaper om psykiska övergrepp och kan således inte bedöma risker för barnet att utsättas för detta slags övergrepp.

²⁰ Kaldal 2010 s. 195.

²¹ Brännström, Lars: *Riskbedömningar I samband med utredningar om vårdnad, boende och umgänge*, IMS Socialstyrelsen 2007.

Risken för att barnet förs bort eller hålls kvar

Riskerna med att låta barnet vara kvar hos den förälder som avskilt barnet från den andra föräldern, antingen genom att bortföra barnet eller hålla kvar barnet hos sig, behöver så som lagen föreskriver vägas mot de eventuella riskerna det innebär för barnet att ha nära och god kontakt med den förälder som barnet avskilts från.

Riskerna med att låta barnet vara kvar i en s.k. riskmiljö med sin biologiska familj, behöver således vägas mot riskerna för barn att föras bort från sin förälder/sina föräldrar och omhändertas av samhället, vilket statistiskt sett innebär ökad risk för dåliga skolresultat, kriminalitet, drogberoende, depression, andra psykiska, samt sociala besvär och ökad risk för självmord.

Risken för att barnet annars far illa

Formuleringen i Föräldrabalkens portalparagrafs andra stycke visar på lagstiftarens insikt om att barnet som utsätts för övergrep, bortförs eller hålls kvar, far illa.

Riskerna för att barnet far illa då barnet bortförs eller hålls kvar av en föräldrapart i konflikt med barnets förälder, så som ofta sker i de vårdnadskonflikter då en oförsonlig fientlighet utvecklats, måste således utredas.

Riskerna för att barnet far illa efter att ha avskilts och utsatts för påverkan att se den förälder barnets avskilts från i svart, måste likaså utredas.

I svåra vårdnadskonflikter utsätts barnet ibland för psykiska övergrepp. Ty om en förälder, eller samhället som föräldrapart, påverkar barnet mot den ena föräldern och uppmuntrar barnet att bli rädd för och svartmåla denna förälder, som barnet oftast, också rent fysiskt avskilts från, då är det fråga om psykiska övergrepp.

Att utreda barnets bästa som nära och god kontakt med båda föräldrarna

Anna Kaldal sammanfattade:

”Idag består FB 6:2 av flera bedömningsgrunder som förtydligar innebörden av barnets bästa ... Rekvisitetet barnets bästa består av tre delmoment:

1. Risken för att barnet far illa, 2. En nära och god kontakt med båda föräldrarna och 3. Barnets vilja. Till detta kommer barnets trygghet och tillhörande ambition om stabilitet och kontinuitet.”²²

Efter risken för att barnet far illa, vilket inte hittills inkluderat de livslånga skaderisker det innebär för barnet att utan grund avskiljas från en förälder barnet älskar, står i lagparagrafen FB 6:2 om barnets behov av en nära och god kontakt med båda föräldrarna.²³

I praxis bedöms barnets bästa ofta vara att inte brytas upp från sin aktuella invanda miljö, enligt status quo-principen. Annika Rejmer konstaterade att då båda föräldrarna bedöms som lämpliga tillämpas status quo-principen.²⁴

Sverige har antagit FN:s allmänna deklaration om mänskliga rättigheter från 1948, enligt vilken ”Familjen är den naturliga och grundläggande enheten i samhället och har rätt till samhällets och statens skydd.” (Artikel 16, tredje stycket.) Sverige gjorde 1995 Europakonventionen, innefattande rätten till familjeliv, till svensk lag. Sverige underskrev 1989 Barnkonventionen, enligt vilken barnet har rätt till personlig och nära kontakt med båda föräldrarna, också rätt till bibehållen identitet, en rättighet som hör intimt samman med rätten till familjeliv, till nära och god kontakt med båda föräldrarna.

Hur ser det ut i praxis, d.v.s. när den överordnade principen om barnets bästa skall tillämpas?

- Har socialsekreterarna med ansvar för att utreda barnets bästa förvärvat kunskaper om *varför* det är barnets bästa att ha en nära och god kontakt med båda sina föräldrar?

²² Kaldal, s. 221.

²³ Kaldal påpekar i detta sammanhang att det inte anges om de skilda faktorerna ska beaktas i en viss hierarkisk ordning, vilket jag gjort, se även mitt förslag till en allmän definition av barnets bästa i förslagskapitlet.

²⁴ Rejmer, Annika 2003 s. 148: ”Dokumentanalysen påvisar att i 66 procent av de undersökta fallen har beslutet om vårdnaden motiverats med status quo-principen, det vill säga att barnets bästa är att få stanna i sin invanda miljö.”

- Har de kunskaper om vad barnets *behov* av en nära och god kontakt med båda sina föräldrar innebär?
- Har de lärt sig *metoder* för att utreda hur barnet skall kunna behålla en nära och god kontakt med båda sina föräldrar?
- Har socialsekreterarna kunskaper om innebörden av att göra *riskbedömningar*, d.v.s. prognoser för barnets framtid?
- Har de *metoder* för att göra sådana, i förhållande till de risker de enligt barnets lagliga och mänskliga rättigheter har att bedöma?
- Har socialsekreterarna kunskaper och metoder för att kunna utreda och bedöma *barnets vilja*?
- Har socialsekreterarna *kunskaper om barnets olika utvecklingsstadier*, om minnets natur, och hur barnet kan påverkas och bli oförmöget att uttrycka en egen vilja?
- Har socialsekreterarna i sin utbildning lärt sig metoder, och i sitt praktiska arbete praktiserat, att göra *sakliga och opartiska utredningar*?

Vad gäller uttolkningen av grundlagens krav på saklighet och opartiskhet poängterade Socialstyrelsen:²⁵

”En myndighet får inte heller grunda sina avgöranden på andra omständigheter än sådana som enligt gällande författningar ska beaktas vid prövningen av ett ärende. Det betyder att en myndighet inte får låta sig påverkas av en önskan att gynna eller missgynna vissa enskilda intressen eller ta hänsyn till ovidkommande omständigheter, t.ex. en sökandes härstamning eller politiska åskådning.”

Sammanfattningsvis: har socialsekreterarna kunskaper, metoder – och praktiska och tidsmässiga möjligheter – att göra de utredningar som krävs för att få ett adekvat och tillförlitligt beslutsunderlag till domstolarna som ska fatta de för barnet ofta livsavgörande besluten om vårdnad, boende och umgänge?

Enligt 15 § FL, förvaltningslagen, ska uppgifter som en myndighet får på annat sätt än genom en handling, och som ”kan ha betydelse för ut-

25 Socialstyrelsen, ”Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten” 3:e reviderade upplagan, 2010 s. 18.

gången i ett ärende antecknas av myndigheten”. Det är den handläggande socialsekreteraren som enligt denna ramlag ska avgöra om uppgifterna ”kan ha betydelse för utgången i ett ärende”. Har handläggaren utvecklat ett tunnelseende, så som vi sett har skett i fallstudierna, blir avgörandet i enlighet med detta tunnelseende. Också anteckningen blir färgad av tunnelseendet.

Att utreda barnets bästa som barnets rätt att fritt få uttrycka sin mening

Artikel 12 i barnkonventionen är, enligt FN:s barnrättskommitté med ansvar att följa upp spridning och tillämpning av barnkonventionen, en av fyra huvudprinciper i konventionen. Denna princip har påverkat den nationella lagstiftningen som reglerar familjerätten och socialtjänsten.

Föräldrabalkens portalparagraf tredje stycket, liksom övrig anförd intern lagstiftning, har sin motsvarighet i barnkonventionen artikel 12, som citeras nedan:

1. Konventionsstaterna skall tillförsäkra det barn som är i stånd att bilda egna åsikter rätten att fritt uttrycka dessa i alla frågor som rör barnet, varvid barnets åsikter skall tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.

Barnets mening, med beaktande av barnets ålder och mognad, skall inhämtas, också enligt socialtjänstlagen, SoL 3 kap. 5 § andra stycket:

- ”1. När en åtgärd rör ett barn skall barnet få relevant information och hans eller hennes inställning så långt det är möjligt klarläggas. Hänsyn skall tas till barnets vilja med beaktande av dess ålder och mognad. Lag (2007:1315).
2. För detta ändamål skall barnet särskilt beredas möjlighet att höras, antingen direkt eller genom företrädare eller ett lämpligt organ och på ett sätt som är förenligt med den nationella lagstiftningens procedurregler, i alla domstols- och administrativa förfaranden som rör barnet.”

I lagen om vård av unga, LVU 1 § tredje stycket, stadgas också barnets rätt att höras.

3. Den unges inställning skall så långt möjligt klarläggas. Hänsyn skall tas till den unges vilja med beaktande av hans eller hennes ålder och mognad. Lag (2003:406).

Den första punkten i artikel 12 betonar barnets rätt att *fritt* uttrycka sin mening i saker som berör barnet, och att denna rätt tillkommer barnet som är i stånd att formulera egna meningar.

I andra punkten i artikel 12 betonas att barnet skall beredas möjlighet att höras:

”För detta ändamål skall barnet särskilt beredas möjlighet att höras, antingen direkt eller genom företrädare eller ett lämpligt organ och på ett sätt som är förenligt med den nationella lagstiftningens procedurregler, i alla domstols- och administrativa förfaranden som rör barnet.”

I barnrättskommitténs kommentarer anges att en allmän presumtion skall gälla om att barnet är i stånd att uttala en egen mening. Det anges också att för att detta ska vara möjligt måste barnet ha fått för honom/henne begriplig information om alla aspekter av den sak som berör barnet för att det på ett riktigt sätt ska kunna bilda sig en egen mening om saken. Rätten till information är mycket viktig, därför att det är förutsättningen för att barnet ska kunna ge det som man inom medicinen kallar ”informerat samtycke”.²⁶

Barnets rätt att vara korrekt informerad på ett för barnet begripligt sätt är den ena förutsättningen för att vara i stånd att formulera en egen mening. Den andra förutsättningen är att barnet får uttrycka sig fritt. ”Fritt” betyder att barnet inte ska ha påverkats eller pressats på ett otillbörligt sätt till att uttrycka någon annans vilja.

I socialstyrelsens stöd för rättstillämpning och handläggning inom socialtjänstens familjerätt anges:

²⁶ I Finland har idén om ’informed consent’ kommit att även omfatta rättsfall som berör barn, speciellt vårdnadstvister, uppgift i personlig kommunikation med den finländska juristen Anja Hannuniemi.

”Barnet ska ges möjlighet att uttrycka sin vilja, men det är en rättighet och inte ett tvång. Barnets inställning ska klargöras utan att barnet för den skull försätts i valsituationer. Uppgiften för socialtjänsten blir att skaffa sig en bild av barnet och barnets behov.”²⁷

Formuleringen att socialtjänstens uppgift blir ”att skaffa sig en bild av barnet och barnets behov”, är inte innebörden i barnkonventionen artikel 12. I fallstudierna framgår bristen på vägledning vad gäller innebörden att utreda barnets mening *fritt* uttryckt. De handläggande socialsekreterarna har inte erforderliga instrument och kunskaper för att utreda barnets mening och vilja. I nästa kapitel tas barnets vilja upp ytterligare.

27 *Vårdnad, boende och umgänge*, Socialstyrelsen 2007.

Barnets vilja

Barnets rätt att göra sin röst hörd

Den danske domaren Svend Danielsen rekommenderade år 2004 att man i de nordiska länderna borde låta sig inspireras av Skottland, som tagit barnets rätt till medinflytande på allvar. I Skottland finns en direkt materiell regel om att ”föräldrar skall rådgöra med barn som är tillräckligt mogna om viktiga beslut, om det är praktiskt möjligt.”¹

Rebecka Stern, Raoul Wallenberg Institutet i Lund, disputerade 2006 på en avhandling om implementeringen av barnets mänskliga rättigheter, framför allt artikel 12 i barnkonventionen om barnets rätt att uttala sig.² Hon fann att det bjuder motstånd att i praktiken betrakta barnet som en medborgare med rätt att göra sin röst hörd, vilket bl.a. staternas rapporter till FN visat. Den attitydförändring som krävs är svår att genomföra. Före detta JO (1972–1976) Bertil Wennergren kommenterade på hemsidan för ”Rättsstatens Vänner”³ i april 2010:

”Tyskland har t.ex. rapporterat att föreställningen att vuxna vet själva vad som är bäst för barnen är fast ingjuten i många människors tänkesätt. Det kan tilläggas att detta inte bara gäller föräldrar utan också t.ex. lärare, socialtjänstemän, socialnämndsledamöter och domare.”

1 NORD 2004:2 s. 279.

2 Stern, Rebecka: *The Child's Right to Participation – Reality or Rhetoric?* Lund 2006.

3 En organisation som arbetar för rättssäkerhet, grundad av juridikprofessor Anders Agell strax före hans död 2009.

Rättssociologen Annika Rejmer konstaterade i sin avhandling från 2006 att:

”dokumentanalysen påvisar att endast en liten andel barn får komma till tals i handläggningen”.⁴

Hon konstaterade:

”Kartläggningen av barnens uppfattning om och upplevelse av sin livssituation och eventuella förändringar av denna begränsas till att de äldre barnen tillfrågas, i samband med hembesöken, om var de önskar bo.”⁵

Juristen Anna Kaldal ansåg i sin avhandling 2010 att ”kravet på ett prognostiskt riktigt beslut är i de flesta fall beroende av att barnet hörs. Barnets berättelse är därför en fråga om domstolens officialansvar och ytterst är domstolen ansvarig för att barnets uppgifter ingår i rättens beslutsunderlag.”⁶

I utredningarna utförda av socialtjänsten, vilka i alla fallstudier utgjort underlaget för domstolarnas beslut, i enlighet med gällande praxis, har barnet utan autentisk dokumentation fått tala med utredaren. Utredaren har därefter redovisat sin tolkning till domstolen av vad barnets vilja är.

Samtalet med barnet har ofta skett i närvaro av den förälder som barnet bor hos, och som i de svåra vårdnadskonflikter det här handlar om, är den som i regel säger att barnet inte vill träffa den andra föräldern, och på olika sätt hindrar barnet att ha kontakt med denna förälder.

Utredaren som arbetar med tidspress, utan livshistoriskt perspektiv, kontrollerar inte – och har inte metoder att kontrollera – att barnet är korrekt informerat. Barnet har i denna situation med dokumenterad påverkan inte möjlighet att fritt uttrycka sin egen mening.

Barnet skall inte ställas inför att behöva välja den ena eller den andra av sina föräldrar. Men det är detta som ofta förväntas av barnet.

Detta barns situation kan jämföras med att vara sektmedlem. När du som medlem i en sekt där du påverkats/hjärntvättats att ta till dig sekt-

4 Rejmer, 2003.

5 Rejmer, 2006 s. 126.

6 Kaldal, 2010 s. 353.

ledarens verklighetsbeskrivning och att ta avstånd från allt och alla som inte håller med om den, tillfrågas om du vill lämna sekten, ja, då blir ditt svar nekande.

Precis som barnet som påverkats att se sin ena förälder i svart, och hindrats från att få egna upplevelser med denna förälder i naturliga vardagssituationer, svarar nekande när barnet tillfrågas om barnet vill träffa eller tala med den förälder barnet påverkats att ta avstånd från – och ofta att bli rädd för.

Barnet har lojalitetsband, barnet är sårbart⁷ – barnet är utlämnat.

När barnets – i dessa fall manipulerade – vilja respekteras får inte barnet den hjälp det behöver för att bryta en otillbörlig påverkan, en pågående hjärntvätt som skadar barnet.

Johanna Schiratzky uttalade sig mot att låta barnets vilja vara rekvisit för slitande av vårdnadstvister, hon skrev:

”I enlighet med vad som anförts i motiven, men i motsats till HD:s praxis, bör t.ex. barnets vilja inte tillmätas betydelse om barnet utsatts för påtryckningar att välja en förälder. Iakttas inte en sådan försiktighet, kan lagstiftningen om barnets vilja leda till att barnet regelmässigt utsätts för påtryckningar att ta parti för endera föräldern. Det i sin tur betyder att fokus kommer att ligga på barnets val av förälder, inte på barnets fria önskningar och situationen i stort.”⁸

Dessa varningsord om faran i att låta barnet välja förälder och låta barnet avgöra om det vill eller inte ”vill” träffa en förälder, kommenterades i en dom i ett vårdnadsmål.⁹ Nedan citeras från denna dom (Solna tingsrätt, dom den 24 april 2009 i mål nr T 8421-07):

7 Helena Löfgren skriver i *Sektsjuka* s. 59: ”Hittills har ingen forskning kunnat visa att det skulle krävas vissa personlighetsdrag för att man systematiskt skulle låta sig manipuleras eller bli ett offer för mind control, men däremot att vissa livsomständigheter ökar sårbarheten för påverkan.” Mina och andras empiriska observationer är att barn, som avskiljs från sin ena förälder befinner sig i en förändrad livsomständighet, är sårbara för påverkan.

8 Schiratzky 2006 s. 356.

9 Dom 2009-04-24, Solna tingsrätt i mål nr T 8421-07.

”Tingsrätten kan notera att detta ”att inte tvinga ett barn” är ett egendomligt språkbruk som ofta återkommer i vårdnadsmål. Vårdnad handlar om att vägleda, ha omsorg om och bestämma över barn. Att välja ordet tvinga är att ladda något som är en vårdnadshavares självklara ansvar med negativa förtecken.

...

Det en förälder verkligen tror på och vill efterföljs regelmässigt av mindre barn. Om barnen inte vill så beror det på att barnet känner att inte heller föräldern vill. Ansvaret för hur barnen agerar upphör därför inte för att den vuxne hänvisar till barnets vilja.

...

När lagstiftaren förordade att hänsyn skulle tas till barnens vilja med beaktande av barnets ålder och mognad har det inte föresvävat att barnet skulle försättas i en situation där barnet verkligen skulle göra ett otvetydigt och avgörande val mellan sina föräldrar. Ett sådant val är omänskligt att begära av barnet. Det handlar om de viktigaste personerna i barnets liv. Dessa vill inte barnet välja mellan. Barnet vill ha bägge.”

Då barnet inte fritt kan uttrycka en egen vilja

Lagstiftare och människorätsaktivister liksom de flesta verksamma med barn är överens om att barnets vilja måste respekteras. Men hur är det om barnet utan grund skilts från en älskad mamma eller pappa och försatts i en sådan lojalitetskonflikt som psykiatern Kihlbom beskrev;¹⁰ en situation som innebär att barnet inte har råd att känslomässigt uttrycka som sin vilja något som är i strid med den avskiljande och programmerande föräldrapartens vilja?

Svaret är att barnet i en sådan situation inte kan uttrycka en egen vilja. Detta exemplifieras med en dom av Mats Sjösten: Göteborgs tingsrätt 2007-07-13 i mål nr T 3406-06 ur vilken här görs utdrag:

”Mamman har brustit i sin skyldighet som förälder att tillse och verka för att barnet har en fungerande kontakt med pappan. Hon har inte bara aktivt motarbetat en sådan kontakt utan är dessutom av den åsikten att någon

10 Kihlbom, M: Relationen till föräldrarna – grunden för barnens psykiska utveckling, inledningskapitlet till rapporten *Barnets rätt till båda föräldrarna*, Rädda Barnen 1999.

sådan kontakt inte behöver förekomma. Även dessa nu nämnda förhållanden visar på mammans olämplighet som vårdnadshavare.

Barnet har i ett flertal sammanhang uttalat att han inte vill träffa pappan. Barnet är idag 13 år gammal och av vad som framkommit förefaller han vara väl mogen för sin ålder. Det finns därför i och för sig inte anledning att ifrågasätta att detta är ett uttryck för hans vilja. Mycket talar emellertid för att hans synsätt präglas av mammans negativa inställning till pappan. Barnet har under hela sin uppväxt levt med lojalitetskonflikter. Det kan därför ha underlättat för honom att till slut ensidigt ta parti för en av föräldrarna; d.v.s. den förälder som utsatt honom för starkast tryck och påverkan. Med hänsyn härtill och till att barnet – även om han idag inte inser det – är i stort behov av att få umgås med sin pappa och ha en fungerande relation med sin pappa, går det inte att i den situation som nu råder respektera barnets vilja så som den kommit fram i målet.

Pappan framstår som väl lämpad att främja barnets utveckling och framtid. Han är mån om att tillgodose barnets behov av en nära och god kontakt med båda föräldrarna och han är beredd att ta emot den hjälp som barnet kan komma att behöva i form av t.ex. barnpsykiatrisk utredning/behandling.

Tingsrätten delar den bedömning som görs i vårdnadsutredningen beträffande frågan om vem som skall tillerkännas vårdnaden om barnet. Pappan skall således ensam anförtröas vårdnaden om barnet.

När det gäller frågan om umgänge mellan barnet och mamman framstår det för närvarande inte som bäst för barnet att det förekommer en reglerad kontakt mellan honom och mamman eftersom hon alltför försöker styra och kontrollera barnet samt motarbetar pappans försök att skapa en god kontakt mellan honom och barnet.”

Trots att barnet i domen som citerats var 13 år, d.v.s. hade fyllt 12 år, vilket ibland anges som en gräns för när barnets mening/vilja måste få avgörande betydelse, tillmätte domaren inte detta barns uttryckt vilja någon avgörande betydelse. Det berodde på att barnet påverkats av ena föräldern att bli avståndstagande mot den andra föräldern, och därför inte kunde uttrycka en egen vilja. Den 13-årige pojken verbalt uttalade vilja att bo med sin mamma ansågs inte uttrycka hans egen vilja, utan en vilja påverkad av den lojalitetskonflikt hans mamma pressat in honom i, och som för pojken innebar att han måste ta parti för sin mamma mot sin pappa.

Ny tendens i ett antal domslut

Det är, så som stadgas i barnkonventionen artikel 12 och intern lagstiftning, viktigt att barnet får förutsättningar för att fritt kunna uttrycka sin egen vilja utifrån korrekt, och för barnet gripbar information. Är dessa förutsättningar för handen är det viktigt att de vuxna lyssnar ordentligt till vad barnet har att säga och väger in det i sina beslut och åtgärder. Detta innebär dock inte, så som kommenterats ovan, att överlåta beslut, som vuxna måste ta ansvar för, på barnet.

En tendens till en sådan praxis, med en hänvisning till att man går barnets vilja till mötes, kan skönjas i flera domar under 2011. Nedan görs utdrag ur några domar från 2011 som illustrerar denna nya tendens:¹¹

Föräldrarnas namn har i de citerade utdragen ur domarna ersatts av ”pappan” respektive ”mamman”.

Svea hovrätts dom den 31 januari 2011 i mål nr T 8084-10:

”Hovrätten fastställer tingsrättens dom.”

Den tingsrättsdom som fastställdes av Svea hovrätt var Södertörns tingsrätts dom den 20 september 2010 i mål T 14026-09.

Ur denna dom citeras:

”Med ändring av Svea hovrätts dom av den 11 september 2008, mål T 2610-08 punkten 1, angående umgänge förordnar tingsrätten att något umgänge mellan S född i maj 2004 och pappan inte längre ska ske.

...

/Den ena vårdnadsutredaren har berättat:/ Mötet med S varade en timma.

Han har tolkat det som att S inte har något direkt behov av ett umgänge med sin pappa.

...

- 11 Detta är inte ett slumpmässigt urval av domar. Det är barnrättsjuristen Lena Celanders-Jörgensen som gjort mig uppmärksam på dessa domar, efter att vi i samband med ett familjerättsmål diskuterat problemet med att barnet under påverkan i en vårdnadskonflikt inte är förmöget att uttrycka sin autentiska vilja, eller en egen mening.

/Den andra vårdnadsutredaren:/ S har inte lärt känna sin pappa. Han har inte det behovet ... Av samtalet med S framgår det att han inte har något intresse av att träffa sin pappa.”

...

Tingsrätten gör följande bedömning.

”Ett barns rätt till umgänge med en förälder denne inte bor tillsammans med ska bedömas utifrån vad som är bäst för barnet. Umgänget är i första hand till för barnet och det är således barnets *intresse och behov* /domstolens kursivering, min anm./ som styr. Någon absolut plikt för barnet att umgås med en förälder finns inte. Därav följer att en förälder inte har någon absolut rätt till umgänge med sitt barn.

...

Utredarna har – dels i vårdnadsutredningen, dels under huvudförhandlingen – på ett klart och tillförlitligt sätt förklarat *barnets avsaknad av behov* av att träffa sin far och *de negativa effekter* /domstolens kursivering, min anm./ ett umgänge kan få i form av krav och press på barnet.

...

Utredarnas bedömning medför att det i dagsläget inte finns något utrymme för ett umgänge, inte ens i närvaro av kontaktperson. Sammantaget resulterar Socialförvaltningens individ- och familjeomsorgs bedömning i att tingsrätten inte ska besluta om något umgänge mellan barnet S och pappan.”

Kommentar

Pojken S, född i maj 2004, träffade sin pappa, som kommer från Tunisien, senast i maj 2005, framgår av domen. Då hade pappan ordnat ettårskalas för sonen och inbjudit släktingar och vänner. Pojkens mormor var också där, hon ringde mamman som kom till festen, bråk uppstod. Pappan slog till mamman, han dömdes och under 2009 avtjänade han fängelsestraff tio månader för detta slag som rubricerades som misshandel.

Svea hovrätt fastställde i dom 2008 att S skulle få umgänge tio gånger med sin pappa via webbkamera och i närvaro av kontaktperson. Tre tillfällen blev av, av allt kortare längd och under allt större svårigheter.

Ett hovrättsråd var av skiljaktig mening i senaste hovrättsdomen och anförde bl.a.:

”Den omständigheten att S själv inte velat medverka vid umgänget med webbkamera, kan med hänsyn till Ss ålder och mognad samt den mindre lämpliga umgängesformen, inte tillmätas någon avgörande betydelse när det gäller bedömningen av om umgänge ska förekomma. Att ett umgänge mellan S och hans pappa snarast kommer till stånd är däremot av avgörande betydelse för att relationen dem emellan ska kunna byggas upp på nytt.”

Denna domare visade större insikt i ”barnets behov och intresse” än de vårdnadsutredare som tog ställning för mamman och subjektivt i sina bedömningar uttalade att pojken S, tvärt emot vad som står i Föräldrabalken, inte hade behov av, och dessutom inte ville ha kontakt med sin pappa, bedömningar som tingsrätten och hovrätten byggde sina beslut på.

Svea hovrätts dom den 1 februari 2011 i mål nr T 4249-10:

”Hovrätten upphäver tingsrättens umgängesförordnande i punkt 2 i tingsrättens domslut och avslår pappans yrkande om umgänge med A /född i mars 2006/ och J /född i juli 2004/.

I den överklagade domen förordnade tingsrätten att mamman ensam ska ha vårdnaden om parternas gemensamma barn ... Vidare förordnade tingsrätten om umgänge med pappan och barnen den första lördagen i varje månad under två timmar i närvaro av kontaktperson.

Sedan båda parter överklagat domen beslutade hovrätten den 28 maj 2010 att tingsrättens förordnande om umgänge mellan pappan och barnen tills vidare inte skulle få verkställas. Den 24 juni beviljade hovrätten partiellt prövningstillstånd i frågan om umgänge ... Den 21 december 2010 avvisade hovrätten ett yrkande från pappan om gemensam vårdnad med hänvisning till hovrättens tidigare beslut att inte bevilja prövningstillstånd i denna del. Pappan har överklagat beslutet men Högsta domstolen har den 26 januari 2011 beslutat att inte meddela prövningstillstånd.

...

När den nuvarande bestämmelsen fick sin nuvarande lydelse lyftes risken för att barnet far illa fram som ett förhållande av särskilt viktigt slag. Domstolen och socialnämnden ska vara uppmärksamma om det finns en sådan risk. Kan en risk förutses, ska den väga tungt i bedömningen av vad som är bäst för barnet (se prop. 2005/06:99 s. 86).

...

Mamman lever alltså under skyddad adress tillsammans med barnen på grund av rädsla för pappan. En förundersökning pågår mot pappan gällande grov kvinnofridskränkning mot mamman och även brott mot barnen. Pappan har inte träffat barnen på två år.

...

Pappan har riktat kritik mot umgängesutredningen och menar att den är ensidig och att utredaren synes ha utgått från att pappan gjort sig skyldig till brott mot mamman och barnen. Hovrätten kan visserligen instämma i att det finns delar som kunde präglas av större balans och förutsättningslöshet, men det förändrar ändå inte det faktum att utredningen ger ett mycket starkt stöd för att barnen mår dåligt, att de av någon anledning är traumatiserade samt att deras rädsla för pappan är en stor del i detta komplex. Detta är något som enligt hovrättens mening måste väga mycket tungt vid prövningen av umgängesfrågan.”

Kommentar

Barnens rapporterade rädsla för, och därmed ovilja mot, att träffa sin pappa då de är 4 och 6 år gamla, kan inte automatiskt härledas till några traumatiserande upplevelser med pappan då de var så små som 1 och 3 år gamla, den ålder de var i då deras mamma avskilde dem från deras pappa. Barnen hade inte träffat sin pappa på mer än två år, varför det hade varit relevant att utreda om barnen traumatiserats av att mamman visat barnen att hon är rädd för pappan, brutit upp med barnen från pappan, och fått stöd att gömma sig med barnen från pappan (fått skyddad adress).

Risken att barnen far illa för att de påverkas av sin mamma att ta avstånd från sin pappa måste utredas, lika väl som mammans brottsanmälningar mot barnens pappa.

I hovrätten var en nämndeman skiljaktig och anförde: ”Jag anser att det är till barnens bästa att umgänget mellan pappan och barnen åtminstone i viss mån återupptas.”

I Nacka tingsrätts dom står att barnens föräldrar träffades i maj 2003 och separerade i februari 2009. ”Mamman lämnade den 7 februari 2009 parternas gemensamma hem tillsammans med barnen A och J och befinner sig sedan dess på okänd ort.” Då hade föräldrarna gemensam vårdnad. Mamman bortförde således barnen från deras pappa som också hade vård-

naden om barnen. Trots det fick hon ensam vårdnad. Den 29 juni 2009 beslutade tingsrätten interimistiskt att mamman ensam skulle ha vårdnaden.

I tingsrättens dom refereras att mamman sagt att barnen ”spontant berättat att de är rädda för sin pappa.” Enligt mamman ”vågar inte barnen gå på toaletten själva”:

”de är då rädda för att pappa ska stå där inne på toaletten och vänta på dem. De är även rädda för att fadern ska komma ner genom skorstenen ... De blir också mycket rädda om de ser en man på gatan som påminner om deras far.”

Mammans förklaringar till att barnen skulle vara rädda för att pappan skulle dyka upp på toaletten eller komma ner genom skorstenen, indikerar att mamman skrämt barnen för deras pappa. Det faktum att barnen var knappt 3 respektive nästan precis 1 år gamla då mamman tog dem från pappan till okänd ort innebär att barnen inte kan ha några minnen av upplevelser med sin pappa. Detta beror på det fenomen som kallas barndomsglömska och som betyder att barnens hjärna i den åldern inte utvecklats för lagring av sammanhängande, s.k. episodiska minnen ännu. I domen står att mamman har låtit det äldsta barnet, påbörja

”behandling för det hon har upplevt, s.k. Trappansamtal”.

I denna behandling, för barn som åsett eller själva erfarit misshandel, vilket dessa barn om de upplevt något sådant inte kan minnas, kan dock barnens rädsla för sin pappa ytterligare förstärkas utifrån det barnen får lära sig genom andra barns upplevelser.

I tingsrättens bedömning står att mammans uppgift om att barnen är rädda för pappan ”får stöd av uppgifterna barnen lämnat i vårdnadsutredningen”.

Det är inte detsamma som att det är utrett att barnen är rädda för sin pappa på grund av att de har *upplevt* pappan som våldsam, eller de facto har utsatts för våld från pappan.

Det psykiska våld som det kan ha inneburit för barnen att plötsligt den 7 februari 2009 tvingas lämna hemmet och sin pappa, när mamman bröt upp därifrån med dem till okänd ort, är inte nämnt. Inte heller de psykiska

övergrepp det kan innebära för två små barn att bli så skrämda för sin pappa att de ”blir mycket rädda om de ser en man på gatan som påminner om deras far”.

Södertörns tingsrätts dom den 17 februari 2011 i mål nr T 9898-09:

”Med ändring av Solna tingsrätts dom den 2 december 2008 i mål T 5099-07, såvitt gäller förordnandet om umgänge, förordnar tingsrätten att A född i juli 2002, inte längre ska ha något umgänge med pappan.

...

/Mamman/: Det umgänge som beslutats av Solna tingsrätt är inte till As bästa. Vid varje umgängestillfälle har det uppstått lojalitetsproblem för A eftersom pappan satt press på henne. A mår dåligt av de problem som ett umgänge med pappan medför för henne.

/Pappan/: A har sagt till honom att hon vill träffa honom hemma hos honom. Att umgänget inte har fungerat beror inte på honom.

...

Även om A endast är åtta år är det viktigt att ta hänsyn till hennes vilja. Hon har till utredaren klart uttryckt att hon helst skulle vilja slippa att träffa sin pappa.

... A har nu haft umgänge med sin pappa antingen med kontaktperson eller i umgängeslokal under en mycket lång tid. Umgänget har under denna tid inte utvecklats i någon positiv riktning. Tvärtom har det varit mer eller mindre konstanta problem. Med hänsyn till detta och med beaktande av As egen vilja anser tingsrätten att ett umgänge mellan A och hennes pappa för närvarande inte kan sägas vara till As bästa.”

Kommentar

Att under ett par timmar med långa mellanrum på lokal under övervakning av en av socialtjänsten utsedd person utveckla en positiv kontakt mellan ett barn och en förälder, som den andra föräldern inte vill att barnet ska träffa, är mycket svårt. Det innebär inte positiva förutsättningar för kontakt, utan motsatsen, och det underbygger barnets vilja att inte träffa den förälder som barnet får träffa under dessa för barnet mycket onaturliga förhållanden.

Svea hovrätts dom den 21 april 2011 i mål nr T 9724-10:

”Hovrätten ändrar tingsrättens dom på det sättet att hovrätten – med upphävande av punkten 2 i tingsrättens beslut – förordnar att pappan inte ska ha något umgänge med sonen S född november 2000, men att sonen N född i oktober 2007 ska ha rätt till umgänge med sin far enligt följande.

...

Det är mot bakgrund av de reaktioner som S uppvisar i samband med umgänge med fadern eller vid diskussioner om detta, enligt hovrättens bedömning i dagsläget inte realistiskt att tro att det finns en möjlighet att få till stånd ett umgänge mellan honom och fadern ens genom närvaro av kontaktperson eller genom umgängesstöd i andra former utan att allvarligt riskera hans fysiska och psykiska hälsa.”

Kommentar

De två bröderna med halva sitt rotsystem i Nordafrika, pappans hemland och där pappans släkt finns, särbehandlas; den yngste ska få träffa sin pappa, men inte den äldste. Av uppgifter i tingsrättsdomen framgår att den äldste två gånger rest med sin pappa till pappans hemland Marocko: tre månader per resa, den första 2003, sedan 2006. Då har S också träffat sin farmor och övrig släkt på sin pappas sida. Den yngste, född samma år som mamman lämnade pappan, har bara träffat sin pappa fyra gånger.

Den äldste har sedan 2007 då mamman bröt upp från pappan, inte träffat sin pappa. Enligt uppgift i tingsrättens dom bortförde mamman barnen till annan bostadsort som pappan inte fick uppgifter om:

”Hon lyckades år 2007 att med starkt stöd av socialtjänsten lämna honom. Samtidigt fick hon skyddade personuppgifter. Hon flyttade i samband därmed till Småland för att få lugn och ro.” (Citat från tingsrättsdomen den 2 november 2010 s. 4.)

Innebär det ”lugn och ro” för dessa pojkar att avskiljas från sin pappa? Har barnet fritt fått uttala en egen mening? Nej. I tingsrätten refereras familjerättsutredarens uppgifter:

”Hon och hennes kollega har inte haft enskilda samtal med S. De har försökt men han har inte velat prata med dem. S uppgav i sin mammas närvaro, att han inte ville träffa sin pappa. Hon minns inte exakt hur han uttalade detta.”

Hovrätten uttalade följande förhoppning:

”Hovrätten utgår dock ifrån att mamman verkar för att hjälpa S så att han på sikt kan få en god och nära relation med sin far.”

Mot bakgrund av att mamman flyttade från pappan 2007 och bortförde barnen till skyddad adress i Småland, och sedan dess inte tillåtit kontakt mellan S och pappan, är det svårt att förstå hur domstolen kan utgå från att mamman ska hjälpa S att få en god relation med sin far. Det är ju det hon har demonstrerat att hon inte vill. Hennes vilja har fått gälla som barnens vilja. Barnens vilja har inte utretts.

Svea hovrätts dom den 3 maj 2011 i mål nr T 4007-10:

”Hovrätten fastställer tingsrättens dom i fråga om vårdnad. Hovrätten upphäver vad tingsrätten förordnat om umgänge och vitesföreläggande. Med upphävande av hovrättens beslut den 17 december 2010 /interimistiskt beslut om indirekt umgänge per telefon eller internet en timme varje fredag mellan barnet hos sin mamma i Frankrike och pappan i Sverige, min anm./ förordnar hovrätten att domen ska gälla omedelbart utan hinder av att den inte vunnit laga kraft.”

Hovrätten refererar vad mamman anfört om varför det är dottern Ms bästa att mamman fortsatt har ensam vårdnad om M, född i januari 2001:

”Pappan sätter sina egna intressen före Ms. Han respekterar inte Ms vilja.

... Det har framkommit att pappan tvingat M att äta upp mat vilket medfört att M drabbats av trauma när det gäller mat. M har också tvingats att duscha kallt hemma hos pappan. Pappan har vidare lagt beslag på Ms leksaksdjur och vägrat lämna tillbaka dessa.

M har sagt att hon inte vill åka till Sverige för att träffa pappan. M har uppnått sådan ålder och mognad att hennes vilja bör tillmäts betydelse. Anledningen till att det utdömda umgänget inte kommit till stånd är således att detta strider mot Ms bästa och även mot hennes vilja. Mamman anser att det vore fel att tvinga M mot sin vilja att träffa pappan ... M mår bättre i Frankrike än hon gjorde i Sverige.”

I domen från hovrätten anges:

”Det kan därför antas att det skulle innebära betydande anpassnings-svårigheter för M om hon nu skulle behöva bryta upp från Frankrike och flytta tillbaka till fadern i Sverige. Vidare skulle detta med största sannolikhet inte vara förenligt med hennes egen vilja.”

Umgänget med pappan kommenteras sist i domen. Det konstateras att barnet M verkar

”ha befasts i sin uppfattning att hon inte vill träffa sin far”.

Hovrätten anser att

”ett umgänge mellan M och pappan i vart fall inledningsvis måste ske i en för henne van och trygg miljö, d.v.s. i Frankrike. En ytterligare förutsättning bör vara att umgänget kan ske under medverkan av en person som utses av socialnämnden (umgängesstöd). Svensk domstol kan dock inte besluta om umgängesstöd när ett umgänge ska utövas i ett annat land än Sverige”.

Detta ledde hovrätten till beslutet att:

”Pappans yrkande om umgänge ska således ogillas och tingsrättens dom ändras i enlighet med detta.”

Kommentar

Hovrätten anförde i sina domskäl dels att inget framkommit ”som ger stöd för att pappan skulle vara olämplig som vårdnadshavare”, dels att mamman under mer än två års tid låtit bli att medverka till att M fått något umgänge med sin pappa. Hovrätten anförde att en fransk psykolog talat om ”behov av kontinuitet beträffande vårdnadshavare” och gav mamman ensam vårdnad hos mamman i Frankrike, dit mamman, då föräldrarna hade gemensam vårdnad, bortförde barnet.

Hovrätten antog att det för detta barn på tio år ”med största sannolikhet inte skulle vara förenligt med hennes egen vilja att flytta tillbaka till fadern i Sverige”.

Barnets vilja hade således sannolikhetsbedömts, inte utretts. Sannolikhetsbedömningen underbyggde hovrättens beslut att detta barn fortsatt skulle bo med sin mamma och mammans nya familj i Frankrike, dit mamman bortförde barnet år 2008. Mamman bortförde M från Sverige, där pappan, familjenätverket på pappans sida, gamla kamrater och många barndomsminnen, finns.

Mamman hade redan innan dess bortfört M, men då inom landets gränser, till Enköping. Detta gjorde mamman direkt efter dom i Södertörns tingsrätt den 10 juni 2008 då mamman tillerkänts ensam vårdnad, men då det också beslutats om i princip växelvis boende varannan vecka hos respektive förälder.

Mamman lämnade inte M till pappan så som domen föreskrev, varför tingsrätten beslutade att mamman vid vite om 5000 kr skulle utlämna M för umgänge. Detta gjorde inte mamman, och hon betalade inte utdömt vite. Hon flyttade i slutet av 2008 till Frankrike med sin nye man. I Frankrike födde mamman en halvbror till M.

Nacka tingsrätt beslutade (dom den 20 april 2010 i mål T 3876-08) om umgänge mellan M och hennes pappa, att mamman skulle betala resorna för M hem till pappa, och att mamman skulle tvingas att lämna M för umgänge med sin pappa, genom ett högt vitesbelopp; det sattes till 20 000 kr per umgängestillfälle.

Mammans uppfattning deklarerad i Nacka tingsrätt var att det inte skulle förordnas om något umgänge över huvud taget. Mamman medverkade efter domen, inte vid ett enda tillfälle till att hjälpa M att få träffa sin pappa, d.v.s. mamman efterlevde inte domen. Inte heller denna gång, kan tilläggas.

För sitt egenmäktiga beteende med barnet, för sitt domstolstrots och sitt agerande utifrån egna behov, fick mamman stöd av hovrätten. Och M förlorade sin far.

Nacka tingsrätt konstaterade i sin dom, ett år innan Svea hovrätts dom, att det kunde läggas mamman till last att

”hon brutit kontakten mellan M och pappan, vilket i sig är mycket allvarligt och talar emot att hon fortsättningsvis ska anförtrors vårdnaden om M (se prop. 1981/82:168 s. 66 och jfr NJA 1989 s. 335).”

Kommentar till de fem domarna

De situationer som Sjösten omskrev, med hänvisning till flera propositioner och utredningar, nämligen att barnets vilja som en fristående omständighet kan bli avgörande för domstolens ställningstagande, har inträffat.¹² Innebörden blir att de vuxna abdikerar från sitt vuxenansvar och i praktiken överlåter ansvaret för beslut i frågor om vårdnad, boende och umgänge till minderåriga barn som inte, så som de flesta vuxna, kan överblicka konsekvenserna av dylika beslut. Samma tendens finns i fallstudierna.

Det har blivit lättare för den föräldrapart som vill ta och ha egen kontroll över barnet att få det, visar ovan kommenterade domar, liksom fallstudierna.

¹² Tredje upplagan s. 47.

Barnet avskiljs från sin pappa och påverkas att ta avstånd från pappan

Då det för cirka tre decennier sedan blev möjligt för pappor att också få vårdnaden om sina barn, eller att få delad vårdnad, uppstod problemet med juridiska vårdnadskonflikter mellan föräldrar.

I de allra svåraste vårdnadskonflikterna kan en oförsonlig fientlighet observeras. Vad som kan vara svårare att få syn på, eller grepp om, är varför en sådan fientlighet utvecklats. Orsakerna är, liksom vad gäller fallen då barnet utan saklig grund avskiljs från sina mammor, mångfaldiga.

Det som är möjligt att iaktta är att de involverade barnen far illa. Fokus är på, det som oftast av involverade myndighetspersoner kallas, de vuxnas konflikt. Fokus är således inte på barnets behov av och rätt till att ha en nära och god kontakt med båda sina föräldrar och sina olika familjenätverk.

Inom ganska kort tid har barnet som avskilts från sin pappa, ofta hindrats att träffa honom och bara fått höra negativa saker om honom, kraftigt avstånd från pappan, och allt som hör ihop med honom.

Det rör sig här, liksom i kapitlet om barn som avskilts från sina mammor, endast om fall där det inte funnits någon saklig grund för att avskilja barnet från barnets pappa.

I nästa kapitel presenteras fall där barnen avskilts från sina pappor i samband med att barnens pappor polisanmälts för sexuella övergrepp, och där polisen efter undersökning inte funnit grund för anmälningarna.

FALL 7 JOHANNES

Mamman sa att Johannes 6 år inte ville träffa sin pappa¹**Bakgrund**

Johannes föddes 1994. Båda hans föräldrar, liksom hans morföräldrar arbetade då i en frikyrka. Pappan gick ur församlingen då föräldrarna skilde sig år 2000. Han kritiserades för att han övergivit den sanna tron, men Johannes fick till en början i enlighet med en tingsrättsdom i januari 2001 träffa sin pappa.

Det fungerade ett år, fram till hans mamma plötsligt bröt Johannes kontakt med sin pappa. Det skedde efter att Johannes hade varit med sin pappa, och bett att få bo med pappans nya sambo och hennes son, då pappan var tvungen att vara borta på tjänsteresa på deras nästa umgängestid. Det var således vid denna tidpunkt som Johannes mamma började säga att Johannes mätte dåligt av att träffa sin pappa.

Johannes togs av sin mamma till läkare och till BUP-psykolog

Enligt en läkare, som mamman tog Johannes till, hade Johannes 8 år just vid denna tid visat "tecken på en depressiv krisreaktion med ångest och sömnsvärigheter" i juli 2002, då han skulle träffa sin pappa. Johannes fick sömnmedicin.

Johannes togs till BUP av sin mamma år 2003. Mamman hade haft rådgivande samtal hos kurator på BUP tidigare "för att på bästa sätt kunna hjälpa och trygga Johannes". Psykologen på BUP skrev att Johannes mamma:

"har på ett utomordentligt sätt kunnat hjälpa Johannes med hans svårigheter".

- 1 I detta fall gjorde jag en utredning av barnets bästa på uppdrag av pappans advokat. Han tillställde mig utredningar, utlåtanden, intyg och inlagor från båda föräldrarnas juridiska ombud. Jag deltog därefter i domstolsförhandling i tingsrätten, planerad förhandling i hovrätten ställdes in på begäran av pappan, som då hade varit helt utan kontakt med sin son en längre tid, och bedömde utsikterna att få domstolens hjälp att etablera kontakt som obefintliga.

Mammans advokat åberopade ett brev från BUP-psykologen som advokaten fått

”som skriftlig bevisning till styrkande av att Johannes fortfarande är obeveklig när det gäller oviljan att träffa sin far, att mamman följt de rekommendationer hon fått från BUP kring detta problem och att Johannes på sikt behöver professionell hjälp med relationen till sin far innan något umgänge kan upptas”.

Psykologen skrev att Johannes ”själv säger” att orsaken till att han kom akut till mottagningen med sin mamma var:

”att han mår dåligt pga. det påtvingade umgänget med sin pappa.”

Psykologen anförde att Johannes:

”beskriver sig ha haft ett lugnt och bra år bakom sig. Har dock fått tilltagande tankar och bilder av svårigheter han haft tidigare i relation till sin pappa. Gråter förtvivlat när han berättar dess innehåll. Känt är att svåra minnen kan aktiveras när stress och oro minskar. Han säger sig absolut inte vilja ha umgänge med pappa ännu. Han uttalar rädsla och oro inför detta. Han kommenterar också att det minsta han kommer att göra vid krav på umgänge med pappa är att rymma. Är obeveklig i detta sitt ställningstagande”.

Ordet ”obeveklig” återkommer för att beskriva barnets inställning, vars innebörd är ett kategoriskt och oförsonligt avvisande av pappan. Att Johannes inställning var ett resultat av mammans fientlighet mot Johannes pappa, förstod, enligt dokumentationen, inte BUP-psykologen, som återgav vuxenuttryck som barnet upprepat. Inte heller socialsekreterarna förstod att Johannes påverkats av sin mammas, i handling demonstrerade, oförsonliga fientlighet mot Johannes pappa till att ta avstånd från sin pappa.

Socialtjänstens utredning om vårdnad och umgänge

Utredarna från socialtjänsten med uppdrag att utreda vårdnad och umgänge redovisade 2003 att Johannes:

”är helt säker på att han absolut inte vill träffa pappa och inte farmor och farfar heller eftersom de håller med pappa och bara tjarar. Om pappa ändrar sig och blir snäll kanske han kan tänka sig att någon gång kring artonårsåldern träffa honom för att exempelvis gå på bio säger Johannes”.

I socialtjänstens utredning redovisade Johannes mammas bild av att Johannes mår dåligt och hade sömnproblem, redan våren 2001, då han efter föräldrarnas skilsmässa börjat träffa sin pappa. Enligt mamman hade Johannes till henne förmedlat att han:

- hade en känsla av ångest hos pappan
- varit hungrig hos pappan
- måste ha lampan släckt hos pappan, och dörren stängd när han skulle sova
- blev inte bekräftad av pappan då han sa att han längtade hem
- liksom känt sig tvingad att åka karusell och simma långt
- sagt till sin mamma att pappa bara tjarade
- inte fick torka sig själv när han duschat
- sagt att han var rädd att pappa skulle slå honom.

Johannes mamma ansåg att pappan brast i inkännande och var ”totalt gränsöverskridande” skrev utredarna.

Det mamman sägs ha sagt visade inte detta, utan det visade att mamman letat efter negativa förhållanden hos pappan, och att det var hennes rationaliseringar för att hon avskurit Johannes från kontakt med sin pappa.

Det var svaga, obetydliga eller absurda rationaliseringar för avvisande av pappan, som Johannes, enligt dokumentationen, tagit över, från sin mamma. Utredarna rapporterade att Johannes sagt att pappa är ojuste

”för att Johannes varit tvungen att ha sovrumsdörren stängd och för att han varit tvungen att ha mörkt i sovrummet när han skulle sova”.

Ytterligare absurda rationaliseringar som anges som grund för Johannes kategoriska avståndstagande från pappan av socialtjänstens utredare var att:

”Pappa skriker så mycket – även utan anledning.”

”Pappa egentligen inte längtar efter honom; han håller på som han gör för att han tycker om att bråka med hans mamma.”

”Pappa ljuger ... Pappa säger att Johannes sover bra hos honom och det är ju inte sant.”

”Pappa vill att Johannes ska vara inblandad i hans och mammas osämja men det vill inte mamma att han ska vara.”

”Pappa tjatat och mutat honom med cyklop så att Johannes till slut gett med sig och åkt hang-over på Liseberg.”

Utredarna träffade Johannes med hans mamma i hemmiljö. Då lät de honom göra en nätverkskarta. Mamman var närvarande, Johannes ritade kartan utan att ta med pappan.

När utredarna därefter träffade Johannes på kontoret, med mamman utanför kontorsrummet där de satt, visade de upp nätverkskartan för Johannes. Mamman är övertygad om, skrev utredarna:

”att pappan gjort sig skyldig till övergrepp gentemot Johannes – när Johannes var i fyraårsåldern”.

Något underlag för en sådan övertygelse redovisades inte. Mamman gjorde inte någon polisanmälan.

Johannes hade enligt utredarna sagt att eftersom mamma och pappa är osams, måste han välja antingen mamma eller pappa.

Mamman hade, enligt utredarna, deklarerat att

”ett beslut om umgänge skulle allvarligt äventyra hans mentala hälsa”.

Utredarna skrev att Johannes

”vill ändå bli tillfrågad och lyssnad på. Det blir han av sin mamma säger han”.

De rättsliga turerna drog ut på tiden. Johannes pappa rapporterade att:

”Johannes skriker att ’Jesus’ sagt att jag inte är hans pappa och sticker när vi ska hämta honom.”

Pappan gav upp inför planerad förhandling i hovrätten hösten 2005. Det förklarade han så här:

”Det jag medger är mammans krav på att umgänget skall upphöra, detta för att ett umgänge är omöjligt att genomföra och kommer troligtvis vara det de närmaste åren tills Johannes blivit vuxen. Så rättegången kommer att ställas in.”

Kommentar

Om socialtjänstens utredare bett Johannes göra en ny nätverkskarta skulle det ha varit ett sätt att se om Johannes, utan sin mamma närvarande i samma rum, skulle ha tagit med sin pappa eller farmor och farfar i nätverket.

Utredarna har visat att Johannes utvecklat ett avståndstagande beteende gentemot sin pappa och allt som hör ihop med pappan utan någon rimlig grund. Johannes störda beteende kan kopplas till de psykiska övergreppen Johannes utsatts för, då han av sin mamma pressats att välja bort sin pappa från sitt liv – och att se sin pappa som en förtappad. Det hade inte utredarna eller BUP kunskaper för att upptäcka, trots att de gjort de observationer som underbygger att det här handlar om föräldraalienation.

I andra situationer då det är visat att ett barn utsätts för övergrepp brukar rekommendationen vara att så snart som möjligt få bort barnet från övergreppssituationen.

Johannes rätt till familjeliv, till bibehållen identitet och hans rätt att utifrån sin ålder och för honom begriplig information, fritt, d.v.s. utan press, få uttrycka sin mening har kränkts. Mot Johannes bästa var också den långa tiden som gick mellan mammans avskiljande av Johannes från pappan till ett rättsligt avgörande.

En dansk far, som liksom Johannes far, hade barn som avskilts från honom och påverkats så att de avvisade pappan och allt som hörde ihop med pappan, samlade minnen, foton och dokument i en personlig bok i 100 exemplar tillägnad sina förlorade döttrar som han längtade efter.² Han skrev också sånger och dikter, nedan en dikt som jag översatt till svenska:

2 Christensen, Claus 2000: Der kommer en dag – we just don't know when.

Vad har de gjort?

Jag är en del av dig far,
 Det säger mina gener.
 Jag vill vara med dig far,
 Det säger min hjärna.
 Jag älskar dig far, det säger mitt hjärta.
 Så varför vill jag inte kännas vid dig?
 Varför vill jag inte vara samman med dig?
 Och varför kan jag inte tåla dig?
 Vad har de gjort med mig far?

FALL 8 KALLE OCH PELLE

Kalle och Pelle "skall inte tvingas till ett oönskat umgänge med sin pappa"³

Bakgrund

Kalle och Pelle hade en fungerande barn-förälderrelation med båda sina föräldrar.

Under ett halvt år var pojkarnas pappa hemma med Pelle då denne var liten. Pappan har uppgivit att han valde att vara hemma eftersom det var vad pojkarnas mamma krävde för att inte bli ledsen. Mamman flyttade en period från familjen, men kom tillbaka efter en tid.

Kalle var 8 år och Pelle 4 år när deras mamma bröt upp med en ny man från pojkarnas pappa Oskar. Hon flyttade då med pojkarna och den nye mannen från pojkarnas pappa, där också pojkarnas farföräldrar bodde.

Mamman och morföräldrarna beskrev, efter moderns uppbrott, pappan som oduglig familjefar utan några positiva egenskaper. Det fanns ingen dokumentation som underbyggde den helt igenom svarta bild som de gav.

I den av socialtjänsten utförda vårdnadsutredningen utgjordes 16 procent av textmassan av mammans nye man Dans anteckningar. I dessa

3 I detta fall gjorde jag en utredning av barnens bästa efter förfrågan från pappans advokat, som tillställde mig olika dokument över tid, utredningar, utlåtanden, intyg och kopior av brev.

uttryckte han att han haft funktion som medlare och kontaktperson med pojkarnas pappa:

”Eftersom kontakten mellan mamman och pappan var så infekterad så steg jag efter mammans medgivande in som medlare mellan barnen och pappan och jag har allt sedan dess varit en mellanhand mellan dem samt talesman för barnens önskemål. Pappan har dock krävt ett antal gånger under det senaste året att få tala med mamman eftersom han vet att han haft lättare att få sin vilja igenom med henne.”

Pojkarnas mamma tog initiativ och hade kontroll

Av dokumentationen framgår att barnens mamma haft kontroll och tagit initiativ i relationen med barnens pappa:

- Mamman flyttade från pappan flera gånger, från och med 2001 med en ny man som hon höll fast vid, till en ny stad.
- Mamman tog avstånd från barnens pappa och ville inte ha någon kontakt med honom eller hans familj.
- Mamman förmedlade detta avståndstagande till barnen.
- Mamman såg till att barnen inte träffade sin pappa eller hade kontakt med honom.
- Mamman uppmuntrade barnen, ända sedan 2001, då barnen var för små för sådana val, att välja om de ville ringa till sin pappa.
- Mamman överlät åt barnen att välja om de ville besöka sin pappa.
- Mamman överlät åt barnen att välja om de ville säga pappa till sin pappa.
- Mamman uppmuntrade barnen att säga pappa till sin nye man.
- Mamman talade om pojkarnas pappa med olika professionella på ett sådant sätt att han framstod som en dålig pappa, till och med som en som sexuellt ofredat sin yngste son. Ingen polisanmälan gjordes.
- Mamman motarbetade barnens behov av sin pappa och släktingarna på pappans sida.

Av det som finns dokumenterat framgår att Kalle och Pelle påverkats av sin mamma och hennes närstående till att ta lika kategoriskt avstånd från sin pappa och hans närstående, som hon själv gjort. Kalle och Pelle har för-

hindrats av sin mamma och hennes nye man att ringa och träffa sin pappa och hela sin stora familj på faderns sida. Det innebar en amputation, identitetsmässigt och känslomässigt.

”Vi vill inte ha något med er sida att göra”, stod det skrivet på ett kort som låg i ett återsänt paket med påskgodis och kort till farmodern påsken 2006.

Detta visar hur pojkarna har påverkats/manipulerats att tänka svart-vitt: svart om pappa och pappas familj, vitt om mamma, styvpappan Dan och mammas familj.

När pojkarna säger att de inte vill träffa sin pappa tror de själva att det är deras egen vilja, opåverkad av deras mamma. Men med den kraftfulla påverkan att ta avstånd från sin pappa som dokumenterats, finns det en bakgrund för att konstatera att dessa pojkar inte är förmögna att uttrycka en egen vilja.

Kalle och Pelle har påverkats att se sin familj med mamman och Dan som ”vi.” De har lärt sig att dessa utgör ett ”vi” som står mot pappan, hans sambo Anna och hennes barn, vilka gjorts till ett fientligt ”dom” visar dokumentationen.

Socialtjänstens utredning angående vårdnad, boende, umgänge och barnens vilja

Det framgår inte varför utredaren inte utrett pojkarnas situation hos sin mamma och hennes nye man, deras styvfar, utan bara återgivit vad barnen sagt att de vill och inte vill vad gäller pappan. Utredaren har inte analyserat det skeende, den historiska kontext, som föregått pojkarnas uttalanden som utredaren återger som dessa barns vilja.

Yngste pojken Pelles vilja

Nedan görs utdrag angående det utredaren skrivit om vad Pelle sagt till utredaren att han vill. Anna är pappans, Oskars, sambo. Under rubriken ”Samtal med Pelle” har utredaren skrivit:

”Pelle säger att han inte vill åka till Oskar.

Pelle säger att han kallar Dan för pappa och Oskar för Oskar.

När Pelle har varit hos Oskar har han ibland inte vågat annat än kalla Oskar för pappa.

Pelle säger att han fått ont i magen, huvudet och mått illa inför att han skulle åka till Oskar.

Oskar är dum säger Pelle. Han ljugar och säger att Pelle har kul hos pappa och inte vill åka hem.

Oskar är inte heller snäll mot Kalle.

Han slår honom och är dum emot honom enligt Pelle.

Oskar är snällare mot Annas barn än vad han är mot sina egna barn säger Pelle.

Pelle blev ledsen när inte Kalle skulle följa med till Oskar. Han kände sig tvungen att åka själv så inte Oskar skulle bli ledsen. Pelle vill inte göra någon ledsen.

Oskar har tagit kontakt med honom i skolan, via mail och då han kommit till skolan. När Pelle fick veta att fadern skulle komma till skolavslutningen blev han så orolig så att han kräktes.

Pelle vill heller inte att Oskar mailar till hans fröken.

Pelle säger att han inte är rädd för Oskar men att han tycker att han är 'en ful gammal gubbe'."

Utredaren skrev i slutet av sin utredning om Pelle:

"Pelle lever med sin mor. Han mår i den aktuella familjesituationen bra. Pelle fungerar väl i skolan och på fritiden. Pelle uppvisar i dagsläget ingen ohälsa. Han är en mycket sympatisk, omsorgsfull och vänlig pojke, artig och väluppfostrad."

Kommentar

Det framgår inte i utredningen om det är socialsekreterarens tolkning av vad Pelle sagt till henne, eller om det är någon annans indirekta uppgifter om något som Pelle skulle ha sagt som hon refererat. Utredaren anger inte om hon ljudbands- eller videobandat samtalet, eller om hon fört löpande anteckningar under samtalet, eller om hon i efterhand har skrivit ned vad

hon återkallat av vad hon då mindes om vad Pelle sagt om sin pappa Oskar, och/eller vad hon hört från andra att Pelle sagt.

Utredaren kommenterade inte den degradering och smutskastning av pappan som hon dokumenterade. Utredaren kommenterade inte heller att Pelle använde vuxenuttryck och egentligen inte hade några konkreta rationellt grundade invändningar som grund för att inte vilja ha kontakt med sin pappa.

En 9-årig pojke som, under det år han levte med sin mamma, efter att hon flyttat från pappan med en ny man och motarbetat kontakt med pappan, kommit att vända sin pappa ryggen, bara talar negativt om sin pappa och gör det genom att upprepa sådant som vuxna i hans närmiljö: mamman, styvfadern och morföräldrarna anförde, kan inte påstå fungera väl eller må bra.

Att utredaren kallar Pelle ”vänlig, artig och väluppfostrad”, då hon själv dokumenterat att Pelle om sin pappa sagt att han tycker han är ”en ful gammal gubbe”, är anmärkningsvärt.

Äldste pojken Kalles vilja

Under rubriken ”Samtal med Kalle” har utredaren skrivit:

”Kalle säger att han inte vill träffa sin pappa.

Han mår inte bra av att det inte tar slut, allt kring Oskars försök att ta kontakt med honom.

När han fick veta att fadern skulle komma på skolavslutningen så gick han själv inte dit.

Oskar brydde sig inte om att Kalle var där. Han pratade i telefon och fikade mest hela tiden.

Kalle kände sig sjuk när umgänge med Oskar närmade sig. Han fick huvudvärk, mådde illa och fick svårt att sova.

Så är det fortfarande i perioder när tankarna på fadern och om han ska tvingas träffa honom kommer.

Kalle har haft samma symtom när lillebror har varit hos Oskar eller oron för att Pelle ska behöva åka dit.

Kalle säger att fadern ironiserat och hånat honom flera gånger för att han inte ville vara där.

Oskar har också sagt till Kalle att det är fel på honom eftersom han inte vill vara hos pappa.

Oskar struntar i honom.”

Nedan citeras ur vad utredaren summerat gällande den äldste pojken Kalle:

”Kalle vill inte på några villkor diskutera någon form av lösning på den låsta situationen i kontakten med fadern.

Kalle uppger det som ett avslutat kapitel.

Kalle lägger mycket energi på sin ilska över fadern trots att denne inte närvarar rent fysiskt eller i någon form av kontakt i den aktuella situationen.

Kalle tänker mycket på fadern och hur han blivit besviken på honom.

Under utredningstiden har Kalle haft huvudvärk och ont i magen i perioder.

Han säger att han inte är så orolig för sin egen del som för sin lillebror.”

Kommentar

I utredningen gällande Kalle framkommer, lika lite som vad gäller Pelle, *var, när eller hur* de anförda uppgifterna om vad som av utredaren framförs som Kalles vilja kommit fram.

Vi kan se att utredaren har dokumenterat att Kalle lägger mycket energi på sin ilska över fadern trots att fadern varit, och är, fysiskt frånvarande i Kalles liv sedan lång tid tillbaka.

Utredaren reflekterar inte över att det måste vara mamman och hennes nye man som underhållit/underhåller Kalles ilska över fadern, och att det bör vara detta som påverkat Kalle att känna sådan besvikelse och sådant hat.

Med ett så kategoriskt avståndstagande har de påverkat Kalle till att han, 13 år gammal, deklarerat att hans pappa är *”ett avslutat kapitel”*.

En 13-årig pojke som uttrycker att han inte mår bra av att hans pappa, konsekvent kallad vid förnamn, inte slutar försöka ta kontakt med honom, samtidigt som han säger att hans pappa struntar i honom, visar att han

lever under en psykisk press och under stress som är skadlig. Att en tonårspojke uttrycker att pappan är ett "avslutat kapitel" är mycket illavarslande vad gäller denne pojkes psykiska utveckling.

De förklaringar som Kalle ger för att inte vilja ha kontakt med sin pappa, som har anförts av hans mamma och hans styvfar, är absurda, ett exempel: pappan fikade.

Kalle får, enligt utredarens refererade uppgift, symtom bara han tänker på att han ska träffa pappan, något som i sig är så alarmerande att utredaren borde förstått att Kalle behövde hjälp att komma ur den situation han levde i.

Kalle och Pelle visade ingen ambivalens och använde de vuxnas uttryck vi mot dom

Kalle förklarade i ett brev till pappan som insändes till domstolen i oktober 2006:

"Vi vill inte ha något med er att göra."

Den 4 år yngre Pelle skrev till pappan som han kallade Oskar:

"Jag vill inte träffa dig."

Vi kan se att den oförsonliga fientlighet som pojkarnas mamma, enligt vad som dokumenterats, visat deras pappa, har pojkarna tillägnat sig. När pojkarna, framför allt Kalle, talade om sin pappa använde han de vuxnas uttryck och scenarier, så som "er" och "oss". Pappans sambo Anna beskrivs med en vuxens fientliga ord som en del av "er"; Kalle skrev i sitt brev:

"Och Anna kan sluta sticka sitt feta arsel emellan och tycka att hon är bäst och kan lösa allt. Lämna oss ifred och sluta försöka att ta kontakt med oss."

Pelle uppges ha sagt till vårdnadsutredaren då de talat om varför han inte ville träffa sin pappa:

"Oskar är snällare mot Annas barn än vad han är mot sina egna barn."

Vanföreställningarna om pappan och fientligheten som pojkarna påverkats att känna gentemot sin far har utsträckts till hela pappans familj och till alla som är förknippade med pappan. Farmodern har endast en gång fått tala i telefon med ett av sina barnbarn, paket hon skickat har skickats tillbaka. Kalle gav följande fientliga programförklaring om hur han i sin förvärvade "vi"-upplevelse, uppfattade sin pappa, sin farfar H och dennes hustru A, samt sin kusin V på sin pappas sida:

"Är du dum eller? Sluta skika en jävla massa skit Vi vill inte ha något av er. Och sluta skika andra att göra ditt skitjobb som t ex H o A och V."

Kalle och Pelle trodde att det var de själva som valt bort sin pappa

Kalle och Pelle gav uttryck för att det var de själva som valt att inte ha någon kontakt alls med sin pappa och pappans familj. De hade införlivat sin mammas avståndstagande och trodde att det var deras eget. Pojkarnas stöd till mamman och mammans nye man Dan, som de snabbt fick börja kalla pappa, kan beskrivas som reflexmässigt; det är "vi" mot deras pappa, som de konsekvent kallar Oskar, och hans närstående.

Kalle och Pelle var, mot bakgrund av den dokumenterade påverkan av deras vilja som skett, inte förmögna att själva uttrycka vad som var deras egen vilja. Men den slutsatsen drog inte socialtjänstens utredare, och följaktligen inte heller domstolen.

Mamman uttalade att det är bäst för barnen att inte träffa sin pappa

Den 20 november 2006 skrev mammans ombud till tingsrätten och bestred pappans yrkande om umgängesrätt:

"Umgängesrätt är inte förenligt med vad som är bäst för barnen. Båda pojkarna har tydligt uttryckt att de inte vill umgås med fadern.

Av Socialförvaltningens utredning i vårdnads- och boendefrågan framgår tydligt att ingen av pojkarna skulle må bra av umgänge med fadern i dagsläget, samt att de inte skall tvingas till ett oönskat umgänge."

Kommentar

Socialtjänsten som involverad myndighet gjorde inte några försök att hjälpa pojkarna att återförenas med sin pappa och hans familj. Socialtjänstens utredare underbyggde i sina samtal med pojkarna mammans främmandegörande.

Den miljö dessa pojkars mamma skapat, ett vi mot de, och som påverkade pojkarna till att totalt avvisa sin pappa och allt som hade med pappan att göra, kan jämföras med det som händer i en sekt. Beteendevetaren Helena Löfgren⁴ skrev då hon redogjorde för den amerikanske sektexperten Steve Hassans modell för mind control: "Genom att påverka både tankar, känslor, beteenden och information kan man åstadkomma så pass genomgripande förändringar att en ny identitet skapas."

Järvå skrev också⁵ om att de som varit med i en sekt "behöver få upplevelserna förklarade för sig för att de inte ska klandra sig själva". Pelle och Kalle har, som vi sett, inte fått hjälp av de professionella som involverats i familjen att komma ur den programmerande miljön hos sin mamma och få sina förvirrande upplevelser förklarade för sig. De professionella har i stället förstärkt mammans manipulationsmöjligheter, hennes mind control över barnen, precis som professionella i andra fall som allierat sig med den avskiljande och av barnen favoriserade föräldern har förstärkt denna förälders manipulationsmöjligheter, dennes mind control över barnen.

Pappan gav upp, det blev aldrig ens en tingsrättsförhandling. Pojkarna förlorade helt kontakten med sin pappa och sin familj på pappans sida.

⁴ Löfgren; Järvå (red.), 2009, s. 67.

⁵ A.a. s. 131.

FALL 9 MAC, MICK OCH MICA**Tingsrätten tilldömde pappan ensam vårdnad⁶****Bakgrund**

Mac föddes 1995, Mick 1998 och Mica 2003. Pappan är från USA, mamman från Sverige. Pappan har dubbelt medborgarskap, liksom barnen. Föräldrarna träffades utomlands och har i flera omgångar bott i USA, t.ex. då mamman fått arbete där. Båda föräldrarna har högre akademisk utbildning. Deras äldsta son föddes i USA, de andra två föddes i Sverige.

Pappan letade sensommaren 2004 hus och skolor till de äldsta pojkarna i USA, efter att föräldrarna gemensamt bestämt att flytta dit. I juli 2004 emottog pappan, som var i USA och förberedde familjens flytt dit, följande text i mail från mamman:

”The kids miss you and can’t wait to see you again. I also think that they are quite excited about the US. Love you and have a great day!”

I oktober 2004, då den yngste sonen var knappt ett år gammal, flyttade föräldrarna med sitt bohag till en villa de kommit överens om att hyra för ett år i faderns hemstad i USA, där barnens farfar och andra släktingar bodde.

Mamman skrev ettårskontrakt på träningslokalen i närheten den 15 november 2004.

Plötsligt uppbrott från pappan och USA

Mamman hade strax innan resan skrivit kontrakt för en ny anställning i Sverige samtidigt som hon hade en annan heltidsanställning i Sverige – och var föräldraledig. Pappan kritiserade mamman för detta dubbelspel. De började gräla och bråka.

Mamman sa plötsligt, en månad före jul 2004, att hon ville ha skilsmässa.

- 6 I detta fall gjorde jag utredning av barnets bästa på uppdrag av pappan, som efter flera negativa erfarenheter med advokater valt att vara sina egen processförare. Pappan tillställde mig dokumentationen i målet: utredningar, utlåtanden, intyg och inlagor till domstolen från mammans juridiska ombud och från pappans tidigare advokater samt från pappan. Jag deltog därefter i domstolsförhandling i tingsrätten.

Hon kallade sin moster från Sverige till sig, tillsammans med henne tog mamman de tre sönerna med sig tillbaka till Sverige den 12 december 2004.

Det var ett plötsligt och oväntat uppbrott, inte minst för de två äldsta barnen som börjat nya skolor i USA och börjat få nya kamrater.

Pappan var tvungen att stanna kvar i USA och ordna med uppsägning av barnens skolplatser, uppsägning av huset, försäljning av bilen de köpt, förvaring av deras möbler som de låtit transportera från Sverige, uppsägning av mammans träningskontrakt m.m.

Därefter skulle han komma efter tillbaka till Sverige och dela föräldraskapet. Det var det pappan planerade för. Men inte barnens mamma visade det sig.

Risk för bortrövande sa mamman

Mamman begärde äktenskapsskillnad och yrkade ensam vårdnad. Mammans advokat påstod då hon skrev till tingsrätten i januari 2005:

”Återresan skedde under kaotiska former med poliseskort eftersom pappan och hans närstående hela tiden hotade mamman och barnen.”

Hade pappan hotat mamman och barnen? Nej. Mamman hade sagt till polisen på flygplatsen att hon förväntade sig att barnens pappa skulle bråka – och därför begärt skydd. Tre poliser hade avdelats för uppdraget. Inget hände, enligt polisens rapport. Men mammans beteende och närvaron av poliser hon begärt dit förmedlade till barnen att deras pappa var farlig.

Då fem veckor gått efter mammans uppbrott med barnen från USA yrkade mammans advokat, den 19 januari 2005, att tingsrätten skulle tillerkänna mamman ensam vårdnad. Följande beskrivning gavs:

”Pappan har hotat att ta barnen med sig till USA. Enligt uppgift lär han för närvarande befinna sig i Sverige. De äldre barnen är livrädda för sin far och vill under inga omständigheter flytta till USA. Fadern har varit i telefonkontakt med skolan vilket medförde att lärarna i stort sett satte vakt utanför klassrummen för att förhindra ett bortrövande. Pojken på 6 år, behöver professionell hjälp för att komma över den rädsla han känner och när pojken på 9 år, kom hem från skolan häromdagen var hans tillstånd mycket allvarligt på grund av rädsla.”

Den 19 januari 2005 då mammans advokat skrev detta hade som nämnts endast fem veckor gått sedan mamman tog pojkarna med sig från USA, där föräldrarna gemensamt planerat att stanna med barnen ett år till att börja med. Under de fem veckorna som gått hade pojkarna inte träffat eller haft kontakt med sin pappa därför att pappan inte fått veta var de var. Mamman hade inte hjälpt pojkarna att få tala i telefon med sin pappa.

Pojkarna hade således varit helt avskilda från sin pappa i fem veckor, samtidigt som de fått höra av sin mamma att pappan skulle röva bort dem.

Pappan hade aldrig "hotat att ta barnen med sig till USA". Att han skulle iscensätta ett "bortrövande" var något mamman sa, och som hon fick andra i sin omgivning att tro på, inte minst barnen.

Pappan fick genom att kontakta rektorn i barnens gamla skola i Sverige veta att pojkarna då åter gick där. Efter att pappan avvecklat åtagandena i USA sökte han en lägenhet i Sverige i närheten av det ställe där mamman skaffat lägenhet åt sig och pojkarna. Han var inställd på att fortsätta att utöva sin del av den gemensamma vårdnad han och mamman hade om sina pojkar.

Socialtjänstens utredare dokumenterade det de uppgav vara barnens vilja

När socialsekreterarna gjorde en utredning om vårdnad, boende och umgänge på tingsrättens uppdrag skrev de att barnen "klart och tydligt uttrycker en vilja som de kan motivera". De skrev:

"Barnen bor hos sin mamma och vår bedömning är att mamman kan ge sina barn god omvårdnad, trygghet, och kärlek."

"Vid samtal med de äldsta pojkarna uppger de vid alla tillfällen vi har träffat dem att de inte vill vara hos sin pappa, att han är dum och nys. De har inte kunnat berätta om något positivt med pappa."

"Vårt intryck när vi har träffat barnen tillsammans med sin pappa är att de har varit mycket arga och besvikna på honom. Vi har inte någon gång uppfattat dem som rädda."

"De har intagit en ståndpunkt där pappa är allt igenom dålig och mamma är alltigenom god. Vi har fått intrycket att det är mycket viktigt för dem att få behålla sin uppfattning."

Frågan: Vad/vem hade åstadkommit att pojkarna blivit helt avståndstagande till sin pappa efter fem veckor utan kontakt med honom, ställdes inte av utredarna.

Socialsekreterarna konkluderade:

”Positionerna i familjen är i dagsläget alltför låsta för att ett umgänge skulle vara positivt för pojkarna. Pojkarna behöver hjälp att bearbeta sin ilska. De har dessutom uttryckt att pappa slår dem ...

Intresset för att få igång ett umgänge får inte gå före intresset av att skydda barnen från att fara illa.”

Socialsekreterarna hade också noterat att barnens mamma:

”står passiv när barnen uttalar oförsämdheter mot sin pappa och till och med vid några tillfällen går till fysiskt angrepp med tillhyggen”.

Kommentar

De observationer socialsekreterarna förmedlar, förstår de inte som en del av den skadliga påverkan mamman utövade över barnen för att förmedla sitt eget avståndstagande och därmed påverka barnen att också ta avstånd från pappan och avvisa honom.

Mamman anmälde misshandel, förundersökningen lades ner

Efter att tingsrätten våren 2005 beslutat om sommarumgänge i två två-veckorsperioder fick pojkarna komma till sin pappa. Den äldste pojken fick just under denna vistelse hos pappan ett epileptiskt anfall. Då pojkarna kom till sin mamma efter att ha varit hos pappan polisanmälde mamman pappan för misstänkt misshandel av pojkarna under tiden de varit hos honom, med hänvisning till det epileptiska anfallet.

Pappan förhördes av polisen den 19 juli 2005 angående av mamman påstådd misshandel av äldste pojken. I förhörprotokollet står:

”Han berättar att inget av det som mamman har sagt har hänt, mamman ljuger för att få vårdnaden om barnen.

Pappan berättar vidare att mamman har gjort en massa mot honom, slagit och sparkat honom under en lång tid.”

Efter att pappan åter förhörts den 6 oktober 2005, står det i protokollet:

”Mamman vägrar lämna barnen hos pappan. När pappan ringer så säger mamman att de ej vill prata med honom. Pappan menar att de inte får prata med honom för mamman.”

Den 24 oktober 2005 fick pappan ”Underrättelse om åklagarbeslut”

”Förundersökningen gällande av mamman anmäld misshandel av pojkarna 2005-06-12–2005-06-26, läggs ned.”

Ingen kontakt mellan barnen och pappan

Den 17 november 2005 ansökte pappan via en advokat om verkställighet, eftersom han inte fått träffa sina barn i enlighet med tingsrättens dom. Mammans advokat skrev i sitt yrkande till länsrätten ett förslag om att länsrätten skulle besluta om ”medlingsuppdrag enligt 21 kap. 2 § FB”. Advokaten nämnde att mamman ”anser ISS (International Social Service) jäviga” och att ”hon endast vill ha hjälp via X” (en namngiven hjälporganisation som hon kände till).

Medlare från den hjälporganisation mamman velat ha tillsattes, denna medlare skrev i sin redogörelse den 31 december 2005 till länsrätten:

”Ett kärnproblem är att det är svårt att få de äldsta pojkarna att gå med på att träffa sin pappa, och när de träffar honom beter de sig illa mot honom.”

I mars 2006 beslutade tingsrätten om umgänge utan kontaktperson kl. 9.00–18.00 för pojkarna med sin pappa en dag i veckan. I april gjordes två försök, vilka inleddes med samtal med respektive förälder. Barnen ville inte träffa sin pappa. De blev allt mer avvisande.

En ”Redogörelse av kontaktpersoninsatsen i umgänget mellan pappan och barnen”, skrevs av en socialsekreterare, på begäran av mammans advokat, ur denna redogörelse citeras:

”Mamman bedömer att hon inte kan låta barnen träffa pappan enligt beslutet.”

”Hon bedömer att barnen inte klarar av detta utifrån deras utsagor och reaktioner.”

”Hon önskar att umgänget sker under 2 timmar och i närvaro av kontaktpersonerna under hela umgänget.”

”Pappan står fast vid att umgänget ska ske enligt beslutet från tingsrätten.”

”Mamman tror att umgänget kan fungera om barnen ges trygga förutsättningar.”

”Mamman framför att kontaktpersonerna behöver närvara under hela umgänget då de två äldsta barnen visar stark oro inför umgänget med pappan och de har gett uttryck för att dom inte vill vara ensamma med honom enligt mamman.”

”Mamman framför att hon bedömer att barnen inte klarar av ett umgänge som, till en början, varar under 9 timmar.”

”För att ett längre och hållbart umgänge ska kunna fungera bedömer hon att 2 timmar kan vara rimligt mot bakgrund av barnens reaktioner och att barnen inte träffat sin pappa sedan oktober 2005.”

”Ett tredje umgängestillfälle planeras till söndagen 13/5 och pappan godtar att umgänget sker 2 timmar. Mamman bedömer att barnen inte kan klara av längre tid.”

”Mellanpojken uttrycker till kontaktpersonerna att han vill ha garantier att han får ringa till mamma under umgänget om han ska följa med och träffa pappa.

...

Han vill vara säker på att han bara behöver träffa pappa under 5 minuter. Kontaktpersonerna lovar pojken detta eftersom det är den enda möjligheten för att få honom att följa med till umgänget.”

Kommentar

Av dessa refererade uppgifter framgår att mamman bundit pojkarna till sig, att hon vill ha total kontroll över dem, och att hon gör dem avstånds-tagande till pappan.

Mamman kontrollerar också de professionella som hon styr genom barnen; kontaktpersonerna lovar mellanpojken att han bara ”behöver träffa pappa under 5 minuter eftersom det är enda möjligheten att få honom att följa med till umgänget”.

Mamman yrkade i november 2006 att hon skulle få ensam vårdnad, och att barnens umgänge med sin pappa skulle ske i närvaro av kontaktperson. Inte heller det gick att genomföra, annat än vad gäller det yngsta barnet, på grund av att barnen då själva avvisade sin pappa mycket kraftfullt. Tiden tilläts gå, utan att pojkarna fick hjälp utifrån till kontakt med sin pappa.

Pappan skrev våren 2007 i sitt underlag inför tingsrättens förhandling om vårdnad, boende och umgänge:

”Den äldste sonen föddes i USA, och alla barnen har bott där. Barnen är lika mycket amerikanska som de är svenska, ändå har de under de senaste 2,5 åren nästan helt förlorat denna anknytning, och oförklarligt ringaktar de nu öppet USA och allt som är amerikanskt. Att tillåta modern att själviskt ta bort denna aspekt i deras tillvaro är lika mycket ett brott som det skulle vara att beröva dem sitt svenska arv.”

Tingsrätten beslutade i maj 2007 att pappan skulle ha ensam vårdnad

”Domslut

Pappan tillerkännes ensam vårdnaden om parternas gemensamma barn (de tre barnens namn och födelsenummer).

Mamman skall till pappan lämna ut barnens amerikanska pass.

Med ändring av tingsrättens interimistiska beslut den 9 mars 2007 skall vad som förordnats under 1 gälla även för tiden intill dess tingsrättens dom vinner laga kraft.

...

Domskaäl

Det är obestridligt att pappan sedan separationen 2004 fått träffa sina barn i en mycket liten utsträckning och då ofta i närvaro av någon utomstående eller medan barnen står i tät telefonkontakt med mamman. Det är med tanke på barnens ålder i det närmaste obegripligt att det inte gått att få till stånd ett någorlunda normalt umgänge mellan pappan och barnen. Ansvaret för detta vilar mycket på boendeföräldern mamman. Barnen verkar idag ha en mycket negativ bild av pappan. Att det skulle finnas någon saklig grund för detta har inte framkommit i målet. Tingsrätten kan idag inte se någon

annan möjlighet att upprätta förhållandet mellan barnen och pappan än att pappan ges ensam vårdnad om barnen. Tingsrätten förutsätter därvidlag att mamman efter en övergångsperiod när relationen mellan far och barn etablerats, ges en frikostig umgängesrätt.”

Ur tingsrättens dom

”Mamman har hävdat att pappan är olämplig som vårdnadshavare. I pappans påstående om att mamman utsätter barnen för parental alienation syndrome (PAS) ligger naturligtvis också ett påstående om olämplighet – åtminstone temporärt – på hennes sida.

Mamman har haft påtagligt svårt att ange vari pappans olämplighet skulle bestå. Främst synes den bestå i att han vill ta ifrån henne kontrollen över barnen.”

En nämndeman var skiljaktig, han förordade gemensam vårdnad och växelvis boende. Ordföranden var också skiljaktig, han förordade ensam vårdnad för mamman, boende för barnen hos mamman, och rätt till umgänge för barnen med sin pappa två timmar varannan helg i närvaro av en kontaktperson utsedd av socialförvaltningen.

Kommentar

Tingsrätten gjorde i sin dom flera viktiga påpekanden som visar att majoriteten av tingsrättens ledamöter hade förstått att barnen i detta fall for illa; tingsrätten påpekade att det inte fanns någon saklig grund för barnen att ta avstånd från sin pappa, samt att det enda skäl mamman hade till att avskilja barnen från pappan var hennes behov av egen kontroll över barnen. Detta är ett gemensamt drag för de föräldrar som alienerar barnen från den andra föräldern.

Tingsrättsdomen efterlevdes inte

Efter domen hämtade mamman barnen från skolan och gick under jord. Pappan efterlyste barnen genom polisen utan resultat.

Samma dag som tingsrättens dom kom skrev barnens mors advokat – hon var tidigare polischef i regionen – ett överklagande med följande yrkande:

”Mamman yrkar att hovrätten, med ändring av tingsrättens ovan nämnda dom, tillerkänner henne ensam vårdnad om barnen. Hon yrkar vidare att barnens pass inte skall lämnas ut. Yrkandena framställs jämväl interimistiskt.”

Barnens far beskrev vad som hände direkt efter att tingsrättens dom offentliggjorts. Det gjorde han i ett mail till en BUP-läkare som han bett bekräfta mammans advokats uppgift till hovrätten om att barnen skulle ha varit på BUP efter att mamman avvikit med dem samma dag som tingsrättsdomen kom.

BUP-läkaren svarade att ingen indikation om att något av barnen varit registrerad som patient på BUP fanns. Inte heller efter dubbelkontroll, samt kontroll på BUP:s specialenhet, gick det att få fram bekräftelse av denna uppgift från mamman som framförts till domstolen. Två dagar efter domen återkom barnens mors advokat med följande yrkande:

”Mamman yrkar att Hovrätten omgående beslutar om inhibition av tingsrättens dom T NNNN-06.”

Dagen därpå kom mammans advokat in med ett tilläggsyrkande:

”Mamman hemställer om att hovrätten interimistiskt beslutar att parternas gemensamma barn skall ha rätt till umgänge med pappan två timmar varannan vecka i närvaro av kontaktperson från sociala förvaltningen X (samma enhet mamman föreslagit och fått igenom vad gäller medlare).”

Hovrätten beslutade enligt protokoll samma dag som mammans advokat, den före detta polischefen, hade inlämnat sitt tilläggsyrkande och två dagar efter hennes yrkande om inhibition av tingsrättsdomen:

”Hovrätten finner att det finns skäl att omedelbart besluta om att tingsrättens dom tills vidare inte får verkställas. Hovrätten bifaller med anledning av detta yrkandet om inhibition.”

Samma dags eftermiddag, efter detta besked, skrev mammans advokat i ett brev till barnens far

”Varför fokuserar Du så mycket på Dina rättigheter i stället för att försöka bygga upp en relation till barna?”

Kommentar

Var det möjligt för pappan att bygga upp en relation till barnen då mamman undanhöll barnen från kontakt med sin pappa, också efter att han tilldömts ensam vårdnad för barnen? Utan några sanktioner och med stöd av socialförvaltningen? Det var barnens rättighet att få ha en nära och god kontakt med sin pappa.

Pappan flyttade i december 2007 tillbaka till USA. Han har dock av barnens mamma beskyllts för att förfölja henne och barnen, och kallats ”stalker”, vilket mamman åberopade som grund för att ge henne och barnen skyddad adress.

Pappans brev till hovrätten inför planerad förhandling

Pappan skrev den 15 april 2008 ett långt brev till hovrätten, därur citeras (min översättning från engelska):

”Mina barn förlorar ett krig där deras fundamentala mänskliga rätt att få känna och älska båda sina föräldrar, systematiskt, målmedvetet och illvilligt har tagits ifrån dem av deras mor. Dessutom, har ingen, inkluderande hovrätten, aktivt arbetat för att skydda dem.

Det har snart varit en tre och ett halvt års kamp förgäves. Jag minns fortfarande mina barn i den ålder de var när modern tog dem från mig och intensifierade sin manipulationskampanj och alienation. På sätt och vis är det som om tiden stått still, och jag minns dem som de var i december 2004, när detta helvete på jorden började. De var bara 1, 6 och 9 då. Nu, är de 4, 9 och 12, och de lyckliga bilderna och minnena av ett svunnet liv bleknar fort, kanske som en skyddsmekanism eller bara för att tiden gått. Om detta stämmer för mig, är det absolut så också för pojkarna. Nu slits jag mellan att hålla en hopplös kamp vid liv och att hitta ett sätt att minimera smärtan och ”streta på” med mitt liv.

Jag har beslutat att frivilligt ge upp vårdnaden.

Mitt mantra i tingsrätten, som överväldigande gav ensam vårdnad för att de tre pojkarnas välbefinnande och rättigheter skulle skyddas var – och är fortfarande – det här:

Först, att mina tre pojkar har den grundläggande mänskliga rättigheten till en relation med BÅDA sina föräldrar, så som stadgas i Genève-konventionen.

För det andra, skulle rätten inte välja att skydda barnens rättigheter, eller skulle rättens vilja fortsätta att ignoreras/saboteras av barnens mor, skall hennes handlande och beteende och den skada som barnen därmed åsamkas, dokumenteras. Dokumentation och bevis. Detta är INTE en fråga om att tycka.

Den här konflikten har aldrig handlat om att ha "rätt" eller att utkräva hämnd, åtminstone inte från mitt perspektiv. Jag insåg snabbt att hålla barnen från deras mamma var varken min rätt, eller det bästa för någon. Att beröva barnen en mor de älskar skulle klart skada dem; åtminstone skulle det skapa förbittring gentemot mig som far längre fram. Det är klart som solsken för mig: barn behöver BÅDA sina föräldrar. Det är det som gör dem till det de är."

Mamman fick sekretessmarkering för sig och barnen

Hovrätten beslutade i juni 2008 interimistiskt att mamman skulle ha ensam vårdnad. Mamman ansökte om sekretessmarkering för barnen. Så här skrev mamman i sin ansökan till Skatteverket om sekretessmarkering gällande också barnen:

"Till att börja med så önskar jag förlänga den sekretessmarkering som jag redan har. Då jag inte velat begära sekretessmarkering på barnen tidigare (pga. pågående vårdnadstvist) och ej heller haft möjlighet att flytta, vill jag nu även begära sekretessmarkering på barnen. Jag hänvisar till följande skäl:

Se tidigare bilaga från brottsofferjouren där min exmake av krimpolisen beskrivs som "stalker".

Vi vill även kunna känna oss trygga i vårt nya hem. Vi hoppas att detta ska bidra till att vi ska kunna få en lugn och trygg vardag."

Polismyndigheten i länet, där mammans advokat som nämnts tidigare innehaft en chefsbefattning, tillstyrkte mammans begäran.

Hovrättens avgörande i mars 2009

Pappan yrkade våren 2009, då hovrättsförhandling närmade sig för ett slutgiltigt avgörande, drygt fyra år efter att mamman plötsligt avskilt alla tre barnen från sin pappa, att barnen skulle:

”tillerkännas umgänge med honom, i första hand fyra sammanhängande veckor under sommaren, eller i andra hand, tre sammanhängande veckor under sommaren och en vecka under jul- och nyårshelgen”.

Mamman:

”har bestritt yrkandet om umgänge. Hon har, under förutsättning att pappan kommer till Sverige, medgett umgänge i enlighet med hovrättens interimistiska beslut av den 27 juli 2007 (2 timmars umgänge med kontaktperson varannan helg, min anm.) men bestritt att umgänge ska få ske i USA”.

Hovrättens domslut blev att:

”... barnen ska ha rätt till umgänge med pappan genom vardera ett telefonsamtal eller annan form av telekommunikation en gång per vecka.”

Hovrätten hänvisade i sin bedömning till:

”Umgänget är i första hand till för barnet och det är barnets intressen och behov som ska vara avgörande (prop. 2005/06:99 s. 39).

...

Det framgår vidare att det är av stor vikt för barnens välbefinnande att umgänget mellan dem och fadern sker med största varsamhet samt att de äldsta pojkarna starkt har gett uttryck för att de inte vill träffa sin pappa.

...

Det kan inte heller anses vara förenligt med barnens bästa att kontakten mellan fadern och sönerna förutsätter att barnen mot sin vilja träffar sin far.

...

Med anledning av faderns yrkande att modern ska rapportera till honom om barnens hälsotillstånd, skolgång, viktiga händelser och aktiviteter en gång per månad konstaterar hovrätten att det redan ankommer på modern i egenskap av ensam vårdnadshavare att enligt 6 kap. 15 § föräldrabalken lämna sådana upplysningar om alla tre söner som kan främja umgänget mellan honom och barnen, varför något förordnande härom i dom inte ska meddelas.”

Kommentar

Barnen har inte haft någon kontakt alls med sin pappa, förutom ett av mamman övervakat och kontrollerat och mycket kort telefonsamtal per vecka. Några rapporter om sina barns hälsotillstånd, skolgång, viktiga händelser och aktiviteter, har inte pappan emottagit från barnens mamma, eller från skolan.

Pappan skrev till sin forna advokat i april 2010 om sin bristande kontakt med barnen:

”Jag kan inte skriva till dem, inte sända paket, få skolbilder etc. Jag har ett kort telefonsamtal i veckan övervakat av barnens mamma, då mina barn inte ger mig en enda detalj om hur de har det, så som de instruerats. Det är ett ömkligt förhållande och skadligt för mina barn.”

Pappans formulering att det är skadligt för barnen att förlora sin ena förälder, i detta fall sin pappa, stöds av den forskning som finns.

Dessa barn har förlorat sin pappa och hela sin släkt på pappans sida i USA, och därmed halva sin identitet och viktiga familjerötter. Det som skett innebär kränkningar av barnets både lagliga och mänskliga rättigheter.

FALL 10 ELSA OCH SVEA

Elsa och Svea avskiljdes plötsligt från sin pappa⁷

Bakgrund

Barnen, Elsa och Svea, födda 2004 och 2005 levde tillsammans med sina föräldrar i ett hus på landet, nära sina farföräldrar och andra släktingar på sin pappas sida. Föräldrarna har båda högre utbildning och yrkeskarriärer.

- 7 I detta fall kontaktades jag av en pappa som befann sig i en svår vårdnadskonflikt, han frågade om jag kunde göra en utredning. Jag sa som jag alltid säger att jag som oberoende sakkunnig utredare bara kan göra en förutsättningslös utredning, där dokumentationen över tid får tala, och att min analys av denna dokumentation kan utfalla till nackdel eller fördel för den som anlitar mig. Med detta förbehåll gjorde jag på uppdrag av pappan och hans advokat en omfattande utredning. Utfallet denna gång blev till pappans fördel, hans advokat åberopade mig i tingsrätten som privat sakkunnig.

Utan föregående varning flyttade modern i november 2007 med båda barnen från familjens hem, efter en kontakt med socialjouren. Hon isolerade sig först med barnen hos sina föräldrar många mil från familjens hem. Barnens morföräldrar hjälpte mamman att avvisa pappan och barnens farfar när de kom för att få träffa barnen.

Modern hävdade att barnens far hade misshandlat henne och barnen, hon och barnen beviljades skyddat boende på hemlig adress. Barnen fick genomgå s.k. Trappansamtal på det skyddade boendet.

”Trappansamtal”

”Trappan” presenterades så här på ett informationsblad från en organisation kallad ”FriZon”, verksam i staden närmast barnens hem:

”För barn som har bevittnat våld arbetar vi efter en metod som är utarbetad av Rädda Barnen, den heter *Trappan*.

Trappan är en krisbearbetning med c:a 3–6 samtal.

Där får barnet en möjlighet att prata om det svåra det har sett, hört och varit med om.

Framför allt anser vi att det är viktigt att barnet får höra att det inte är deras fel att det har förekommit hot/våld i hemmet. Många barn tar på sig skulden för det som händer hemma. Det är en lättnad för barnet att höra att det finns andra barn som har varit med om liknande händelser.

Det är bra för barnet att ha ett eget forum där de kan prata med någon professionell.”

Kommentar

Risken för barn som inte varit utsatta för, eller bevittnat våld, är att de påverkas till att bli förvirrade, att må dåligt, eller suggereras till att tro att de ”sett, hört och varit med om det svåra”. Det förutsätts, som vi kan se av presentationen av denna icke standardiserade ”metod”, att barnen varit med om något svårt. Det kan jämföras med praxis på häxjaktens dagar i Sverige. Då fick barn i vaktstugor höra andra barns berättelser och fick också de vuxnas positiva uppmärksamhet ju hemskare upplevelser de berättade om.

Barnens vardagsliv bröts upp, barnen fick knappt träffa sin pappa

Barnens vanliga vardag var helt bruten, liksom kontakten med pappan och hans familj. Mamman hade avbrutit barnens förskola. Mamman påstod efter vistelsen på det skyddade boendet att barnen också utsatts för sexuella övergrepp av sin pappa.

Modern polisanmälde fadern för misshandel och sexuella övergrepp mot barnen. Modern uttryckte besvikelse över att barnen endast förhörde av polisen en gång. Förundersökningen mot pappan lades ned.

Våren 2008 bekostade socialförvaltningen utredning på ett utredningshem där barnen fick bo varannan vecka med sin mamma och varannan vecka med sin pappa.

Efter nya polisanmälningar från modern ställdes det sporadiska umgänge som då kommit igång mellan barnen och pappan in. Hösten 2008 träffade barnen nästan inte alls sin pappa. Mamman tog barnen till sin familj många mil från sitt gamla hem.

Pappan anlidade en oberoende psykolog som utredare. Utredarna på utredningshemmet, den oberoende psykologen som gjorde utredning, polis och åklagare, alla konkluderade att det inte fanns något stöd för moderns anklagelser.

Tingsrätten fann mammans anklagelser ogrundade och gav pappan ensam vårdnad

Pappan tillerkändes i tingsrätten ensam vårdnad, modern fick rätt till umgänge. Genom de citerade utdragen från domen, se nedan, framgår att domstolen, liksom i det föregående fallet, lagt stor vikt vid att pappan var den av föräldrarna som kunde garantera barnen kontakt med båda föräldrarna.

Ur tingsrättens bedömning

”De olika anmälningar som modern har gjort har inte lett till något annat resultat än att barnen befunnit sig i en turbulent livssituation med återkommande utredningar och oklara boendeförhållanden. Tingsrätten kan inte finna annat än att moderns misstankar och förhållningssätt mot fadern medför att barnen far illa och att barnen inte tillåts ha naturlig kontakt med sin pappa ...

Med hänsyn till den infekterade situation som parterna befinner sig i och med tanke på de anklagelser som framförts finner tingsrätten att det är viktigt att tillerkänna vårdnaden till den av föräldrarna som bäst kan sörja för att barnen får ha en naturlig kontakt med den andra föräldern.

Även med beaktande av de omställningsproblem som det innebär för barnen att överflytta vårdnaden till fadern framstår detta för tingsrätten som det klart bästa för barnen. Tingsrätten finner därför att fadern ska tillerkännas ensam vårdnad om parternas gemensamma barn.”

Pappan återställde vardagen för barnen

Mamman överklagade omedelbart och begärde prövningstillstånd, vilket beviljades av hovrätten.

Pappan ordnade, då han fått vårdnaden, och barnen återvänt till hemmet där de växt upp, så att barnen fick återgå till de dagis där de tidigare gått. Barnen fick återknyta kontakten med släktingarna på pappas sida, och sina kamrater som de också tvingats leva åtskilda från då deras mamma flyttat med dem.

Inför att hovrättsförhandlingen närmade sig föreslog mamman en förlikning som gick ut på att de skulle ha växelvis boende för barnen varannan vecka mot att hon gick med på att pappan fortsatt fick vara ensam vårdnadshavare.

Pappan gick med på mammans förslag. Det växelvisa boendet fungerade en tid. Mamman höll dock ofta barnen hemma från skolan. Mamman fortsatte att tala negativt om pappan, hon sa bl.a. att han var för aktiv och för våldsam med barnen.

Mamman fortsatte anklaga pappan

Mamman har försökt att få gehör för sina anklagelser hos nya handläggare och nya psykologer, samtidigt som hon fortsatt att påverka barnen för att om möjligt få dem att, liksom hon, ta avstånd från pappan.

Mamman lyckades i dessa sina ansträngningar, att döma av den anmälan ett par psykologer under 2011 gjorde till socialförvaltningen. Socialtjänsten i sin tur gjorde polisanmälan mot pappan, som dock inte ledde vidare.

Pappan har, i en anmälan till socialtjänsten om att barnen far illa i september 2010, beskrivit många incidenter, här ett par:

”Avslutning på simskolan infaller på en mammavecka men jag vill vara med och titta men barnens mamma vill inte det. Mamman får Elsa att känna så stort obehag av att jag ska komma dit när mamma är där att Elsa kommer på lösningen att säga att simfröken säger att inga pappor får komma.”

”2 sept Barnens mamma frågar barnen i telefon om pappa är hemma. Dom sitter i mitt knä och vi har ringt upp mamma eftersom vi har kommit överens om att barnen ska ringa på tisdagar och torsdagar. Barnen säger till mamma: nej pappa är inte hemma han är på kontoret. Dom berättar efter samtalet att vi lurade mamma för hon är alltid så arg på dig och vill inte att vi ska vara med dig.”

Kommentar

Förslaget från mamman om ensam vårdnad för pappan mot växelvis boende gav henne mer tid att påverka barnen.

Mammans eget förslag om ensam vårdnad till pappan visade också att hon inte på allvar kunnat tro att pappan utsatt barnen för några sexuella övergrepp. Ändå gjorde mamman nya polisanmälningar mot pappan för sexuella övergrepp mot barnen. Barnen togs till nya förhör och nya utredningar.

Mamman har också fortsatt att underbygga barnens lojalitetskonflikt, d.v.s. påverkat dem att känna sig kluvna till att våga visa sin mamma att de tycker om sin pappa.

Det innebär mycket stora påfrestningar på barnen, deras pappa och pappans släkt som försöker leva ett vardagsliv med barnen och skapa stabilitet och trygghet för dem, att barnens mamma är så misstänksam och så anklagande mot deras pappa, och hela tiden söker nya allianspartners som kan ge henne stöd i att få barnen att vända sig mot sin pappa.

I dessa fall då den ena föräldern i handling visar att han/hon inte förstår att det är de vuxna som skilt sig, utan manipulerar för att skilja också barnen från den andra föräldern, brukar inte den manipulerande föräldern ge sig förrän han/hon har manipulerat barn, myndigheter och domstolar dit han/hon vill.

FALL 11 FYRA SYSKON**Fyra syskon 5–12 år fick inte träffa sin pappa trots att han tilldömdes ensam vårdnad i både tingsrätt och i hovrätt⁸****Bakgrund**

Mamma och pappa, båda akademiker, fick tillsammans fyra barn under åren 1995–2001. Äktenskapsproblemen började då yngsta barnet kommit. Mamman började arbeta 2002, pappan var arbetslös av och till under åren 2002–2005, och gjorde då mycket med barnen. Under 2006 gick föräldrarna i familjerådgivning.

Under 2007 anmälde mamman till socialtjänsten att pappan hade kränkt äldsta barnet genom att trycka en disktrasa i ansiktet på honom. Pappan förklarade för socialtjänstens handläggare att det var dumt, men att han gjort det i en situation då pojken tryckt en disktrasa i sin lillasysters ansikte, och han ville få pojken att förstå att det inte var trevligt att få en disktrasa i ansiktet.

Pojken fick på sin mammas initiativ gå i många samtal, varefter en familjebehandlare kom till familjen för att hjälpa dem att kommunicera.

Efter sommaren hade pappa beslutat sig för att begära skilsmässa, samtidigt ville mamma att de skulle fortsätta sitt förhållande, vilket hon skrev i ett kärleksbrev i september 2007 till pappan.

Pappan träffade under senhösten samma år en ny kvinna. I mail skrev äldsta barnet direkt till denna kvinna att hon skulle akta sig för hans pappa för:

”Han har våldtagit mamma och hans tidigare fruar, se upp för honom.

Kontakta mig om du vill veta mer. / Därunder mobilnummer där pojken kunde nås/.”

I tiden parallellt med att pappan inlett ett nytt förhållande, kritiserade mamman, fyra månader efter slutförd social utredning, utredarna för att,

8 I detta fall kontaktades jag av pappans advokat med förfrågan om att göra en förut-sättningslös utredning av barnens bästa i en svår vårdnadskonflikt som advokaten följt under lång tid. Jag åtog mig uppdraget och kunde i detta fall ha samtal i hemmiljö hos pappan, men ej i samma rum som pappan, med alla barnen, eftersom pappan hade gemensam vårdnad och fick träffa barnen den sommaren jag gjorde min utredning.

som hon då plötsligt påstod, inte ha beaktat att pappan våldtagit och misshandlat henne. Hon sa också att pappan hade misshandlat den äldste pojken under flera år, och även misshandlat mellanflickorna. Allt detta var helt nya uppgifter.

Mamman kallade på socialjour och på polis och instruerade barnen vilka nummer de kunde ringa när deras pappa, som hon inför barnen talade om som psykopat, blev besvärlig. Föräldrarna hade gemensam vårdnad.

Mamman flyttade med alla barnen från hemmet

Den 4 januari 2008 flyttade mamman med alla fyra barnen. Hon flyttade från det som varit hennes, pappans och barnens hem till en lägenhet hon skaffat. Detta skedde med Familjerättens medgivande. Pappan hade till handläggarna framfört sitt önskemål om växelvis boende. Enligt pappan hade hans begäran bemötts med kommentaren att det väl inte ska vara millimeterrättvisa.

Mamman tillät ej, då umgänge en tid senare kommit igång, att barnen skulle få övernatta hos sin pappa.

Kontakterna för planering av umgänge lät mamman gå genom äldste sonen, då 12 år gammal, med hänvisning till att mamma inte ville ha någon kontakt alls med barnens pappa.

Mamman sa att hon själv var rädd för pappan, men kunde inte förklara vad hon var rädd för. Hon påstod inför barnen att pappan tänkt döda henne.

Mamman gjorde många polisanmälningar

14 polisanmälningar gjorda av mamman som ledde till förundersökningar lades ned av åklagare i februari 2008. Dessa gällde hemfridsbrott när pappan oannonserat kommit för att träffa barnen, brutna besöksförbud m.m.

Mamman fick barnen att stå för innehållet i de nya polisanmälningar hon därefter gjorde. Hon tog barnen till polisförhör, där de fick vittna om historier från sin uppväxt från ett års ålder, historier som de inte hade utvecklingsmässiga möjligheter att minnas.

Mamman tog barnen till läkare för att dokumentera blåmärken, i rätten i april 2009 hävdade mamman att pappan var olämplig som vårdnadshavare pga. det hon kallade hans misshandelsbrott mot barnen. Hon medgav endast dagavgång under övervakning för barnen med sin pappa.

Mamman förlorade vårdnaden

I både tingsrätt och hovrätt kan man säga att mamman dömdes för bristande föräldraförmåga, se utdrag ur domarna nedan. Pappan fick vårdnaden om barnen med hänvisning till att han visat insikt om barnens behov av nära kontakt med *båda* sina föräldrar.

Ur tingsrättens dom den 24 april 2009

”Tingsrätten kan inte se att modern har påvisat några godtagbara skäl för sin åtgärd” /att plötsligt flytta med barnen, min anm./ ...

Samtliga barnen har plötsligt agerat till synes självständigt för att sprida negativa saker om sin pappa ... Mamman måste ha ställt outtalade eller tydliga krav på barnen att agera i lojalitet med henne. Om de händelser som barnen har tagit upp hade varit av en mer påtaglig och allvarlig beskaffenhet hade tingsrätten haft anledning att fundera i andra banor men vad de har lagt sin pappa till last, är utöver mammans påstående att han skall döda henne, inte sådana att de bryter ett barns naturligt starka lojalitet med sin förälder ...

Det framstår som klart att mamman involverat barnen i sin svartmålningskampanj mot pappan. Därutöver var det skadligt för barnen att den fick omfatta så allvarliga och lösa påståenden från mammans sida som att pappa skall döda mamma och våldtäkter ...

Mammans skäl för att få pappan omtalad som psykopat kan därför endast ha haft till syfte att få övertag över honom, svartmåla honom.”

Tingsrätten om barnens vilja

”Barnen har genom att flyttas från den gemensamma bostaden, genom att förhindras ha ett normalt umgänge med sin pappa, genom att sakna ostört

utrymme med honom, genom att bli utsatta för sin mammas förtal blivit utlämnade till sin mamma och till hennes bild av pappan. De har därtill avkrävts lojalitet. Barnen uppvisar enligt vad som framkommit i målet inte någon som helst tvekan, skam eller oro inför sitt agerande mot fadern. Detta i sig visar att de inte handlar på eget initiativ ...

Tingsrätten finner att dessa barn istället har varit utsatta för hård press och manipulation och behöver skyddas från att bli en spjutspets i en kamp som egentligen inte är deras.”

Ur tingsrättens bedömning

”Oavsett om tillvägagångssättet ges en sammanfattande beteckning som PAS, Parental Alienation Syndrome, eller inte, så är sättet att agera varken något nytt historiskt sett eller mot bakgrund av tingsrättens erfarenhet ...

En mamma, en förälders, uppgift är att sätta barnets behov, välmående och utveckling i främsta rummet och samtidigt göra barnet väl rustat för vuxenlivet. En mamma, som enbart använder sina barn för att skada den andre föräldern och därmed fränkänner dem möjligheten att själva få lära känna sin pappa, agerar helt mot sina grundläggande skyldigheter och kärlekslöst. Hon ger under sådana förhållanden inte barnen uppmärksamhet för deras egen skull utan agerar enbart från egna bevekelsegrunder.”

Tingsrättens domslut

- 1 ”Tingsrätten förordnar att pappan skall ha ensam vårdnad om de gemensamma barnen ...
- 2 Tingsrätten förelägger mamman vid vite om 50 000 kr överlämna vart och ett av barnen till pappan; äldsta barnet senast den 29 april 2009 kl. 19.00 ...
- 3 Barnen skall fram till den 1 september 2009 inte ha någon rätt till umgänge med mamman.
- 4 Vardera barnet skall efter den 1 september 2009 ha rätt att var för sig umgås med mamman i närvaro av kontaktperson som pappan godkänner under sex timmar dagtid en gång per treveckorsperiod ...”

O.s.v. i en upptrappingsplan över tid.

Mamman begärde inhibition och prövningstillstånd, vilket beviljades

Dagen efter tingsrättens dom, den 25 april 2009, inlämnade mammans ombud "Överklagande; ansökan om prövningstillstånd och inhibition".

Hovrätten beslutade om inhibition och om prövningstillstånd. Mammans ombud åberopade som ny bevisning förhör med enhetschefen för en specialenhet inom den psykiska barn- och ungdomsvården angående

"hennes erfarenheter av påstådd PAS, hennes erfarenheter av barn som utsatts för våld och trakasserier av den ena föräldern, samt övriga omständigheter av vikt, allt till styrkande av att PAS icke är ett vedertaget begrepp inom psykiatrin samt att PAS icke är vetenskapligt bevisat".

De vittnen mamman åberopade hade inte träffat eller talat med barnens pappa. De hade således inte talat med den som tidigare haft delat vårdnadsansvar, varit faktisk vårdnadsgivare tillsammans med modern, och av tingsrätten tilldömts ensam vårdnad.

Hovrätten fastställde tingsrättens dom den 23 oktober 2009

Hovrätten fastställde, efter huvudförhandling, tingsrättens dom med den ändringen att mamman tillerkändes umgänge med barnen direkt. Ett vite utdömdes om 50 000 kr per barn vid överlämnandetillfället.

Ur hovrättens bedömning (mina kursiveringar)

"Barnets bästa ska vara avgörande för alla beslut om vårdnad, boende och umgänge. Vid bedömningen av vad som är bäst för barnet ska avseende särskilt fästas bland annat vid risken för att barnet eller någon annan i familjen utsätts för övergrepp och barnets behov av en nära och god kontakt med båda föräldrarna. Hänsyn ska tas till barnets vilja med beaktande av barnets ålder och mognad ...

Inledningsvis konstaterar hovrätten att mammans påstående om övergrepp från pappans sida mot henne och barnen inte stöds av utredningen i målet. Hovrätten lämnar därför påståendena utan avseende ...

Det är uppenbart att båda föräldrarna älskar sina barn och vill deras bästa. Det är emellertid också uppenbart att föräldrarna inte lyckats hålla barnen utanför sin konflikt. Framför allt mamman har på olika sätt dragit in barnen i konflikten på ett sätt som allvarligt riskerar att skada barnens hälsa.

Av utredningen framgår att barnen för närvarande inte har en nära och god kontakt med pappan, detta trots att han på olika sätt försökt få till stånd en sådan, och att barnen är negativt inställda till pappan. Barnen har fram till parternas separation vid årsskiftet 2007/2008 bott tillsammans med båda föräldrarna. Annat har inte framkommit än att barnen under denna tid haft en god relation till båda sina föräldrar.

Hovrätten konstaterar att sedan barnen flyttade från det gemensamma hemmet i januari 2008 har beteendet mot fadern utan någon synbar förklaring kommit att ändras påtagligt. Det umgänge som har ägt rum har fungerat allt sämre och barnen har uppträtt alltmer avståndstagande mot sin far.

Det har framkommit att modern är mycket negativt inställd till fadern. Mammans negativa inställning till pappan och de handlingar hon vidtagit med anledning därav, innefattande en utomordentligt lång rad myndighetskontakter, samt uppgifter till barnen, varav en av de allvarligaste är den, då hon enligt en av mellanflickorna till denna ska ha sagt att pappan tänkte döda mamman, har tydligt påverkat barnen. *Som tingsrätten har funnit har mamman i ett flertal sammanhang också försökt svartmåla pappan ...*

Anförda omständigheter medför att hovrätten, för det fall mamman anförtros vårdnaden, känner en stor oro inför om barnen kommer att få tillgång till sin far och tillåts återgå till ett normalt liv i vilket båda föräldrarna har en plats ...

För att modern ska anförtras vårdnaden om barnen talar att barnen, vilka nu fyllt 14, 10 och 8 år, tydligt gett uttryck för att de vill bo hos sin mor.

Ett barns uttryckta vilja kan dock inte utan vidare beaktas om omständigheterna är sådana att det inte kan uteslutas att barnet på ett eller annat sätt utsatts för otillbörlig påverkan. Vid bedömningen av vilken vikt som ska läggas vid barnens vilja måste således förhållandena under vilken barnen gett uttryck för viljan vägas in ...

I utredningen finns tydliga indikationer på att barnens ställningstagande har sin grund i påverkan från mamman. Barnens vilja kan under dessa förhållanden inte anses ensamt avgörande ...

För att barnen på sikt ska få möjlighet att fritt kunna älska båda sina föräldrar och få tillgång till dem är det därför enligt hovrättens mening bäst för barnen att fadern tillerkänns vårdnaden, även om detta på kort sikt kommer att innebära vissa påfrestningar för dem. Fadern ska således anförtros vårdnaden om barnen.

Mot bakgrund av moderns agerande under vårdnadsprocessen och då tingsrättens interimistiska beslut inte genomgående följts är risken överhängande att modern inte frivilligt kommer att medverka till en överlämning av barnen till fadern. Med hänsyn härtill samt till vikten av att en förändring för barnen omedelbart kommer till stånd och vid beaktande av vad som framkommit om moderns ekonomiska förhållanden bör modern föreläggas att vid ett vite om 50 000 kr per barn överlämna barnen till fadern måndagen efter höstlovet i år.”

Pappan förberedde för barnens hemkomst och gladd sig.

Mamman vägrade följa domen

Inget barn kom efter höstlovet. Inte därefter heller. Verkställighet begärdes aldrig. Pappan avråddes av sin advokat att begära verkställighet. Han ville få till stånd en så skonsam övergångslösning som möjligt för barnen, inledd med placering av barnen och sig själv på skyddat boende, något som socialtjänsten beviljade, men mamman satte sig helt emot.

Mamman, som fråntagits vårdnaden, och 2008 trots gemensam vårdnad, egenmäktigt flyttat med barnen, och därefter haft barnen boende hos sig, har vägrat följa domen. Inget av barnen hade i slutet av år 2011 ännu av sin mamma tillåtits att träffa sin pappa trots att han i två domstolar bedömts vara den som visat god föräldraförmåga genom att se till barnens bästa, definierat som barnets behov av nära kontakt med båda sina föräldrar.

Mammans domstolstrots har inte föranlett några sanktioner.

Mammans nya ombud begärde den 12 november 2010 att ”PAS-teorin” skulle förbjudas. Hon skrev till Socialdepartementet och krävde åtgärder

mot det hon kallade PAS-teorin. Nedan citat från inledningen och slutet av hennes skrivelse:⁹

”PAS-teorin används framför allt som försvar i vårdnadstvister för att bortförklara barns berättelser om psykiska, fysiska och sexuella övergrepp. Våldsutsatta kvinnor bedöms ha alienerat/hjärntvättat sina barn att fabricera berättelser om övergrepp och till att ta avstånd från sin pappa. Syftet är att få modern förklarad som olämplig pga. PAS så att vårdnaden tillfaller fadern.

...

Jag och den grupp som med Socialstyrelsen har diskuterat hur Socialtjänstens stöd till kvinnor och barn som utsatts för och eller bevittnat våld skall kunna förbättras önskar att Socialdepartementet och Socialstyrelsen omgående uppmärksammar frågan och snarast vidtar åtgärder.”

Mamman begärde ensam vårdnad våren 2011

Mammans nya advokat, som vill förbjuda ”PAS-teorin”, stämde pappan och begärde ensam vårdnad för mamman våren 2011. Mamman, som i två domar frångått vårdnaden, och bedömts som olämplig förälder, har i praktiken varit – och tillåtits vara – ensam vårdnadshavare. Denna rätt, liksom kontrollen över barnen, har hon egenmäktigt tagit sig, ända sedan hon tog barnen med sig från familjens bostad i januari 2008.

Mamman tillerkändes våren 2011 ensam vårdnad. I protokoll från tingsrätten den 29 april 2011 meddelade tingsrätten sitt interimistiska beslut, att mamman skulle beviljas ensam vårdnad. Samtidigt ogillade tingsrätten pappans först då framställda yrkande om verkställighet. Utdrag ur beslutet av vad som anges under rubriken ”skäl” återges nedan:

- 9 Denna advokat skrev också i sin skrivelse till Socialdepartementet: ”Det är djupt oroande att man inom såväl socialtjänsten som rättsväsendet tillämpar den s.k. ”PAS-teorin”. Barnperspektivet åsidosätts helt och barnkonventionens regler om att barn skall få komma till tals negligeras.”

”Av 21 kap. 1 § första stycket Föräldrabalken anges att vid verkställighet skall barnets bästa komma i främsta rummet. Hänsyn ska tas till barnets vilja med beaktande av barnets ålder och mognad ...

Av utredningen framgår ostridigt att kontakten nu i princip helt avbrutits mellan pappan och de fyra barnen och att situationen varit sådan alltsedan hovrättens dom.

... Anledningen till att vitet inte har aktualiserats tidigare har varit att pappan har avstått från att använda sig av den möjlighet till överflyttning som domstolen gett honom. Passiviteten kan ha haft många skäl och är naturligtvis inte något som medför att tingsrätten ser negativt på pappans agerande. Däremot har det fått till följd att barnen ytterligare har blivit rotade hemma hos mamma. Starka skäl talar därför redan av denna anledning emot en överflyttning av barnen. De äldsta barnen har därtill uttryckt en stark vilja att bo tillsammans med mamman ...

Den kvarvarande frågan om verkställighet handlar om möjligheten att ”avprogrammera” barnen ... hovrätten ... visade tveksamhet inför idén med en längre periods upphörande av umgänge mellan barnen och mamma, vilket pappan sagt sig tro utgör en förutsättning för en framgångsrik ”avprogrammering”. Det finns dessutom ett mycket svagt stöd i de utredningar som gjorts genom åren för att anse att barnen är i behov av någon vård av mer ingripande slag. Vårdens enda – i och för sig vällovliga – syfte skulle då vara att arbeta för att pappans och barnens relation skulle bli god. Barnens behov av att försöka reparera sin relation till sin far måste dock sättas i relation till deras övriga behov i vilket ingår såväl mamman, skola och kamrater. Den föreslagna åtgärden är för drastisk med beaktande av barnens ålder och uttryckta vilja ...

Av allt att döma, efter ogillandet av verkställighetsyrkandet, kommer barnen nu att fortsätta att bo tillsammans med mamman. Boendeföräldern ska alltid ha del i vårdnaden och nu när gemensam vårdnad inte är en framkomlig väg återstår endast ensam vårdnad för henne. Tingsrätten beslutar därför att till dess att dom meddelas eller annat förordnats, vårdnaden ska tillkomma mamman ensam.”

Äldste sonen har anammat sin mammas förvrängda bilder

Den äldste sonen har av mamman, så som domstolen skrev, dragits in i vuxenangelägenheter, som ett barn inte skall belastas med. Äldste sonens svar till sin pappa, då pappan först skrivit ett mail med gratulationer till sonen då han fyllt 14 år, illustrerar pojkens totala avvisande av sin pappa, se utdrag nedan:

”... Jag minns att jag fick springa från matbordet, typ jätteledsen en massa gånger. Och den gången du torkade och gned mitt ansikte med en blöt disktrasa inför alla dom andra vid middagen ...

Hur tror du det kändes när du gav dom andra mat och jag inte fick något att äta?

Det var för att du slagit och kränkt oss som vi fick kontaktperson, när vi skulle umgås med dej.

T.o.m. polisen, förrförra julen, såg hur du slog oss barn och gjorde en anmälan om misshandel.

När du plötsligt dök upp på skolgården i våras, sa jag ju till dej att jag inte ville träffa dig mer.

Mellansystrarna blev så rädda att de gömde sig hos skolsyster och på lärarrummet och yngsta systemen bajsade t.o.m. på sig när hon fick höra att du var i skolan.”

Kommentar

Överväganden av barnens behov och barnens bästa i ett livsperspektiv, eller av barnens lagliga och mänskliga rätt till familjeliv, gjordes ej av tingsrättsdomaren som tog det interimistiska beslutet som citerats ovan. Att barnen blivit rotade hos mamman, så som uttrycks, betyder inte att barnen inte behöver sin pappa, sina rötter till sin pappa och sin familj på pappans sida.

Tidigare domar efterlevdes inte av mamman, som fortsatte att agera så egenmäktigt som hon gjort tidigare, med total kontroll över barnen. Hon har genom umgängessabotage, domstolstrots och egenmäktighet, samt skadlig programmering av barnen att tänka negativt om sin pappa, ”vun-

nit” i sin kamp mot barnens pappa. Mamman har fått det hon arbetat för ända sedan hon vände sig mot barnens pappa, då denne meddelade att han ville skiljas från henne; hon har eliminerat barnens pappa ur deras barns liv. Hon har egenmäktigt tagit kontrollen över barnens liv – och efter en tid fått sanktion för detta genom ett interimistiskt beslut i en tingsrätt, vilket går emot tidigare domar i både tingsrätt och hovrätt.

Mamman har, genom att förflytta barnen från pappan, kvarhålla dem, och genom sin mind control, förhindrat barnen att fritt kunna uttrycka en egen vilja, och således utsatt barnen för psykiska övergrepp under lång tid. Att då, mot gällande lag och mänskliga rättigheter som stadgar barnets rätt till familjeliv, sanktionera det som ovan kallas rotning av barnen hos sin mamma, innebär stora risker för att barnen kommer att lida livslånga skador. Prognosen att barnen fortsatt kommer att fara illa hos sin mamma, baserar sig på dokumentation under lång tid av hur mamman agerat för att utesluta pappan ur barnens liv. Mamman har i ord och handling visat att hon anser att barnen inte behöver sin pappa i sina liv. Mamman har utgått från sitt behov av att få leva utan barnens pappa, och inte sett till barnens behov – och rättigheter.

KOMMENTAR VAD GÄLLER DETTA TYPFALL

I detta typfall används argumentet, som också används då det handlar om barn som avskilts från sin mamma, att barnet behöver lugn och ro. Barnet som bortförts/avskilts från sin pappa av sin mamma och därför bott med sin mamma en längre tid, förväntas må bäst genom att lämnas i lugn och ro med sin mamma, och inte tvingas bryta upp från henne.

I tre av fallen har domstolen kommit fram till att den förälder som i handling visat insikt om barnens behov av nära och regelbunden kontakt med *båda* sina föräldrar, den föräldern bör tillerkännas ensam vårdnad.

Dessa domslut behöver inte efterlevas, visar praxis. Endast i ett fall efterlevdes domen, men med fortsatta anklagelser från mammans sida och fortsatt påverkan för att vända barnen mot pappan. I alla fem fallen har de avskiljande mammorna visat att de anser kontakt för barnen med sina pappor som obehövlig.

Att mamman brutit upp barnet/barnen från barnets hem, far, släktingarna på fars sida, och dagis/skola är ett historiskt faktum, som inte tagits

med i socialtjänstens/familjerättens bedömning. Det innebär att den förälder som så att säga ”kör på” utan hänsyn till lagar, domstolsbeslut eller barnets bästa, fått sanktion för sitt främmandegörande av den andra föräldern.

Aktiva och konsekventa åtgärder för att hjälpa barnen att återförenas med den förälder, i dessa fall pappan, som barnen har avskilts från, har inte förekommit.

Myndigheternas ansvar enligt gällande lag och människorättskonventioner, för att i första hand se till barnens behov och rättigheter kvarstår, även om det varit ett långt uppehåll i kontakten förälder–barn, och även om det förekommit sexuella övergreppsanklagelser som den misstänkte friats från, enligt domslut från Europadomstolen.¹⁰

Det finns således en positiv skyldighet för myndigheterna att verka för att återskapa familjebanden, en skyldighet som inte alls efterlevts.

10 ECHR-dom den 23 september 2003 i målet Hansen v. Turkiet, se Danelius kommentar SvJT 2003 s. 1019, där han skriver: ”Inte heller hade myndigheterna ingripit med effektiva åtgärder mot pappan när denne vid olika tillfällen undanhållit barnen och sökt försvåra för mamman att utöva umgängesrätten.” I fyra avgöranden mot Norge den 11 februari 2003, däribland O v. Norge och Hammern v. Norge, framhöll Europadomstolen, enligt Danelius SvJT 2003 s. 599, ”att det enligt artikel 6.2 i konventionen gäller som allmän regel att, efter det att en tilltalad frikänts, det inte längre är tillåtligt att ifrågasätta hans oskuld.”

Kontakt-umgänge

I fallstudierna i föregående kapitel tydliggjordes att de avskiljande föräldrarna arbetade för att bryta barnens kontakt med den andra föräldern. I två av fallstudierna tilldömdes den förälder som hindrat barnets kontakt med den andra föräldern under lång sammanhängande tid, ensam vårdnad. Detta trots tidigare beslut om gemensam vårdnad, eller beslut om ensam vårdnad för den andra föräldern.

I betänkandet Barnets rätt¹ 1979 betonades barnets *behov* av ett *varaktigt* och *stabilt* förhållande till föräldrarna, och barnets behov av *samhörighet* med båda föräldrarna, även om föräldrarna är i konflikt med varandra. Detta kontakttänkande återfinns i föräldrabalken (6 kap. 2 § andra stycket FB) där det står om barnets behov av en nära och god kontakt med båda sina föräldrar. Kontakttänkandet återfinns i den europeiska människorättskonventionen artikel 8 om rätten till familjeliv, och i barnkonventionen artikel 9 om barnets rätt att ha ett personligt förhållande till båda föräldrarna.

Vikten av kontakt med föräldrar och familjenätverk återfinns också i barnkonventionen artikel 8 om barnets rätt till bibehållen identitet, identiteten hör ihop med familjen, familjens språk, kultur och traditioner.

Av domar från Europadomstolen framgår att kontakt med båda föräldrarna anses som ett fundamentalt element vad gäller rätten till familjeliv, här ytterligare ett exempel. I fallet B v UK den 8 juli 1987 (ansökan nr 9840/82) slogs följande fast (punkt 60 under rubriken "General principles", min översättning till svenska från engelska):

1 SOU 1979:116.

”Den ömsesidiga glädjen som förälder och barn har av varandras sällskap är ett grundläggande element i familjelivet. De biologiska familjebanden upphör inte av det skälet att det är ett faktum att barnet omhändertas i samhällsvård. Därav följer att myndighetens beslut som följd av de åtgärder det rådde oenighet om innebär inblandning i den sökandes rätt till respekt för sitt familjeliv.”

I FB 15 § stadgas barnets *rätt* till så kallat umgänge:

”Barnet skall ha rätt till umgänge med en förälder som det inte bor tillsammans med. Umgänget kan ske genom att barnet och föräldern träffar varandra eller genom att de har annan kontakt.

Barnets föräldrar har ett gemensamt ansvar för att barnets behov av umgänge med en förälder som barnet inte bor tillsammans med så långt möjligt tillgodoses. Särskilt förordnade vårdnadshavare har ett motsvarande ansvar.”

Rätten till familjeliv kan sägas handla mer om ömsesidiga kontakter som ett grundläggande element, än om umgängesrätt.

Kontakt – ett nyckelord

Att tala om att barnets umgänge med sin förälder skall regleras är inte längre relevant, skrev den danske domaren Svend Danielsen år 2004, då han jämförde familjerättslig lagstiftning i de nordiska länderna med engelsk, skotsk, och australisk dito lagstiftning:²

”Det ändrade ordvalet har betydelse, därför att umgängesrätt (”access”, kan också översättas med ”tillgång till”) inte används längre. Detta gamla känslökalla, egendomsbaserade uttryck har överallt ändrats till kontakt (’contact’).”

Det är kontaktprincipen som ska gälla. Australiska undersökningar av lagändringar 1995 har, enligt Danielsen, visat att det där inte längre frågas om

2 Danielsen, 2004 s. 188, min övers. från danska.

det skall vara umgänge, utan om hur kontakten kan behållas fram till ett slutgiltigt avgörande. Det ändrade språkbruket har ändrat antagandet om att föräldrarna har rätt till kontakt, till en presumtion i praxis om att det är i barnets intresse att ha kontakt.

I Australien har man kunnat konstatera att barnen efter 1995 fått mer kontakt, vardagskontakt, med sina båda föräldrar. Danielsen skriver, att standarden före 1995 var att barnen fick träffa den förälder de inte bodde hos varannan weekend till söndag kväll och en del skollov. Efter 1995 får barnet också ha kontakt med denna förälder i veckorna och fram till måndag morgon, d.v.s. barnet får chans att praktisera vardagsliv och få vardagsupplevelser med båda föräldrarna.

I både England och Skottland kan samma utveckling mot att betona barnets behov av och rätt till kontakt med båda föräldrarna skönjas, enligt Danielsens jämförande studie.

I en inledande uppräknings i Children Act 1995 (Scotland) framhävs att ett led i föräldraansvaret, då barnet inte bor med den ena föräldern, är att se till att barnet kan behålla en personlig relation och regelbunden kontakt med denna förälder.

Danielsen betonar, som nämnts ovan, att Europadomstolens praxis gällande artikel 8 i Europakonventionen, om rätten till familjeliv, har bidragit till att betona betydelsen av barnets rätt till kontakt med föräldrarna. Han hänvisar i det sammanhanget till några specifika domar: Glaser v UK 2000, Hendricks v the Netherlands 1982, Hokkanen v Finland 1994, Sahlin v Germany, och Sommerfeld v Germany, de båda sistnämnda från 2003.³

Danielsen tar i detta sammanhang också upp artikel 9:3 i Barnkonventionen. Där står det om rätten ”för det barn som är skilt från den ena av eller båda föräldrarna att regelbundet upprätthålla ett personligt förhållande till och direkt kontakt med båda föräldrarna, utom då detta strider mot barnets bästa”.

3 Europadomstolens domar finns på www.echr.coe.int. Se också www.coe.int/family-law, för en systematisk sammanställning.

Europeisk konvention om kontakt

År 2005 stadfästes en ny konvention, en Kontaktkonvention ("Convention on Contact concerning Children" CETS No.:192). Den kan underskrivas av både medlemsstater och icke medlemsstater i den europeiska unionen. Här följer ett utdrag ur konventionen (min översättning från engelska):

"Kontakt med barn och eventuella restriktioner därvidlag, när dessa anses nödvändiga för barnets bästa (the best interests of the child⁴), utgör ett huvudintresse för Europarådets medlemsstater.

De inbyggda problemen vad gäller tillämpningen av kontakt ger upphov till stora stridigheter i många länder. En del föräldrar – rättmätigt – motsätter sig att tillåta kontakt rättigheter medan andra fråntas möjligheten att få eller att behålla någon som helst kontakt med sitt barn. Tvister som har med kontakten att göra är ofta långa och smärtsamma för de berörda parterna och reser problem vad gäller att utforma, modifiera och genomdriva domstolsbeslut relaterade till kontakt. Dessutom, internationaliseringen av familjerelationer och svårigheterna som uppstår genom geografisk separation, vilken medför tillämpning av olika juridiska system, olika språk så väl som kulturella skillnader, illustrerar endast några av de problem som man stöter på vad gäller kontakt över gränser.

Emellertid, enligt rättsfall från Europadomstolen innebär 'respekt för ett familjeliv en skyldighet för staten att handla så att dessa band kan utvecklas normalt' (ECHR Scozzari and Giunta v. Italy of 13 July 2000, A, par. 221)."

Gemensam vårdnad – ger barnet förutsättningar till kontakt med båda föräldrarna

I betänkandet Barnets rätt, liksom i Föräldrabalkens portalparagraf, betonas barnets behov av och rätt till nära och god kontakt/samhörighet med

- 4 Detta återkommande uttryck som på svenska alltid översätts till barnets bästa, borde kanske hellre översättas (så som föreslagits av Familistiftelsen i Norge) till barnets helhetliga intresse i enlighet med uttolkningarna av FN:s barnrättskommitté som finns i handboken för implementering av Barnkonventionen: Hodgkin, Rachel, Newell, Peter: *Implementation Handbook for the Convention on the Rights of the Child*, Unicef 2002.

båda sina föräldrar. Barnet har enligt konventioner gällande mänskliga rättigheter rätt till familjeliv, vilket som nämnts hör ihop med barnets mänskliga rätt till bibehållen identitet.

Lagändringen 1998, efter vilken gemensam vårdnad blev legio, byggde på en presumtion om att gemensam vårdnad bäst tillgodoser barnets behov och är bäst för barnet. Gemensam vårdnad kan bättre än ensam vårdnad garantera att barnets behov av och rätt till samhörighet och kontakt med båda föräldrarna uppfylls, och till att barnets rätt till familjeliv och till bibehållen identitet kan upprätthållas.

Denna lagändring mötte protester, bl.a. från kvinnoorganisationer, vilket resulterade i en ganska snabbt genomförd lagändring år 2006. Samarbetsproblem mellan barnets föräldrar blev i och med denna lagändring hinder för gemensam vårdnad. Den förälder som vill skapa samarbetsproblem för att själv vinna ensam vårdnad kan mycket lätt skapa sådana problem.

Lagändringen 2006 innebar, som jag ser det, en förskjutning av fokus från barnet och barnets bästa, till föräldrarna och deras relation. Anna Kaldal har i sin avhandling kommenterat dessa förändringar på annat sätt. Hon beskrev lagändringen med orden ”från rättvisa mellan föräldrar till en ambition om barnskydd”.⁵

Presumtionen om att gemensam vårdnad är bäst för barnet, motsvarar formuleringen i föräldrabalkens portalparagraf om barnets rätt till en nära och god kontakt med båda sina föräldrar, och artiklar i den europeiska Europakonventionen och i barnkonventionen om barnets rätt till nära relation med båda föräldrarna.

I och med att samarbetsproblem blivit grund för ensam vårdnad, har det blivit lättare att avskilja barnet från barnets ena förälder.

Den föräldrapart som vill ha egen kontroll över barnet, kan mycket lätt åstadkomma samarbetsproblem. Denna föräldrapart kan flytta med barnet, bortföra barnet, eller på andra sätt förhindra eller motarbeta barnets kontakt med den andra föräldern.

Om det sker, så som fallen här illustrerar, under förevändning att denna föräldrapart skyddar barnet, kan det vara svårt för en domstol att upptäcka

5 Kaldal 2010 s. 216.

att det handlar om en föräldrapart som agerar utifrån egna behov att motarbeta barnets kontakt med den andra föräldern.

Presumtion om att barnets bästa är gemensam vårdnad, har således sedan 2006 övergivits till förmån för att, i praktiken ofta ge ensam vårdnad åt den som skapat/skapar samarbetsproblem.

Det antas inte längre, i överensstämmelse med gällande nationell lagstiftning och internationella människorättskonventioner, att det självklart är bäst för barnet att det skapas förutsättningar för barnet att ha en nära och god kontakt med *båda* sina föräldrar.

”Någon presumtion för gemensam vårdnad finns inte utan det är barnets bästa i varje enskilt fall som skall bedömas utifrån de individuella förhållandena”, skrev domaren Mats Sjösten i nytugåvan av sin doktorsavhandling om vårdnad och umgänge år 2009.⁶

Att i ett enskilt fall se att barnet berövas en förälder och halva sitt familjenätverk, och att detta inte är förenligt med barnets bästa, kan vara svårt att upptäcka för de allmänna domstolarna. Det är domstolarna som i nuvarande system ska hantera och fatta beslut i våra vårdnadskonflikter. Det blir oftast återkommande processer, pressande inte minst för barnen, ofta långa och kostsamma, och de löser oftast inte de svåra vårdnadstvisterna.⁷

En förälder som inte inser barnets behov av nära och god kontakt med båda föräldrarna brister i föräldraförmåga

I flera fall efter sekelskiftet under början av 2000-talet, har allmänna domstolar fattat beslut med hänvisning till barnets behov av nära och god kontakt med båda sina föräldrar, och givit den förälder vårdnaden eller boendet, som bedömts bäst kunna tillgodose barnets behov av kontakt med båda föräldrarna. Den förälder som inte inser att barnet har andra behov än de vuxna, att barnet således har behov av nära och god kontakt med

6 Sjösten, 2009 s. 53.

7 Rejmer, Annika, 2003 s. 104, redovisar att 4 % av domarna, 4 % av socialsekreterarna, 6 % av advokaterna och 11 % av föräldrarna ansett att påståendet att den gällande ordningen för handläggning av vårdnadstviser fungerade bra.

båda sina föräldrar, den föräldern uppvisar allvarlig brist i sin föräldraförmåga. Nedan följer korta utdrag ur några domar som illustration (ett par återfinns även på annan plats).

Göteborgs tingsrätt dom 2007-07-13 i mål nr T 3406

”Mamman har brustit i sin skyldighet som förälder att tillse och verka för att barnet har en fungerande kontakt med pappan. Hon har inte bara aktivt motarbetat en sådan kontakt utan är dessutom av den åsikten att någon sådan kontakt inte behöver förekomma. Även dessa nu nämnda förhållanden visar på mammans olämplighet som vårdnadshavare.”

Göteborgs tingsrätt dom 2009-06-02 i mål nr T 1107-08

”... pappa är den av föräldrarna som bäst kan tillgodose barnets behov av en nära och god kontakt med båda föräldrarna. Mammans agerande ger nämligen anledning att ifrågasätta om hon inser barnets behov av sin far. Trots att frågan om övergrepp utretts av både polis och socialtjänst och varit aktuell även hos Familjerättsbyrån med den entydiga slutsatsen att det inte finns skäl till misstanke mot pappan har hon vidhållit sina ogrundade anklagelser och i målet inte medgett mer än ytterst begränsat dagumgänge mellan dottern och hennes far.”

Linköpings tingsrätt dom 2007-05-21 i mål nr T 3695-06

”Mamman har haft påtagligt svårt att ange vari pappans olämplighet skulle bestå. Främst synes den bestå i att han vill ta ifrån henne kontrollen över barnen ...

Barnen verkar idag ha en mycket negativ bild av pappan. Att det skulle finnas någon saklig grund för detta har inte framkommit i målet. Tingsrätten kan idag inte se någon annan möjlighet att upprätta förhållandet mellan barnen och pappan än att pappan ges ensam vårdnad om barnen.”

Södertälje tingsrätt dom 2009-03-20 i mål nr T 2562-07

”Tingsrätten kan inte finna annat än att moderns misstankar och förhållningssätt mot fadern medför att barnen far illa och att barnen inte tillåts ha naturlig kontakt med sin pappa ...

Med hänsyn till den infekterade situation som parterna befinner sig i och med tanke på de anklagelser som framförts finner tingsrätten att det är viktigt att tillerkänna vårdnaden till den av föräldrarna som bäst kan sörja för att barnen får ha en naturlig kontakt med den andra föräldern.”

Försök att ändra praxis för hantering av svåra vårdnadskonflikter så att barnet så snabbt som möjligt kan få ha kontakt med båda föräldrarna

Av fallstudierna framgår att det går lång tid, från det att barnet av en föräldrapart avskiljs från en förälder till dess det blir ett domstolsavgörande. Tiden som går arbetar mot barnets bästa. Barnet har en annan tidsuppfattning än vuxna, detta gäller speciellt för yngre barn.

Cochem-modellen i Tyskland innebär ett tvärprofessionellt arbete med målet att föräldrar som kommer i tvist efter separation snabbt ska kunna fortsätta ta gemensamt föräldraansvar och att barnet ska behålla kontakten med båda föräldrarna. De professioner som samarbetar är domare, advokater, sakkunniga psykologer, rådgivare, socialarbetare.

Ett nytt sätt för personer verksamma i dessa professioner som involveras i arbetet runt barn då föräldrarna skiljer sig och inte kan komma överens började utvecklas 1992 i en ort som heter Cochem vid floden Mosel i Rheinland-Pfalz. Detta arbetssätt har spritt sig till andra delar av Tyskland och även utanför, under namnet ”Cochem-modellen” eller ”Cochemer Praxis”.

Om en förälder efter en domstolsförhandling ser sig som vinnare, eller som förlorare, spelar ingen roll sett ur barnets perspektiv, framhåller den domare som initierade detta nya arbetssätt, Jürgen Rudolph. Tillsammans med psykologen Ursula Kodjoe och en advokat har de genom 7 års fortbildningsarbete åstadkommit en förändrad praxis och förändrad lagstiftning.

Redan då en förälder första gången vänder sig till domstol är barnen och föräldrarna hårt belastade, därför gäller det att handla snabbt. Inom 2–3 veckor hålls domstolsförhandling och under den tiden bor barnet hos den ena föräldern. Eftersom man i Cochem såg, det som vi kan se i Sverige upprepas i alla vårdnadsmål, nämligen att parternas advokatinlagor höjer konfliktnivån och att argumentet mot kontakt ofta är att barnet behöver lugn och ro, bestämde sig domstolen för att från början etablera lugn och ro för barnet; yrkanden och inlagor fick bara innehålla de allra nödvändigaste fakta, och måste vara fria från smutskastande uppgifter.

Att alla professioner står enade om att barnen behöver ha kontakt med båda sina föräldrar snabbast möjligt tvingar de stridsberedda föräldrarna att acceptera den tid för kontakt som det beslutas om i domstol. I drygt hälften av fallen lyckas det föräldrarna att nå enighet om kontaktens utformning under den första domstolsförhandlingen.

Vad händer med de övriga? De skickas till rådgivning. Den förälder som vägrar ta konstruktiva steg för att barnen ska kunna ha kontakt med båda föräldrarna, visar att han/hon har en bristande föräldraförmåga, och riskerar därmed att förlora vårdnaden. Högst tre månader senare hålls nästa domstolsförhandling. Då får föräldrarna inför domaren redogöra för hur det gått med kontakten. Om det visar sig att ena föräldern använt tiden till att främmandegöra den andra föräldern för barnet så är det i domare Rudolphs ögon ”en form av barnmisshandel”.

Om det inte heller efter två domstolsförhandlingar med rådgivning emellan går att nå enighet om hur barnet skall kunna ha kontakt med båda sina föräldrar tillsätts en sakkunnig (oftast psykolog) som försöker få föräldrarna att nå en överenskommelse som dokumenteras i en attest/ett utlåtande.

Lyckas inte det heller, då förlorar den förälder som motarbetat barnets kontakt med den andra föräldern vårdnaden.

Inom ett halvår brukar en ordning för barnets behov av kontakt med båda föräldrarna vara för handen. Den längsta processen har varat i 18 månader. 1995 var det 60 procent av föräldrarna som vänt sig till domstolen som behöll gemensam vårdnad, 2010 ca 98 procent.⁸

8 Personlig kommunikation med Ursula Kodjoe. Att läsa: Barbara Petri (Kreisjugendamt Cochem-Zell): *Cochemer Modell*, Präsentation 18 februari 2008 www.ak-cochem.de, Traudi Füchle-Voigt, Monika Gorges: Einige Daten zum Cochemer Modell, *Kindschaftsrecht und Jugendhilfe* 2008:5, Jürgen Rudolph: *Du bist mein Kind. "Cochemer Praxis" – Wege zu einem menschlicheren Familienrecht*, Monika Gorges: *Eltern sein – Eltern bleiben. Das Cochemer Modell als innovativer Ansatz zur Wahrnehmung gemeinsamer elterlicher Verantwortung nach Trennung und Scheidung*, Fachhochschule Koblenz, Fachbereich Sozialwesen, 2005.

En samarbetsmodell som prövats i Belgien, som initierats av psykologen Benoit van Dieren är intressant vad gäller försöken att ändra praxis för att tillgodose barnets behov av nära och god kontakt med båda sina föräldrar. Psykologen samarbetar där med två ungdomsdomare i ett program som kallas ”rättslig vägledning”. Syftet är att intervensera snabbt när man ser att ett barn har förlorat, eller är på väg att förlora, bandet till sin ena förälder. Målet är att barnet ska kunna fortsätta att ha en icke störd kontakt med båda sina föräldrar.

Första steget är att domaren inbjuder föräldrarna att restaurera barnets kontakt med dem båda. Om en av föräldrarna saboterar återföreningsprocessen, informerar domaren om att det kommer att innebära en sanktion mot den motsträviga föräldern.

Det andra steget är att psykologen träffar föräldrarna några gånger och observerar om den ena föräldern lägger sig i barnets relation med den andra föräldern. Psykologen rapporterar sina observationer till domaren, advokaterna och föräldrarna.

Det tredje steget, om föräldrarna inte kommit överens och hittat fram till fungerande kontaktformer, är att domaren beslutar om en sanktion (böter, byte av vårdnad eller placering av barnet).

Man behöver inte ha visat att det är fråga om att den ena föräldern främmandegör den andra föräldern för barnet innan man sätter igång denna process. Om psykologen observerat ett alienerande beteende hos den ena föräldern, måste denna förälder visa att han eller hon använder sin föräldramakt till fördel för den andra föräldern. Detta har visat sig vara lyckosamt i flera fall, flera domare i Belgien intresserar sig nu för denna samarbetsmodell.⁹

9 Källa: Benoit van Dieren: ”Judicial intervention for loss of a parent-child relationship”, abstract till andra internationella kongressen inom EFCAP, European Association for Forensic Child and Adolescent Psychiatry, Psychology and other involved Professions, Basel 7–10 september 2010.

Konflikt och samarbete

Den föräldrapart som vill ha egen kontroll över barnet kan, som fallstudierna visar, lätt åstadkomma samarbetsproblem, t.ex. genom att bryta upp med barnet, bortföra barnet, och på andra sätt förhindra eller motarbeta barnets kontakt med den andra föräldern. Sedan lagändringen 2006 är som nämnts samarbetsproblem grund för ensam vårdnad.

I svåra vårdnadskonflikter blir i rådande system föräldrar, eller samhället som föräldrapart, fiender i en stegrande konflikt, oförenlig med att hitta lösningar i samförstånd för barnets bästa. Det engelska uttrycket för dessa fall, "implacable hostility", oförsonlig fientlighet, drabbar barnet.¹ Det är som nämnts kanske lättare att förstå och använda än "PAS", en annan beteckning för samma empiriskt observerade företeelse.

Den föräldrapart som är mest oförsonligt fientlig mot den andra föräldraparten driver ofta olika anklagelser och försöker hitta allierade som kan användas som vapenbröder.

Nuvarande system underblåser konfliktstegring

Föräldrar i svåra vårdnadskonflikter ses som stridande parter, inte som mor och far med ett gemensamt ansvar för sina barn. Men föräldrar som separerat och gått skilda vägar är fortfarande sitt barns föräldrar. Det är detta faktum som ligger till grund för Cochem-modellen och den belgiska samarbetsmodellen (se föregående kapitel). När samhället är föräldrapart är den eskalerande partskonflikten inte lika tydlig, eftersom samhället som föräldrapart samtidigt är myndighet, till synes en neutral myndighet.

¹ Danielsen Svend 2004 s. 201.

Förfarandet med partsinlagor och svar i familjemål, som i brottmål, samt åberopande av partsvittnen, gör att konflikten mellan parterna eskalerar i stället för biläggs, se Glasls konfliktstegringstrappa nedan.

Konfliktstegringsmodell

Tysken Friedrich Glasls niostegsmodell av hur en konflikt eskalerar kan användas för att förstå mekanismerna då en konflikt stegras. Nedan en kort förenklad punktuppställning av de olika stegen enligt Glasls modell presenterad i Glasls bok 1997.²

Medvetna ansträngningar behövs, för att motstå eskaleringsmekanismerna som ser ut att ha en egen rörelsekraft, skriver Thomas Jordans. Det är Jordans presentation av Glasls modell jag här sammanfattat:

Hårdnande: olika meningar utmönstras till alltmer fasta positioner. De som allierar sig med/mot en part utvecklar ett filter genom vilket informationen silas selektivt, men man försöker fortfarande hitta fram till något gemensamt.

Debatt och polemik: taktiska och manipulativa uttalanden. Att vinna taktiskt över motparten blir viktigt.

Aktion – inte längre ord: tävlan, misstroende, angrepp mot den andres sociala rykte, att vinna egna fördelar är viktigast, parterna börjar se sig som offer för yttre omständigheter.

Bilder och koalitioner: stereotyper utvecklas, försvar av det egna ryktet är viktigast.

Förlorar ansiktet: konflikthistorien omtolkas, parterna tycker sig plötsligt ha genomskådat den andra, den andra ses som svart och ond medan man själv är vit och står för det goda.

Hotstrategier: ultimatum uttalas, gärna offentligt så att det inte finns någon återvändo, avskräckningsmanövrer och hot som också begränsar handlingsutrymmet, realitetsförlust, panikimpulser.

Mindre destruktiva stötar: nu är motparten bara fiende utan mänskliga drag, kamp för egen överlevnad, en lösning som inkluderar motparten ses

2 Friedrich Glasl (1997) *Konfliktmanagement. Ein Handbuch für Führungskräfte, Beraterinnen und Berater*. Framställningen här bygger jag på Thomas Jordans, av Glasl sanktionerade, framställning (oktober 2000 på Mediate.com).

som omöjlig. Framfört hot och därefter direkt avstängd kommunikation är typiskt.

Fragmentering av fienden: attackerna mot den andra intensifieras och fokuseras. Det gäller att ödelägga motparten, sönderfall i fraktioner, förlust av kontroll. Den enda återhållande faktorn är den egna överlevnaden.

Tillsammans ner i avgrunden: strävan att förintä fienden tar över allt, även till priset av den egna självbevarelsedriften.

Barnets behov och barnets bästa är inte i fokus när parterna försöker bekämpa varandra i en eskalerande konflikt, så som nuvarande system uppmuntrar till.

De som allierat sig med den mest oförsonligt fientliga föräldern är, i de fall jag studerat, huvudsakligen socialsekreterare, men också familjerättssekreterare, ibland personal på BUP, skola, dagis eller medlare. De som blir allierade tar till sig den oförsonligt fientliga föräldrarnas perspektiv som om det vore deras eget; det som inte är i linje med denna parts perspektiv betraktas som partiskt.

De allierade uppfattar sig, vad jag vet, inte som allierade, och de inser oftast inte att de används i den ena föräldrarnas kamp mot den andra föräldern, eller att barnen skadas.

Samarbetssamtal för barnets bästa och för att motverka eskalering av konflikten

Svenska domstolar kan efter förändrad lagstiftning besluta om medling i form av samarbetssamtal som handhas av socialsekreterare, se Föräldrabalken, FB 6:18a, och vad gäller verkställighet FB 21:2 och 21:4.

Möjligheten att socialtjänsten erbjuder föräldrar som har svårt att komma överens s.k. samarbetssamtal för att på det sättet försöka lösa svåra vårdnads- och umgängestvister; har funnits sedan 1970-talet. Samarbetssamtal blev dock inte obligatoriska så som utredningen om barnets rätt föreslog 1979 (SOU 1979:63) och som remissinstanserna var positiva till.³ När propositionen kom föreslogs inte något införande av obligatoriska samarbetssamtal.

3 Sjösten 2009, s. 133.

Andelen barn som berördes av föräldrarnas frivilliga samarbetssamtal i Sverige sjönk år 2009, då det var 18 700 jämfört med fem år tidigare 2004, då antalet barn berörda av föräldrarnas samarbetssamtal var 19 900.⁴

I regeringens proposition 2006 om nya vårdnadsregler framhölls inte obligatoriska samarbetssamtal, men vikten av samförståndslösningar. Vikten av en skyndsam hantering av hänsyn till barnets behov togs också upp; i propositionen står att det är:

”viktigt att processen genomförs utan dröjsmål och att man så snabbt som möjligt kommer till ett slut, till ett läge som barnet kan inrätta sin tillvaro efter. Ett viktigt inslag därvidlag är att försöka se till att redan det grundläggande avgörandet vid tingsrätten om vårdnad, boende och umgänge blir så väl underbyggt som möjligt.

Som ett led i detta föreslår vi att domstolen som huvudregel skall ta upp frågan om samförståndslösning och aktivt verka för att föräldrarna når en samförståndslösning. Domstolen skall dock inte verka för att en samförståndslösning ingås till varje pris, utan barnet och barnets bästa skall alltid stå i fokus.”

Att nå samförstånd konstaterades således vara en väsentlig förutsättning för att kunna tillvarata barnets behov av och rätt till kontakt med sina båda föräldrar. Någon definition av barnets bästa gjordes inte.

Medling för att hitta fram till barnets bästa?

Medling har inte blivit ett självklart redskap för att hjälpa föräldrar i konflikt, så som kravet på att finna fram till lösningar förenliga med barnets bästa i samförstånd, motiverar.

I *Advokaten* (2004:5) skrev Jan Norman och Catharina Tholin, medlare respektive advokat:

”Parter, ombud och domare skulle med medlingsutbildning kunna mer effektivt bistå parterna till en lösning av tvisten och med gott resultat även förebygga kommande tvister.”

4 Barn- och familjestatistik SCB 2010.

I Norge finns en obligatorisk medling, obligatorisk mekling, sedan många år för föräldrar som skiljs. Införandet av en ny äktenskapslag medförde att inga föräldrar med barn under 16 år får ansöka om skilsmässa innan de gått i fyra timmars medling.⁵ Under tre samtal, oftast med både en manlig och en kvinnlig medlare, får föräldrarna hjälp att se till barnets behov och till vad som är bäst för barnet och komma överens om hur livet skall organiseras så att det blir så bra som möjligt för barnet.

Den norska familjemedlaren Anne Lea berättade år 2005 att den nya norska lagen, "Lov om konfliktmedling", med medling i två steg minskat antalet vårdnadstvister som förts till domstol med 43 procent.⁶ Syftet var just att få föräldrarna att komma överens på lägsta möjliga konfliktnivå; lyckas det gagnar det barnet, föräldrarna och samhället.

Det finns också något som heter rättsmedling i Norge, ca 300 advokater har genomgått grundläggande medlingsutbildning baserad på en modell från Harvard Law School.

I USA har man i flera delstater också obligatorisk medling, Mandatory Mediation. Den kanadensiske psykologen och medlaren Dr Larry Fong⁷ har en mycket vid erfarenhet och praxis, bl.a. medlar han mellan föräldrar i vårdnadskonflikt och hjälper dem att komma fram till en överenskomelse, som skrivs ned, "Memorandum of Understanding". Oftast regleras

- 5 Anne Lea, socionom, konfliktrådsleder och familjemegler från Norge höll föredrag i Köpenhamn 2005 om de goda erfarenheterna av medling i samband med skilsmässa i Norge. Det finns också i Norge konfliktrådsmegling, som kan hjälpa föräldrar som skiljs att komma överens vad gäller bodelning (cirka 700 i hela landet). Föredraget finns tryckt (2005) i Foreningen FAR till Støtte for Børn og Forældre: *Årsskrift. Om samvær og Forældreansvar*. Citat från Anne Lea: "Målet är att få föräldrarna att bli samarbetspartners i stället för motparter och hela tiden ha fokus på vad som är bäst för barnet." Det är samma grundtanke som i Cochem-modellen.
- 6 Anne Lea i föredrag i Köpenhamn den 14 januari 2005 hade rubriken: *Hvem ved mest om, hvad som er best for mig?* Första medlingssteget är efter Ekteskapsloven, andra steget är medling efter Barneloven.
- 7 Dr Larry Fong är en känd medlare och utbildare från Kanada, som är konsult i 13 län-der, se hans videopresentationer på www.fongmediate.com och boken: Haynes, John, M., Haynes, Gretchen, L., Fong, Larry, S: *Mediation: positive conflict management*, 2004.

i denna överenskommelse hur föräldrarna skall agera om de senare åter hamnar i konflikt och inte kan komma överens.

På hemsidan för "Nordisk Forum for Megling og Konfliktåndtering" år 2010 kunde man läsa:

"Ökad kompetens att hantera konflikter framstår som ett alternativ till domstolsbehandling och som en nödvändig motvikt till olika former av psykisk terror, våld och andra destruktiva konfliktmönster på olika nivåer i samhället."⁸

Den första medlingsutbildningen för domare i Sverige genomfördes hösten 2003. Kursledare var Jan Norman, jur.kand., universitetslektor på avdelningen för rättsvetenskap på Institutionen för industriell ekonomi och samhällsvetenskap på Luleå tekniska universitet.⁹

Trondheimsmodellen, "Konflikt och försoning", en medlingsmetod

I Trondheim har man inom rättssystemet provat på att medla mellan föräldrar i svåra vårdnadstvister. Arbetsmodellen har importerats till Sverige inom ett projekt kallat "Barn i svåra vårdnadstvister", som startades i februari 2008.¹⁰

Detta projekt innebär bland annat ett samarbete mellan tre domare i Södertörns tingsrätt och familjerättssekreterare inom Hägersten-Liljeholmen, Skärholmen och Älvsjö. Upplägget är att en erfaren familjerätts-

8 Citerat från hemsidan för "Nordisk Forum for Megling og Konfliktåndtering" då ny kurs "Konfliktåndtering – ulike meklingsmetoder" presenterades i februari 2010. Denna nordiska sammanslutning samlar konfliktmedlare från olika arenor, som familj, arbetsplats, rättsväsende, skola, grannföreningar och internationell fredsmedling.

9 Jan Norman har en mastersutbildning i medling och konfliktlösning, han har utbildning för många olika yrkesutövare, bl.a. ett stort medlingsprojekt i Norrbottens skolor. År 2011 kom på Studentlitteratur en ny reviderad utgåva av hans bok från 1999: *Medling och andra former av ADR*. Medförfattare är hans dotter Lina Öhman, som också utbildat sig till medlare.

10 Projektledare: socionomen Marianne Gabrielsson, Hägersten-Liljeholmen stadsdelsförvaltning.

sekreterare tillsammans med domaren försöker hjälpa parterna att träffa en tillfällig överenskommelse vid den muntliga förberedelsen och fram till nästa muntliga förberedelse. Under denna mellantid erbjuder familjerättssekreteraren enskilda och gemensamma möten med parterna för att hjälpa dem kommunicera och komma fram till en varaktig lösning, gör eventuellt hembesök eller skaffar kunskap om barnens behov från förskola/skola. Barnens behov är i centrum och målet är att nå samförstånd.

Vid nästa sammanträde redogör familjerättssekreteraren för hur överenskommelsen fungerat och för barnens situation. Då ges också snabbupplysningen muntligt. Om man fortfarande inte är överens hjälper ordföranden och familjerättssekreteraren parterna att hitta en ny tillfällig lösning, och de erbjuds hjälp att förbättra sin kommunikation.

Om parterna inte enas vid ett tredje sammanträde övergår målet till traditionell handläggning.

Modellen har enligt en av domarna som medverkat, varit så lyckosam att Södertälje och Nacka tingsrätter nu också vill prova att arbeta på detta sätt.

Fördelar med denna modell är att handläggningstiden förkortas, vilket är till barnets bästa, eftersom tiden alltid arbetar mot barnet. Det är också en fördel att modellen innebär en början till ett omtänkande om vad som skall vara fokus i svåra vårdnadskonflikter, nämligen barnet i stället för de vuxna.

Mot denna modell kan invändas att medlingen inte är obligatorisk, att familjerättssociomomens ansvar, mer än föräldrarnas ansvar, betonas, och att barnets bästa inte definierats, vilket ger utrymme för enskilda domares och familjerättssociomomers tyckande.¹¹

11 I ett forskningsarbete av Jannie Dyring, Köpenhamns universitet, ”Tvistløsning og forligsbestræbelser – anvendelse af mægling i sager om forældremyndighed, barnets bopæl og samvær”, har medlingspraxis i Danmark, Norge och Nya Zeeland jämförts.

Barnet avskiljs från sin pappa efter anklagelser om sexuella övergrepp

Tidsandan under 1900-talet har cykliskt förändrats och påverkat experter, politiker och allmänhet att både förändra definitioner och synen på naturlig sexualitet och sexuella avvikelser, samt hur de som begår sexualbrott skall behandlas.

På 1970-talet uppmuntrades barnens sexuella lekar, det kan avläsas i den tidens skrifter med realistiska bilder av barns sexualitet och hur barn blir till¹, och i att barnen på dagis uppmuntrades att leka kroppsutforskande lekar.

Den liberala hållningen återspeglades i den tidens sexualbrottsutredning, SOU 1976:9. Där skrev utredarna att ”sexuella övergrepp mot barn inte tycks ha någon speciell skadlig effekt för barnens personlighetsutveckling” och föreslog avskaffande av begreppet våldtäkt utom för de grävsta fallen.

Lite drygt tio år senare, i slutet av 1980-talet, kom larmrapporter med inspiration från USA. Där hade larmer gått på 1970-talet, om att sexuella övergrepp mot barn var mycket utbrett och farligt. Denna pendling mellan extrema hållningar har också (se Philip Jenkins redovisning av fluktuationerna nedan) kommenterats i media.²

När pendeln svängt helt åt andra hållet och barn inte längre sågs som sexuella varelser, speglades det i bokutgivning, bl.a. i en lång rad skrifter

1 Vestin, Frances, Tuuloskorpi, Horst: *Mummel: en ny människa*, 1970.

2 Gür, Thomas: I Sverige pendlar vi mellan extremerna, ledarkolumn SvD 5 februari 2011.

från Rädda Barnen³, och i den allmänna debatten. Det hävdades nu att incest var mycket vanligt och att det hände i alla slags familjer.⁴

Men inga undersökningar, och inte heller antalet anmälda misstänkta sexualbrott gav stöd för dessa larmuppgifter.⁵ Då, liksom nu, är kunskapen om sexuella övergrepp på barn, baserad på ett vetenskapligt hållbart underlag, låg.⁶

Vår tid präglas av sexuell lössläpphet och samtidigt en sexualfientlig syn vad gäller barns naturliga sexualitet. Många har talat om vår tid som en tid av moralisk panik.⁷

Den oro och rädsla, den moraliska panik, som skapades blev – och blir – de barn lidande av som tros vara utsatta för övergrepp, men inte är det.

- 3 Rädda Barnen 1989:2: *Barns rätt till sin barndom. Om sexuella övergrepp mot barn*, 1990:2: *Våga fråga. Orka lyssna. Om sexuella övergrepp mot barn*, 1991:2 *Att läka såren. Om sexuella övergrepp mot barn*. Där kan man läsa s. 45 (ur några sidor författade av hypnosterapeuten Christina Leijonhufvud Bodh: "Förövarens mål är att nå kontroll över den egna skräcken och förnedringen. Det gör han bl.a. genom att se skräcken hos offret. Det händer även att övergrepp på barn sker i grupp. I sina värsta avarter kan barnen tvingas se rituella sexuella mord. Det är avarter, men de existerar."
- 4 Se t.ex. Socialstyrelsen SoS-rapport 1995:3: *Kvinnor som utsatts för incest. Konsekvenser och behandling*.
- 5 Se referenser till olika undersökningar i Hellblom Sjögren, Lena: *Hemligheter och Minnen. Att utreda tillförlitlighet i sexualbrottmål*, 1997.
- 6 Brottsförebyggande rådet konstaterade i en skrift av Lisbeth Eklund: *När man misstänker sexualbrott mot barn. Redovisning och rekommendationer*. BRÅ-rapport 1990:8 att "det saknades tillförlitliga svenska undersökningar om omfattningen av sexuella övergrepp mot barn". Bristerna vad gäller tillförlitligt kunskapsunderlag om sexuella övergrepp kvarstår, se Niclas Långström i SBU-rapport 2010: *Medicinska och psykologiska metoder för att förebygga sexuella övergrepp mot barn. En systematisk litteraturoversikt* (SBU-Statens beredning för medicinsk utvärdering).
- 7 Kutchinsky, Berl: *The Child Sexual Abuse Panic*, *Nordisk Sexologi* 1992:10:30–42, Victor, Jeffrey: *The Dangers of Moral Panics. What Skeptics (and everyone else) Need to know*, *Skeptical* (3) 1995:3, Webster, Richard: *The Great Children's Home Panic*, 1998.

FALL 12 EVA OCH LENA**Lena 2,5 år och Eva 4 år avskiljdes från sin pappa – och förlorade sin pappa⁸****Bakgrund**

Den 5 mars 1992 skilde sig barnens föräldrar Ann och Per efter ett knappt femårigt, och enligt bådats utsagor, besvärligt förhållande. Äldsta flickan Eva var då nästan 4 år och Lena var 2,5 år. Sonen Kalle var nyfödd. Flickorna hade ett kärleksfullt förhållande till båda sina föräldrar, men hemma kunde det bli bråk. En gång så sa Eva till dagmamman att ”mamma bara skäller på pappa, men pappa är snäll”. Dagmamman berättade om att barnen, som mådde bra och var glada, tyckte mycket om sin pappa, så här står det i polisens referat av förhör med dagmamman som hölls långt senare, på pappans initiativ:

”Dagmamman minns tillfällena när pappa hämtat dom och flickorna ’flög honom om halsen’ och sa ’min pappa.’”

Familjen hade bara hunnit bo drygt två månader i sitt nybyggda hus, alldeles intill barnens mormor och hennes nye man, då mamman lämnade in en polisanmälan om att pappan sexuellt utnyttjat båda flickorna.

Rådet att göra polisanmälan hade hon fått av en överläkare på BUP. Rådet att vända sig till BUP hade mamman fått av sin advokat som hon anlitat för bodelningen och skilsmässan, då hon först ville ha gemensam vårdnad. Det var barnens mormor som först uttalat misstankar mot barnens far.

8 I detta fall förordnades jag av tingsrätten att göra en psykologiskt sakkunnig utredning. Det var efter att en BUP-psykolog gjort en utredning som ”underkändes.” BUP-psykologen hade refererat till bl.a. den amerikanska psykologen och minnesforskaren Elisabeth Loftus på ett sätt som Loftus uttryckte mycket stark kritik mot, efter att ha kunnat ta del av utlåtandet i textanalytikern Max Scharnbergs översättning, ett arbete han utförde på pappans advokats uppdrag. Åklagaren ställde efter min utredning ett antal frågor som jag besvarade, varefter åklagaren beslutade lägga ner åtalet mot pappan och frikänna honom.

Mamman till BUP, Barn- och Ungdomspsykiatri

Mamman hade begärt och fått en akuttid för rådgivning på BUP. Den mottagande BUP-överläkaren gjorde en journalanteckning efter sitt första samtal med mamman. Enligt denna var pappan psykiskt sjuk och hade utsatt barnen för sexuella övergrepp. Detta var vad mamman hade sagt på BUP. BUP-överläkaren skrev i sin journalanteckning från detta första besök att mamman rekommenderades begära enskild vårdnad, se citat ur journalanteckningen nedan:

”Det viktigaste för stunden nu är att barnen skyddas från bio-far. Då han är psykiskt sjuk bör han inte ha hand om barnen överhuvudtaget enl. min bedömning.”

Mamman hade i samtalet också, enligt journalnotatet, uppgivit att en av de två döttrarna vårdats på barnspecialistmottagningen vid ett flertal tillfällen för underlivsinfektioner. Detta visade sig vara fel, kunde jag konstatera efter att ha begärt in samtliga medicinska journaler för barnen. Inga sådana uppgifter fanns i några journaler från barnspecialistmottagningen. Men BUP-överläkaren kontrollerade inga av mammans uppgifter, hon uttalade sig utifrån hörsägenuppgifter från en föräldrapart i konflikt med den andra.

Mamman polisanmälde pappan

Då barnens mamma den 24 april 1992 gjorde polisanmälan förhördes hon av polisen som dokumenterade förhöret i form av ett referat. Först citeras vad mamman sagt gällande äldsta dottern Eva enligt polisens referat, därefter vad mamman sagt om yngsta dottern Lena, och sist om båda flickorna. Eva var i april 1992 nästan 4 år, Lena var 2,5 år.

”Flickan visade i luften hur hon fingrade på ollonet /så som mamman gjorde när hon satte katet på lillebror, som då hade en sådan, då Eva ofta var med, min anm./.

Eva fortsatte med att ställa sig bredbent samtidigt som hon berättade: ’och så gjorde pappa så’.

Därvid tog Eva med sin hand och strök på sitt kön. Hon tog i sitt underliv.

Vidare berättade Eva att när pappa gjorde detta så gjorde Eva rörelsen, den fingrande – smekande med fingertopparna, på pappas snopp.

...

Modern till målsäganden har i förhör redogjort för uttalanden som målsäganden /Lena/ gjort, tydande på sexuella övergrepp från målsägandens far.

...

Ann drar sig till minnes olika situationer då Per varit ensam med flickorna.

När Ann kommit in till flickorna i deras rum har de legat helt stilla och stirrat mållöst i taket.”

BUP-psykologen fick i uppdrag av sin kollega i samrådsgruppen – åklagaren – att utreda barnen

I BUP-psykologens utlåtande till tingsrätten den 2 november 1992 står:

”På fråga vad hon tänker då hon arbetar med teckningen av pappa säger Eva ’Att jag vill pussa han’.
Jag frågar vidare om hon tänker något mer varvid Eva svarar
’Nej, att jag vill pussa han på munnen’.”

BUP-psykologen kom emellertid till samma slutsats som sina kollegor i samrådsgruppen, BUP-läkaren och polisen: barnen har utsatts för sexuella övergrepp av sin pappa och bör skyddas mot honom.

Trots att barnen inte berättat om några sexuella övergrepp för BUP-psykologen skrev hon i sin utredning:

”Att Eva inte berättar för mig om övergrepp är således inte något som talar mot att hon faktiskt utsatts för övergrepp snarare motsatsen.”

BUP-överläkarens, polisens, socialtjänstens, åklagarens och BUP-psykologens gemensamma källa var barnens mamma. BUP-psykologen var säker på att Eva sagt det som modern hade återgett, och som polisen också var övertygad om att Eva hade sagt ...

BUP-psykologen förutsatte således i sina samtal med barnen att övergrepp skett.

BUP-psykologen: Är det nån som har gjort nånting med din kiss nån gång?

Eva: Nää.

BUP-psykologen: Ingen som har gjort nåt med din kiss nån gång?

Eva: Nej.

I sin utredning drog BUP-psykologen slutsatsen att Eva varit utsatt för sexuella övergrepp av sin pappa – så som hon och hennes tio kollegor i samrådsgruppen som var involverade i detta fall alla förutsatte. BUP-psykologen skrev:

”I min bedömning har jag tittat på många olika faktorer som var för sig inte är tillräckliga men som samtligen talar för att Evas utsaga är grundad på självupplevda händelser.”

Underlivsundersökning nio månader efter polisanmälan

Barnläkaren trodde också att barnen varit utsatta för övergrepp, utan grund till det, precis som BUP-överläkaren, polisen, socialsekreterarna, åklagaren, BUP-psykologen.

Den kroppsundersökande läkaren gjorde inga fynd alls som stödde att det skulle ha skett några övergrepp. Hon skrev ett rättsintyg som användes för att underbygga åtalet mot pappan. I rättsintyget skrev hon:

”att frånvaro av skador på kroppen och kring könsorganen inte på något sätt kan fria från att sexuellt övergrepp ägt rum på den angivna tiden”.

Hon nämnde inte att det var minst lika sannolikt att sexuella övergrepp inte ägt rum.

Åklagaren återkallade åtalet mot barnens pappa

Åklagaren lade ned åtalet efter att en ny sakkunnig utredning utförts av en oberoende psykolog, liksom BUP-psykologen förordnad av domstolen. Pappan yrkade om frikännande dom, vilket han också fick, se nedan dom från tingsrätten den 11 mars 1994:

”Åklagaren har lagt ned åtalet. Per Andersson har yrkat frikännande dom. Förutsättningar föreligger för att meddela frikännande dom.”

Barnen fick inte – trots frikännande dom – träffa sin pappa

Mamman sa efter domen att barnen var rädda för sin pappa. Barnens farmor tilläts av mamman att besöka sina barnbarn två gånger.

”Vid de två umgängestillfällen som varit har Lena sagt att hon inte tycker om sin pappa. När farmor frågade varför svarade Lena att han har pillat oss i rumpan. Farmor frågade vem som sagt detta, varvid Lena svarade att mamma sagt så.”

(Citerat från socialtjänstens utredning daterad 22 september 1993, ur referatet av vad barnens farmor berättat.)

Det gjordes lama försök att få hjälp av BUP och att få igång ett umgänge mellan barnen och deras pappa med hjälp av kontaktperson. Av dokumentationen framgår att det inte gick:

”Utredaren frågar Ann hur hon ställer sig till att på BUP göra en observation av Per och flickorna tillsammans.

Ann svarar att Eva är rädd för att träffa Per. Dessutom tror Ann att Per skulle kunna spela teater vid en observation på BUP.”

(Citerat från socialtjänstens utredning den 22 september 1993.)

Från familjerätten rapporterades om mammans kategoriska avvisande av kontakt för barnens del med sin pappa, se citat nedan:

”Beträffande Lena och Eva anser Ann det fortfarande vara helt uteslutet att hon skulle medverka till ett umgänge.

Hon säger att de fortfarande får ångestladdade perioder då de uttrycker rädsla för pappan.

Detta gäller i första hand Eva, som kan reagera med att bita och slå sig och uttrycka att hon är ful och äcklig.”

(Citerat från upplysningar lämnade den 14 oktober 1993 jml 6 kap. 20 § FB från socialförvaltningens familjerättsenhet till tingsrätten.)

Efter tre år utan kontakt med pappan

En barnpsykiater från BUP fick efter tre års avskiljande av barnen, tingsrättens uppdrag att utreda förutsättningar för flickornas umgänge med sin pappa.

Mamman skulle vid detta besökstillfälle klä på alla barnen för att åka och lämna lillebror Kalle för han skulle ha ett övervakat umgänge med sin pappa, något som mamman så småningom tvingats att gå med på. Barnpsykiatern beskrev i sitt utlåtande till tingsrätten att flickorna:

”utvecklat en sådan rädsla för fadern att de mimiskt och med ord markerar olust och avsky vid varje omnämnande av honom och så att de grips av överväldigande panik i situationer som kan resultera i att de får någon form av kontakt med honom, t.ex. får tillfälle att se honom.”

Flickorna fick enligt barnpsykiatern panik. Barnpsykiatern stoppade färdens med Kalle till fadern, och sa att barnen behövde skyddas. Så här skrev barnpsykiatern:

”Det är ovisst om sexuella övergrepp förekommit och omöjligt att nu komma fram till sanningen i denna fråga. Om fadern tilldöms umgängesrätt bör denna därför vara förenad med krav på annan persons närvaro och begränsad till de tider annan person kan närvara för att skydda Eva och Lena mot eventuell risk för övergrepp.”

Mammans skadliga påverkan blev synlig för vissa

Vårdnadsutredarna i pappans nya hemkommun uttryckte i sin utredning den 27 februari 1995, en annan syn än BUP-psykiatern som citerats strax ovan, de skrev: ”Det är av yttersta vikt för barnens psykiska utveckling att Ann hjälper barnen att skapa en positiv bild av Per.”

Mamman sa till utredarna att hon var övertygad om att barnen blivit utsatta för sexuella övergrepp av sin pappa och att hon ”trodde på barnens berättelser”. Kontaktpersonen som tillsattes 1994 och i nästan fyra år försökte få till stånd en kontakt mellan flickorna och deras pappa, gav till slut upp. Hon berättade i sitt uppsägelsebrev daterat den 1 augusti 1998 till Familjerätten:

”Jag förordnades som kontaktperson våren -94. Vid besök i hemmet har stämningen varit tryckt. Ann Andersson har, som jag uppfattat det, uppvisat en starkt negativ inställning och haft ett kontrollerande sätt till mitt uppdrag som kontaktperson.”

När kontaktpersonen hade besökt barnen i november 1995 bekräftades att Eva inte alls mådde bra. Eva hade givit lappar till kontaktpersonen där hon skrivit

”jag vill dö, slut i mitt liv”,

”jag tycker inte om mig”.

(Citerat från vårdnadsutredning från Socialtjänsten den 27 februari 1995.)

Kommentar

Barnpsykiatern demonstrerade genom det han skrev i sitt yttrande att han inte hade insikt om hur en påverkan på barnen från den ena föräldern att bli rädd för sin andra förälder kan skada barnen, så som vi av Evas ut-sagor refererade ovan kan se att Eva skadats. Barnpsykiaterns egna redo-visade observationer visade att flickorna påverkats av sin mamma till att bli paniskt rädda för kontakt med sin pappa. Barnpsykiatern förstod inte det, han hjälpte inte barnen, utan ställde sig på deras mammas sida och understödde barnens fortsatta avvisande av sin pappa. Han motiverade det med att barnen behövde skydd. På det sättet medverkade han till att kränka barnens rätt till familjeliv och till bibehållen identitet – och förmodligen till att skada dem för livet med hänvisning till de skador som dokumenterats i forskningen. Det har gått bra i skolan för syskonen.

År 2010 var det 18 år sedan Eva och Lena hade kontakt med sin pappa.

I februari 2010 sade Lena ja till att träffa mig för ett samtal om hur hon haft det och om vad som hänt i hennes liv. Jag har här nedan starkt förkortat utdrag ur detta audiobandade samtal, lägg märke till att Lena aldrig omtalar sin pappa som pappa, hon använder hans förnamn.

Från samtal med Lena, 21 år gammal år 2010

LHS: Jag är tacksam för att du sagt ja till att träffa mig och berätta om hur du i dag ser på det som hänt sen du var liten.

Lena: Jag har haft ett helt normalt liv, bott med min mamma och mina syskon. Och så plötsligt när jag fyllde 16 så ringde det på dörren. Så stod han där med blommor och paket. Han sa: Jag är din pappa. Jag sa: Jag vill inte prata med dig. Vi bara svimma. Så mådde jag jättedåligt och var ledsen.

LHS: Vad gjorde du då?

Lena: Jag bad en socialsekreterare jag haft kontakt med sen jag var liten, som känner Per, att tala med honom och säga att jag inte vill ha kontakt. Han skrev ändå sms till mig, jag svara: "Per jag vill inte ha med dig att göra." Så skicka han jättemånga sms: "Varför vill du inte prata med mig Lena, jag har inte gjort dig nånting, du ska inte lyssna på alla andras historier, du ska lyssna på min historia." Då tänkte jag, du dumme djävel, vad då andras historier, jag har väl en egen historia att berätta, egna minnen liksom.

LHS: Har du någon du kan prata med?

Lena: Helst pratar jag inte om Per. Den enda jag skulle vilja tala om honom med är Eva, min äldre syster, men hon vill absolut inte tala om Per. Hon tycker det är jättejobbigt.

LHS: När du får egna barn, då kommer de att fråga efter morfar, vad tänker du om det?

Lena: Då hoppas jag att mamma har en ny man som kan blir morfar. Jag skulle aldrig låta mina barn träffa Per ensam. Aldrig i hela mitt liv.

LHS: Så du tänker inte ha någon kontakt med honom?

Lena: Nej ... det tänker jag inte.

LHS: Du känner ingen saknad?

Lena: Det jag känner när jag tänker på Per är att jag tycker synd om han. För han borde egentligen ha hjälp.

LHS: Är du säker på att din bild är den rätta?

Lena: Ja ... Han har verkligen inte gjort något för att jag ska få en bättre bild av han.

LHS: Om du skulle få en bättre bild, vad skulle han göra då?

Lena: För det första skulle han inte höra av sig. Om han skulle höra av sig skulle han göra det på ett normalt sätt ... Jag tycker inte Per har nån rätt att vara i vårt liv på grund av det han gjort och för att han är som han är. Konstig. Psykiskt sjuk.

LHS: Men du vet att han blev frikänd?

Lena: Ja, det stör mig jättemycket. Jag samlar krafter för att gå och hypnotisera mig, jag vill få fram saker. Jag vill egentligen bara sätta dit han. Jag vill att han ska få hjälp. Jag vill inte att han ska hamna i fängelse, jag vill att han ska få hjälp, vård, så han förstår att han är sjuk, så att folk förstår att han är sjuk, så han får vård ... och så han inte kan göra någon annan illa.

LHS: Du vet att man kan tro att man minns, att man kan ha det som kallas falska minnen?

Lena: Jag står här, jag vet vad som hänt. Jag har de minnena jag har. De är i min hjärna, de finns där. Jag vet vad som hänt mig ... jag är fortfarande jätterädd för bastu och så.

LHS: Minns du nånting som inte var negativt med din pappa?

Lena: Jag har förträngt *alla* minnen av Per. Jag kan inte tänka Per och minnas nånting som jag gjort med Per. Jag har förträngt allt. Jag kan inte ens komma ihåg hur han såg ut när jag var liten.

LHS: Har du någon sorg i det?

Lena: Alltså jag tycker bara det är konstigt att han inte ens finns med i min hjärna. Jag har inget minne av Per. Jag vet inte varför jag förträngt allting men jag har verkligen förträngt allt. Det finns inte.⁹

9 Vi kan se att Lena först säger att hon har sina minnen, att hon vet vad som hänt, sedan säger tvärtom att hon inte minns någonting, att hon "förträngt" alltihop. Hon berättar att hon tror att hon med hjälp av hypnos skall få minnen av de påstådda övergreppen, trots att hon var 2,5 år då hon avskildes från sin far och inte då biologiskt ännu hunnit utveckla en minnesförmåga (barndomsglömska). Förträngning eller bortträngning, kallas sedan en tid dissociation. Det finns inte stöd i vetenskap eller systematiserad empiri för att vårt minne skulle kunna fungera så som de som tror på förträngning/dissociation hävdar och hävdar, se Richard McNally: *Remembering Trauma* 2003.

FALL 13 BEA**Bea 7 år avskiljdes från sin pappa och förhördes två år efter mammans uttalade misstankar¹⁰****Bakgrund**

Beas och hennes yngre systers föräldrar separerade då Bea var 4 år 2001, varefter flickorna till en början bodde växelvis hos båda föräldrarna. Mamman initierade anmälningar till socialförvaltningen år 2002 och 2004 med hänvisning till att hon hyste oro över att flickorna inte hade det bra hos sin pappa och inte ville vara där. Mamman talade om både bad och pussar hos pappan.

De professionella som träffade föräldrarna och flickorna, först BUP under våren 2002, därefter familjerätten under 2004, delade först inte mammans oro; de noterade inte att barnen på något sätt givit uttryck för att de mått dåligt hos pappan.

Dokumentationen visar att flickornas mamma, som sjukskrevs 2000 för panikångest, varit fokuserad på hur flickorna mått och betett sig efter besök hos sin pappa. Mamman var emot det utökade umgänget som pappan ville ha med sina döttrar. En umgängeskonflikt inleddes 2001, då pappan flyttade nära mamman och barnen för att få vara med barnen mer.

År 2002 sökte mamman hjälp från BUP, hon uppgav oro för hur barnen hade det när de var hos sin pappa. BUP rekommenderade föräldrasamtal. Mamman vände sig då till en enhet som hjälper barn som varit utsatta för övergrepp och fick hjälp att göra en anmälan mot pappan. Samrådsgruppen i kommunen ansåg dock vid denna tid att uppgifterna från mamman var "alltför vaga", och de ledde inte vidare till polisanmälan.

Konflikten mellan föräldrarna kom till ett kritiskt skede i och med att de av pappan initierade samarbetssamtalen under 2004 inte ledde till någon lösning av umgäncesfrågan. Pappan fick rådet att vända sig till tingsrätten med krav om utökat umgänge.

10 I detta fall åtog jag mig efter förfrågan från en advokat som företrädde en pappa i en infekterad och långvarig vårdnadskonflikt, att göra ett något begränsat utredningsuppdrag i form av huvudsakligen en analys av barnets utsagor i genomförda polisförhör, insatta i sitt tidsmässiga sammanhang av dokumenterade händelser före, under, efter och mellan förhören, samt i sammanhanget av frågor-svar (förhörskontexten).

Men innan dess gjorde barnens mamma en andra anmälan mot honom. En av dem på familjerätten som hade samarbetssamtalen med föräldrarna, uppgav att mamman

”sagt något om att hon eventuellt skulle stoppa umgänget”.

Mamman fick socialtjänsten att göra en polisanmälan mot pappan

Tiden gick. Efter avslutade samarbetssamtal, och efter att också barnen varit på tre samtal på familjerätten, och handläggarna där funnit att barnen mådde bra, agerade mamman år 2004 åter kraftfullt för att få någon att ”tro på henne”.

Mamman sa att pappan kränkt henne och barnen, att han tvingat flickorna att bada med honom, tvingat dem att sitta på hans snopp, och att han fått stånd. Hon vände sig till den person som år 2002 hade trott på henne och denna person följde med henne till socialförvaltningen, som denna gång gjorde anmälan till polisen byggd på mammans vid denna tid mer i detalj utvecklade uppgifter.

Mamman uppgav att barnen mådde mycket dåligt vid tiden för denna andra anmälan år 2004, medan barnens lärare liksom familjerättssocialnomen, som då ganska nyligen haft samtal med barnen uppgav att barnen mådde bra. På Familjerätten hade man med bägge föräldrarna

”tagit upp att pappan tidigare hade badat med barnen men att de var så stora nu att det gjorde man inte längre”.

Anklagelserna i november 2004 innehöll uppgifter som var desamma som i juni 2002. År 2004 var mammans uppgifter dock inte vaga, utan detaljrika, hon hävdade dessutom att både badande och pussande mot flickornas vilja var något som pågick, trots att inte något sådant framkommit i de då nyligen avslutade samtalen på Familjerätten med både föräldrar och barn.

Äldsta flickan Bea i polisförhör då hon fyllt 7 år

Bea 7 år förhördes av polisen, nedan benämnd F, efter att hennes mamma andra gången anmält barnens pappa för misstänkta sexuella övergrepp,

som enligt mamman skulle ha inträffat i samband med att dottern badat med sin pappa då hon var yngre, minst två år tidigare, ibland i sällskap med sin lillasyster:

- F: Jaha och sen står det i det här pappret som jag har att du har berättat för mamma tror jag, jo för ett tag sedan berättade du att pappas snopp, du berättade något om pappas snopp för din mamma.
- Bea: *Det har jag inte gjort.*
- F: Men du har berättat något om pappas snopp.
- Bea: *Nej.*
- F: Kan du berätta för mig om pappas snopp när ni badar?
- Bea: *Jag vet inte.*
- F: Du vet inte.
- Bea: *Nä.*
- F: Hur är pappas snopp när ni badar?
- Bea: *Vet inte* (hon drar gosedjuret fram och tillbaka).

Barnet svarar att hon inte har berättat om pappas snopp, och säger ”vet inte” då hon ombeds berätta ”om pappas snopp när ni badar”. Förhørsledaren fortsätter ställa frågor om de har kläder på sig när de badar. Bea svarar att ”ibland har han badbyxor”. Polisen frågar då:

- F: I badkaret?
- Bea: Mm.
- F: Jaha men jag vet inte varför det står så i det här papperet att du har berättat om pappas snopp.
- Bea: *Jag har inte gjort det.*

Förhørsledaren har nu för fjärde gången hänvisat till att ”det står i papperet” att barnet har berättat om pappas snopp och barnet har åter förnekat det. Det hindrar inte den förhörande polisen från att i fortsättningen förutsätta att det som står i pappret, d.v.s. det som mamman har sagt har hänt, verkligen har hänt. Utifrån detta ställer förhørsledaren ledande frågor till det lilla barnet, med denna förutsättning inbyggd i sina frågor.

- F: Nehej, när du sitter på pappa när ni badar känner du hans snopp då?
- Bea: Ibland (hon ser lite full i sjutton ut).